

EL TREBALL A LES PRESONS DE CATALUNYA

Juny 2006

RPEO núm. 356

**Registre Públic d'Estudis d'Opinió de la Generalitat de Catalunya
Decret 1/2005, d'11 de gener**

Disseny de la mostra de l'enquesta sobre "El treball als centres penitenciaris de Catalunya"

Les principals característiques del disseny mostral de l'enquesta són les següents:

Univers

L'enquesta s'adreça a una mostra representativa dels reclusos dels centres penitenciaris de l'àmbit territorial de Catalunya que estan treballant actualment en els tallers.

Segons les dades inicials proporcionades pel CIRE, sobre una població total aproximada de 8800 presos a novembre de 2005, la població que treballa és d'unes 2.000 persones.

Procediment de mostreig

S'efectuarà un mostreig aleatori estratificat amb afixació proporcional a partir de l'anàlisi de les característiques poblacionals o variables criteri següents: sexe, edat, centre penitenciari, nacionalitat, taller, tipus de delictes i durada de la condemna.

En base a l'anàlisi prèvia d'aquesta informació i d'acord amb els objectius de l'estudi es determinaran finalment els estrats poblacionals més adients.

D'altra banda es tindrà en consideració la concentració dels punts de mostreig. Amb l'objectiu de concentrar la realització de les entrevistes i donades les característiques de grandària i tipus de centre penitenciari es procedirà a seleccionar aquells centres principals que garanteixin l'extracció d'una mostra representativa sense haver de realitzar entrevistes a tots els centres.

Grandària de la mostra

La grandària de la mostra es fixa inicialment en 715 individus, tot considerant un nivell de confiança del 95,5% (2 sigma), per al supòsit de màxima indeterminació ($P=Q=50\%$) i amb un marge d'error mostral del 3% per al conjunt de la mostra.

Treball de camp

La realització del treball de camp anirà a càrrec d'una empresa especialitzada que encara no s'ha determinat, per la qual cal encara s'ha de fixar el disseny final de la recollida de les dades i de la realització de les entrevistes, que en tot cas es realitzaran a través d'entrevista personal.

TRABAJO E INSERCIÓN SOCIAL

Un estudio sobre el trabajo en las Prisiones catalanas

Equipo QUIT (UAB) Fausto Miguélez, Antonio Martín, Ramón d'Alós, Francesc Gisbert.

Se presenta al CIRE un proyecto de estudio sobre el trabajo en las prisiones catalanas, dada la importancia que el trabajo tiene en la reinserción social. *Las hipótesis de las que se parte son dos: primera, que incentivar la dedicación de los internos al trabajo así como formarlos en diversos oficios y encaminarlos a una reinserción laboral cuando salgan es el mejor camino para su integración social; segunda que cuantos más medios ponga el sistema penitenciario en esta cuestión mejor cumplirá con la función que la sociedad le encomienda.*

Objetivos del estudio

El estudio a realizar en las prisiones catalanas, comporta un doble objetivo:

1. En primer lugar analizar las condiciones de trabajo de los internos con la finalidad de mejorarlas y hacer más atractivo este uso del tiempo.

Es sabido que el trabajo en la condición de prisión tiene varias finalidades: mejorar la vida cotidiana del preso al permitirle una actividad que rompe la rutina, la inactividad y la presión de la cárcel; prepararle para una posible inserción laboral al dejar el internamiento; poner a su disposición unos ingresos que pueden mejorar su calidad de vida en la prisión y contribuir, en muchos casos, al sustento de su familia.

El estudio trata de ver en qué grado se cumplen estas finalidades, qué cabe mejorar, qué habría que corregir.

2. En segundo lugar, hacer más consciente a la sociedad sobre el papel que el trabajo de los internos puede jugar en su reinserción social. Si el trabajo sirve para la reinserción, el sistema penitenciario debería dedicar esfuerzos y recursos para que ese instrumento fuese lo más eficiente posible: multiplicando y diversificando las posibilidades laborales, la formación ocupacional, la adecuación de los internos a los trabajos, su preparación para la inserción posterior.

Por la misma razón se debería asumir más consistentemente que los internos tienen derecho al trabajo ampliando las “unidades productivas” de las prisiones (talleres) y su potencialidad, convirtiéndolas en proveedores habituales de ciertos servicios a la administración. Ello no debería interpretarse como “competencia desleal” si la sociedad asume en serio el objetivo de inserción social de los internos.

También el sistema económico debería ser sensible a la obligación que tiene el conjunto de la sociedad de insertar al que ha delinquido y ha pagado su delito. Esta sensibilidad se traduciría tanto en “relaciones comerciales” con las “unidades productivas” de las prisiones como en la asunción de ex-presos en las empresas mediante la inserción laboral (o de internos en disfrute del tercer grado).

Los sujetos del estudio

El interno es un trabajador especial, según la Ley de trabajo penitenciario. Tiene derecho a trabajar, pero no tiene derechos laborales: negociación, convenio, salario mínimo. Su trabajo es voluntario, así como las horas que trabaja. Respecto a él el trabajo ha de ser concebido como una actividad que le da beneficios (de vida cotidiana, materiales, hasta hace poco de redención de pena, probablemente la calificación de “buen comportamiento y colaboración”), pero que ha de ejercer respetando unas reglas mínimas.

Los *mandos laborales* también son especiales, puesto que su objetivo no es conseguir ni la máxima productividad, ni siquiera, primordialmente, una actividad pautada, sino mantener un clima que haga posible el trabajo y una actividad ordenada dentro de una institución que es cerrada: donde hay vigilancia, falta de libertad y disciplina (que no es principalmente la laboral sino la carcelaria).

La *empresa pública* (CIRE) responsable del trabajo y de dar salida a los productos del mismo es también atípica, puesto que no busca la máxima productividad (y en consecuencia el máximo rendimiento para el cual pudiera utilizar incentivos económicos puesto que debe mantenerse en unos presupuestos que son fijados fuera de ella misma o en unos ingresos que derivan del acuerdo con las empresas “clientes”) sino que busca colaborar en la inserción del interno, preparándolo a través del trabajo.

Por tanto nos encontramos con sujetos sociales del trabajo muy diversos de los que existen en la sociedad civil, para los cuales ni significa lo mismo la productividad y el rendimiento, ni el trabajo, ni la organización del trabajo ni la disciplina laboral.

Por ello resulta muy importante entender qué objetivos tiene en el trabajo cada uno de estos actores, cómo los consiguen, qué obstáculos encuentran.

Pero al final hay un cuarto sujeto que podríamos llamar *la sociedad* (representada aquí por el *sistema penitenciario*) que debería buscar la reinserción social del penado y que supuestamente tiene en el trabajo un instrumento privilegiado para conseguirlo. En último término la investigación que se propone debería servir para mejorar el objetivo fundamental de la política penitenciaria que es contar con los menos internos posibles, a través de un instrumento específico que es el trabajo en las prisiones.

Las técnicas de investigación

Teniendo en cuenta objetivos y sujetos parece que hay tres técnicas que, conjuntamente, pueden contribuir a obtener la imagen que vamos buscando:

- Observación sistemática* de la “vida cotidiana” del interno en el ambiente de trabajo: qué hace, cómo, su disposición, su satisfacción, relaciones entre los internos, relaciones con los mandos.

- Entrevistas en profundidad*, con algunas de las personas claves en la actividad que vamos a investigar por lo que respecta a planificación, organización y política: algunos mandos intermedios, algún funcionario de alta responsabilidad, directivos de la empresa pública, gestores del sistema penitenciario. También jueces, empresarios que tienen relación con ese trabajo. El sentido del trabajo, de las actuaciones concretas, de las formas, del ambiente y local del trabajo, ventajas y desventajas, diferencias entre los que trabajan y los que no lo hacen, etc... serían las cuestiones a tener en cuenta en estas entrevistas.

- Un *cuestionario* a una muestra de internos trabajadores que permitiese ver qué tipo de personas son dentro del colectivo de reclusos, cómo viven su trabajo, las ventajas que le encuentran, los problemas con los que se enfrentan.

La utilización del estudio

El estudio debería servir para rediseñar actuaciones concretas a tres niveles:

- en el colectivo de internos: facilitar que el máximo número posible trabaje y en condiciones satisfactorias.

- dentro de los talleres: organización adecuada del trabajo, mejorar el clima laboral.

- desde la empresa pública CIRE: actuación respecto a las prisiones, respecto al mercado y respecto a las administraciones.

-desde el sistema penitenciario: mejorar las potencialidades de la reinserción por el trabajo.

Desarrollo del estudio

1.Un marco para el análisis: el papel del trabajo en la reinserción social de los presos. Qué dicen los teóricos. Qué se hace en otros países y con qué resultados.

2.El trabajo en la reinserción social: normas, práctica y resultados en nuestro país. Análisis de informes, estadísticas, entrevistas a actores y expertos tanto dentro como fuera del sistema penitenciario.

3.El trabajo tal como es vivido por los internos.

Realización de una encuesta a través de un cuestionario.

4. Propuestas de mejora:

-respecto a las condiciones de trabajo

-respecto a la posibilidad de incrementar los puestos de trabajo

-respecto al potencial del trabajo como instrumento de inserción

ESTUDIO “EL TRABAJO EN LAS PRISIONES”

Centre d’Estudis Quit. Departamento Sociología

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE BARCELONA

CUESTIONARIO

EL TRABAJO EN LOS CENTROS PENITENCIARIOS DE CATALUÑA

ENERO 2006

Presentación

Estamos haciendo un estudio para la Universidad Autónoma de Barcelona sobre el trabajo en las prisiones. La encuesta es anónima. Podría respondernos a este cuestionario.

Núm. cuestionario:

v01

Entrevistador:

v02

P1.- Por favor, ¿me podría decir en qué taller está trabajando usted?

Imprenta	(01)
Manipulados	(02)
Montaje	(03)
Panadería	(04)
Confección	(05)
Carpintería	(06)
Cerrajería metálica	(07)
Embalaje	(08)
Cartonaje	(09)
NC	(99)

v03

P2.- ¿Y cuál es su trabajo actual en la prisión?:

.....

.....

.....

.....

v04

P3.- Por favor, ¿nos podría indicar cuál fue su última profesión, ejercida por usted, antes de entrar en la cárcel?:

.....

.....

.....

v05

P4.- ¿Cuántas horas en total trabajó usted la semana pasada?:v06

P5.- Por favor, ¿me podría indicar cuál es su nivel de responsabilidad en el trabajo?:

Encargado, coordinador	(1)
Trabajador	(2)
NC	(9)

v07

P6.- Por favor, ¿me puede decir usted cuales de las siguientes frases le convencen más sobre su trabajo en la prisión? Indique sólo las dos frases que usted considere principales (ENTREVISTADOR: mostrar tarjeta P6 y marcar las dos opciones que correspondan)

	1 opción	2 opción
<i>“Te saca del patio”</i>	(1)	(1)
<i>“No comerme el coco con el tiempo”</i>	(2)	(2)
<i>“Evitar malas compañías”</i>	(3)	(3)
<i>“Obtener un ‘peculio’, salario”</i>	(4)	(4)
<i>“Puedo verme con compañeros de otras galerías”</i>	(5)	(5)
NC	(9)	(9)

v08

v09

P7.- ¿Piensa usted que el trabajo le ayuda en algunas de las siguientes cuestiones?
Señale sólo las dos principales ideas de esta lista (ENTREVISTADOR: mostrar tarjeta P7 y marcar las dos opciones que correspondan):

	1 opción	2 opción
A hacer amigos/as y compañeros/as	(1)	(1)
A aprender algo útil para el futuro	(2)	(2)
A hacerte respetar en la cárcel	(3)	(3)
A tener un horario y organizarme la vida	(4)	(4)
A “pasar el tiempo”	(5)	(5)
Aprender hábitos laborales	(6)	(6)
NC	(9)	(9)

v10

v11

P8.- ¿Me puede indicar cuanto ha ganado usted este último mes (en euros)?:

.....

v12

P9.- ¿Cómo suele usted distribuir el dinero que gana? (ENTREVISTADOR: si el entrevistado tiene dudas con los números, indicar la proporción aproximada de su distribución: 1/4, 1/3, 1/2, 3/4...)

Lo gasto	
Lo envío a la familia	
Lo ahorro	
NC	(9)

v13

v14

v15

P10.- ¿Cuánto tiempo han tardado en concederle el último trabajo en la cárcel desde que lo solicitó?:

v16

P11.- ¿Cuánto tiempo lleva usted trabajando de forma continuada, desde la primera vez que entró en talleres?:

v17

P12.- ¿Querría usted hacer más horas de trabajo?

Sí	(1)
No	(2)
No lo sabe	(3)
NC	(9)

v18

P13.- ¿Por qué cree usted que otros presos no quieren trabajar?

.....

v19

P14.- ¿De los siguientes aspectos, cuáles cree usted que más influyen en la decisión de algunos presos para no querer trabajar? Señale sólo los dos principales motivos (ENTREVISTADOR: mostrar tarjeta P14 y marcar las dos opciones que correspondan):

	1 opción	2 opción	
Porque hacen cursillos de tratamiento (sobre droga, delitos sexuales, delitos violentos, etc.)	(1)	(1)	
Porque hacen actividades escolares	(2)	(2)	
Porque hacen actividades culturales y deportivas	(3)	(3)	v20
Porque hacen actividades de formación laboral	(4)	(4)	v21
Porque el trabajo en talleres no tiene beneficios penitenciarios	(5)	(5)	
Otros motivos:	(6)	(6)	
.....			
.....			
.....			
NC	(9)	(9)	

P15.- ¿Cómo valoraría usted el trabajo que realiza? En una escala del 0 al 5 indíquenos su valoración, 0 es muy insatisfactorio y 5 muy satisfactorio:

Muy insatisfactorio					Muy satisfactorio	NC	
(0)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(9)	v22

P16.- A continuación, le voy a plantear algunas preguntas referidas a algunos aspectos de su trabajo en el taller:

	Mucho	Bastante	Poco	NC	
Considera que el trabajo que usted realiza exige mucho, bastante o poco esfuerzo	(1)	(2)	(3)	(9)	v23
Considera que el trabajo que usted realiza exige mucha, bastante o poca atención	(1)	(2)	(3)	(9)	v24
	Mucho	Poco	Nada	NC	
Considera mucho, poco o nada interesantes las tareas que usted realiza	(1)	(2)	(3)	(9)	v25
Cree que las tareas que realiza le ayudan mucho, poco o nada para un trabajo fuera, cuando salga...	(1)	(2)	(3)	(9)	v26
	Bien	Regular	Mal	NC	
¿Cómo valora (bien, regular o mal) el salario (peculio) que recibe?	(1)	(2)	(3)	(9)	v27
¿Cómo valora (bien, regular o mal) el ambiente entre compañeros en taller?	(1)	(2)	(3)	(9)	v28
¿Cómo valora (bien, regular o mal) el trato con encargados y coordinadores de taller?	(1)	(2)	(3)	(9)	v29

P17.- ¿Cómo valoraría usted las condiciones físicas y ambientales del trabajo que hace?

	Bien	Regular	Mal	NC	
Nivel de ruido	(1)	(2)	(3)	(9)	v30
Iluminación	(1)	(2)	(3)	(9)	v31
Ventilación	(1)	(2)	(3)	(9)	v32
Calor	(1)	(2)	(3)	(9)	v33
Frío	(1)	(2)	(3)	(9)	v34
Postura física	(1)	(2)	(3)	(9)	v35
Ritmo de trabajo	(1)	(2)	(3)	(9)	v36
Descansos en el tiempo de trabajo	(1)	(2)	(3)	(9)	v37
Otra:	(1)	(2)	(3)	(9)	v38
.....					v39
.....					

P18.- Por favor, ¿me podría decir la principal mejora que cree habría que introducir en las condiciones de trabajo en la cárcel? (ENTREVISTADOR: anotar sólo una respuesta, la más importante):

.....
 v40

P19.- ¿Cuánto tiempo ha tardado usted en aprender las tareas que realiza ahora?

Un día	(1)	
Entre 1 día y una semana	(2)	v41
Más de 1 semana	(3)	
NC	(9)	

P20.- ¿Cómo ha aprendido usted a hacer principalmente el trabajo que ahora hace?

Señale sólo una respuesta de las que le voy a leer:

Mediante acompañamiento de otra persona o tutor/a	(1)	
Haciéndolo directamente	(2)	
Mirando como lo hacen otros/as	(3)	
Haciendo un cursillo de preparación	(4)	v42
Con el encargado	(5)	
Otras:		
.....		
NC	(9)	

P21.- ¿Cree usted que el trabajo que actualmente realiza le ayudará a encontrar trabajo cuando salga de la cárcel?

Si	(1)	
No	(2)	v43
No sabe	(3)	
NC	(9)	

P22.- ¿Por qué?:

.....
 v44

P23.- ¿Actualmente está usted estudiando o haciendo alguna otra de las siguientes actividades? (9)

	Si	No	NC	
Actividades escolares	(1)	(2)	(9)	v45
Estudia idiomas	(1)	(2)	(9)	v46
Cursillos de tratamiento	(1)	(2)	(9)	v47
Actividades culturales y deportivas	(1)	(2)	(9)	v48
Actividades de formación laboral	(1)	(2)	(9)	v49

P24.- ¿Cree usted que el trabajo mejora las relaciones con las otras personas en la cárcel?

	Si	Indiferente	No	NC	
Con los compañeros de trabajo	(1)	(2)	(3)	(9)	v50
Con los otros presos	(1)	(2)	(3)	(9)	v51
Con los funcionarios	(1)	(2)	(3)	(9)	v52

P25.- ¿Podría decirme cuántos de sus amigos/as que están en la cárcel trabajan?

Todos	(1)	
Algunos	(2)	
Ninguno	(3)	v53
No tiene amistades en la cárcel	(4)	
NC	(9)	

P26.- Por favor, ¿puede decirme en que año nació usted?: v54

P27.- Por favor, indíquenos cual es su nivel de estudios acabados:

Sin estudios	(1)	
Estudios primarios	(2)	
Formación profesional	(3)	v55
Estudios secundarios o bachillerato	(4)	
Estudios universitarios	(5)	
NC	(9)	

P28.- ¿Cuál es su estado civil?

Soltero/a	(1)	
Casado/a	(2)	
Pareja de hecho	(3)	
Separado/a o divorciado/a	(4)	v56
Viudo/a	(5)	
NC	(9)	

P29.- ¿Cuántos hijos/as tiene usted? v57

P30.- Por favor, ¿me podría indicar en qué país ha nacido usted?: v58

¿Y cuánto tiempo lleva usted viviendo en España? (ENTREVISTADOR: sólo nacidos fuera de España): v59

P31.- ¿Cuál es su situación penal?

Preventivo	(1)
Condenado	(2)
NC	(9)

v60

P32.- (ENTREVISTADOR: SÓLO CONDENADOS/AS: V58=2) ¿De cuántos años es su condena?

Menos de 2 años	(1)
Entre 2 y 6 años	(2)
Entre 6 y 10 años	(3)
Más de 10 años	(4)
NC	(9)

v61

P33.- Por favor, ¿puede indicarnos cuánto tiempo total, años y meses, lleva en prisión, de forma continuada? Indíquenos años y meses (ENTREVISTADOR: anotar todo el tiempo que lleva en prisión, incluso en otras cárceles):

.....años,meses

v62

P34.- (ENTREVISTADOR: SÓLO CONDENADOS/AS: V58=2) Por último, ¿en qué situación penal se encuentra usted hoy?

Primer grado	(1)
Segundo grado	(2)
Segundo grado 100.2	(3)
Tercer grado	(4)
Libertad condicional	(5)
Sin clasificar	(6)
NC	(9)

v63

P35.- Si pudiera, ¿dejaría de trabajar?

Sí	(1)
No	(2)
No lo sabe	(3)
NC	(9)

v64

A RELLENAR POR EL ENTREVISTADOR:

Sexo del entrevistado:

Hombre	(1)
Mujer	(2)

v65

Nombre de la prisión:

Modelo de Barcelona	(01)
Mujeres de Barcelona (Wad-Ras)	(02)
Jóvenes de Barcelona (Trinitat)	(03)
Ponent (Lleida)	(04)
Raimat (Lleida)	(05)
Quatre Camins	(06)
Brians	(07)
Tarragona	(08)
Girona	(09)
Figueres	(10)

v66

El treball a les presons de Catalunya

Juny 2006

**Fausto Miguélez
Ramon de Alòs-Moner
Antonio Martín
Francesc Gibert**

Universitat Autònoma de Barcelona

Edifici B- Campus de la UAB -08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)-Barcelona
Tel.: 93 581 2405 / Fax 93 581 2405
quit@uab.es

ÍNDEX

Introducció	3
I. EL TREBALL A LES PRESONS DE CATALUNYA. L'ESTAT DE LA QÜESTIÓ	8
1. Legislació sobre el treball remunerat a les presons	8
2. Caracterització del treball remunerat a les presons de Catalunya	9
2.1. El Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE)	9
2.2. El perfil de les activitats i de la població reclusa en el treball remunerat a les presons de Catalunya	10
3. Interpretacions sobre el treball remunerat a les presons d'Espanya i Catalunya	29
II. LES FUNCIONS DEL TREBALL A LES PRESONS	33
1. Introducció	34
1.1. El treball ocupa temps	34
1.2. El treball proporciona ingressos	35
1.3. El treball contribueix a generar hàbits i actituds	36
1.4. El treball augmenta l'autoestima	37
1.5. El treball redueix conflictivitat	37
1.6. El treball permet establir relacions socials	38
1.7. Alguns problemes relacionats amb el treball als centres penitenciaris	39
2. Accés dels reclusos al treball	41
2.1. Criteris formals i informals per a la concessió de treball a la presó	41
2.2. Problemes en l'accés al treball a la presó	43
2.3. La desmotivació envers el treball	44
3. Condicions de treball	45
4. Paper de la formació al treball	46
4.1. El treball i els coneixements professionals	46
4.2. Formació en el lloc de treball	47
5. Conclusions	48
III. COM VIUEN ELS PRESOS EL TREBALL PRODUCTIU	50
1. Qui són els entrevistats que treballen	50
2. El treball que es realitza als establiments penitenciaris	52
3. El significat del treball a la presó	57
4. Les condicions del treball al centre penitenciari	60
5. Salari baixos, encara que no per a tots	66
6. Els usos donats als ingressos salarials	79
7. Les principals millores que haurien d'introduir-se en el treball	81
8. Les relacions socials al treball	83
9. Una valoració global positiva del treball que realitzen	86
10. "L'obtenció" del treball a la presó i la seva "estabilitat"	90
11. El treball com a eina de reinserció	92
12. Altres activitats dels qui treballen	94
13. Les raons dels qui no treballen	97
14. Una classificació segons les actituds envers el treball	99
IV. CONCLUSIONS	108
Bibliografia	115
ANNEX	

AGRAÏMENTS

Els autors agraeixen al Centre d'Iniciatives per a la Reinserció i al seu personal el suport i les facilitats donats de cara a la realització d'aquest estudi. Molt particularment hem d'agrair a Santiago Martínez, director territorial del CIRE, per les explicacions i atencions mostrades, amb les quals ha facilitat enormement el nostre treball. Així mateix, hem de reconèixer l'esforç i col·laboració de Juan José Romero, cap de tallers de la presó Model de Barcelona, sense els quals el treball de camp hauria resultat molt més difícil. Fem extensiu el nostre agraïment a tots els responsables i funcionaris de presons que han atès les nostres visites i les nostres entrevistes. Finalment, agraïm també als presos i les preses que, voluntàriament, s'han prestat amb molt bona predisposició a respondre les nostres preguntes.

INTRODUCCIÓ

Aquest INFORME respon a l'encàrrec formalitzat pel Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya amb el Centre d'Estudis Sociològics sobre la Vida Quotidiana i el Treball (QUIT) a fi de dur a terme un estudi sobre el treball dels interns als centres penitenciaris catalans. La missió del CIRE és contribuir a la reinserció dels presos preparant-los per obtenir un treball en sortir de la presó i assistint-los en la seva recerca. Això implica formar els interns per al treball, habitar-los a treballar i qualificar-los sempre que sigui possible. Però, sobretot, suposa cercar les màximes oportunitats d'ocupació possibles per als reclusos i aconseguir que el major nombre d'aquests optin per treballar. Això adquireix molta més rellevància des del moment que el treball no redueix condemna i ha de tenir un significat i una funció en sí mateix. L'encàrrec realitzat pel CIRE, en conseqüència, implicava suggerir quins canvis, quines millores i quines orientacions havien de ser introduïdes a "la seva política d'ocupació" amb la finalitat de millorar la reinserció social dels qui deixen la presó després d'haver complert condemna.

Objectius de l'estudi

Amb la finalitat de portar a terme l'estudi, aquest hauria de tenir i ha tingut, tres grans objectius, segons el nostre parer.

1. En primer lloc, captar el significat que el treball productiu té tant pel que fa als propis interns com per al sistema penitenciar en conjunt. La presó és "una societat" amb un determinat ordre social. Probablement el treball condiciona tant aquest ordre com els comportaments dels individus que viuen en els centres, en particular els condemnats. Convé determinar de quina manera això és així o no ho és.
2. En segon lloc, convenia analitzar les condicions materials del treball dels interns amb la finalitat de millorar-les i fer més atractiva aquesta manera d'usar el temps a la presó. És conegut que el treball en la condició d'internament té diverses finalitats: millorar la vida quotidiana del reclus en permetre-li una activitat que trenca la rutina, la inactivitat i la pressió de la presó; posar a la seva disposició uns ingressos que poden millorar la seva qualitat de vida a la presó i contribuir, en molts casos, al manteniment de la seva família. L'estudi tracta també de veure en quin grau s'acompleixen aquestes finalitats, què convindria millorar i què caldria corregir.
3. En tercer lloc, es tractava de veure com es pot millorar el paper que s'atribueix al treball a la presó com a vehicle d'una **possible inserció laboral i social** en deixar l'internament. Si el treball serveix per a la reinserció, el sistema penitenciar hauria de dedicar esforços i recursos perquè aquest instrument sigui el més eficient possible: multiplicant i

diversificant les possibilitats laborals, la formació ocupacional, l'adequació dels interns als treballs i la seva preparació per a la posterior inserció.

Finalitat de l'estudi

En el fons l'estudi, juntament amb moltes altres actuacions de la política penitenciària, hauria de coadjuvar a què la societat assumeixi que val la pena invertir en el treball penitenciari, perquè això facilitarà la inserció de l'exintern a la societat, minorant una cosa molt freqüent que és la recaiguda en el delictes i la tornada a la presó. Per la mateixa raó, s'hauria d'assumir més consistentment que els interns tenen dret al treball, ampliant les "unitats productives" de les presons (tallers) i la seva potencialitat, potser convertint-les en proveïdors habituals de certs serveis a l'administració, la qual cosa incrementaria les ocupacions. Es tractaria d'una contribució de l'administració a l'objectiu de la reinserció del sistema penitenciari. Per la mateixa raó, també el sistema econòmic hauria de ser sensible al deure que té el conjunt de la societat d'inserir el qui ha delinquit i ha pagat el seu deute per mitjà del compliment de condemna. Per això, el treball a les presons no hauria d'interpretar-se com a "competència deslleial" si la societat assumeix de debò l'objectiu d'inserció social dels interns ni hauria de buscar-se en el treball penitenciari l'oportunitat de mà d'obra barata. Aquesta sensibilitat s'hauria de traduir tant en "relacions comercials" amb "les unitats productives" de les presons com en l'assumpció d'exinterns a les empreses mitjançant la inserció laboral (molt en especial els interns que estan en tercer grau).

Hipòtesis de treball

L'estudi parteix de dos supòsits, que són la traducció de les funcions del sistema penitenciari en el nostre país, per mandat de la mateixa Constitució que parla del dret dels reclusos al treball com una cosa bàsica per a la seva reinserció.

El primer és que el fet d'incentivar la dedicació dels presos al treball, formar-los i dirigir-los cap a la reinserció laboral és la millor manera de reintegrar-los a la societat. El segon és que com més mitjans hi dediqui el sistema penitenciari millor acomplirà la funció que la societat li encomana.

El nostre primer acostament a la temàtica laboral dels centres penitenciaris va consistir en una sèrie d'entrevistes a diversos professionals que treballen a la presó (psicòlegs, educadors, directors) i al CIRE (dintre i fora dels centres), així com en la revisió d'estudis realitzats sobre el sistema penitenciari. Tot això ens va dur a la conclusió que l'eix central de l'estudi havia de ser conèixer com viuen els mateixos presos el treball penitenciari.

Aquesta aproximació prèvia ens va permetre traçar les hipòtesis de treball sobre les quals recorreria l'avenç posterior de la investigació i que han estat aquestes:

La primera és que el treball pot tenir una funció educativa a llarg termini per a aquelles persones que tenen trajectòries vitals desestructurades, com pot succeir amb una part considerable dels presos. Aquesta funció educativa consisteix en l'aprenentatge de l'estructuració del temps de la vida quotidiana, l'aprenentatge de pautes d'autodisciplina, l'aprenentatge de pautes col·lectives (com és el fet de treballar en grup i participar en el treball amb altres persones). Així mateix, el treball pot ser generador de valors associats amb l'esforç, autonomia individual i autososteniment econòmic. Aquesta funció educativa invisible del treball és important per a la reinserció social dels presos, tot i no ser determinant, ja que en la reinserció també influeixen altres variables.

Des de la perspectiva de la política penitenciària, una funció bàsica del treball és ocupar i estructurar el temps i la vida quotidiana dels presos. Pressuposem que aquesta funció del treball voluntari té efectes beneficiosos sobre la salut mental i emocional dels interns. L'ocupació del temps en el treball disminueix la possibilitat d'inestabilitat emocional dels interns. Aquests entenen que el treball és una manera de passar el temps, no "menjar-se el coco", no pensar en la família i les relacions d'amistat existents a l'exterior. L'estructuració i l'ordenació del temps a través del treball són fonamentals per treure els interns de les hores d'ociositat en el pati i amb això disminuir una potencial conflictivitat entre els reclusos. La funció del treball com a pauta d'estructuració del temps és important especialment per als joves amb hàbits desestructurats i mancats d'autodisciplina. Així mateix, el treball pot ser important com a generador de valors que vinculin esforç i recompenses monetàries, la qual cosa és important per a l'autonomia individual relacionada amb les petites despeses, compra de roba, calçat, estalvi i sosteniment de la família a l'exterior. Aquestes funcions del treball contribueixen, també, a la millora de l'autoestima, així com a la consideració i status social dins del propi "grup de referència" entre els presos.

La predisposició dels presos cap al treball pot dependre de diversos factors, com ara la situació penal (de preventiu o condemnat), la durada de la condemna, els hàbits de treball previs, el procés de socialització, la formació professional, la situació econòmica, la situació i les responsabilitats familiars a l'exterior, l'edat i el sexe. Probablement els immigrants estaran més predisposats a treballar, ja que els manquen les xarxes de suport familiar i de parentiu en l'entorn pròxim.

Molts pensen que el treball és important també com a relació social a través del "companyerisme". El companyerisme és una forma de construcció de la identitat grupal, cosa que permet generar mecanismes d'autoajuda i de solidaritat. El companyerisme és la base per crear "grups de referència", que són importants per a la generació d'una ètica del comportament, per establir codis de conducta sobre el que està bé i el que està malament entre els companys. Aquest codi ètic implícit en el grup pot contribuir a la contenció del conflicte a les presons, així com a la formulació de determinades regles a observar en el treball, com ara tenir cura de les eines de treball, no utilitzar-les com a armes agressives, respectar els horaris laborals o respectar l'autoritat dels caps. Fins i tot, l'ètica del companyerisme laboral pot tenir un paper fonamental en els règims de treball obert. En altres paraules, els grups de

referència exerceixen una capacitat de control social sobre la conducta dels mateixos presos.

D'acord amb el nostre coneixement previ, podem pensar que el treball com a adquisició de coneixements professionals és molt limitat, ja que la majoria dels llocs de treball tenen una baixa qualificació, es tracta de tasques senzilles i manuals que s'aprenen en unes hores. Això no obstant, hi ha determinats treballs qualificats que poden tenir un paper important en la formació i adquisició d'un ofici. La construcció d'una professió podria ser important per al futur dels presos; en aquest sentit, la formació professional i l'execució de tasques de major contingut hi pot contribuir.

Com a conseqüència que els treballs dels presos solen ser tasques simples i desqualificades, que afegeixen poc valor al producte final, possiblement molts dels treballs podrien estar mal pagats. Si això és així, millorar la qualificació professional dels presos i els salaris permetria fer més atractiu el treball i contribuiria a donar millors perspectives professionals en el procés de reinserció social dels presos.

La metodologia emprada

Per a la contrastació d'aquestes hipòtesis de treball, s'ha fet ús de mètodes i tècniques d'investigació social quantitatives i qualitatives. A més de l'anàlisi d'informació documental i de les entrevistes exploratòries realitzades a responsables del CIRE per a la contextualització de l'ocupació als penitenciaris catalans, l'estudi es basa en l'observació dels seus tallers productius, en entrevistes en profunditat als responsables d'aquests centres de treball, tant del CIRE com dels centres penitenciaris i, finalment, en una enquesta dirigida a la població reclusa treballadora. Després de la delimitació de les variables i els indicadors bàsics per a la validació de les hipòtesis i la consegüent delimitació de la mostra, els guions i els qüestionaris, s'han observat primerament els tallers productius de la presons de dones, homes i joves de Barcelona, Brians i Ponent Exterior. En segon lloc, s'han entrevistat en profunditat els responsables de tallers productius del CIRE, un dels responsables de tractament de les Juntes de Tractament i directors dels citats centres penitenciaris i altres responsables. També diferents presos amb categoria laboral d'encarregats. I en tercer lloc, s'ha fet una enquesta estadísticament representativa la mostra de la qual remet a l'univers de la població reclusa treballadora i fou estratificada en funció de la seva distribució percentual real per edat, sexe i nacionalitat i segons el seu nombre en cada centre penitenciari.

Per tant, podem sistematitzar la metodologia en aquests tres instruments bàsics:

- ***Observació sistemàtica*** de la "vida quotidiana" de l'intern en l'ambient de treball: què fa, com, la seva disposició, la seva satisfacció, les relacions entre els interns, les relacions amb els comandaments. Així mateix, observació dels llocs de treball. Aquestes observacions són realitzades en nombroses visites per diferents membres de l'equip.
- ***Entrevistes en profunditat amb un guió obert*** a persones clau en l'activitat que hem estudiat pel que fa a la seva planificació, l'organització

i el desenvolupament. El sentit del treball, de les actuacions concretes, de les formes, de l'ambient i local del treball, els avantatges i desavantatges, les diferències entre els qui treballen i els qui no ho fan, la política de reinserció, etc., han estat les qüestions que s'han tingut en compte en aquestes entrevistes.

El treball de camp d'entrevistes es va realitzar en dues etapes. En la primera etapa, es van portar a terme diverses entrevistes que ens van permetre traçar les hipòtesis o els "itineraris" pels quals avançar en l'estudi. En la segona etapa, les entrevistes van ser més àmplies i en major nombre, ja com a part essencial de l'estudi.¹

- **Un qüestionari** a una mostra d'interns treballadors que ens ha permès veure quin tipus de persones són dintre del col·lectiu de reclusos, com viuen el seu treball, els avantatges que li troben, els problemes amb els quals s'enfronten.

Aquesta part de l'estudi es basa en una enquesta estructurada, amb 38 preguntes, adreçada als presos que treballen en els tallers productius de les nou presons catalanes. D'aquest univers, format a finals de gener per 2.037 persones, s'ha obtingut una mostra aleatòria i estratificada a partir dels paràmetres següents: sexe, edat, nacionalitat, centre penitenciari i situació penal. Val a dir que l'elevada mobilitat dels presos als tallers productius ha comportat un nombre significatiu de substitucions de la mostra original per altres presos a entrevistar, d'acord amb els criteris d'estratificació. Les entrevistes s'han realitzat sempre de manera personal i presencial en els mateixos tallers productius, al llarg de les tres darreres setmanes del mes de febrer del 2006. En total, 691 presos han respost al qüestionari, amb la qual cosa, en un supòsit de màxima indeterminació i considerant un nivell de confiança del 95,5%, els resultats garanteixen un marge d'error no superior al 3,1% per al conjunt de la mostra.

¹ Entrevistes realitzades a directors, psicòlegs i caps de taller: a la presó de Wad Ras els entrevistats són E1, E2 i E3. A la presó de la Model: E4, E5 i E6. A Can Brians un grup de discussió que identifiquem com a E7. A la presó de la Trinitat: E8, E9, E10 i E11.

A més d'aquestes entrevistes, hem fet entrevistes prèvies a caps de tallers i presos encarregats que han estat bàsiques per preparar el qüestionari que s'ha passat als reclusos, aquestes entrevistes estan assenyalades com E12 feta a Wad Ras; E13 a la Model, E14 a Can Brians, E15 a la Trinitat i E15 a Raimat. Finalment s'han entrevistat alguns presos treballadors i encarregats

I. EL TREBALL A LES PRESONS DE CATALUNYA. L'ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Aquest primer apartat presenta les dades i interpretacions generals sobre la situació del treball remunerat als centres penitenciaris catalans. S'analitza d'entrada la legislació penal, penitenciària i laboral espanyola i catalana, la qual estableix les grans coordenades d'aquesta activitat i la defineix com a *treball directament productiu*. Tot seguit es descriu el perfil de l'entitat responsable de la seva organització a Catalunya, el *Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE)* (CIRE, d'ara endavant), i l'evolució del treball des de l'any 2000 fins a l'actualitat a partir especialment de l'anàlisi de dades estadístiques compilades pel CIRE. Finalment, s'exposen les explicacions de la literatura científicosocial sobre la naturalesa i les conseqüències d'aquesta activitat laboral a Espanya i Catalunya.

1. Legislació sobre el treball remunerat a les presons

La *Constitució Espanyola* recull a l'article 25.2 el dret dels presos a un treball remunerat i als beneficis corresponents de la Seguretat Social. Sota aquest disseny, hi ha la presumpció que el treball contribueix als objectius constitucionalment reclamats per al compliment de les penes: la reeducació i la reinserció social dels presos. D'aquesta manera queda recollit a la *Llei Orgànica General Penitenciària (LOGP) 1/1979* i el *Reial Decret 782/2001* (RD 782/2001), que l'etiqueten com a *Treball directament productiu* i asseveren que "la finalitat essencial del treball és la preparació per a la futura reinserció laboral del intern" (art. 4.1 RD 782/2001). Amb vista a reforçar aquesta finalitat reeducadora i resocialitzadora de l'ocupació, els articles 26 i 27 de la LOGP sancionen que es vinculi amb programes de formació professional a les presons.

La seva regulació pròpiament laboral queda establerta per la fórmula legal *Relació Laboral Especial Penitenciària*, definida pel RD 782/2001.² Els subjectes de la relació són l'empresari penitenciari i les persones preses treballadores que desenvolupen una activitat laboral als tallers productius dels centres penitenciaris, competència del CIRE en el cas de Catalunya, i els qui compleixen penes de treball en benefici de la comunitat.

El RD 782/2001 regula els drets i els deures laborals bàsics dels interns que treballen, les causes d'extinció i de suspensió de la relació laboral, el règim retributiu, els temps de treball, així com els beneficis de l'acció protectora de la Seguretat Social. Si bé té un estatut laboral, la norma penal i penitenciària preval en la determinació d'aspectes diversos d'aquest treball. D'aquesta manera, els interns vinculats laboralment amb el CIRE han estat definits, pel marc legal i les polítiques públiques implementades, com a "educands" que

² Per a una anàlisi detallada del Reial Decret, vegeu la taula 1 de l'annex.

realitzen tasques d'aprenentatge i formació professional, i reben a canvi una gratificació econòmica (CIRE, 2005c). D'altra banda, la centralitat de la norma penitenciària és clarament present en els criteris de selecció de presos per al treball. L'inici, l'extinció o la suspensió de la relació entre l'intern i el CIRE és determinada pels òrgans de l'Administració Penitenciària (normalment les Juntes de Tractament) i el RD 782/2001 estableix clarament també l'ordre de prelació en l'adjudicació de llocs als interns, prioritzant sobretot aspectes penitenciaris més que productius.

Cal destacar, a més, la inexistència de la figura de l'acomiadament improcedent i la de remissió a la legislació laboral comuna que permeti aplicarla. El RD 782/2001 recull, a més, la normativa del *Reglament Penitenciari* de 1996, segons la qual la relació laboral especial penitenciària s'ha d'entendre com la dels contractes d'obra i serveis determinats. Així mateix, les persones preses no tenen dret a la creació de sindicats i a les reivindicacions col·lectives laborals habituals, com ara la vaga i la negociació col·lectiva. Finalment, estan subjectes a règims de cotització especial determinats en el Reial Decret, que suposen, entre els aspectes més destacats, no tenir dret a cobrar l'atur fins ser lliures (OSPDH, 2004).

El treball coneix també la particularitat a Espanya de conferir-se a Catalunya les competències d'execució i gestió de la legislació de l'Estat en matèria penitenciària. Aquesta potestat es recull a l'article 11.1 de l'*Estatut d'Autonomia de Catalunya* del 1979, el traspàs efectiu de la qual es fa efectiva l'any 1983; en aquest àmbit, val a dir que l'*Estatut* recentment aprovat no considera canvis. Pel que fa al treball directament productiu, es regula essencialment per la *Llei 5/1989 per a la creació del Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE)*, entitat que té com a objectiu que tota persona presa o sotmesa a qualsevol vigilància penitenciària pugui desenvolupar activitats laborals i/o formatives professionalitzadores.

2. Caracterització del treball remunerat a les presons de Catalunya

2.1. El Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE)

El CIRE és una empresa pública del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya regulada per dret privat. Des de la seva creació el 1989, és l'entitat responsable de l'organització del treball remunerat a les presons catalanes. Els seus objectius amplis són satisfer el dret al treball de les persones preses i internades, creant llocs de treball sotmesos a la normativa laboral i amb la finalitat de la seva inserció sociolaboral. El CIRE desenvolupa la seva activitat en tres àmbits: la formació professional, el treball remunerat i la inserció sociolaboral. Aquesta darrera, al seu torn, suposa actuar en tres camps: el formatiu-ocupacional, l'ajut a la recerca d'ocupació i la inserció en empreses (CIRE, 2005c, 2005f i 2005g).

La seva organització està dirigida per una gerència de la qual depenen sis organismes funcionals i tres d'àmbit territorial que actuen en determinats centres penitenciaris de Catalunya. Els primers són la Direcció Tècnica de

Serveis, la Direcció Econòmica i Financera, la Direcció de Formació i Inserció, la Direcció de Producció, la Direcció Comercial i la Direcció d'Infraestructures i Qualitat. Els tres grans àmbits territorials d'actuació, que estan coordinats cada un d'ells per una Direcció Territorial específica, són els següents: a) els centres penitenciaris de Ponent i Tarragona, el taller externs de Raïmat i el centre de Justícia Juvenil El Segre; b) els centres penitenciaris de Barcelona (homes), Barcelona (dones), Brians i el centre de justícia juvenil Oriol Badia, i c) els centres penitenciaris de Quatre Camins, Figueres, Girona i Barcelona (joves), així com els taller externs de Montmeló i els centres de justícia juvenil Els Til·lers, Folch i Torres, Montilivi i l'Alzina.³ El Consell d'Administració, màxim òrgan de govern del CIRE, està presidit pel conseller de Justícia de la Generalitat de Catalunya i l'integren alts responsables de la Conselleria de Justícia i d'altres conselleries del Govern de la Generalitat. El CIRE té un Consell Assessor format pels principals agents socials de Catalunya. La seva funció és impulsar la relació entre el CIRE, el món empresarial, les cambres de comerç i els sindicats per a la millor consecució dels objectius d'inserció social de les persones sotmeses a mesura judicial (CIRE, 2006j).

2.2. *El perfil de les activitats i de la població reclusa en el treball remunerat a les presons de Catalunya*

2.2.1. *Nota metodològica sobre les categories i indicadors de les dades estadístiques del Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE)*

La major part de dades exposades en aquest punt es basen en compilacions realitzades pel CIRE durant els últims cinc anys. Aquesta confecció de dades primàries s'ha fet utilitzant categories i indicadors que, si bé es refereixen a idèntiques realitats, sovint han estat etiquetats de formes diverses. Malgrat sigui lògic, útil i entenedor l'ús de noms diferents per a un mateix fenomen per part de l'administració, l'anàlisi de l'estat del treball productiu en clau científica pot ser problemàtica si no es coneix aquesta nomenclatura administrativa canviant i, en última instància, si no s'estableixen unes categories clarament definides de l'objecte d'estudi.

La primera qüestió crítica és sobre com definir i calcular la població que potencialment pot treballar a les presons. En determinats documents, el CIRE la defineix com la població reclusa total. En altres ocasions, però, és l'entesa com a *Població disponible per treballar*: la població reclusa que no té determinats trets que l'impedeixen està disponible per al treball. Aquests trets són: ser major de 65 anys; estar malalt i hospitalitzat per raons psíquiques; estar malalt per raons físiques; ser receptor de pensions contributives, incompatibles amb cobrar una nòmina; ser objecte de sanció disciplinària; ser intern en primer grau, a excepció de la presó de Ponent, i ser intern en tercer grau, excepte a Raïmat i aquells que fan tasques exteriors (neteja de boscos, etc.). Per al càlcul de la població no apte per treballar, se sumen tots els col·lectius que presenten els trets indicats i, a més, el 10% de la població

³ Juntament amb Oriol Badia, aquests quatre últims centres són per a menors.

reclusa total. Aquest 10% s'explica per la gran mobilitat penitenciària de molts interns (trasllats, judicis, etc.) (CIRE, 2006c i d).⁴

En funció de l'una o l'altra categoria utilitzada (població reclusa total o població disponible per treballar), es poden fer càlculs molt diferents sobre el percentatge d'ocupats i el volum de treball que pot donar el sistema penitenciari. En altres paraules, en terminologia econòmica, el nivell d'"oferta" potencial de treball de les persones internes i de "demanda" per part del sistema. Així mateix, mentre que la primera definició i el primer càlcul han estat els més habituals i permeten comparar amb altres realitats i períodes, com ara especialment l'espanyola o els últims anys a Catalunya, la segona categoria és la més utilitzada en l'actualitat i la de més difícil comparació per la seva novetat. De fet, aquesta segona terminologia és la que fonamenta les dades més actuals disponibles per fer aquest informe, les de desembre del 2005, recollides al document de CIRE (2006c).

La segona qüestió a clarificar és sobre com definir i calcular la població treballadora. Ha estat bastant comú des del CIRE definir-la com a població ocupada i entendre-la com el conjunt de persones preses que treballen als tallers productius o per a serveis a empreses clients del CIRE en espais situats fora de la presó. Aquesta categoria comprendria les persones amb un treball molt pròxim a l'assalariat de la societat civil, com així ho estipula el RD 782/2001 quan defineix els trets de la *Relació Laboral Especial Penitenciària*. Més concretament, a efectes estadístics, s'ha considerat població treballadora sovint només la que fa tasques a tallers productius. Així ha estat pel baix nombre dels que treballen fora de la presó per a una empresa client del CIRE.

Això no obstant, de vegades la població treballadora s'ha definit com a conformada pel grup de tallers productius i el col·lectiu que està en *Plans d'ocupació*, activitat que combina formació i treball amb remuneració. Per sort, a efectes analítics, molt sovint les dades disponibles distingeixen entre aquests dos col·lectius i, per consegüent, es poden comparar les dades que delimiten la població ocupada seguint la primera definició indicada.

D'altra banda, el CIRE considera diferents col·lectius de presos com a pròpiament treballadors de tallers productius. La classificació més comuna els redueix a les persones preses que coordinen i/o produeixen directament i reben un salari com a contrapartida; en altres paraules, els encarregats i operaris presos dels tallers productius. En altres ocasions, però, la població de tallers inclou, a més dels grups referits, també els presos de Plans d'Ocupació.

⁴ Hi ha quatre graus de tractament classificatoris dels presos per al compliment de les seves penes privatives de llibertat: el *primer grau* suposa un règim penitenciari de control sever, i s'aplica normalment a delinqüents perillosos i que tenen un comportament violent a la presó; el *segon grau* s'associa a un règim penitenciari de vida ordinari del pres, el qual s'assigna a la majoria dels interns a l'inici del compliment de les seves condemnes; el *tercer grau*, o règim obert, és el règim per als encarcerats que es troben en les últimes etapes de compliment de les seves penes i que estan més preparats per a una vida normal fora de la presó. Un percentatge d'aquests no estan en situació de règim obert ple; en la majoria d'aquests últims casos, es permeten horaris en llibertat per accedir a centres per al tractament de problemàtiques que puguin presentar. L'últim grau és la *llibertat condicional*, dirigida a presos en tercer grau susceptibles d'excarceració anticipada i condicionada al bon ús que facin d'aquesta llibertat a prova (Navarro Villanueva, 2002; Redondo i altres, 1997).

La primera definició sobre la població reclusa que treballa (població reclusa que treballa en tallers) ha estat la més habitual. L'altra, si bé menys comuna, és la que s'observa en els documents més actuals. Sobretot destaca el fet de classificar com a treballadors de tallers tant els operaris i encarregats com els interns en Plans d'Ocupació. En funció de l'una o l'altra definició utilitzada per definir les persones recluses ocupades, podem calcular de manera molt diferent la composició d'aquest subgrup i, en un sentit més ampli, el pes de la població ocupada sobre la població reclusa. És, així, del tot necessari detallar la naturalesa dels grups considerats en cada indicador. D'altra banda, val a dir que les dues formes últimes de categoritzar i calcular la població treballadora es troben als documents de CIRE (2006 a, b i c), els quals exposen les dades més actuals disponibles. Finalment, sembla pertinent indicar que mai, com així sí que sembla que passi en càlculs d'altres administracions penitenciàries a Espanya (Colectivo IOÉ, 2003), no s'ha considerat en els documents del CIRE la població que fa Serveis Auxiliars Comuns, generalment tasques relacionades amb la vida quotidiana a presó, com a població ocupada.

Davant d'aquestes diferents definicions i indicadors sobre realitats similars, creiem convenient delimitar al llarg del text unes categories bàsiques. Dita classificació s'ha fet amb la voluntat de ser fructífera per a l'anàlisi i adequada a les definicions més actuals establertes pel CIRE. D'aquesta manera, per a l'anàlisi de la *població potencial treballadora*, sembla convenient tenir present tant el total de la *població reclusa* com el grup més concret de la *població disponible per treballar*. Considerar aquestes dues poblacions té el seu interès analític, com així passa en la diferenciació feta per l'Enquesta de Població Activa entre la població en edat de treballar i la població activa per analitzar el mercat laboral.

D'altra banda, sembla adequat considerar la *població ocupada* com la població que fa tasques en tallers productius i aquella que està en Plans d'Ocupació. Així mateix, és també idoni diferenciar aquests dos últims grups amb les categories de *població ocupada en tallers productius*, per definir el primer cas de població ocupada, i *població ocupada a plans d'ocupació*, per etiquetar el segon subgrup. Aquesta distinció és bàsica per poder identificar el col·lectiu objecte d'estudi en aquest informe: les persones preses que treballen als tallers productius. En un sentit més ampli, també ho és per comparar les diferents situacions i trajectòries laborals penitenciàries. Gràcies que la gran part de les dades disponibles, seguint l'una o l'altra definició de les apuntades sobre qui forma part del grup de treballadors en tallers, diferencien aquestes subcategories, es poden comparar les dades dels grups que denoten una mateixa realitat, malgrat que en ocasions, com podem veure, s'han definit de manera diferent. Al llarg del text s'indicaran a nota de peu de pàgina aquelles qüestions metodològiques que poden dur a errors en la lectura de les dades.

Finalment, les dades que s'exposen pretenen oferir una breu radiografia de la situació laboral penitenciària, això és, volen destacar els principals trets estructurals de la realitat del treball productiu a les presons catalanes. És per aquesta raó que no oferim sèries de dades dels últims anys per a cada una de les dimensions abordades. La major part de les dades són mitjanes anuals per

a l'any 2005, les dades més actuals disponibles. Totes les dades són mitjanes referides al període indicat.

2.2.2. Descripció de les grans dimensions del treball remunerat als centres penitenciaris de Catalunya

Població ocupada en tallers productius

La quasi totalitat de treball remunerat a les presons es realitza en els tallers productius, espais ubicats i/o sota la potestat dels centres penitenciaris i gestionats pel CIRE en què es realitza un tipus de producció específica. De manera molt minoritària, si bé creixent en els últims anys, es duen a terme serveis per a empreses.

El sistema penitenciar català té 37 tallers productius a l'actualitat. Com podem veure a la taula 1.1, les presons de major dimensió i nombre de reclusos tendeixen a tenir un major nombre de tallers. Les excepcions a aquesta tendència són els casos de la Model, Raïmat i Ponent. En el primer cas, malgrat ser una presó amb poc espai per a activitats productives, té diversos tallers productius. Respecte al cas de Raïmat, es tracta d'un taller extern al centre penitenciar de Ponent i Ponent Exterior que s'ubica al polígon lleidatà de Raïmat. A diferència dels altres tallers, és un espai ampli, amb totes les condicions infraestructurals idònies per a la producció i amb clares possibilitats d'ampliació. Només té dos tallers productius, però concentra un nombre important de població reclusa. A més, és l'únic taller productiu que ofereix treball per a presos en tercer grau. Per la seva banda, Ponent és una presó que, si bé està poc condicionada per produir, com així succeeix a la Model, té un nombre important de tallers i, a més, la seva activitat productiva és incrementada per les possibilitats que brinda Raïmat. En aquest àmbit, val a dir, a més, que Ponent és una presó especialment singular pel que fa al tractament dels reclusos més crítics. És l'única presó catalana que té un *Departament Especial de Tractament* per a presos de primer grau i, al seu torn, només en ella s'ofereix treball productiu a presos sota aquest règim.⁵

Taula 1.1. Tallers productius als centres penitenciaris de Catalunya. Desembre del 2005⁶

Centre penitenciar	Nombre de tallers
Barcelona Dones (Wad Ras)	2
Barcelona Homes (Model)	5
Barcelona Joves (Trinitat)	2
Brians (Homes)	6

⁵ En els propers anys s'assistirà segurament a un canvi molt notable en la ubicació i distribució geogràfica dels tallers productius als centres penitenciaris catalans fruit de la construcció de nous centres penitenciaris i la reconversió o tancament d'alguns dels actuals.

⁶ Per taller productiu entenem un tipus de producció realitzada amb un espai i procés productiu propi (manipulats, muntatge, fleca, etc.).

Brians (Dones)	2
Figueres	2
Girona	2
Ponent	5
Raïmat	2
Quatre camins	6
Tarragona	3
Total	37

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CIRE (CIRE, 2006a)

Segons les últimes dades disponibles, pel mes desembre del 2005, la població disponible per treballar és el 56% de les 8.088 persones preses, com es pot veure a la taula 1.2. D'aquest volum de persones, el 52% són treballadors ocupats, bé en tasques a tallers productius o en plans d'ocupació. Si es diferencia entre aquests dos últims col·lectius, els de tallers suposen el 81,6% del total d'ocupats. Finalment, el pes dels ocupats en tallers sobre el total de la població reclusa és el 23,5%. Aquesta última xifra és similar a la dels últims anys a Espanya i Catalunya, que, segons diversos documents consultats, se situa al voltant del 25% (CIRE, 2005h i El País, 2006).⁷

Taula 1.2. Població reclusa i ocupació als centres penitenciaris de Catalunya. Desembre del 2005⁸

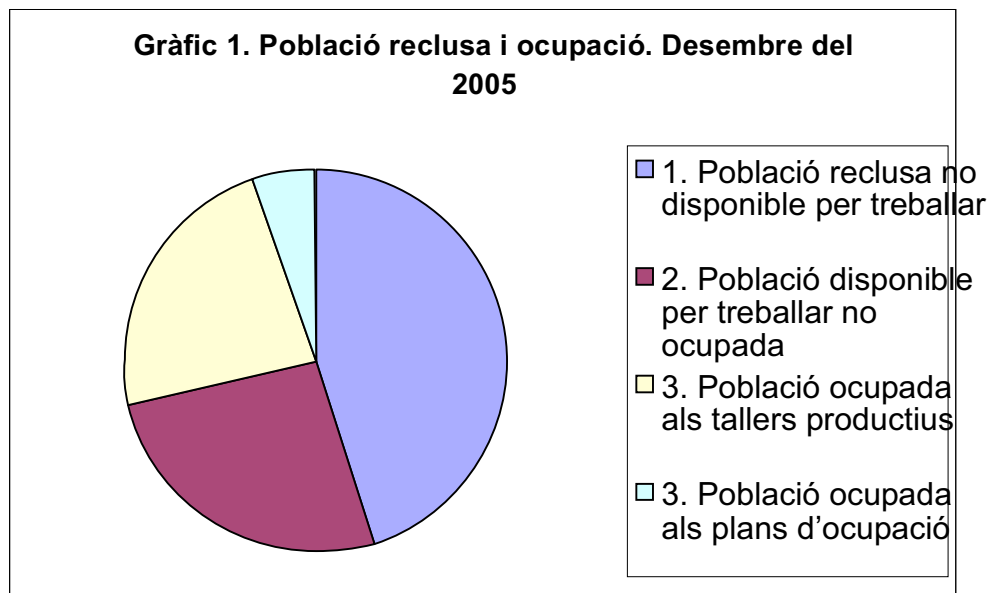
1. Població reclusa	8.088
2. Població disponible per treballar	4.452
Percentatge de població disponible per treballar sobre la població reclusa (2/1)	56,0%
3. Població ocupada	2.325
Percentatge de població ocupada sobre la població disponible per treballar (3/2)	52,0%
Percentatge de població ocupada sobre la població reclusa (3/1)	29,0%
4. Població ocupada als tallers productius	1.899
Percentatge de població ocupada als tallers productius sobre la població ocupada (4/3)	81,6%
Percentatge de població ocupada als tallers productius sobre la població	23,5%

⁷ No hi ha dades que permetin argumentar els motius d'aquest percentatge inferior actual de presos en tallers de Catalunya respecte al que passaria a Espanya i a Catalunya en els darrers anys. En funció de la informació qualitativa recollida en les entrevistes del segon capítol d'aquest estudi, es pot advertir que el notable creixement de la població reclusa durant els últims anys no ha conegut un igual o major creixement de l'oferta de treball productiu. Aquesta idea és també indirectament defensada per l'estudi general sobre la situació penitenciària catalana de Balladrigas (2004). Així mateix, com es pot constatar a les taules 1.3. i 1.4. d'aquest apartat, durant els últims dos anys l'increment percentual del nombre de treballadors presos i de jornades de treball tendeix a ser major que el de la població reclusa. D'altra banda, val a dir que la informació per a Espanya ha estat obtinguda de la premsa, suposadament fiable, però, en tot cas, és una dada secundària obtinguda d'un organisme extrapenitenciari. D'altra banda, el total de població ocupada en tallers productius indicat a la taula següent (1.899) pel desembre del 2005 és notablement major que la mitjana de tot aquell any (1.408) exposada a la taula 1.3. Aquesta diferència obeeix que en aquest mes la producció i, de retruc, la demanda de mà d'obra és més alta que en la major part de l'any i a la mateixa tendència de creixement de la població ocupada en tallers productiu des del 2003.

⁸ Per a la definició de les categories poblacionals aquí computades, vegeu la nota metodològica a l'inici d'aquest apartat 2.

reclusa (4/1)	
5. Població ocupada als plans d'ocupació	426
Percentatge de població ocupada als plans d'ocupació sobre la població ocupada (5/3)	18,4%
Percentatge de població ocupada als plans d'ocupació sobre la població reclusa (5/1)	5,3%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CIRE (CIRE, 2006c)

Durant el període 2000-2005, com podem veure a la taula 1.3., els tallers productius coneixen situacions anuals molt diverses respecte al nombre de població ocupada i de jornades de treball. Si bé hi ha un nombre semblant de treballadors els anys 2.000 i 2005, del 2000 al 2003 hi ha una destacable reducció que no coneixerà una certa recuperació fins al període 2003-2004. Pel que fa a les jornades, podem veure una evolució similar amb un increment més accentuat en els últims anys.

En línies generals, la població reclusa ocupada ha perdut un cert pes respecte al total de la població reclusa. Durant aquests cinc darrers anys, ha passat del 22,7% del total reclús el 2000 al 17% el 2005. Aquesta dada s'explica, en primer lloc, pel gran creixement de la població reclusa en aquest període: el 2005 hi ha un 35,7% més de reclusos que el 2000. Aquí paga la pena destacar, com exposa la taula 1.4, que a partir de 2003-2004 la població ocupada als tallers i el nombre de jornades de treball demandades creixen a un ritme superior al de la població reclusa, cosa que inverteix una mica la tendència de la pèrdua de pes percentual de la població ocupada.

Finalment, de la ràtio jornada/treballadors de la taula 1.3, es pot constatar una certa tendència a oferir-se llocs de treball que comprenen més de quatre hores diàries de feina, que seria la jornada de treball estàndard. En aquest sentit, el nombre i el creixement de les jornades tendeix a ser major que els de les persones preses a tallers. Les raons i conseqüències concretes d'aquesta tendència escapen a les possibilitats d'argumentació amb les dades

estadístiques disponibles. Això no obstant, potser es pot apuntar a una tendència a la concentració de certs ocupats en llocs de treball de jornada major de quatre hores diàries de feina fruit de la idiosincràsia del lloc de treball i de la persona ocupada. Així es pot pensar atesa la disminució del pes percentual de les persones en tallers productius respecte al total de la població reclusa i, clarament, en funció de la pèrdua d'ocupació absoluta neta entre el 2000 i el 2003, cosa que ens pot dur a parlar d'una certa voluntat d'alguns presos de treballar que l'administració no ha pogut satisfer.

Taula 1.3. Població ocupada als tallers productius i jornades de treball als centres penitenciaris de Catalunya. 2000-2005 (mitjanes anuals)⁹

	(1) Població reclusa	(2) Població ocupada tallers productius	(3) Jornades de treball	Població ocupada sobre reclusa (2/1) (%)	Ràtio jornada sobre pobl. ocupada (3/2)
2000	6.095	1.386	1.649	22,7	1,18
2001	6.287	1.340	1.583	21,3	1,18
2002	6.825	1.132	1.361	16,5	1,20
2003	7.257	1.103	1.163	15,2	1,05
2004	7.859	1.225	1.574	15,6	1,28
2005	8.271	1.408*	1.840	17,0	1,31

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CIRE (CIRE, 2005a i b i 2006b i g).

* Vegeu la nota 7

Taula 1.4. Variacions percentuals interanuals de població ocupada als tallers productius i jornades de treball als centres penitenciaris de Catalunya. 2000-2005 (mitjanes anuals)

	Increment població reclusa	Increment població ocupada tallers	Increment Jornades de treball
2000-2001	3,1	-3,3	-4,0
2001-2002	8,5	-15,5	-14,0
2002-2003	6,3	-2,6	-14,5
2003-2004	8,3	11,1	35,3
2004-2005	5,3	14,9	16,9
2000-2005	35,7	1,5	11,6

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CIRE (CIRE, 2005a i b i 2006b i g).

La distribució de la població ocupada en tallers a les diferents presons mostra un major nombre relatiu de treballadors a les presons més grans. Amb dades del 2005, destaca el cas de Ponent, on hi ha gairebé una tercera part dels reclusos ocupats en tallers. En la lectura de la taula 1.5 és important, però, tenir present que als centres penitenciaris de Figueres, Girona i Tarragona hi ha reclusos en situació de règim obert que no poden treballar en tallers, per la

⁹ Segons el CIRE, una jornada de treball són quatre hores de treball.

qual cosa els percentatges de població ocupada sobre la reclusa no són directament comparables.

Taula 1.5. Població ocupada als tallers productius en cada centre penitenciari de Catalunya. 2005

	Població reclusa	Població ocupada al centre sobre total reclusa¹⁰ (%)
Barcelona Wad Ras (Dones)	246	7,3
Barcelona Wad Ras (Homes)	278	-
Barcelona Homes (Model)	2.001	11,3
Barcelona Joves (Trinitat)	380	12,9
Barcelona Joves Secció Oberta (Trinitat)	199	-
Centre Obert Barcelona	230	-
Brians (homes)	1.406	19,9
Brians (dones)	241	7,8
Figueres	210	19,5
Girona	164	17,0
Ponent (interior i exterior)	1.187	32,0
Quatre camins	1.436	17,9
Tarragona	356	12,9

Font: Elaboració pròpia a partir del CIRE (CIRE, 2006a i g).

Objectius i gestió productiva i ocupacional

El CIRE distingeix entre producció pròpia, no pròpia i amb imatge de marca i, així mateix, entre producció interna i producció externa. La pròpia és aquella orientada a la realització d'un producte o servei fet pel CIRE que posteriorment és venut al mercat. És el cas, per exemple, dels "palés" de fusta, pa i articles de serralleria metàl·lica, confecció i impremta, entre d'altres, que el CIRE realitza. La producció no pròpia és aquella feta per subcontractació: l'empresa o l'administració pública client determina el tipus i volum de producció. Finalment, la producció amb imatge de marca comprèn la producció d'un seguit de productes distingits com a propis de l'entitat, els productes coneguts com *Made in CIRE*. L'objectiu d'aquest tipus de producció és, com així s'indica en els documents oficials del CIRE, "potenciar el treball productiu en els centres penitenciaris de Catalunya, definint i implementant projectes que impulsin la producció d'articles atractius per al mercat i que aportin un valor diferencial al treball productiu en els centres penitenciaris". A l'actualitat, hi ha dos productes: la Bossa Catalana, bossa dissenyada a partir del mocador típic

¹⁰ Per al cas de Ponent, atès que treballen tant interns de segon com de tercer grau de Ponent interior i interior i bé a dins de la presó o bé al polígon de Raimat, hem sumat les poblacions de cada un d'aquests diferents àmbits i ens referim a la totalitat de població reclusa i treballadora de Ponent. Val a dir que a Ponent exterior hi ha 131 reclusos i Raimat ocupa 65 treballadors. Els qui formen part de Ponent interior i aquells que treballen a dins de la presó són, doncs, la gran majoria. Les últimes dades disponibles del CIRE diferencien la situació del Centre Obert de Barcelona, com hem recollit aquí, per bé que no hi hagi cap intern d'aquest centre que realitzi treball productiu.

de fer farcells, i la Urna Bios, un model d'urna funerària biodegradable de terra compactada que conté una llavor d'arbre o planta. La producció pròpia i la no pròpia és la majoritària, sobretot la segona; la producció *Made in Cire*, si bé creixent i cada vegada més entesa com a estratègica, és molt notablement inferior. Vegeu, en aquest sentit, la següent taula sobre la distribució del volum d'ocupats per tipus de demanda de la producció el 2005, en la qual també es pot observar el poc pes de la demanda de l'administració pública. Per la seva banda, la producció interna és aquella realitzada dintre dels centres penitenciaris i l'oberta, fora d'aquests. Aquesta última es realitza només al Centre Penitenciari de Ponent, al polígon de Raïmat.

Taula 1.6. Població ocupada en tallers productius i per tipus de demanda productiva als centres penitenciaris catalans. 2005

	Població ocupada als tallers productius	Percentatge de població ocupada sobre el total de població ocupada
Made in Cire	26	1,85
Administració pública	76	5,40
Empresa privada	1.306*	92,75

Font: Elaboració pròpia a partir del CIRE (CIRE, 2006h).

* Vegeu la nota 7

Les activitats dels tallers són d'impremta, manipulats, muntatge, fleca, confecció, fusteria i serralleria.¹¹ Per centres, com es pot observar a la taula 1.7., destaca la diversitat productiva a Ponent, Quatre Camins i la Model, i una certa especialització a Barcelona (dones), Barcelona (joves), Brians (dones), Girona i Figueres. A excepció de les tasques d'impremta, serralleria i fleca, la resta suposen generalment l'ús de treball desqualificat. Això no obstant, algunes tasques de muntatge requereixen també coneixements, habilitats i responsabilitats de vegades singulars i basades en un cert aprenentatge.

Taula 1.7. Tipus de producció als tallers productius dels centres penitenciaris de Catalunya. 2005

	Im-premta	Mani-pulats	Mun-tatge	Confec-ció	Fleca	Fusteria	Emba-latge	Serra-lleria
Barcelona Dones (Wad Ras)								
Barcelona Homes (Model)								
Barcelona Joves (Trinitat)								

¹¹ Per a un major detall del tipus d'activitats que comprenen, vegeu la taula 2 de l'annex.

Brians (Homes)								
Brians (Dones)								
Figueres								
Girona								
Ponent								
Raïmat								
Quatre camins								
Tarragona								

Font: Elaboració pròpia a partir del CIRE (CIRE, 2006a i b).

Manipulats i muntatge ocupen a parts gairebé iguals més del 60% dels ocupats. Confecció i manteniment, per la seva banda, ocupen un 13 i un 10%, respectivament. La resta d'activitats ocupen un nombre relativament reduït de presos, com es pot advertir a la taula següent.

Taula 1.8. Població ocupada als tallers productius i tipus de producte als centres penitenciaris de Catalunya. 2005¹²

	Població ocupada	Població ocupada producte sobre total de població ocupada
Impremta	30	1,9
Manipulats	465	30,4
Muntatge	480	31,4

¹² La suma dels diferents grups de població ocupada per tipus de producció empresa dóna la xifra de 1.526 presos. Aquesta dada difereix dels 1.408 reals que han estat en tallers com a mitjana anual durant el 2005. Aquesta diferència resulta del fet que el CIRE de vegades comptabilitza treballadors que realitzen tasques de serveis generals o manteniment com a treballadors d'aquestes activitats i també com a realitzadors de tasques de producció d'un bé concret (impremta, manipulats, etc.). En aquest sentit, des d'aquest punt de vista, algunes persones poden haver estat comptades en dos d'aquests àmbits en un mateix moment.

Confecció	205	13,4
Fleca	59	3,8
Fusteria	39	2,5
Embalatge	14	0,9
Serralleria	48	3,1
Manteniment	166	10,8
Serveis generals	34	2,2

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CIRE (CIRE, 2006b).

Amb dades per a l'any 2005, recollides a la taula 1.9, la facturació de tallers productius és d'uns nou milions d'euros. La partida més alta és clarament la de muntatge, que suposa el 23,8% del total d'ingressos. Confecció, embalatge, soldadura, cartonatge i serralleria són les que aporten menys ingressos. Fusteria, impremta, manipulats i fleca se situen a un nivell intermedi.

Taula 1.9. Ingres i tipus de producte dels tallers productius dels centres penitenciaris de Catalunya. 2005¹³

	Ingres (euros)	Ingres producte sobre total d'ingressos anuals (%)
Impremta	1.275.086,15	14,23
Manipulats	1.158.603,20	12,93
Muntatge	2.132.963,27	23,81
Confecció	886.682,45	9,90
Fleca	1.094.616,53	12,22
Fusteria	1.477.422,15	16,49
Embalatge	418.183,80	4,67
Serralleria	781,92	0,01
Cartonatge	172.595,99	1,93
Soldadura	342.151,53	3,82
Total	8.959.086,99	100

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CIRE (CIRE, 2006i).

El volum de producció oscil·la a llarg de l'any (CIRE, 2004c i 2004d). S'observen uns majors nivells entre juny i juliol i d'octubre a desembre, mentre

¹³ Aquestes dades primàries del CIRE (2006i) diferencien els tres últims tipus de productes, categories que no es detallen per a la distribució del nombre de presos per tipus de producte inscrits, com així es pot veure a la taula 1.8.

que a la resta de mesos hi ha uns volums productius més baixos similars. El nombre de jornades i de persones ocupades presenta el mateix perfil. Es pot advertir, en aquest sentit, un efecte directe de la variabilitat productiva sobre el volum de treball.

L'ús i la gestió dels recursos productius se centra bàsicament en la mà d'obra, a remunerar per peça feta i a ajustar-se recurrentment a una oferta variable de treballadors condicionada per les decisions de les juntes de tractament. Així mateix, gran part de la maquinària dels tallers és propietat de les empreses subcontractadores dels serveis del CIRE. La gestió comercial és duta a terme, principalment, pels diferents directors territorials, encarregats sobretot de cercar clients, sota la coordinació de la Direcció Comercial del CIRE.

Objectius i estratègies reinsertores

El CIRE distingeix tres nivells d'aprenentatge reinserdor derivats del treball (2003a). En un primer nivell, se situen les activitats que no tenen contingut formatiu d'aprenentatge d'ofici, i la seva finalitat és inculcar els hàbits laborals bàsics, com ara el compliment d'horaris, la puntualitat, el respecte als companys i als superiors. Aquestes són activitats manuals simples, habitualment operacions mecàniques de durada molt breu, que requereixen sobretot atenció per part de l'intern. En un segon nivell d'activitats, es demana aprendre a treballar en grup i a assumir responsabilitats en la seva participació. En general, les activitats també són simples. Finalment, en un tercer nivell, se situen aquelles activitats que comporten l'aprenentatge d'un ofici. És el cas d'arts gràfiques, fleca, confecció, fusteria o serralleria (CIRE, 2003a).

Ingressos, reinversió i salaris

Els ingressos de la producció de tallers es destinen al manteniment dels tallers i als salaris. El personal del CIRE i la infraestructura dels tallers es finança amb el pressupost fixat pel Departament de Justícia de la Generalitat. Els diners ingressats per a una producció concreta són destinats al taller que l'ha realitzat. No es tendeix a compensar els baixos ingressos d'alguns tallers amb la facturació d'altres.

La retribució que perceben els interns es determina en funció de la producció realitzada. Se segueix, en concret, el model de salari per peça feta. Els encarregats, per bé que cobren per hora treballada, reben un salari proporcional també a l'ingrés de la remesa concreta produïda. Al voltant del 66% dels ingressos són destinats als salaris dels presos. El 33% restant cobreix les despeses de manteniment, en matèria de salaris dels encarregats presos, de Seguretat Social i al pagament de la "paga doble" institucionalitzada al sistema penitenciari: cada sis mesos, al juny i al desembre, reben una paga extra que suposa el 8,5% del que han cobrat durant mig any. Val a dir que el treball subjecte a la *Relació Laboral Especial Penitenciària* té bonificacions de la Seguretat Social en ser inclòs als Programes de Foment de l'Ocupació de l'Estat espanyol, amb reduccions al voltant del 65% de les cotitzacions.

El CIRE té plantejat com a objectiu que el sou que perceben els interns per la seva activitat laboral cobreixi el salari mínim interprofessional (SMI). Tanmateix, no sempre es donen aquestes condicions, pels preus que paguen les empreses en funció de la producció realitzada. La pressió de la competència de països amb baixos salaris s'ha deixat sentir, també, en els darrers anys en la pèrdua d'alguns clients que eren habituals del CIRE (CIRE, 2003a i 2005a). De fet, d'acord amb la informació del mateix CIRE, sembla haver-hi un nombre important de presos que rebrien un salari/hora al voltant del 75% del SMI per hora i només un 15% el superaria.¹⁴ No obstant l'anterior, la Sala del Social del Tribunal Suprem, en sentència de 5 de maig de 2006, dictada en el recurs per unificació de doctrina 728/05, ha establert que: "el treball dels interns dels centres penitenciaris no es regeix ni per l'Estatut dels Treballadors ni pels convenis sectorials, per la qual cosa aquests no estan subjectes a la retribució que marca el salari mínim interprofessional, sinó al RD 782/2001, de 6 de juliol, que regula la relació laboral dels penats en institucions penitenciàries".

Els interns disposen del seu salari en un compte corrent les sortides i entrades del qual estan condicionades per decisions penitenciàries. Així, es requereix del permís del director penitenciari per enviar diners fora de la presó. D'altra banda, cada centre determina un màxim setmanal de diners de què es pot disposar. Se situaria, per terme mitjà, al voltant dels 60 euros setmanals. No obstant aquestes restriccions, no sembla ser gaire habitual tenir estalvis gràcies a les remuneracions del treball a la presó, com així s'indica des del CIRE.

Formació per al treball

La formació laboral per a la població reclusa catalana presenta un perfil poc orientat a l'aprenentatge de tasques o habilitats associades a les prestacions requerides als tallers, com així podem observar a la taula 1.10. Al 2005 el volum total d'alumnes assistents és força elevat: 1.967 reclusos (el 27,3% del total) han participat en activitats de formació laboral, mentre que el total de matrícules va ascendir a 3.074 alumnes per a 181 cursos; en aquest últim sentit, val a dir que un reclús pot apuntar-se a diversos cursos. Val la pena recordar que de les 4.452 persones disponibles per treballar al desembre del 2005, 2.325 estaven ocupades bé en tallers (1.899) o bé en plans d'ocupació (426).

Taula 1.10. Nombre de cursos i alumnes matriculats de formació ocupacional als centres penitenciaris de Catalunya. 2005

	Cursos	Total cursos (%)	Matrícules	Total alumnes (%)
Edificació i obres públiques (pintor, paleta, etc.)	46	26,0	776	25,0
Serveis a les empreses (ofimàtica)	76	42,0	1292	42,0

¹⁴ El CIRE calcula el SMI per hora com el resultat de la divisió del SMI, salari fixat per llei com a retribució mensual mínim d'un treballador, pels 30 dies que té un mes i les 8 hores de treball, volum d'hores que s'entenen per part del CIRE com a jornada de treball aproximada que pot fer un treballador fora de la presó.

Agrària (jardiner)	11	6,0	187	6,0
Fred i calor (instal·lador de gas i instal·lador de climatització)	3	1,3	53	1,7
Hostaleria i turisme (hostaleria general i cambrer de restaurant)	3	1,3	56	1,8
Tèxtil (estampador i maquinista confecció industrial)	18	11,0	308	10,5
Serveis a les persones (perruqueria i estètica)	6	3,3	100	3,5
Sanitària (auxiliar infermeria geriatria)	3	1,0	45	1,5
Automoció (mecànic vehicles lleugers)	8	5,0	136	4,5
Metall (construccions metàl·liques)	1	0,1	17	0,5
Fusteria (fusteria general)	6	3,0	102	3,0
Total	181	100	3074	100

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CIRE (CIRE, 2006d).

Finalment, abans de l'internament a presó, el perfil formatiu del pres català és el d'una persona amb estudis primaris o secundaris poc avançats, com així podem constatar a la taula 1.11. Val a dir que la presència de persones amb estudis secundaris preuniversitaris i d'especialització professional és baixa. És molt més alta la proporció de persones sense estudis que amb estudis superiors.

Taula 1.11. Població reclusa i nivell formatiu abans d'entrar a presó als centres penitenciaris de Catalunya. Abril 2006

	Població reclusa	Població nivell educatiu sobre total reclusa (%)
No es coneix	485	5,5
Sense estudis	1.002	11,5
Primària (EGB i 1r cicle ESO)	3.984	45,7
Secundària (2n cicle ESO, BUP, batxillerat i COU)	2.921	33,5
Cicles formatius (grau mitjà i superior i formació professional)	117	1,3
Universitat	215	2,5
Total	8.724	100

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CIRE (CIRE, 2006f).

Plans d'ocupació

Respecte a les activitats que combinen formació i ocupació, enteses en general com a *plans d'ocupació*, trobem les genèriques categoritzades com a tals i d'altres d'etiquetades específicament com a *tallers d'ocupació*. Com hem indicat abans, els reclusos que hi participen són considerats des de fa poc temps per part del CIRE com a població ocupada (vegeu l'apartat 2.1. i la taula 1.2.). Al desembre del 2005 hi havia 426 reclusos en aquesta situació. En altres paraules, el 5,3% del total de reclusos i, més concretament, el 18,4% de població disponible per treballar. Totes dues línies són finançades pel Departament de Treball i Indústria de la Generalitat de Catalunya i suposen

l'establiment d'un contracte de treball estàndard entre els presos i l'empresa contractadora, la qual no necessàriament és el CIRE, sinó que pot ser alguna entitat demandant d'algun tipus d'aquestes ocupacions i que desenvolupi projectes del Departament de Treball i Indústria.

L'element distintiu dels *tallers d'ocupació* és que se centren en la formació i ocupació de peons forestals, les seves prestacions laborals es realitzen fora de la presó i es dirigeixen a presos de segon grau (col·lectiu majoritari), de tercer grau i en llibertat condicional. Tots tenen, a més, un contracte de formació de sis mesos. Els presos de segon grau poden treballar fora del centre penitenciari en ser objecte de l'article 100.2 del Reglament Penitenciari, el qual reconeix aquesta possibilitat de treball extern a la presó amb la validació prèvia per part dels organismes penals i penitenciaris corresponents. S'han ofert una mitjana de 70 places d'aquestes característiques durant el gener i el juliol del 2005, període el qual es disposen les dades més actuals (CIRE, 2006j).

Les activitats generals de *plans d'ocupació*, per la seva banda, se centren en la formació i ocupació de tasques d'obra i manteniment diverses (pintura, obra, lampisteria, electricitat i fusteria) a l'interior de les presons i són exclusivament dirigides a treballadors en segon grau que tenen un contracte d'obra i servei subjecte a la normativa legal vigent. L'any 2005 s'ha iniciat una experiència pilot de treball fora de la presó amb uns pocs presos, subjectes tots també a l'article 100.2. Hi han participat 650 persones durant el segon mig any del 2005 (CIRE, 2006j).

Perfil social i penitenciari dels treballadors

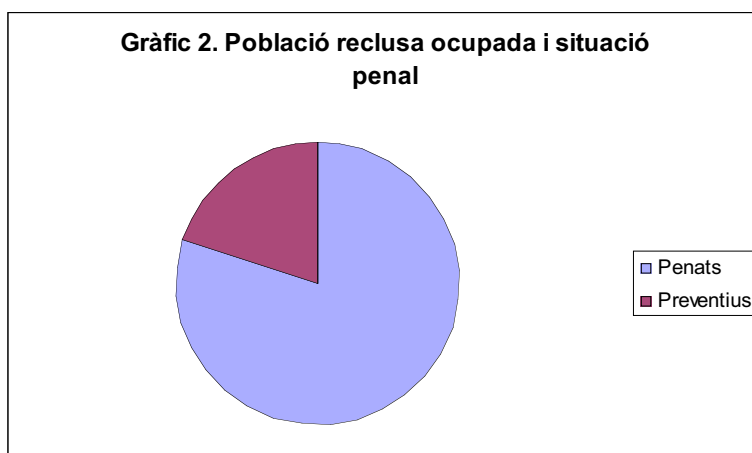
El perfil no dista significativament de la població reclusa en general pel que fa a la seva situació penal. El gràfic resultant de la taula següent permet, així, visualitzar el gran pes dels penats en l'ocupació penitenciària.

Taula 1.12. Situació penal de la població ocupada als tallers productius dels centres penitenciaris de Catalunya. Gener del 2006¹⁵

	Població reclusa no ocupada	Població reclusa ocupada	% de població reclusa ocupada
Penats	4.681	1.632	25,85
Preventius	1.301	405	23,73

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CIRE (CIRE, 2006d).

¹⁵ La població reclusa corresponent al gener del 2006 és notablement superior a la mitjana de l'any 2005 (vegeu la nota 7).

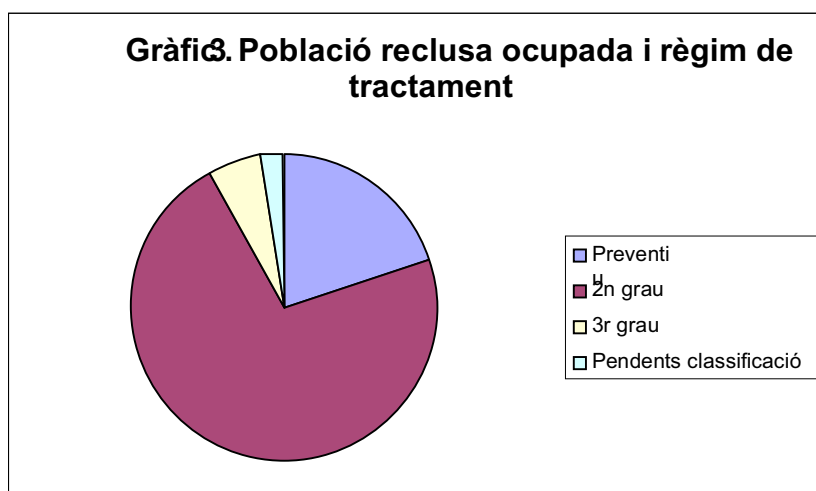
El tipus de règim de tractament és una variable clarament diferenciadora del col·lectiu treballador respecte al reclus, ja que són els presos preventius i els classificats en segon grau els principals destinataris del treball penitenciari. Com podem veure a la taula i el gràfic següents, la població en segon grau és la més important, seguida a una notable distància pels preventius. Només en el cas de la presó de Ponent, interns de tercer grau treballen en els tallers que el CIRE té en el polígon de Raïmat. Ponent és, a més, l'únic centre que té ocupats presos classificats de primer grau, en aquest cas tots ells als tallers interns de la presó.

Taula 1.13. Règim de tractament de la població ocupada als tallers productius dels centres penitenciaris de Catalunya. Gener del 2006

	Població reclusa no ocupada	Població reclusa ocupada*	% de població reclusa ocupada
Preventiu	1318	409	23,68
2n grau	2931	1463	33,29
3r grau	1493	118	7,32
Pendents classificació	240	47	16,37

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CIRE (CIRE, 2006d).

* Vegeu la nota 7

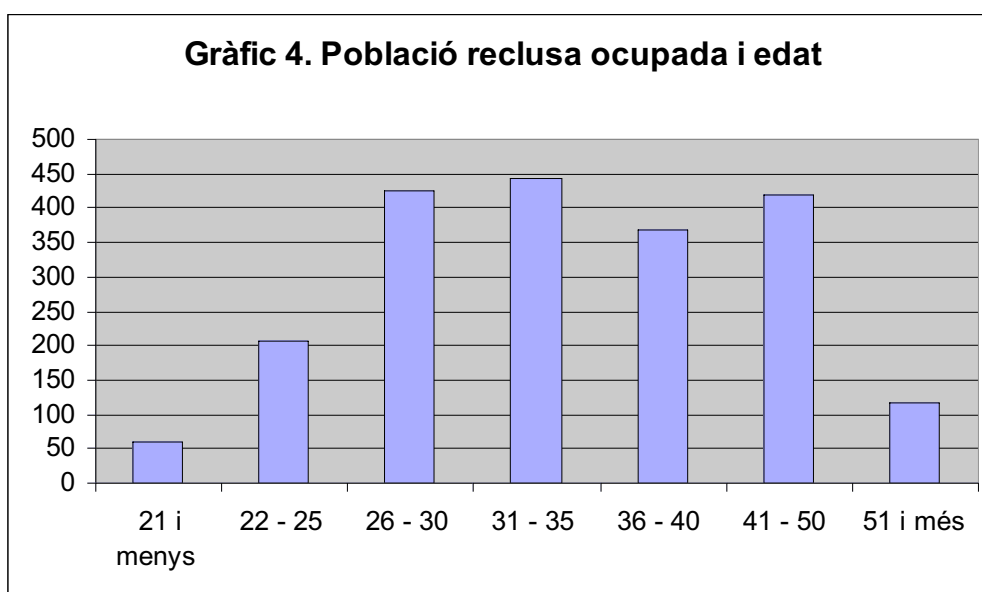

Les persones d'entre 26 i 50 anys són les més presents i propenses a participar en el treball productiu. L'edat no és, tanmateix, tampoc una variable clarament diferenciadora del perfil dels treballadors respecte al total de reclusos.

Taula 1.14. Edat de la població ocupada als tallers productius dels centres penitenciaris de Catalunya. Gener del 2006

	Població reclusa no ocupada	Població reclusa ocupada	% de població reclusa ocupada
Fins 21 anys	257	60	18,92
De 22 a 25 anys	691	206	22,96
De 26 a 30 anys	1156	424	26,83
De 31 a 35 anys	1162	442	27,55
De 36 a 40 anys	1062	369	25,78
De 41 a 50 anys	1081	418	27,88
51 anys o més	573	118	17,07

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CIRE (CIRE, 2006d).

A diferència del que passa a l'exterior de la presó, el sexe condiciona poc la probabilitat de tenir ocupació als tallers productius. Si bé els homes són majoria als tallers, ho són en una proporció bastant similar entre la població reclusa. Amb tot, es pot destacar que les dones tenen una certa major propensió que els homes a tenir treball productiu.

Taula 1.15. Sexe de la població ocupada als tallers productius dels centres penitenciaris de Catalunya. Gener del 2006

	Població reclusa no ocupada	Població reclusa ocupada*	% de població reclusa ocupada
Dones	389	157	28,75
Homes	5593	1880	25,15

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CIRE (CIRE, 2006d).

* Vegeu la nota 7.

L'origen geogràfic és la gran variable diferenciadora del grau de presència a tallers. Mentre que els nacionals de països de l'Amèrica del Nord i els espanyols presenten una relativament menor tendència a tenir treball productiu, ja que només entre un 12 i un 19% dels seus membres hi participen respectivament, els de països asiàtics, llatinoamericans i africans presenten un correlatiu 42, 41 i 36%. Se situen en una posició intermèdia els europeus no espanyols. En aquest sentit, les persones originàries o ciutadanes dels països més llunyans i pobres presenten una més clara tendència a ser ocupades. Atès el major pes de població espanyola i africana, magribina sobretot, a les presons espanyoles, aquests són els col·lectius més nombrosos, com exposa el gràfic de la taula següent.

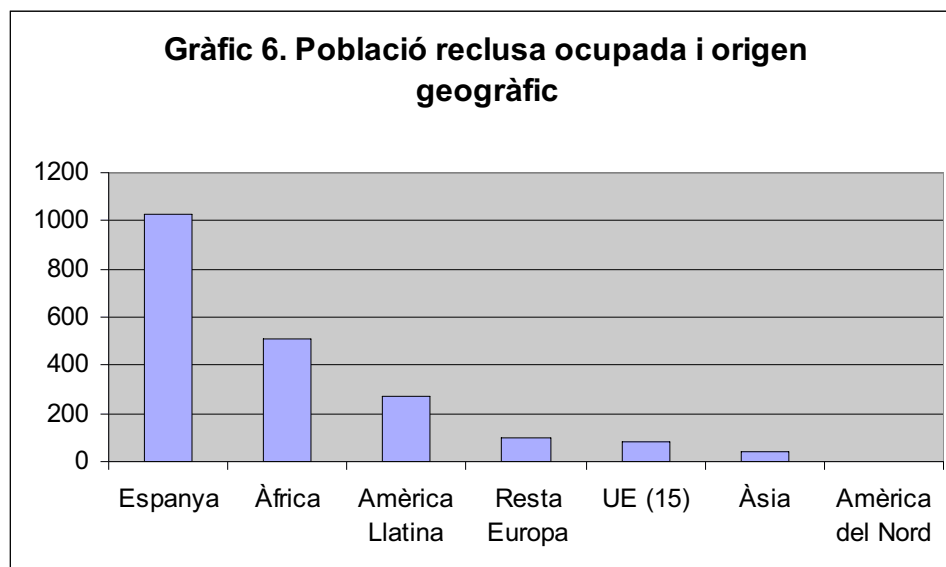
Taula 1.16. Origen geogràfic de la població ocupada als tallers productius dels centres productius de Catalunya. Gener del 2006

	Població reclusa no ocupada	Població reclusa ocupada*	% de població reclusa ocupada

Espanya	4217	1026	19,56
UE (15)	202	84	29,37
Resta Europa	227	102	31,00
Àfrica	894	511	36,37
Llatinoamèrica	374	269	41,83
Amèrica del Nord	7	1	12,50
Àsia	58	43	42,57

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CIRE (CIRE, 2006d).

* Vegeu la nota 7

3. Interpretacions sobre el treball remunerat a les presons d'Espanya i Catalunya

Les anàlisis sobre el treball remunerat a les presons espanyoles i catalanes són molt escasses. La majoria són de juristes interessats en el dret comparat i, sobretot, en la contrastació de la normativa amb la realitat. Les seves descripcions, a més, destaquen per disposar de molt poques dades i per una discutible fiabilitat, com la majoria dels seus autors reconeixen en basar-se en dades molt secundàries (Balladrigas, 2004; Colectivo IOÉ, 2003; OSPDH, 2004 i 2005; Redondo i altres, 1987). Els estudis sociològics són encara més escassos, i inexistents els realitzats en l'àmbit acadèmic d'aquesta disciplina. Es coneix només el treball de *Colectivo IOÉ* (2003) per al cas de les presons de la Comunitat Autònoma de Madrid, i els del *Observatori del Sistema Penal i dels Drets Humans de la Universitat de Barcelona* (OSPDH), grup de recerca de la *Facultat de Dret* que fa seves algunes tesis sociològiques que tot seguit analitzem. D'aquest grup de recerca destaca l'estudi OSPDH (2004) i el de López Blanco i Álvarez Arias (2003).

Les anàlisis jurídiques i sociològiques es caracteritzen generalment per una lectura molt crítica de la realitat dels tallers productius. La majoria d'autors,

amb matisos i explicacions singulars, defensen la tesi segons la qual, lluny de la seva finalitat reinseridora i basat en la voluntarietat del pres, el treball productiu es gestiona des de lògiques penitenciàries de control dels interns i, així mateix, amb una finalitat de lucre que fa del treball productiu una font de riquesa que no reverteix necessàriament en el benestar material dels presos. Val a dir, tanmateix, com abans s'indicava, que els mateixos autors indiquen que les seves anàlisis es basen en dades secundàries i, en conseqüència, estan empíricament no gaire argumentades, cosa que en pot qüestionar molt la validesa. De fet, com es podrà constatar en els capítols següents, les dades i interpretacions d'aquest informe qüestionen bona part d'aquests arguments.

Més concretament, aquests treballs defensen les tesis d'autors estrangers interessats en la realitat penal i penitenciària dels països més rics del món (1995).¹⁶ Segons aquests autors, des dels anys setanta es configura un sistema penal i penitenciari de naturalesa restrictiva, punitiva, arbitrària i economicista que trenca amb el sistema més permissiu, amb objectius reinseridors, garantista i dotat de recursos públics propi de les orientacions polítiques posteriors a la segona guerra mundial. Aquest model contemporani es basa en referents politicopenals anglosaxons cada vegada més assumits pels òrgans decisors d'altres realitats socials, entre elles l'espanyola i la catalana: les polítiques etiquetades de la *tolerància zero* i d'*excepcionalitat penal*.¹⁷ Els seus orígens i expansió obeeixen a la posició estatal vigent de gestió de la misèria i la dissidència creixent que resulta de la precarietat econòmica de les capes socials més dèbils en l'actual procés de globalització econòmica d'ordre neoliberal. Des d'una òptica històrica, segons aquests autors, estaríem parlant del pas d'un *estat social* a un *estat penal* per abordar els efectes més conflictius de les desigualtats econòmiques. Ara, l'estat no intervindria directament per a la integració socioeconòmica dels col·lectius més dèbils amb el foment de la política social i la plena ocupació, estable i amb drets, com així havia caracteritzat el model d'estat de benestar keynesiano-fordista després de la segona guerra mundial. Juntament amb la privatització i l'assistencialisme en els serveis públics i la flexibilització dels mercats laborals, ara apostaria també per la repressió.

Autors que defensen aquestes tesis, com Christie (1993) i Matthews (2003), citats a OSPDH (2005), argumenten, a més, la forta base material i simbòlica d'aquestes orientacions polítiques, com queda clar quan s'observa la recepció popular de les creixents i nombroses construccions penitenciàries en territoris que coneixen una forta crisi productiva als Estats Units d'Amèrica. La que per a molts ja anomenen "indústria del control del delictes" (Christie, 1993), en la qual la presó és una de les grans fàbriques, coneix un gran pes econòmic i consens social en assegurar una alta rendibilitat a les empreses gestores i sobretot per crear ocupació en zones econòmicament castigades. En aquest últim sentit, al mateix temps que assegura la subsistència de capes populars d'aquestes localitats, ajuda a estigmatitzar negativament encara més la figura del delinqüent, el qual és tan temut com valorat econòmicament. Des d'una lectura més àmplia, alguns d'aquests autors arriben a afirmar que els nous

¹⁶ Segons l'OSPDH (2005), Young (1996), Christie (1993) i Wacquant (1995) són els més significatius.

¹⁷ Vegeu, per exemple, l'anàlisi detallada d'aquests referents per Wacquant (1995). Sobre l'assumpció a Espanya d'aquestes lògiques, vegeu OSPDH (2005).

centres penitenciaris fan del problema de l'atur la seva pròpia solució: els aturats i els precaris poden trobar una ocupació estable amb el control de delinqüents que en bona mesura són condemnats per la seva fragilitat econòmica.

En aquest procés, els tallers productius tindrien un paper significatiu. Adquiririen cada vegada més un doble estatut difícilment separable socioeconòmic i penitenciari: són espais fabrils que adopten polítiques de "dumping social" i són espais també de control dels interns de les presons (Ladipo, 2001, citat a López Blanco i Álvarez Arias, 2003). Així ho serien en facilitar la producció de béns i serveis intensius en mà d'obra a un cost més barat que les empreses que operen fora de la presó. Amb aquesta lògica, es facilita un benefici a les empreses de gestió de les presons, com així succeeix en molts casos dels Estats Units d'Amèrica, país en el qual aquestes empreses són privades, i/o es redueixen els costos afrontats per una administració pública, sobretot penitenciària, cada vegada més demandada i menys nodrida de recursos. Així mateix, serien espais clau de control carcerari, d'una banda, en ser tasques que monopolitzen i estructuren el temps de condemna i, de l'altra, en vincular-se el concurs i el rendiment productiu als beneficis penitenciaris. Com sembla passar en molts penals nord-americans, el treball apunta a ser una activitat obligatòria, no voluntària, per tal com és fonamental per a la sort punitiva i sobretot econòmica de les presons.

Malgrat que la situació penitenciària espanyola estigui lluny d'aquesta realitat nord-americana en la qual determinades empreses privades adquireixen el paper clàssic de l'estat en matèria penitenciària i ho subsumeixen tot en darrer terme a la lògica del mercat, els estudis per al cas d'Espanya i Catalunya defensen la tesi segons la qual aquests són els referents que guien les estratègies dels tallers productius. Més concretament, per al cas català, els diversos estudis citats de l'*Observatori del Sistema Penal i dels Drets Humans de la Universitat de Barcelona (OSPDH)* consideren que els tallers productius incompleixen bona part de les condicions legals del treball penitenciari. D'aquesta manera, estimen que difícilment pot complir amb els objectius reinsertors, com així ho reconeixien els mateixos presos en l'enquesta realitzada pel *Servei de Centres i Servei d'Assessoria Jurídica i Inspecció* (1999: citat a OSPDH, 2004), les cartes de presos analitzades per la *Comissió de Presons de Justícia i Pau* (2002) i la mateixa observació dels tallers productius per part d'aquests autors de l'OSPDH. De fet, seguint la lògica argumental abans descrita, els membres d'aquest grup de recerca argumenten que són el control dels presos i la rendibilitat les orientacions últimes i reals del CIRE. Val a dir, tanmateix, que es defensen aquestes tesis sense argumentar les raons i implicacions d'aquests suposats referents d'actuació per al cas català. Simplement, s'esgrimeix la tesi segons la qual el model nord-americà capitalista i punitiu és el referent d'actuació del CIRE. Nosaltres pensem que es tracta de dues realitats molt diferents.

A més d'aquestes explicacions més comunes sobre la naturalesa dels tallers productius catalans, hi ha altres argumentacions que, sense negar part de les dades i idees abans exposades, analitzen el treball remunerat a les presons des de la suposada creixent crisi de legitimitat de les orientacions

penals i penitenciàries fomentadores de penes privatives de llibertat (Redondo i altres, 1997). Segons aquesta perspectiva, les condemnes privatives de llibertat tendeixen a ser menys defensades pels sistemes que cerquen la reinserció social dels presos, com així passa a la major part de les democràcies dels països més rics del món.¹⁸ Aquestes penes són menys eficients, fins i tot des d'un punt de vista econòmic, que les condemnes no privatives de llibertat. En aquest procés, en el qual Espanya s'emmarcaria notablement des de la reforma del *Codi Penal* del 1995, és bàsic el model de la "presó oberta", segons el qual les condemnes privatives de llibertat no han de regir-se només per l'internament del pres, sinó, al contrari, per l'adopció de tractaments psicosocials en què l'excarceració i l'internament parcial del condemnat i el pes de l'entorn social del territori de la presó són fonamentals.

Segons aquesta perspectiva, el treball remunerat dins i fora de la presó és cada vegada més bàsic per a la reinserció social. Com demostren molts estudis, l'èxit reinsertor dels tractaments penitenciaris depèn sobretot de la realització d'activitats laborals (Jenkins i altres, 1974, citat a Redondo i altres, 1997). Més concretament, a Espanya, amb l'adopció d'un model progressiu en l'execució de les condemnes privatives de llibertat que considera aquests referents, el treball remunerat ha de tenir sempre una orientació de foment de l'aprenentatge dels hàbits i coneixements de treball, combinar-se amb mesures formadores i reinsertadores i conèixer la major similitud possible al treball realitzat en llibertat. Així, mai no ha de ser obligatori, a excepció d'aquelles activitats bàsiques per al tractament reinsertor del reclus, i ha de ser un treball fortament interrelacionat amb les demandes de l'entorn social del pres i la presó. En aquest últim sentit, poden ser del tot pertinents les mesures del model *work-release*, molt desenvolupades també als Estats Units d'Amèrica. Parlem del treball extern a la presó amb internament parcial de l'intern, sobretot al voltant d'activitats socials bàsiques demandades per governs o empreses pròpies del territori en què s'ubica la presó (Redondo i altres, 1987).¹⁹

Finalment, malgrat no haver-hi estudis concrets, el gènere i l'ètnia semblen ser paràmetres bàsics per entendre la lògica del treball remunerat, com així es pot inferir dels treballs d'Almeda (2003) i Ribas i altres (2005). La lògica patriarcal carcerària, segons la primera autora (Almeda, 2003), és ineludible per entendre l'orientació domesticista vers el treball i sobretot el comportament de les dones preses. Així, aquest col·lectiu coneix una doble estigmatització en concebre's socialment i penitenciàriament com a "dones no dones", ja que delinquent han adquirit uns valors no femenins. Davant d'això, seran objecte d'un tractament dirigit d'entrada a una resocialització femenina reeixida i, posteriorment, a l'adopció de pautes laborals que facin seus els patrons propis de la lògica de la domesticitat del treball de les dones.

¹⁸ D'acord amb les orientacions de la comissió d'experts per a la reforma de la *Llei General d'Ordenació Penitenciària* en curs creada per l'actual govern espanyol, la futurible nova llei s'acolliria de manera molt decidida a fomentar aquestes orientacions penals (El País, 2006).

¹⁹ Aquest estudi de Redondo i altres (1987), si bé defensa aquestes tesis a escala teòrica per a l'estudi de les diferents accions penals reinsertores a Catalunya, no analitza la realitat dels tallers productius catalans: limita les activitats laborals a les accions de formació ocupacional i professional empreses per l'administració penitenciària.

Respecte a la situació dels immigrants il·legals, Ribas i altres (2005) emfasitzen el traspàs de l'estatus de "ciutadans de segon ordre" o de "no ciutadans" a la situació penitenciària. En aquest àmbit, aquest col·lectiu seria menys propens a gaudir del treball remunerat i, quan sí passa, no gaudeixen dels mateixos avantatges per a una futura reinserció social. Així és perquè la seva situació d'immigrants, estrangers i il·legals els dificulta inserir-se a l'entorn sociolaboral del centre penitenciari. Més concretament, la legislació penal i penitenciària dificulta l'assignació de permisos a aquests perfils de reclusos en no garantir un cert arrelament a l'entorn social i, en conseqüència, presenta poques garanties de reinserció i incrementa el reingrés a presó. No sols això, la legislació estipula l'opció de l'expulsió del país com la més idònia un cop aquest col·lectiu compleix la seva condemna, com així també es defensa com a mesura alternativa a la presó per a aquells que han comès delictes menors. D'altra banda, la legislació migratòria és cada vegada més restrictiva, en termes quantitatius i en funció de les valoracions administratives, per a l'expedició de permisos. En aquest últim sentit, els exinterns tenen especials problemes per ser legalitzats/regularitzats fruit del seu passat delictiu.

II. LES FUNCIONS DEL TREBALL A LES PRESONS

1. Introducció

En aquesta part de l'estudi recollim els resultats de les entrevistes²⁰ realitzades als representants de les institucions penitenciàries, als experts del CIRE, als caps de tallers, als directors de presons i a les Juntes de Tractament de les diferents presons. En certa mesura, els resultats de les entrevistes ens ofereixen una visió qualitativa des de la mateixa institució penitenciària i el seu personal expert i qualificat. També durant la fase exploratòria de la recerca hem entrevistat alguns reclusos. Aquestes entrevistes han estat importants per preparar el qüestionari que expliquem al capítol següent. Ara ens centrarem en l'anàlisi qualitativa esmentada.

Totes les persones entrevistades coincideixen a destacar que el treball productiu a les presons és una activitat clau dins del conjunt d'intervencions que els centres penitenciaris ofereixen amb vista a la reinserció en la societat dels presos. No obstant això, mentre que alguns donen una major importància al treball, que situen en un primer pla entenent que és, per la seva naturalesa, una activitat fonamental i indispensable, per a d'altres el treball és una teràpia més, una opció més dins del conjunt d'activitats que han de ser programades en els centres penitenciaris, com són les de tractament, l'educació, les activitats esportives o d'altres. Des d'aquesta darrera perspectiva, es ressalta que el pres ha de ser orientat a l'una o l'altra activitat, com per exemple és el cas dels programes personalitzats encaminats a la rehabilitació de presos amb delictes violents o agressions sexuals (E5). En tot cas, des de totes les opinions esmentades, el treball productiu és considerat sempre una activitat clau i indispensable dins del conjunt de serveis que han d'oferir els centres penitenciaris.

A les pàgines següents tractarem les opinions dels entrevistats sobre dos grans blocs temàtics. El primer és el referit a les funcions del treball dins de la presó, i en particular en relació amb el sentit del treball i el temps quotidià dins de la presó. Així mateix, la relació del treball amb els ingressos econòmics, el treball i la generació d'hàbits i actituds, les funcions del treball amb l'autoestima i la reducció de la conflictivitat i les relacions grupals. En el segon bloc, oferirem l'opinió dels entrevistats en relació amb l'accés dels reclusos al treball, els criteris formals i informals per a la concessió de treball a la presó, la relació del treball amb la motivació i la desmotivació, així com les condicions físiques de treball i el paper de la formació als llocs de treball.

²⁰Les entrevistes realitzades apareixen a la nota metodològica de la introducció.

1.1. El treball ocupa temps

El paper clau que s'assigna al treball a les presons es deriva de les funcions que aquesta activitat té associades. Una de les que mereix un elevat consens és la que recull l'expressió "*el treball ocupa el temps*", aspecte que és considerat bàsic tant per part dels presos entrevistats com per part dels responsables penitenciaris. En bona part de les presons, el fet d'estar en tallers evita que el pres estigui al pati, on les hores es fan llargues, la qual cosa afecta l'estat psicològic del pres, al mateix temps que deixa molt espai obert perquè es generin relacions perjudicials entre presos i que poden acabar incidint negativament en els processos de reinserció social. La massificació de les presons ha agreujat aquest problema. Així, doncs, el treball en tallers, com diu un alt càrrec de la institució penitenciària "*és una manera de passar el dia, d'estar entretingut*" (E4), "*és un mitjà d'evasió*" (E6); o bé, "*a tallers el temps passa molt més ràpid*" (E3) com afirmen altres experts. Totes elles són expressions sorgides de les entrevistes, habituals entre els responsables dels centres penitenciaris. També es destaca que en bastant casos, i més les dones que els homes, "*l'intern no vol estar sense fer res*" (E1).

Però el treball compleix o pot complir també altres funcions, de les quals es destaquen les següents: proporciona diners als presos, genera hàbits i actituds, dóna autoestima, redueix la conflictivitat als centres penitenciaris, millora les relacions socials i es relaciona amb la formació i amb l'adquisició de coneixements i habilitats professionals. Com es comenta a continuació, aquests no són sempre aspectes generalitzables, per motius diversos.

1.2. El treball proporciona ingressos

El pres que treballa té dret a percebre un sou, en funció del RD 782/2001, com ja s'ha comentat abans. La gran majoria de presos segueixen uns mòduls horaris en els tallers de quatre hores que poden ser de matí o de tarda. En tot cas, el sou que perceben no té relació amb el temps de treball, sinó, tret d'algunes excepcions, del nombre de peces realitzades, essent el valor de la peça en funció del preu que el CIRE contracta amb l'empresa per a la qual es treballa. Entre el conjunt de les persones entrevistades, hi ha un elevat consens que aquests sous acostumen a ser baixos o molt baixos, segons algunes opinions: "*cobren molt poquet*" (E1 o E9). Un funcionari entrevistat (E8) arriba a afirmar que "*pot passar que tu pots cobrar més d'indigència* [subsidi que l'administració penitenciària dóna als interns que no tenen cap mena d'ingressos i que no poden aconseguir-ne per motius d'incapacitat física o psíquica o per incapacitat de la pròpia administració en assignar-los un lloc de treball], *que per treball als tallers a la presó*". Aquesta observació, si bé una mica exagerada ja que la retribució per indigència oscil·la entre els 5 i els 20 euros mensuals, denota, però, un estat d'opinió en relació amb els salaris. Si considerem que el salari mitjà per hora és d'1,68 euros, segons la nostra enquesta (vegeu capítol tercer), només que un pres treballi 30 hores al mes cobraria 50,4 euros, quantitat superior a la de les retribucions per indigència. No obstant això, segons alguns entrevistats, s'hauria de revisar aquesta prestació per indigència perquè pot desincentivar la predisposició a treballar.

També es destaca que les diferències entre uns i altres sous poden ser molt elevades. Entre 40 i 60 euros mensuals, per exemple, pot ser un sou habitual a les presons de joves de Trinitat o de dones de Wad Ras, mentre entre 300 i 400 euros mensuals “*pot ser habitual a la presó*” de la Model de Barcelona. No obstant això, l'enquesta feta per nosaltres qüestiona algunes d'aquestes afirmacions dels entrevistats. Les esmentades diferències salarials existeixen, però no semblen ser tan “*habituals*”. Cal aclarir que les retribucions depenen del nombre de peces fetes, a excepció de determinats tallers, on la retribució pel treball és del grup, tot i que per peces. Les diferències de sous també són importants dins d'un mateix centre penitenciari, diferències que en algun cas són considerades desproporcionades (E5).

Tot i les grans diferències comentades, la gran majoria dels sous són baixos, situant-se en termes globals i per terme mitjà a l'entorn, més per sota que per damunt, del salari mínim hora. Les diferències en què es paguen les unes i les altres feines, o la concentració de feines poc remunerades en alguns centres penitenciaris (aquest seria el cas de Wad Ras o de Trinitat) fan que en alguns casos les remuneracions se situïn de manera generalitzada per sota o bastant per sota del salari mínim hora.

El fet de guanyar-se un sou per part dels presos és un aspecte important o molt important a tenir present. Per a molts presos, el diner és un element bàsic en la seva disposició a treballar en tallers. En aquest aspecte, les persones entrevistades acostumen a diferenciar entre tres grans situacions. D'una banda, estarien els presos que disposen de recursos financers externs; és a dir, aquells als quals la família facilita ingressos periòdicament, ingressos que els serveixen per a les seves necessitats a la presó. Aquests presos acostumen a ser espanyols i aquesta situació és més esporàdica entre els estrangers. Habitualment, aquests presos no mostren una disposició per anar a tallers i, en la mesura que aquesta és una activitat voluntària, no acostumen a treballar.

Un segon grup estaria format per aquells presos que no sols no disposen de recursos econòmics, sinó que en tenen més necessitat, sovint per mantenir o ajudar econòmicament la família. Es tracta, sobretot, de presos estrangers, alguns amb la família a Espanya, d'altres al seu país d'origen. En aquests casos, el treball en tallers proporciona uns ingressos que poden ser enviats a la família i així pal·liar dificultats econòmiques. En algunes entrevistes s'assenyala que per a presos estrangers de determinats països i amb la família al país d'origen, els diners guanyats amb el treball en tallers són una contribució molt important o fins i tot suficient per al manteniment de tota la família (E4). Cal destacar que l'obtenció d'una remuneració amb la finalitat d'ajudar la família és més habitual entre les preses que no pas entre els presos. Aquest és el cas, per exemple, de la majoria de preses de Wad Ras que treballen en tallers. Així doncs, per a aquest segon grup de presos, treballar en tallers proporciona l'oportunitat d'obtenir diners per mantenir la família.

Finalment, un tercer grup de presos està format per aquells que, sense disposar d'ajuda econòmica externa, la remuneració del treball els serveix per fer front a les despeses bàsiques en la seva estada a la presó; això és, per al consum personal de tabac, begudes, menjar o roba. Aquesta és una situació

bastant generalitzada a la presó de Trinitat, atesa l'edat dels presos, i en general més habitual entre els homes que entre les dones.

A més dels tres grups assenyalats, encara caldria afegir-ne un quart, però molt més marginal quant a nombre de presos, que es podrien incloure en aquesta situació. Es tracta d'aquells presos en tercer grau, estrangers sense papers, que, per la seva situació irregular a Espanya, no poden ser contractats legalment per part d'una empresa a l'exterior de la presó. Això fa que optin, per obtenir uns ingressos, pel treball en tallers als centres penitenciaris.

Algunes entrevistes assenyalen una funció relativament nova de la remuneració que els presos obtenen als tallers: la de destinar una part dels ingressos a cobrir la responsabilitat civil que alguns presos tenen imposada per sentència (E5). Tot i que els presos no hi estan obligats, se'ls suggereix l'oportunitat de fer-ho amb els ingressos obtinguts del treball en tallers, a la qual cosa normalment accedeixen (E5); possiblement amb aquesta actitud mostren davant les instàncies judicials i penitenciàries que tenen la voluntat de satisfer l'obligació penal imposada i fer front a les exigències de la responsabilitat civil.

Els diners, doncs, constitueixen un aspecte cabdal del treball en tallers. D'una banda, els diners permeten als presos cobrir necessitats, en alguns casos d'ajuda a la família, en d'altres de consum personal. D'altra banda, i com a conseqüència del precedent, els diners són un factor determinant en la disposició de molts presos a apuntar-se al treball en tallers. Això explicaria la més elevada propensió dels presos estrangers a entrar a treballar en tallers.

1.3. El treball contribueix a generar hàbits i actituds

Una altra funció reconeguda al treball en tallers fa referència als hàbits i a les actituds, aspecte que és destacat per part de bastants entrevistats. *“La majoria de presos no tenen hàbits laborals ni socials normalitzats. Són persones amb molts dèficits”, s'assenyala (E10). Així, els presos, gràcies al treball, aprenen a concentrar-se, adquireixen els hàbits de la rutina i del compliment d'horaris, de què és un horari regular, i aprenen a acceptar i a respectar unes normes de treball. Per a molta gent, el treball a tallers “suposa una petita disciplina, si una feina està mal feta no cobren ni un duro” (E10). “La disciplina de complir un horari, de fer una feina ja sigui a escala individual o en grup, que aquesta feina te la supervisin, que te l'anotis tu perquè a finals de mes no et falti res, que no t'enganyin, això forma aquesta persona i l'ajudarà en el futur” (E10). En definitiva, el treball de tallers proporciona un sentit de la feina, d'organització diària, de costums (E7), mancances que semblen ser bastant habituals entre els interns.*

Per a molts presos que no han treballat mai fora de la presó, el treball en tallers els mostra què és un treball productiu, s'hi acostumen i *“els permet adonar-se que és molt més fàcil i més còmode viure així al carrer que no delinquir i tornar aquí dintre” (E4). Aquesta sembla ser una situació freqüent al centre penitenciar de Trinitat, on una gran part dels presos no té els hàbits horaris, d'entrar i sortir, de fer una activitat amb constància. “Hi ha molta gent que encara no ha après que s'ha d'aixecar a una hora, que ha d'anar correctament*

vestit, que no pot ni anar amb xancles ni amb pantaló curt i que ha d'estar quatre hores allà assegut treballant i sense cridar ni [fent] escàndol" (E8).

Així doncs, es pot dir que *"el treball en tallers permet millores en les actituds davant del treball"* (E9). Hi ha un elevat consens que *"els tallers (...) són bàsics per a l'adquisició d'hàbits socials enriquidors. De fet, moltes persones ingressen per manca d'hàbits i expectatives laborals"* (E9). Aquesta és una mancança generalitzada, especialment entre presos estrangers, segons un entrevistat (E9). D'aquí que els responsables penitenciaris entenguin que un dels seus objectius consisteix en què: *"nosaltres el que intentem és que la gent vegi que l'element important per integrar-se a la societat és entrar en el sistema productiu"* (E7). Però els hàbits laborals que s'aprenen són bàsicament hàbits de comportament social: si en el context de privació de llibertat, el control extern per al pres pot arribar a ser molt feixuc, en els tallers es relaxa la sensació de control i és el pres qui s'ha d'autocontrolar (E5).

No obstant les apreciacions precedents, alguns entrevistats recorden que, almenys en alguns centres penitenciaris, els presos que s'apunten a treballar en tallers són els que més hàbits laborals tenen; sovint són presos que ja han treballat fora (E2, E5 i E7), per la qual cosa la funció generadora d'hàbits i actituds quedaria temperada. La gent disposada a treballar és la més normalitzada en aquests aspectes, s'afirma (E7).

1.4. El treball augmenta l'autoestima

Les entrevistes realitzades destaquen que una de les funcions particularment rellevant del diner associat al treball consisteix en el fet que guanyar diners i ajudar la família contribueix a què la gent se senti útil. A més a més, *"si treballen, eviten que la família hagi de derivar [enviar] diners, que els fa molta falta per a elles, i això produeix una satisfacció tant personal com davant de la família"* (E4). En conseqüència, obtenir uns ingressos a través del treball ofereix la possibilitat d'enviar diners a la família o de ser autosuficients, la qual cosa fa que pugui l'autoestima (E7). En altres paraules, el fet de treballar en tallers significa que durant l'estada a la presó el pres està fent alguna cosa de profit, *"se sent útil, i per tant, se sent millor"* (E4).

1.5. El treball redueix conflictivitat

Possiblement una de les funcions associades al treball a les presons que més consens atreu és que contribueix a reduir conflictivitat i a evitar problemes disciplinaris. I ho acostuma a fer per dues vies. La primera, com recull un dels entrevistats és *"tenir gent al pati sense fer res són problemes segur"* (E8). És un aspecte que és bastant destacat en algunes presons, però menys considerat en d'altres, com és el cas de Wad Ras. Es pot dir que en general els tallers són considerats com a espais en els quals l'ambient és tranquil, amb la qual cosa treballar-hi comporta evitar els problemes associats al pati, com ara el tràfic de drogues o les baralles (E9). Tenir molts presos al pati sol ser sinònim de conflicte (E7), la qual cosa s'ha agreujat amb la massificació de les presons. D'aquí que en situacions puntuals de baixada del treball en alguns

tallers s'opti per mantenir els presos sense fer res en tallers abans que estiguin al pati (E3).

La segona via per la qual el treball en tallers redueix conflictivitat té a veure amb els diners. Assegurar diners als presos és un element bàsic per eliminar problemes d'indisciplina penitenciària. *“La gent està nerviosa i per qualsevol motiu es pega [es baralla]. Es baralla per una cigarreta o per 30 cèntims, perquè per a ell això és vital. Si tinguéssim l'oportunitat que tothom treballés baixaria en picat la conflictivitat”* (E4), manifesta un dels entrevistats. En aquest sentit, els diners que cada centre dona als presos en concepte d'indigència semblen no ser suficients per evitar aquests problemes de conflictivitat quotidiana.

S'ha d'afegir-hi, també, que bastants entrevistats consideren que la disposició al treball per part dels presos està determinada per la creença que d'aquesta manera obtindran beneficis penitenciaris, una lectura instrumental que pot ser incentivada pel mateix tutor del pres (E9). El pres pot considerar que el treball a les presons és un element valorable per a la millora de les condicions penitenciàries. *“Saben que la informació que pot donar el cap del taller de producció és tinguda en compte”* (E10). D'aquí, que aquest tipus d'expectatives pugui reforçar la relació entre treball en tallers i menor conflictivitat.

També s'assenyala que *“normalment la convivència es regula molt a partir de les obligacions cap a la institució. Normalment la gent que treballa és respectada per la institució, es crea una doble funció: tu treballes, fas que el sistema funcioni, el sistema d'alguna manera et retribueix [recompensa] a tu. Seria com una mena de compromís entre l'intern i la institució, en el qual el treball facilita una forma d'estabilitat i redueix nivells de conflictivitat”* (E5).

Però si al treball se li reconeix la funció de reduir la conflictivitat, també es reconeix per part d'algun entrevistat que *“com més conflictiu [és el reclus] més costa que vagi [a treballar] als tallers”* (E8). És a dir, la reducció de la conflictivitat gràcies al treball als tallers podria ser mitigada pel fet que els presos que hi accedeixen solen ser ja de per sí els menys conflictius: *“els presos que estan de manera més continuada als tallers acostumen a ser els menys conflictius”* (E9). No obstant això, com assenyala un expert qualificat, aïllar i no donar treball a un intern pel fet de ser conflictiu pot accentuar-ne la conflictivitat. En aquest sentit, cal tenir molt present el cas de la presó de Ponent, que és l'única que en el seu taller ofereix feina a interns conflictius; amb aquesta experiència sembla que es contribueix de manera molt considerable a una reducció de la conflictivitat.

1.6. El treball permet establir relacions socials

Més enllà del que suposa l'ajuda a la família, algun entrevistat assenyala que el treball als tallers permet *“fer coses beneficioses, bones, amb els altres”* (E9). Aquest és un aprenentatge social bàsic: ser coneixedor que un mateix fa coses útils, beneficioses per a un i per a altres, i a més fer-ho conjuntament amb altres. D'aquí que es recull que: *“l'intern que està als tallers està més satisfet; la seva capacitat de relacionar-se, en general, no sols amb els funcionaris, sinó*

entre ells mateixos, sigui molt superior" (E4). El mateix entrevistat apunta que *"el treball ens socialitza"*, opinió que és compartida quan s'expressa en els termes següents: *"el treball també pot crear amistats i bones relacions entre els membres del taller. De fet, l'amistat entre ells continua fora del taller"* (E10); o bé, *"la relació entre els presos i els funcionaris millora: el funcionari valora la gent que fa coses positives i el pres té una relació simètrica, d'igualtat, de tu a tu, que millora la visió del funcionari"* (E9).

Però les opinions precedents no sempre són compartides. Una perspectiva diferent és la que afirma que *"en els tallers no es mantenen relacions ni es creen"* (E6), ja que els nuclis de relació estarien molt delimitats, molt marcats, especialment pel país d'origen o les mateixes amistats. *"La gent que va als tallers no fa una pinya. Això pot passar més al curs professional"* (E7).

1.7. Alguns problemes relacionats amb el treball als centres penitenciaris

Les persones entrevistades dels centres penitenciaris més antics (la Model, Wad Ras i Trinitat de Barcelona) coincideixen a apuntar que un dels problemes bàsics és l'estructura o dimensió dels tallers, o bé els accessos de mercaderies, que limiten considerablement la possibilitat d'activitat productiva als tallers (E1, E8, E10). Això és així perquè, quan es van dissenyar aquests centres, el treball productiu no era considerat com un component de la política penitenciària. D'aquí que un desig compartit sigui que a les noves presons es doni solució als problemes d'espai i d'estructura i s'ofereixin més activitats i garanties de feina als presos que volen treballar.

Els problemes d'espai o d'infraestructures s'apliquen, també, a la formació professional: *"per estar al dia del mercat laboral necessaries unes aules molt més grans del que podem oferir, amb uns mitjans molt diferents dels que podem tenir"* (E7).

Val a dir que hi ha altres aspectes que també introdueixen dificultats en la finalitat d'inserció i educadora del treball als centres penitenciaris. Entre aquests aspectes, en destaquen dos: la mobilitat dels presos, que en alguns centres és molt elevada, i el col·lectiu de presos preventius, que no té la perspectiva d'una estada més o menys llarga al centre penitenciar, als quals es pot afegir aquells presos amb condemnes curtes (E6). Així mateix, en algun centre penitenciar, com Brians, atesa la seva estructura arquitectònica per mòduls separats, això provoca que *"quan un intern canvia de mòdul, perd la feina"*(E7).

Algunes persones entrevistades valoren críticament la funció que efectivament exerceix el treball a les presons pel que fa a la rehabilitació. En aquest sentit, es destaca que, en la mesura que és el pres qui pren la decisió de treballar o no, la decisió no respon a una finalitat de tractament de reinserció (E2). *"Els presos que hi són (als tallers) li donen molta importància perquè els que no l'hi donen no hi són"* (E2). D'aquí es podria desprendre la conveniència d'intervencions orientades a la motivació dels presos que haurien d'anar a tallers de producció (E5). També, atenent a algunes opinions, s'hauria de

diferenciar entre els presos *“que no tenen perspectives de sortir a l’exterior, que haurien de treballar uns hàbits, i els interns que ja poden sortir fora”* (E7).

D'altra banda, una persona entrevistada (E2) destaca que en la selecció de presos per treballar es dóna preferència a aquells que ja tenen hàbits laborals, ja que les feines de tallers tenen uns terminis de lliurament que s'han de complir. En aquest aspecte, en diverses entrevistes apareix un interrogant sobre si la feina als tallers ha de respondre o no a criteris de mercat; en altres paraules, s'exposa un conflicte entre la que seria la lògica de mercat i la lògica penitenciària, un conflicte que afecta des de la selecció dels presos que van als tallers fins a la distribució de feines o a les exigències laborals. Així, segons alguns entrevistats, *“no podem pretendre que els centres siguin productius, i quan parlem del CIRE, la seva política és productiva”* (E7). El mateix entrevistat hi afegeix que: *“la nostra tasca no és produir, la nostra tasca és inserir la gent... I si la nostra feina és aquesta, tenir un enfocament productiu és erroni”* (E7). Per a altres entrevistats, en canvi, el treball als tallers té poc a veure, quant a exigències de ritmes i obligacions, amb el treball productiu a l'exterior. D'aquí que *“si la productivitat no és un element de normalització, com pots portar un home al carrer si aquí fa cinc a l'hora i allà n'ha de fer vint?”* (E7). Possiblement, el fet de ser en general un treball de manipulació extremadament simple contribueixi que les exigències de productivitat siguin laxes, tret de moments puntuals de compromís amb les empreses de lliurament de materials. En aquest sentit, alguns entrevistats apunten que *“seria bo que fossin tasques més qualificades i més ben pagades”* (E9), la qual cosa permetria satisfer el desig expressat per un entrevistat: *“volem sous que siguin dignes”* (E8). Són qüestions que reflecteixen el dilema apuntat sobre la funció o les funcions que ha d'exercir el treball als centres penitenciaris.

Els comentaris precedents posen sobre la taula la qüestió de quin paper hauria d'assumir l'activitat productiva en el sistema penitenciari, entre ser considerada un tractament terapèutic o bé una activitat laboral com es dóna en societat, fora de la presó.

De les entrevistes portades a terme es desprenen altres problemes associats al treball als tallers, que es concreten en algunes manifestacions que es recullen a continuació. Així, per a un entrevistat, un dels problemes que generen els sous baixos consisteix que *“una persona que hagi estat l'últim any sense treballar cobrarà més quan surti, amb la paga aquesta (subsidi per excarceració), que no pas aquell que ha estat cotitzant”* (E7). El coneixement d'aquest problema per part dels presos els pot inhibir en la seva disposició a participar en el treball als tallers. Un qualificat informant del CIRE ens indica que el pagament per excarceració és de 180 dies i és incompatible amb el cobrament de l'atur al qual tindria dret el reclus que ha treballat (excepte els immigrants il·legals). És per això que alguns informants consideren que per estimular el treball s'hauria de fer una revisió de la legislació en aquest punt, perquè no perjudiqués en l'aspecte citat aquells presos que opten per treballar.

Per a altres entrevistats, no és adequada la distribució que segons ells s'acostuma a fer dels presos en tallers per grups ètnics o d'un mateix origen. Segons un expert, *“s'ha de jugar [tenir cura] que no hi hagi grups de pressió [en*

els grups triats]” (E8) i evitar reproduir unes relacions que poden ser poc favorables per als processos de reinserció. No obstant això, hi ha qui apunta que *“el fet que estiguin distribuïts al taller segons el seu grup ètnic o nacional d’origen no obeeix a cap política racionalitzada per part del centre penitenciari. Reprodueix una situació molt comuna a la vida quotidiana a la presó”* (E9).

La figura de l’encarregat (que és un pres) de tallers també ha atret l’atenció dels entrevistats, atès que per a alguns és com a mínim controvertida. Segons un expert entrevistat: *“Els interns es queixen quan estan sent orientats o intervinguts per un altre intern (...) pensem que hauria d’estar controlat d’una altra manera. Hi ha perfils d’interns, estructures més psicopàtiques, que no s’han tingut en compte a l’hora de delegar-los determinades funcions i creiem que determinats perfils potser no han d’estar en determinats llocs”* (E5). El mateix entrevistat manifesta que *“jo penso que determinats llocs de treball regulats per interns estan creant prejudicis sobre altres interns”* (E5). No hi ha dubte, però, que els encarregats *“són persones clau en l’organització del mòdul o d’un taller determinat”* (E7). Els encarregats són presos que tenen un cert poder formal per la seva categoria laboral i també un cert poder informal a través d’influències en les xarxes socials dins la presó. Aquesta figura de l’“encarregat” s’ha de diferenciar de la figura del “cap de taller”, que és personal del CIRE. Aquestes dues figures, cap de taller i encarregat, tenen un paper important en la distribució dels llocs de treball a les presons. El paper distribuïdor de llocs de treballs per la Junta de Tractament no és determinant. En l’accés al treball dels presos hi ha també la influència difusa dels caps de tallers i dels encarregats. En altres paraules, el poder relacionat amb la distribució del treball apareix com difós entre jocs de relacions formals i informals, el poder es configura no solament com una relació jerarquitzada entre nivells de decisió, sinó que també el poder apareix com distribuït a través de diverses formes d’influències informals, com passa en qualsevol mena d’organitzacions socials.

La figura de l’encarregat de taller encarnada per un pres té aspectes positius i negatius alhora. D’una banda, l’existència de la categoria de l’encarregat de taller ofereix la possibilitat d’una certa promoció als presos; això pot estimular i motivar per treballar amb més interès. D’altra banda, els jocs d’influències informals dins de la presó poden ser perniciosos en relació amb l’estructura formal de poder, però també poden ser una via per reduir la conflictivitat i construir mecanismes de consens sobre l’ordre social en el treball.

Finalment, hi ha qui assenyala que pot ser un problema per a determinats presos que en el seu expedient de Seguretat Social consti la cotització al CIRE: *“la gent que havia cotitzat (a la Seguretat Social) fora ho veu malament, perquè el fet que a la seva nòmina posi CIRE, al seu expedient laboral, els pot embrutar una mica la seva vida laboral”* (E7). No obstant això, sembla que *“és un tant per cent molt baix de casos, però existeix”* (E7).

2. Accés dels reclusos al treball

2.1. Criteris formals i informals per a la concessió de treball a la presó

Els criteris per accedir al treball es basen en un reglament pautat i establert per la institució penitenciària, que avalua un equip d'experts que componen la Junta de Tractament de cada presó. Més enllà d'aquests criteris establerts, el discurs dels entrevistats deixa entreveure la manera d'aplicació del reglament.

1. Així, el primer pas que cal considerar és la mateixa sol·licitud del demandant de treball. El fet de demanar feina ja és considerat com un indicador de motivació, a més de ser, també, un indicador de la situació econòmica del pres. En algunes presons la insuficient oferta de treball porta a la formació de "cues", per la qual cosa, a la pràctica, "l'antiguitat" a la cua és també un altre criteri de selecció. El treball es "reparteix" a les presons com un bé escàs; no sempre hi ha prou treball per a tots i per això es formen les cues. En altres casos, es procura que tots puguin treure diners suficient per a l'ús quotidià repartint les hores de treball entre aquells que estan més desafavorits. Significatiu d'això és el següent comentari d'un entrevistat: *"...gent que té menys de 10 euros, ja que [li oferim treball] anem a potenciar aquesta gent, [seleccionem] gent que realment hagi treballat. Perquè [altres] reclusos només tenen 10 euros perquè només han vingut dos dies a treballar. Llavors a l'hora de repartir aquesta feina... [li donem treball]. En molts casos es guanyen de 40 a 50 euros [fent-li treballar més]. Intentem que no hi hagi greuges comparatius. (E 10)."*

En altres paraules, el repartiment del treball (que d'alguna manera fan també els caps de taller) es fa també amb criteris de justícia moral. És a dir, en certa manera, repartir el treball existent i els recursos econòmics que hi estan associats és una qüestió de justícia moral més que unes normes formalment escrites. El repartiment del treball, com a criteri de justícia redistributiva, pot ser també una normal moral al si de les xarxes socials i de les xarxes d'influència dels encarregats en les presons. Per tant, la distribució dels llocs de treballs no és una qüestió merament formal feta des de la Junta de Tractament, també és una qüestió de poder informal desplegada a través de la xarxa d'influències.

2. En segon lloc, es considera la situació del pres, si està en fase preventiva o amb condemna ferma. La preferència la tenen aquells amb condemna ferma perquè ofereixen una major estabilitat per programar i desenvolupar les tasques encomanades. No obstant això, immediatament hem d'indicar que molts presos preventius estan inicialment a la presó en una situació econòmica molt dura: acaben d'arribar i no compten amb suports de xarxes socials dins de la presó. Fins i tot, molts d'ells immigrants, no tenen suport social a l'exterior. Alguns dels presos en situació de preventius estan en situacions econòmiques i materials de misèria. No han tingut temps de construir les seves xarxes de suport social. És eloqüent el que ens diu un informant: *"El nivell de misèria és molt important, perquè en ser preventius ens ve tot [els recursos] del carrer; aquí la gent es trenca la cara per un cigarro, o per mig euro, per un cafè es peguen."* (E 4).

En molts casos, és la mateixa direcció de la presó la que detecta la "situació econòmicament desesperada" (E2) dels reclusos, motiu pel qual aconsella que s'apunten per treballar i, si escau, se'ls dona prioritat a la llista d'espera. En

aquest sentit, els caps de taller actuen també com a orientadors dels reclusos, ja que aquests desconeixen els recursos disponibles o als quals podrien tenir accés.

D'altra banda, els nostres informants semblen detectar una diferència de la motivació cap al treball segons el gènere. Les dones semblen estar més predisposades a sol·licitar treball que els homes.

3. En tercer lloc, es considera com a criteri de concessió la càrrega familiar del pres. Aquesta càrrega és particularment important en el cas dels presos estrangers, molts dels quals sol·liciten treball amb la finalitat de lliurar recursos als seus familiars que s'han quedat al seu país d'origen.

4. El quart criteri de selecció és l'existència d'hàbits de treball previs dels presos. Els esmentats hàbits són indicadors d'autodisciplina adquirida d'una pauta de treball a un horari laboral i de la possibilitat de treballar en equip o en grup. Les empreses ofertants de treball exigeixen una determinada qualitat i puntualitat en la devolució dels treballs encarregats. Per això, també es tendeix a elegir aquells presos amb hàbits laborals previs: simplement perquè és una garantia d'estabilitat i responsabilitat laboral per poder complir els compromisos de puntualitat amb l'empresa.

5. En cinquè lloc, també es concedeix treball segons criteris pedagògics, mèdics i psicològics que afavoreixin l'estabilitat emocional del reclus. En bastants casos de reclusos joves (i de vegades no tan joves), el treball a la presó constitueix la seva primera experiència laboral, que implica haver d'aprendre a comportar-se segons un horari, una disciplina i unes normes que, segons alguns dels nostres informants, els ajudarà en el futur fora de la presó (E 10).

2.2. Problemes en l'accés al treball a la presó

El principal problema per tenir accés al treball és, en molts casos, la insuficient oferta de llocs de treball. No obstant això, aquest fet és valorat de diferent manera pels nostres informants. Alguns consideren que potencialment hi ha una possible oferta de treball més voluminosa que l'actual, però la institució penitenciària no fa tots els esforços possibles. Altres informants del CIRE consideren que la sol·licitud de treball a les empreses topa amb els prejudicis, la imatge dolenta i la desconfiança que genera la condició de presidiari. Un altre obstacle que cal considerar consisteix en els criteris de mercat amb els quals actuen les empreses: puntualitat en el lliurament del producte i baix cost per unitat de producte. Altres entrevistats assenyalen que, a més d'aquests obstacles, alguns sectors socials consideren que el treball a les presons pot constituir una forma d'explotació del treball a baix cost i, per això, rebutgen els possibles plans d'expansió de l'activitat productiva a les presons. Sigui l'una o l'altra argumentació més o menys certa, el volum d'oferta de treball de les empreses cap a les presons és variable i fluctuant en el temps. En determinats períodes, l'oferta de treball ha estat insuficient per atendre al volum de demandants de treball; en altres períodes, ha passat el contrari. Amb tot, el percentatge de població reclusa que treballa a les presons sembla encara

relativament baix (entorn d'un 20% segons la percepció subjectiva d'alguns dels nostres informants, xifra bastant inferior a les xifres oficials que figuren a l'anterior capítol d'aquest informe). Aquesta diferència és explicable perquè habitualment es pren com a referència de càlcul dels interns que treballen el total de la població penitenciària i no els interns disponibles per treballar.

D'altra banda, els informants qualificats ens indiquen que un altre dels obstacles per acceptar treballs per als tallers es deu als problemes d'infraestructures de les mateixes presons. Els problemes són d'accés dels camions als tallers, de càrrega i descàrrega, d'espais per introduir mercaderies i maquinària de gran volum, l'existència d'una sola porta d'accés, etc. És per això que suggereixen que la construcció de futures presons hauria de tenir en compte aquests problemes d'accés, així com els problemes de construcció de mòduls tancats que dificulten la circulació i el transport de mercaderies a l'interior de la presó.

L'accés dels reclusos als treballs més ben remunerats és generador de competències i conflictes i, fins i tot, de lluites entre grups existents a les presons, tal com també s'esdevé a la vida social exterior (E 6). L'existència de grups d'interessos dins de les presons dificulta que el treball sigui considerat un punt de referència per constituir nous grups vinculats pel treball. Dit d'una altra manera, el treball no sembla ser sempre automàticament font de generació de relacions socials. En molts casos, aquestes relacions socials grupals ja estan establertes prèviament en els patis. No obstant això, el treball pot ser generador de vincles de companyerisme i fins i tot amistat en determinades situacions (E11).

Les oportunitats d'accés al treball poden ser generadores de conflicte perquè hi ha uns treballs més ben remunerats que altres. Aquí convé distingir entre tres tipus de treball diferents. El primer es refereix als treballs dels plans d'ocupació, que estan ben remunerats. Per exemple, les tasques de manteniment de les instal·lacions de les presons estan més ben remunerades. El segon tipus de treball es refereix a les tasques de manteniment intern de la presó, com ara les tasques de bugaderia. I el tercer tipus de treball es refereix al treball proporcionat pel CIRE, amb salaris més baixos. És a dir, entre aquestes tres formes diferents de treball hi ha tensions inevitables. Per disminuir aquesta tensió conflictiva, una de les solucions adoptades és la rotació: cada sis mesos es renoven els equips de manteniment. Una altra condició és que per accedir a aquests llocs cal tenir bona conducta.

Pot haver-hi altres tipus de conflictes en el treball, alguns d'ells fins i tot arriben als tribunals. Els motius dels conflictes deriven de canvi de mòduls, que, en algunes presons, comporta canvi de feina i de retribució salarial o, fins i tot, quedar-se sense feina (E7). Aquest és un problema que es presenta en determinades presons modernes organitzades per mòduls. No tots els mòduls compten amb prou instal·lacions i oferta de treball, especialment quan hi ha mòduls amb molts reclusos.

2.3. La desmotivació envers al treball

La desmotivació envers el treball pot tenir diferents causes:

1. La primera d'elles és institucional. La reforma de la Llei penal de 1995 va eliminar la reducció de condemna per treball i, en canvi, va establir com a criteri per tenir beneficis penitenciaris l'assistència del pres a activitats de rehabilitació, com ara l'assistència a tractament psicològic i a activitats educadores. Per tant, els presos donen prioritat a aquestes activitats que proporcionen beneficis penitenciaris abans que al treball, llevat que realment estiguin en condicions de necessitat econòmica pertinent.

2. En segon lloc, una altra font de desmotivació són els baixos salaris que perceben aquells que treballen. Fins i tot, en algunes ocasions, determinats presos prefereixen gastar el temps al pati abans que treballar (E10). Aquests baixos salaris són un obstacle important. Atès que la majoria de les tasques de tallers són intensives en treball i desqualificades, les institucions penitenciàries han de competir amb altres empreses (fins i tot amb la deslocalització de l'activitat productiva en altres països) sobre la base dels baixos costos laborals comparats.

Un altre problema és la concepció o filosofia amb la qual es planteja la distribució del treball a les presons. D'una banda, la concepció dominant sembla aquella que entén el treball com a part d'una teràpia o d'un procés d'aprenentatge en termes d'autodisciplina i de rehabilitació. Per tant, atès que el treball és un bé escàs, tendeix a un repartiment entre el major nombre de presos possibles. D'altra banda, la concepció del treball en termes productius i de millora salarial topa amb la visió anterior. No obstant això, en diverses entrevistes s'ha manifestat la pressió dels presos per millorar els salaris perquè són font d'insatisfacció. De vegades aquestes dues perspectives són difícils de compatibilitzar (E6, E13, E15).

3. En tercer lloc, també és font de desmotivació el treball repetitiu i buit de contingut. Moltes de les tasques desenvolupades pels reclusos són de manipulats, tasques que s'aprenen només amb unes quantes hores de pràctiques "in situ" i/o amb acompanyament d'algun company que hagi fet abans aquestes tasques. El treball desqualificat i repetitiu no permet construir una qualificació professional amb vista a la futura reinserció professional. Tot i ser les tasques desqualificades i buides de contingut, alguns presos descobreixen a la feina un cert atractiu d'índole emocional i afectiva pel tipus de relacions que s'estableixen.

Però no tot és treball desqualificat. Hi ha a les presons algunes tasques qualificades l'aprenentatge de les quals podria facilitar la posterior reinserció professional (per exemple, forn, cuina, fusteria, entre d'altres).

4. La quarta font de desmotivació ve de la percepció de pensions per malaltia, bastant estesa entre els reclusos que pateixen malalties com ara la sida, entre d'altres. Tenir pensió per malaltia i treball és incompatible.

5. En cinquè lloc, també és font de desmotivació, per a aquells que compleixen condemes de durada curta, el fet que treballar al CIRE “*e/s taca*” l’expedient a l’hora de buscar treball fora, ja que és indicatiu d’haver estat a la presó (E7).

Amb tot, els nostres informants suggereixen que el principal problema de la desmotivació cap al treball consisteix en el canvi de la llei i l’enduriment de la condemna i la no-obtenció de beneficis per treballar. Aquests problemes es manifesten quan se cerca personal per fer algunes tasques de manteniment, com pintar, per exemple.

3. Condicions de treball

En algunes presons, com la Model i Wad Ras, no hi ha espai suficient per a l’activitat productiva. Això repercuteix en les condicions de treball, com ara la ventilació, el soroll i la il·luminació. En alguns tallers els presos estan en un espai insuficient i les condicions pròpies de les instal·lacions dificulten sovint l’ampliació de l’oferta de treball. En canvi, altres presons més modernes, com Brians, ofereixen millors condicions ambientals de treball. D’aquí que els nostres informants apuntin que un augment de les activitats productives a les presons requereix revisar, ampliar i millorar les instal·lacions (il·luminació, ventilació, etc.) i la mateixa infraestructura de les presons més antigues.

La jornada laboral és de quatre hores en la majoria de les presons. Aquesta jornada parcial té una doble funció. D’una banda, facilitar l’oportunitat de repartir el treball entre els reclusos, perquè una bona part d’ells puguin accedir al treball. I, d’altra banda, la mitja jornada té com a funció possibilitar que el reclus realitzi altres activitats educadores i de rehabilitació.

D’altra banda, el treball en règim de semilibertat, com és el cas dels tallers de Raïmat (Lleida), sembla que contribueix a la millora de les condicions de treball, l’autoestima i la millora de les relacions socials entre els presos i entre els presos i la ciutadania. El fet que els reclusos puguin tenir relacions amb persones alienes mitjançant el treball en instal·lacions fora de la presó pot contribuir a la millora socioemocional dels condemnats, cosa que pot ser positiva a efectes d’una gradual integració social dels presos (E15). Aquestes experiències de treball en condicions de semilibertat s’apliquen a presos classificats en segon i tercer grau. El risc d’evasió sembla mínim d’acord amb les dades subministrades, raó per la qual potser val la pena apostar per aquesta fórmula de reinserció social gradual. El mateix argument es pot esgrimir per a aquelles persones que realitzen treballs en empreses externes. El fet de treballar fora permet al reclus establir vincles laborals amb altres companys de treball i amb això anar construint xarxes socials per a la futura reinserció social. Les xarxes tenen un paper important, ja que proporcionen recursos, seguretat, reciprocitat i confiança.

4. Paper de la formació al treball

4.1. El treball i els coneixements professionals

Pel que fa als coneixements i les habilitats professionals, l'opinió més generalitzada entre les persones entrevistades és que el treball a les presons no compleix aquesta funció formadora. L'explicació és que, excepte algunes activitats més professionalitzades i d'ofici, com el treball als tallers d'impremta, serralleria, confecció i fleca, la gran majoria de tallers responen a activitats d'estricta manipulació, sovint tasques molt simples i repetitives, que no requereixen gairebé coneixements, més enllà de parar-hi atenció. En aquest sentit, es ressalta que les activitats laborals que es duen a terme als tallers no proporcionen el coneixement d'un ofici que pugui servir als presos per a quan surtin de la presó; són en general activitats poc qualificades i poc demandades en el mercat laboral. Són habitualment activitats productives que no poden tenir continuïtat a l'exterior (E5). No es considera, per tant, per part dels nostres informants, que el treball existent als tallers de les presons mereixi consideració com a instrument de reinserció professional. *“Tenim treballs que quan surtin a l'exterior, aquesta experiència que acumulen aquí dins no els serveix absolutament per a res, pel tipus de treball que s'efectua i el poc que aprenen”*(E6). Només un entrevistat assenyala que *“el treball suposa l'aprenentatge d'un ofici”* (E9). Amb tot, s'ha de tenir en compte l'opinió que diu un altre entrevistat, que manté que la realitat del món laboral *“és la que hi ha, i la realitat és que hi ha moltes feines que es fan aquí dins que es fan a fora”* (E10).

Les activitats que sembla que serveixen més per a la reinserció professional són les de cuina o forn, les obres de manteniment, de fontaneria, electricitat, pintura, sovint associades amb cursos formatius. Però aquestes activitats donen un volum d'ocupació bastant limitat, quan no es dona a fer fora de les presons, com passa en la cuina en algun centre penitenciari, que és servida per empreses de càtering.

D'altra banda, s'assenyala una desconexió entre el treball que es duu a terme als tallers i la formació. Aquest és un vincle que es considera que hauria de ser molt important: els cursos de formació haurien d'estar lligats a la feina dels tallers i mai no ho han estat (E7). Val a dir que la formació professional mereix algunes crítiques, com ara que *“hi ha molta desconexió amb l'exterior”* (E6); o bé que s'haurien de fer cursos de formació professional *“seriosos, que tinguin sortida”* (E3). Problemes que s'afegeixen al del moment adequat per a l'administració d'aquests cursos: *“la formació ocupacional s'hauria d'impartir en l'últim període de compliment (de condemna), que ja comences a treballar a l'exterior”* (E1).

La preparació sobre com buscar feina i com presentar un currículum també són activitats molt valorades, de les quals algun entrevistat destaca les mancances: *“això és fonamental, però aquí no s'està fent”* (E1). No obstant això, les opinions respecte a això divergeixen, ja que alguns entrevistats consideren que

els educadors ja ensenyen com preparar un currículum (E2), o bé hi ha qui creu que *“no fa falta un curs específic; cada setmana vénen professionals del CIRE que fan entrevistes amb els interns per orientar-los per com [col·locar-se al mercat de treball]”* (E4).

4.2. Formació en el lloc de treball

La formació en el propi lloc de treball és molt baixa en la majoria dels casos. Les tasques a realitzar són molt senzilles, com ara manipulats i muntatges. Aquestes tasques s'aprenen ràpidament en el lloc de treball: en qüestió d'hores i en alguns casos en dos o tres dies, s'adquireix l'ensinistrament i les habilitats necessàries. En altres paraules, la majoria de les tasques són desqualificades i intensives en treball, com hem assenyalat abans. No obstant això, hi ha algunes tasques que requereixen una formació més extensa. Hi ha algunes tasques també qualificades en determinats tallers, com és el cas del bobinatge i cablejat per a productes electrodomèstics a la presó de Brians. Aquestes tasques qualificades es reserven especialment per als reclusos amb llargues condemnes, ja que tenen més estabilitat per aprendre i amortitzar el rendiment del temps invertit en la seva formació.

Un dels problemes associats amb la formació en el treball consisteix en la baixa formació inicial dels mateixos reclusos. En els casos de reclusos estrangers, a aquest problema de la baixa formació inicial (fins i tot d'alt analfabetisme) s'afegeix el desconeixement de l'idioma, la qual cosa dificulta realitzar fins i tot tasques senzilles, com ara identificar etiquetes dels productes i conèixer les normes de treball i de seguretat i salut.

Una altra qüestió ben diferent és la formació oferta als reclusos. El ventall és ampli, des de la formació escolar bàsica fins a estudis universitaris en alguns casos. A més d'aquesta formació, s'ofereix també formació ocupacional en determinats oficis (lampisteria, electricitat, fusteria, etc.). Aquesta formació és oferta a aquells que no han tingut un expedient disciplinari. Amb això es vol evitar conflictes entre els reclusos. Alguns dels reclusos que aprenen aquests oficis apliquen els seus coneixements en les tasques de manteniment de les mateixes presons. Però són pocs casos. La majoria dels reclusos no tenen oportunitat d'exercitar el seu aprenentatge. I això és un problema. Segons els nostres informants, no hi ha gaire correspondència entre la formació ocupacional oferta i el treball productiu que es duu a terme en els tallers. A més d'aquests coneixements formatius, s'ofereix també l'aprenentatge d'altres habilitats, com ara la confecció d'un currículum, l'acte de presentació en entrevistes de treball, com cercar treball i altres.

5. Conclusions

Segons els nostres informants, la finalitat del treball és bàsicament reeducadora: permet l'aprenentatge de normes, hàbits horaris i autodisciplina. Un dels problemes més freqüents dels reclusos és la “anomia”, la manca en l'educació de normes, valors, hàbits i autodisciplina. Molts provenen de famílies desestructurades i no han tingut oportunitats educatives ni hàbits. En altres

paraules, els reclusos no sols tenen problemes econòmics. Per tant, des de la institució penitenciària no es pot concebre el treball amb criteris merament “*productivistes*”. L'exigència de la productivitat topa amb el sentit reeducador i rehabilitador del treball. Però, a més, el treball com a tal no pot ser considerat l'única via de rehabilitació. Aquest ha de ser compartit amb altres aprenentatges d'hàbits, de normes i de tractament per a persones amb psicomanies o per a persones que rarament (o fins i tot mai) han treballat, així com cursos de formació escolar i tallers de formació ocupacional (E7). En altres paraules, els nostres informants de les Juntes de Tractament apunten que les presons no es poden considerar institucions “*productivistes*” i de mà d'obra barata.

Des del CIRE es posa més l'accent sobre la funció preinsertora del treball en ell mateix.

Hi ha algunes experiències interessants de treball que tenen una important funció psíquica i emocional per als reclusos, cosa que permet rebaixar les tensions conflictives. Una d'elles consisteix a sortir a treballar fora de la presó, per exemple, en la neteja de boscos. Altres experiències interessants les constitueixen el fet de sortir a treballar fora, en fàbriques i en empreses de neteja, cosa que pot permetre un millor salari i sobretot poder relacionar-se amb persones de fora del sistema penitenciari. Aquestes pràctiques semblen ajudar en els processos de rehabilitació. Així, alguns informants consideren que el CIRE ofereix, amb aquesta modalitat de treball, un pont entre la presó i la reinserció social (E7). No obstant això, un dels principals problemes és la falta de mitjans per transportar aquestes persones des de la presó fins a les fàbriques i empreses. En aquest sentit, els nostres entrevistats apunten que una possible política de rehabilitació i de reinserció social hauria de tenir en compte aquesta modalitat de treball a l'exterior i posar, per a això, un conjunt de recursos, entre ells, un sistema de transport entre la presó i l'empresa on treballa i un equip de professionals (psicòlegs, pedagogs, advocats, etc.) externs que donin suport i orientació personal durant el procés de reinserció. De fet, aquest hauria de ser un gran repte de futur del sistema penitenciari: que en el procés de reinserció el pres pugui gaudir d'un lloc de treball en el mercat laboral exterior a la presó.

Fins aquí hem exposat la visió que es desprèn de les entrevistes realitzades als professionals que treballen en el sistema penitenciari. En el capítol següent tractarem una visió diferent: la dels reclusos, que hem recollit a través d'una enquesta.

III. COM VIUEN ELS PRESOS EL TREBALL PRODUCTIU

En aquest tercer capítol presentem els resultats del qüestionari al qual ha respost **una mostra representativa** dels reclusos que treballen. Alguns dels trets del treball als centres penitenciaris que apareixen en aquest capítol poden ser contrastats amb els facilitats per les entrevistes a diverses persones del sistema de presons. Un contrast de punts de vista entre aquests dos “protagonistes” pot ser de gran interès per prendre decisions que permetin avançar en la línia de la reinserció social dels presos.

Hi ha dues qüestions importants que cal tenir en compte en analitzar el *treball productiu en la presó: que el treball és voluntari i que ja no serveix per reduir condemna*, com succeïa fins fa uns anys. Així doncs, l'acte d'anar a treballar ha d'obeir a circumstàncies i a objectius dels presos que es van mantenint al llarg de la seva estada a la presó i que tenen a veure amb la vida quotidiana en aquesta, però potser també amb circumstàncies externes (si tenen fills, si són immigrants, si ningú no els dóna suport econòmic des de fora). Però, òbviament la institució penitenciària també té els seus objectius en el treball. Tal com dèiem a la introducció, aspectes com l'ordre penitenciari, l'ús del temps, el benestar del penat i el seu futur en sortir de la presó tenen força a veure amb el treball i amb la manera que l'intern viu aquesta experiència.

No convé oblidar, d'altra banda, que un qüestionari que realitza una entitat externa que fa la seva entrada als tallers “de la mà” de l'empresa que organitza la producció pot ser contemplat pels reclusos amb una certa reticència i, en conseqüència, quan contesten poden exagerar el to del que és “políticament correcte”. Així que algunes de les conclusions han de ser relativitzades, en particular quan les respostes impliquin valoracions sobre el sistema penitenciari, els funcionaris o la jerarquia laboral.²¹

1. Qui són els entrevistats que treballen

Taula 3.1.1. Trets bàsics dels entrevistats

	%	
Sexe	92%	
Situació penal	80%	Condemnats
Anys d'internament	50%	No superen 2 anys
Edat	62%	> 32 anys
Condemnes elevades	50%	> a 6 any
Nivell d'estudis	55%	No superen primària
Origen	51%	Estrangers
Experiència	95%	Havien treballat abans d'entrar a presó

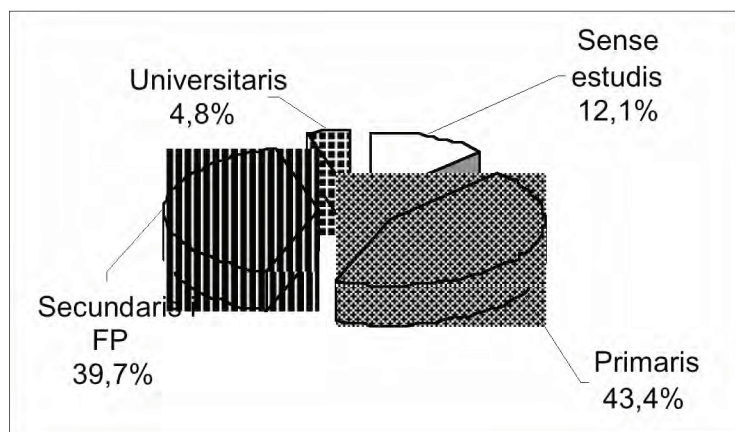
²¹ Les taules i els gràfics més importants apareixen en el text. La resta de taules són a l'annex.

Aquesta primera descripció del col·lectiu que treballa ens pot permetre entendre millor la seva vivència del treball a la presó. Els qui treballen són majoritàriament homes, ja que el major percentatge d'interns a les presons catalanes el forma el col·lectiu masculí. No obstant això, també ho són en proporció superior a la seva presència a les presons; per tant un cert tipus de discriminació de les dones es manté i veurem posteriorment per què. Són en bona part d'edat mitjana, per tant molts d'ells poden tenir "responsabilitat cap a altres persones" fora de la presó, atès que un 46% dels que treballen són casats, parella de fet o separats i el 52,5% tenen fills. Aquests factors ens donen d'entrada alguna indicació sobre la seva concepció del treball com a element de canvi amb vista al seu futur. Molts d'ells porten poc temps treballant, cosa que s'explica, en part, perquè els llocs de treball han crescut de manera molt important en els darrers dos anys. Totes aquestes són característiques que defineixen la seva situació personal i el seu entorn familiar, i que contribueixen, en part, a interpretar la seva opció pel treball com veurem posteriorment.

Hem dividit el col·lectiu entrevistat en dues grans categories laborals d'acord amb la seva pròpia autoclassificació. Un 13,8% entren en la categoria "amb responsabilitats laborals" (encarregats, coordinadors de taula, coordinadors de grup, responsabilitat de verificació de la producció, etc.) i són els encarregats pròpiament tals –dels qui parlarem posteriorment– un 5%. La resta, el 86,2%, són treballadors.

Un aspecte de gran interès és el nivell educatiu. Una bona part té un nivell no superior a la primària, però els que treballen tenen un nivell educatiu inferior al conjunt dels presos. En part, això s'explica per l'alta presència d'estrangers entre els que treballen i, en part, perquè els de menor nivell educatiu poden ser els més necessitats dels ingressos que proporciona el treball. Un 12,1% entre els que treballen manifesten no tenir estudis. No obstant això, el 44% tenen estudis superiors a primària (batxillerat, formació professional o universitat). Es tracta d'un aspecte molt important tant pel que fa a possibles polítiques laborals com ara la formació ocupacional als establiments penitenciaris i que caldria tenir en compte. Però no cal oblidar que hi ha una tasca d'educació important a fer amb molts presos.

Gràfic 3.1.1. Estudis dels interns que treballen

Els joves tenen millor nivell educatiu que els més grans, però també les dones més que no pas els homes. També els qui tenen un cert nivell de responsabilitat en el treball gaudeixen d'un nivell superior als treballadors.

Per origen, els nivells d'educació més alts corresponen als asiàtics, seguits pels llatinoamericans i els europeus de l'Est.

El 40% dels presos dels establiments penitenciaris catalans són de nacionalitat no espanyola. Aquest percentatge puja fins al 51% si considerem el col·lectiu dels que treballen. Els grups nacionals més representats entre el col·lectiu treballador són els marroquins (15,2%), seguits dels bolivians (5,3%), els brasilers (2,5%), els algerians (2,3%) i els veneçolans (1,9%). Els estrangers que treballen porten un període relativament llarg vivint a Espanya (el 30% més de 7 anys), potser una part d'aquest temps a la presó.

La raó fonamental per la qual els estrangers opten per treballar en major proporció que els espanyols és perquè tenen menys suport extern que aquests. També perquè volen enviar diners a les seves famílies. Així mateix perquè veuen en això una certa possibilitat d'inserció en la societat. Tornarem posteriorment sobre totes aquestes qüestions que s'han rellevat de gran importància.

Una altra qüestió d'interès radica en la caracterització dels encarregats, que són interns als quals el sistema productiu dels centres destria en funció de dues qualitats: la primera, que siguin bons treballadors en les tasques del taller, de manera que puguin ensenyar i guiar els altres; la segona, que tinguin ascendent sobre els seus col·legues presos i, així, poder resoldre els problemes que es presentin en el treball. Tendeixen a ser d'edat mitjana-alta, condemnats més que preventius, distribuïts per tots els orígens geogràfics, encara que amb presència molt menor de magribins, africans i asiàtics.

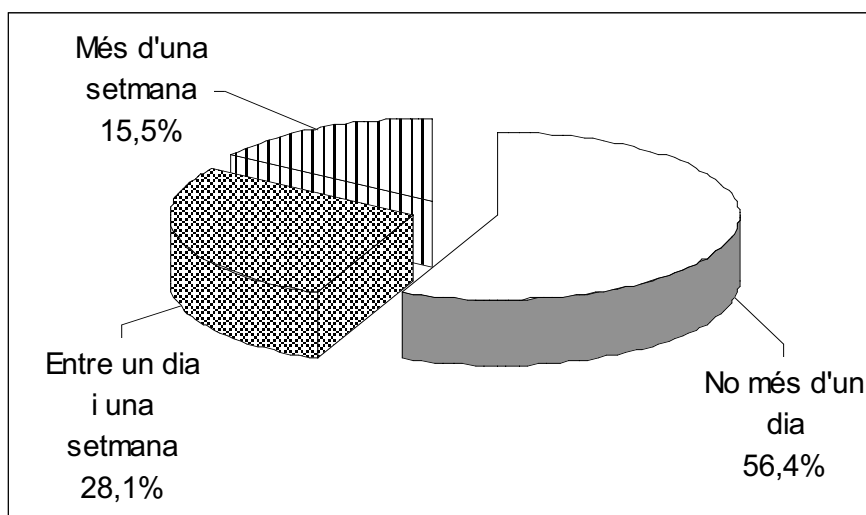
2. El treball que es realitza als establiments penitenciaris

Taula 3. 2.1. El treball que fan i el que feien

Treball desenvolupat a la presó pels entrevistats: Manipulació + muntatges		72,0%
Treball desenvolupat abans de l'entrada a presó	Construcció	19,7%
	Hostaleria	13,1%
	Serveis poc qualificats	13,0%
	Peons industrials i agrícoles	15,5%
	Oficis industrials	19,0%

Tres de cada quatre entrevistats treballen en tallers de manipulats i de muntatges duent a terme tasques que requereixen poca formació prèvia i un aprenentatge mínim, particularment en el primer d'aquests tallers. La major part d'aquestes tasques són relativament senzilles si ens atenem a la descripció que en fan els presos: cablejat, fer caixes, empaquetat, embalatge, fer brides, muntatges diversos, manipulats diversos. La mateixa impressió es deriva de la nostra observació en el recorregut pels tallers. Si hi apliquem un indicador més objectiu, obtingut a través de l'enquesta, arribem a la mateixa conclusió: el 56% dels entrevistats assenyalen que el treball que fan requereix un entrenament previ no superior a un dia, i aquest percentatge és encara major en tallers de manipulats.

Gràfic 3. 2.1. La complexitat de les feines: temps que el pres ha necessitat per aprendre les feines que fa

Que les tasques requerides siguin molt senzilles pot obeir a dos motius: primer, a una estratègia del CIRE que aposta per aquest tipus de tasques de manera que això permeti que els presos s'integrin ràpidament al treball; segon, que aquest tipus d'elaboracions són les més fàcilment externalitzables per les empreses que les encarreguen, i les més qualificades són més difícils de trobar. Però que es tracti d'aquest tipus de tasques implica amb freqüència que estiguin mal pagades i que siguin poc professionalitzadores. Si ens ho miren des de la perspectiva de la possibilitat d'inserció futura, probablement s'haurien d'incrementar les ocupacions més professionalitzadores. Però no convé oblidar

la dificultat per trobar un ventall de tasques d'aquest tipus que puguin ser realitzades a la presó, a la qual cosa caldria afegir que el fet de treballar ja contribueix a la reinserció per tal com contribueix a desenvolupar hàbits i competències adequats per a aquest fi.

Un altre aspecte que subratlla la possible qualificació o no del treball es refereix a la manera d'aprendre el treball que es realitza actualment. Els resultats d'aquesta pregunta manifesten que només una minoria són treballs d'una certa complexitat, la qual cosa es pot veure reflectida a la taula següent:

Taula 3.2.2. Com ha après les tasques que realitza actualment

Mitjançant l'acompanyament d'una altra persona	19,9%
Fent-ho directament	12,7%
Observant com ho fan altres	18,6%
Fent un curset	1,5%
Amb l'encarregat	41,7%
Altres procediments	5,7%

Però hi ha alguns treballs, encara que pocs, més qualificats i, per tant, més professionalitzadors, com ara impremta, fleca, confecció, fusteria, serralleria (en total gairebé són el 20% del total). Això es dedueix del fet que en aquests tallers es triga a aprendre les tasques més d'una setmana en una proporció elevada de casos, encara que en alguns dels tallers assenyalats es dona una polarització entre treballs molt poc qualificats i d'altres amb una certa qualificació. Ocupen aquests llocs més qualificats les persones que ja fa un cert temps que treballen, possiblement perquè s'han beneficiat d'una certa "promoció" des de tallers amb treballs més mal pagats a tallers amb treballs més ben pagats.

Hem volgut captar amb més precisió el nivell de qualificació, o si més no de potencialitat professionalitzadora, a través d'altres indicadors subjectius: l'atenció que exigeix el treball, l'interès de les tasques realitzades i la mesura en què el treball es veu com una possible ajuda per trobar un treball fora.

Taula 3.2.3. Visió subjectiva del treball

El treball exigeix molta atenció	53%
Les tasques realitzades són molt interessants	50%
El treball que fan els ajudarà a trobar feina fora	37%

Per a la majoria (53,5%) el *treball exigeix molta atenció*, i el percentatge arriba al 83% si hi sumem els que diuen que requereix força atenció. És una proporció molt elevada que també podria ser interpretada com una estimació que fan els interns sobre el seu treball com una cosa seriosa, de la mateixa manera que per a la majoria de la gent. Amb tot, crida l'atenció que aquesta valoració es

dóna en manera més notable en aquells tallers que podem qualificar de més professionalitzadors, perquè el treball és més complex: impremta, fleca, fusteria, confecció, encara que també en muntatge, cosa que ens mostra que hi ha un grau de correlació entre l'atenció i la complexitat de les tasques. Així mateix, tendeixen a subratllar la molta atenció aquells que treballen a temps complet i els que fa més temps que treballen, cosa que assenyala el mateix tipus de coincidència sobre la complexitat del treball. Igualment subratllen l'exigència d'atenció els presos de més edat en relació amb els més joves, probablement perquè aquests poden tenir més habilitats per a certes tasques.

Taula 3.2.4. Atenció que demana la feina segons taller

		Considera que el treball que realitza exigeix molta, bastant o poca atenció				Total
		Molta	Bastant	Poca	NC	
Taller on treballa	Impremta	66,7%	23,8%	9,5%		100,0%
	Manipulats	46,7%	29,3%	22,7%	1,3%	100,0%
	Muntatge	58,1%	28,3%	13,6%		100,0%
	Fleca	65,0%	25,0%	10,0%		100,0%
	Confecció	55,6%	39,7%	4,8%		100,0%
	Fusteria	60,0%	32,5%	7,5%		100,0%
	Serralleria	46,2%	30,8%	15,4%	7,7%	100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	70,6%	23,5%	5,9%		100,0%
Total		53,3%	29,8%	16,3%	,7%	100,0%

També són gairebé la meitat (49,2%) els qui assenyalen que les *tasques que realitzen són molt interessants*, enfront dels qui indiquen que són poc o gens interessants (la qual cosa també significa que s'interessen pel treball). Novament això es registra en certs tallers en forma molt clara: fusteria, fleca, impremta, serralleria, entre els més "qualificats", i muntatge, entre els altres. Les raons subjectives, que segurament tenen a veure amb experiències anteriors a l'entrada a la presó i amb les compensacions actuals del treball, són aquí rellevants. Així, les dones mostren molt més interès pel treball que els homes. També sobresurten els llatinoamericans i els africans entre els que més nítidament assenyalen aquest interès del seu treball. En altres casos l'interès prové de les condicions mateixes de treball, la qual cosa s'intueix quan o bé són els qui tenen responsabilitats que majoritàriament manifesten aquest interès o bé els qui treballen en jornades més prolongades. Això últim correspon amb els qui tenen posicions de responsabilitat i dels qui treballen en els millors tallers. El nivell d'estudis introdueix discriminació pel que fa a qualificar les tasques de "gens interessants", on sobresurten aquells que tenen els nivells més alts de formació.

Taula 3.2.5. Interès del treball segons taller

		Considera de molt, poc o gens interès les feines que realitza				Total
		Molt	Poc	Gens	NC	
Taller on treballa	Impremta	72,7%	13,6%	4,5%	9,1%	100,0%
	Manipulats	41,5%	30,8%	26,7%	,9%	100,0%
	Muntatge	56,3%	24,9%	18,8%		100,0%
	Fleca	76,2%	14,3%	9,5%		100,0%
	Confecció	45,3%	31,3%	20,3%	3,1%	100,0%
	Fusteria	46,2%	33,3%	20,5%		100,0%
	Serralleria	46,2%	30,8%	23,1%		100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	70,6%	23,5%	5,9%		100,0%
Total		49,2%	28,1%	21,7%	1,0%	100,0%

El 37,5% considera que el seu *actual treball els ajudarà molt a trobar un treball quan surtin*, enfront de la resta que opinen que els ajudarà poc o gens. Per als primers, el treball seria, per tant, un instrument interessant de possible professionalització. Aquest percentatge varia en funció del taller: són molts els optimistes en els tallers més qualificats i menys en els tallers menys qualificats, cosa que pot respondre a característiques objectives del treball. Però també hi ha aspectes subjectius com ara l'origen geogràfic, essent els llatinoamericans, els africans i els d'Europa del Est els qui, per aquest ordre, es mostren més optimistes. Els preventius són més optimistes que els condemnats, probablement perquè aquests veuen aquesta possibilitat molt llunyana (la qual cosa es corrobora en constatar que els interns amb condempnes llargues, 10 anys o més, són els més pessimistes en aquesta qüestió). També ho són més els que tenen nivells educatius més baixos, perquè per a ells el treball pot esdevenir un veritable aprenentatge.

En definitiva, una proporció no menyspreable dels que treballen atribueixen al seu treball elements que permeten parlar d'una certa potencialitat qualificadora, relativa però real, de les seves tasques en vistes a una possible reinserció posterior. Objectivament estan ubicats als tallers més professionalitzats, però subjectivament, l'origen, la jornada o el temps que duen treballant, així com la seva posició en el treball contribueixen, també, a explicar aquesta manera de pensar. Són, una vegada més, elements que el sistema haurà d'aprofitar i potenciar per a la inserció. A desgrat que, objectivament, la majoria dels treballs que es realitzen als centres penitenciaris siguin poc qualificats, caldria no oblidar que la realitat del treball a la societat és molt semblant. Per això, si el treball a la presó serveix per exercitar algun tipus de competències i disciplina que seran útils als presos quan hagin de treballar fora de la presó, aleshores esdevé un instrument professionalitzador de primera magnitud.

Només el 2% dels qui estan treballant manifesten que no tenien "professió" abans d'entrar a la presó. Per a la majoria s'ha tractat de treballs segurament

poc estables i en sectors de baixa qualificació, com indiquen les dades anteriorment assenyalades. Però hi ha d'altres que han tingut professions presumiblement més qualificades: oficis industrials (19%), professionals (5%), en alguns serveis i en el comerç. Aquesta experiència laboral anterior és un element important per a l'assignació dels seus treballs al centre, ja que molts dels qui havien exercit oficis o havien estat professionals van a parar a tallers més d'ofici o bé exerceixen en llocs de responsabilitat. També s'hauria de tenir en compte en la política de formació professional. No obstant això, aquest passat laboral no necessàriament comporta uns hàbits consolidats de treball – puntualitat, persistència, ritme adequat, afany de superació, etc.–, ja que és presumible que moltes de les “professions” que assenyalen fossin treballs poc organitzats o exercits durant poc temps. Amb tot, es pot suposar que el fet de tenir un cert costum de treballar és una explicació de la seva opció pel treball.

3. El significat del treball a la presó

El significat del treball per als interns, igual que per a la resta de les persones, radica en les compensacions que pot donar de tipus material, intel·lectual o emocional. Però, en aquest cas, es pot tractar de compensacions especials, molt estretament relacionades amb el context de privació de llibertat i de pressió psicològica alta.

Les possibles compensacions es presenten en dos grans apartats: *aquelles que es refereixen a la vida quotidiana del penat i aquelles que tenen a veure amb el futur que li espera després de sortir de la presó.*

Hem recollit la informació relativa a aquesta qüestió a través de dues preguntes, els resultats de les quals reflectim a les taules següents:

Taula 3.3.1. Enquestats que assenyalen en primer i segon lloc aquestes frases en relació amb el treball

“Et treu del pati”	60,3%
“No et menges el coco amb el temps”	34,3%
“Obtens uns diners”	67,9%
“Et permet evitar companyies dolentes”	18,6%
“Veus companys d'altres galeries”	4,6%

Taula 3.3.2. Dos aspectes sobre els quals ajuda el treball

A fer amics i companys/es	6,0%
A aprendre quelcom útil per al futur	45,5%
A fer-te respectar a la presó	6,6%
A tenir un horari i organitzar-te la vida	42,0%
A passar el temps	42,3%
A aprendre hàbits laborals	38,0%

Vers la vida quotidiana del reclus, la primera compensació és obtenir recursos econòmics a canvi del treball, la qual cosa li permet ser més lliure, bé comprant coses bé enviant diners a la família o estalviant. Es una compensació tan normal com per a qualsevol persona fora de la presó. La segona compensació del treball és “sortir del pati”, és a dir, deixar durant unes hores un ambient que recorda la manca de llibertat, la vigilància, però, sobretot, les pressions d’altres, les companyies perniciosos (potser la frase que es refereix a això hauria de sumar-se a la primera); és com “sortir de la presó” durant unes hores. La segona és una recompensa emocional, mentre que la primera és material i emocional al mateix temps. *En ambdues radica el significat fonamental que per als presos té el treball*. En tercer lloc tenim novament una compensació subjectiva, com és ara que el treball ajuda que el temps passi de manera més ràpida, espantant els “pensaments dolents” que en el llenguatge de presons no són altres sinó pensar en el llarg temps de condemna que falta per complir. Si tenim en compte les respostes a ambdues preguntes, aquesta funció del treball és d’una importància cabdal. A major distància d’aquests motius està que el treball pot ajudar a fugir de companyies perniciosos o a veure amics i coneguts que poden estar en altres galeries de la presó.

Quines són les persones que opten per unes o altres compensacions? Els qui més tendeixen a posar com a factor clau “sortir del pati” són: per origen, els espanyols; els de menys estudis; els condemnats molt més que els preventius; per centres, més a Quatre Camins i Brians; els que porten poc temps treballant; els que tenen condemnes llargues. Podríem pensar que són els potencialment més “febles” o bé aquells que més poden perdre estant molt de temps en un ambient menys desitjable. Els qui posen l’accent en “les qüestions econòmiques” són: per edat, les persones més grans; més les dones, ja que guanyen menys; per origen, els llatinoamericans, de Europa de l’Est, de la UE-15, espanyols; els qui tenen estudis universitaris; els de tallers en què es guanya més, però també alguns en què es guanya poc. En resum, semblen prioritzar aquest tema els qui guanyen bastant o els qui, tot i no guanyar gaire, tenen més necessitat de guanyar diners.

Els qui es refereixen al treball com a mitjà que els permet “espantar els pensaments dolents” són amb més freqüència: els joves (en manera molt evident); per origen, els asiàtics, magribins i els d’EU-15; els qui tenen estudis universitaris; els preventius molt més que els condemnats; les dones més que els homes; els de condemnes curtes. És a dir, aquells que més poden pensar que estan perdent els millors anys de la vida i els que probablement menys suports emocionals externs a la presó tenen o els que encara no s’han “habituat” a la presó perquè hi porten poc temps. Contràriament, si es tracta de saber si el treball “ajuda a passar el temps”, que és també una funció important, tenim menys diferències, encara que aquestes poden anar en la direcció oposada a les anteriors: per exemple els homes més que les dones (aquestes poden passar el temps amb una altra cosa); els condemnats més que els preventius perquè tenen més temps per davant; els de llargues condemnes, per idèntic motiu.

A tall de resum, podríem dir que “s’aferren” al treball com a factor d’alliberament aquells que estan en pitjor situació emocional, i ho veuen com una sortida econòmica els que més profit material en treuen, per a ells o per a les seves famílies.

De manera que les principals compensacions del treball són que suavitza o amaga la manca de llibertat, fent que l’intern pugui veure’s a ell mateix d’alguna manera com una persona normal, o que el seu temps de manca de llibertat passi més de pressa. Alhora el treball permet disposar d’uns recursos propis amb els quals ser més lliure. *Aquestes recompenses donen al penat un equilibri emocional, una cosa molt important per suportar la presó i també per viure-la pacíficament.* De manera que, des d’aquest punt de vista, el treball té una funció terapèutica que no és menyspreable. Però si aquesta és la vivència que els presos que treballen tenen del treball, una funció molt important que se’n dedueix per al mateix sistema penitenciari és la de pacificació i ordre intern. El treball disciplina per sí mateix, crea més bon ambient, recompensa, equilibra emocionalment. *Podem dir que el treball és un bon guardià de la presó.*

Les compensacions del treball com a afavoridores d’un millor futur són encara més importants per a l’intern. Aprendre una cosa útil per al futur o aprendre hàbits laborals és evidentment preparar-se per al futur. Però també ho és acostumar-se a un horari i organitzar-se la vida, i tot això els serà útil a la presó i encara més de cara a la inserció social, en la qual el treball pot tenir un paper clau, atès que treballar en el món modern és assumir la disciplina del rellotge. D’acord amb els resultats de l’enquesta, estem parlant que per a un bon percentatge dels presos el treball és un aspecte a tenir en compte per a la seva futura normalització social. Es tracta de compensacions o ajudes que es refereixen a la projecció que els entrevistats fan cap a la seva vida futura i que tenen a veure amb el que podríem anomenar *desitjos d’inserció*.

Crida l’atenció la gran diferència que hi ha entre la valoració que el sistema penitenciari mateix (directors, psicòlegs, avaluadors) fa de les possibilitats professionalitzadores i insertadores del treball, com hem vist a la segona part d’aquest INFORME, i les esperances que tenen els reclusos en referència al seu futur laboral. Certament els primers veuen les coses amb més objectivitat i, per tant, tenen més raó, però la lectura que cal fer de la vivència dels segons és que el treball els revaloritza davant d’ells mateixos i els fa tenir esperances de canvi. Aquests són valors molt importants que el sistema penitenciari no hauria de deixar d’aprofitar.

Aquells que més posen l’accent sobre “aprendre alguna cosa per al futur” són els joves, perquè poden pensar a refer les seves vides; més les dones que els homes, sobretot els estrangers: per nacionalitat són els llatinoamericans, africans, asiàtics i magribins, per aquest ordre, qui donen a aquest tema una importància molt superior a la mitjana, probablement perquè pensen que això els facilitarà la seva entrada a la societat espanyola; per estudis, són principalment els qui no en tenen els qui més importància donen al treball com a clau per al futur; per descomptat, aquells que treballen en tallers de més qualificació més que els altres; així mateix aquells que tenen condemnes més curtes, ja que veuen aquest futur més proper.

L'aprenentatge d'hàbits "laborals" és molt important per als qui tenen nivells educatius més baixos; també ho veuen així els qui porten ja una cert temps treballant en comparació dels altres.

Per a molts és important el treball perquè permet "tenir un horari i organitzar-se la vida". Hi ha força uniformitat entre tots els col·lectius quant a aquesta "funció" del treball, encara que hi destaquen els qui tenen un nivell educatiu més alt, potser perquè aquesta opció els sembla teòricament més vàlida que d'altres.

Per tant, la pregunta clau és aquesta: *és el treball un bon instrument per preparar la futura inserció laboral i social* més enllà de les recompenses personals assenyalades durant el període d'internament? A més de funcions en la vida quotidiana dels presos i en l'organització de la presó, caldria preguntar-se si el treball pot preparar el penat per sortir de la presó en condicions d'integrar-se efectivament en la societat. Una de les tesis fortes dels partidaris d'incrementar els llocs de treball per a presos ha estat que els qui treballen es preparen millor per a la seva inserció futura: adquireixen coneixements, aprenen i exerciten competències i hàbits, corregeixen actituds vitals, tots ells aspectes que els poden permetre d'integrar-se a la societat.

Per respondre aquesta pregunta amb total certesa caldria fer un seguiment avaluatiu dels presos que acaben la seva condemna, a través del seu itinerari laboral, cercant la relació amb el treball realitzat a la presó. Amb tot, és obvi que diversos factors incontrolables poden influir en l'èxit o fracàs d'aquesta inserció.

Però sí que cal convenir que la subjectivitat de l'exintern, la seva predisposició a treballar i el seu convenciment sobre el valor del treball són condicions fonamentals per a aquesta inserció. No obstant això, el sistema hauria de dotar-los d'altres elements, com poden ser competències (ja siguin professionals, transversals i socials), així com de contactes laborals amb la finalitat de fer efectiva la seva inserció. Dels tres elements que resulten clau, predisposició subjectiva a treballar, competències suficients per buscar feina i contactes per assolir-lo, dos tenen a veure molt amb el subjecte i amb els mitjans que el sistema penitenciari posi a la seva disposició en el període de reclusió. A tots dos ens referim en aquest estudi.

4. Les condicions del treball al centre penitenciari

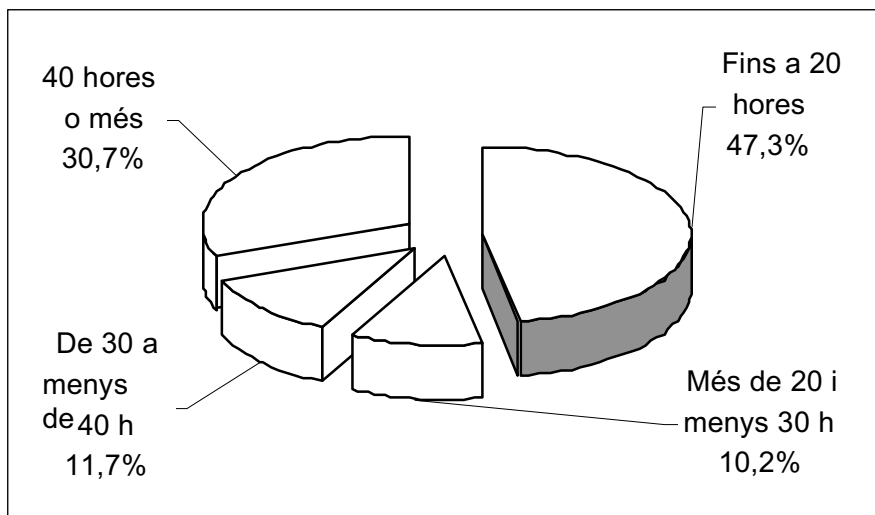
Taula 3.4.1. Condicions de treball

Jornada	47% no treballa més de 20 hores
Voldrien treballar més hores	54%
Esforç requerit	58% considera que molt
Massa calor o fred	42%
El treball és molt interessant	50%

El primer aspecte a tractar és la jornada laboral, que ens proporciona els resultats següents:

Gràfic i Taula 3.4.2.

Jornada de treball: Hores treballades la setmana precedent (general i per tallers)

% de Taller on treballa

		Quantes hores ha treballat al taller la setmana pass				Total
		Fins 20 hores	> 20 i < 30 hores	30 fins < 40 hores	40 o més hores	
Taller on treballa	Impremta	20,0%	25,0%		55,0%	100,0%
	Manipulats	64,0%	9,2%	7,0%	19,7%	100,0%
	Muntatge	45,4%	12,8%	12,2%	29,6%	100,0%
	Forn	4,8%	28,6%	38,1%	28,6%	100,0%
	Confecció	25,0%	6,3%	29,7%	39,1%	100,0%
	Fusteria	10,5%		13,2%	76,3%	100,0%
	Serralleria	30,8%			69,2%	100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	23,5%	5,9%	11,8%	58,8%	100,0%
Total		47,3%	10,2%	11,7%	30,7%	100,0%

En teoria l'estratègia del CIRE es decanta per les jornades de 20 hores, amb la finalitat d'oferir un major nombre d'ocupacions possible, reservant els "dobles torns" (és a dir, les dobles jornades) per als encarregats, per als quals faciliten el canvi de torn i, en casos especials, en què convé complir amb puntualitat les comandes de les empreses i institucions. Però, a la pràctica, els resultats mostren que més de la meitat se situen per sobre de les 20 hores quan responen a la pregunta *Quantes hores va treballar vostè al taller la setmana passada?*, que és l'única forma realista de preguntar, atès que el concepte d'horari o jornada pot resultar una mica difícil de comprendre en aquest ambient.

Les explicacions a aquest fenomen són diverses. En alguns casos la raó està en què els caps de taller permeten fer la “doble jornada” (8 hores) o com a mínim allargar la jornada amb la finalitat d’acabar el treball a temps i resoldre puntes de feina. En molts més casos (particularment als tallers de muntatge, confecció, serralleria), en els quals la feina s’ha de fer en grup o en petites “cadenaes”, resulta molt difícil saber quantes peces ha fet cada treballador si no és al final del dia o de la setmana i, per tant, la tendència és a permetre que treballin 8 hores, és a dir, els “dos torns”. També es permet a alguns allargar la jornada com a premi. Finalment els encarregats o alguns amb responsabilitats especials poden arribar a treballar més de 40 hores, incrementant l’horari amb “hores extres”. Tal com veurem posteriorment, hi ha una correlació molt alta entre els qui fan moltes hores i els qui guanyen més; això fa palès que no exageren quan manifesten el nombre d’hores que han treballat.

D'altra banda també hi ha un 14% que la setmana de referència han fet menys de 20 hores (un 2,5% cap hora), cosa que es pot explicar perquè es donen disminucions del treball i això es tradueix en menys hores treballades i cobrades. Convé subratllar que el tema de les hores de menys o les hores de més, sobre una jornada de 20 hores, és una estricta referència al temps treballat, a més del salari que els reclusos reben.

Gràfic 3.4.3. Hores treballades

No obstant això i a afectes d’aquest estudi, és útil saber quins són els que treballen més de 20 hores, una cosa que podria ser interpretada pels altres com a privilegi, atès que el treball no pot ser considerat globalment com a pesat i ateses les grans diferències salarials que hi ha entre les jornades curtes i les jornades llargues, com veurem posteriorment. En funció del *centre penitenciari*,

els qui treballen entre 20 i 40 hores tendeixen a situar-se principalment a La Model, Ponent, Tarragona i Girona, sobretot, mentre que els que realitzen 40 hores i més estan sobretot a Raïmat, Girona i Quatre Camins. Per *Taller* els trobariem de forma majoritària a fleca, muntatge i confecció (20-40 hores) i a impremta, serralleria, fusteria i serveis generals (els de 40 hores i més). A més, realitzen jornades llargues principalment els qui tenen responsabilitats en el treball. Per *origen* hi ha una certa tendència que treballin més hores els espanyols i sud-americans per sobre de la resta. També sobresurten en jornades llargues els qui tenen *condemnes llargues* i els qui *porten molts anys treballant*. Finalment, les dones gaudeixen de menys oportunitats de treballar moltes hores que els homes, probablement perquè a les seves presons no hi ha determinats tallers.

Com que el factor que ens permet explicar millor les diferències d'hores és la variable taller, ens ha semblat convenient presentar la mitjana per tallers. Amb tot, a l'annex es pot verificar que les variacions provenen també del centre.

Taula 3.4.4. Mitjana d'hores treballades la setmana de referència

Impremta	30,9
Manipulats	24,9
Muntatge	28,5
Fleca	33,1
Confecció	32,0
Fusteria	37,3
Serralleria	33,8
Serveis generals	35,0
Total	28,2

Atesa la considerable importància numèrica que tenen dos tallers, manipulats i muntatge –notem que la mitjana general gairebé equival a la mitjana dels tallers de muntatge–, les principals explicacions a les desviacions de les 20 hores han de buscar-se en els tallers de muntatge.

La valoració de les diverses condicions de treball és ambivalent: en alguns casos és més aviat negativa i en d'altres domina una valoració positiva. Aquestes diferents valoracions no sols depenen del treball en ell mateix, sinó també de la seva vivència subjectiva, com veurem a continuació.

Pel que fa a l'esforç requerit en el treball, un 58,6% opina que és molt o bastant, mentre que per al 40% l'esforç que han de fer és poc. Una afirmació que convé contrastar amb altres percepcions com ara que “els ritmes de treball no són elevats”. Aquesta percepció que l'esforç requerit és bastant o molt la tenen principalment els que treballen jornades més llargues, aquells que més temps duen treballant, els llatinoamericans, africans i europeus de l'Est, els que treballen a la impremta, fleca, fusteria i muntatge i els que tenen alguna responsabilitat laboral. També les dones més que no pas els homes.

Probablement el denominador comú de totes aquestes variables és el nombre d'hores treballades i la complexitat del treball: és a dir, com més hores i més responsabilitat o com més atenció s'hi para, més es té la sensació que el treball requereix un esforç, cosa que resulta completament lògica. De tota manera, l'interessat expressa l'opinió sobre l'esforç requerit també per comparació amb la recompensa (veurem que la contrapartida monetària és baixa) i amb l'esforç que realitzen els companys que treballen en tallers suposadament més fàcils o amb els quals no treballen (i es queden al pati jugant, xerrant o en activitats formatives) i per tant és obvi que majoritàriament assenyalin que l'esforç requerit és notable, atès que això és una forma de valoritzar el propi treball. No obstant això, la visita als tallers posa de manifest que en la majoria dels treballs aquest esforç no és elevat.

Els ritmes de treball no constitueixen un problema greu (per al 54% estan bé i només el 12% els troba elevats). Sembla que aquest inconvenient estaria localitzat en forma notable a serralleria i confecció. Per origen, els que més se'n queixen, encara que sempre en proporció baixa, són els espanyols, seguits dels africans i els asiàtics.

Per al 72% *són adequats els descansos durant el treball*, la qual cosa resulta òbvia si tenim en compte que gairebé tots els treballs són a forfait individual o de petit grup, cosa que els permet imprimir el ritme i les pauses que cadascú cregui necessaris, dintre d'un marge raonable, a més dels descansos reglamentats. Els centres en els quals es registra un percentatge rellevant de desplaença són Figueres, Girona, Dones i Quatre Camins. Per tallers, impremta, confecció i fusteria presenten percentatges més alts de desgrat. També val a dir que els encarregats i coordinadors es queixen més que la resta, probablement perquè han d'estar tota la jornada pendents dels altres. Així mateix els que treballen més hores, encara que en aquest cas la relació no sembla tan nítida.

Respecte a les condicions ambientals la situació pot ser considerada com *no dolenta*, encara que hi ha alguns aspectes a millorar en determinats tallers. Pel que fa al *soroll* només el 20% se'n queixen que sigui elevat (el 34,5% diuen que regular). Però les queixes són notables a Figueres, Tarragona i Raïmat (en aquestes presons poden arribar al 50% els que es queixen del soroll). Dintre dels centres destaquen impremta, fusteria, serralleria i muntatge, com es pot veure a l'annex.

La *il·luminació* està bé per al 70% i regular per al 20%, de manera que no seria un factor preocupant. Però assenyalen deficiències sobretot en Dones i Brians, així com en alguns tallers, principalment serralleria i serveis generals.

Referent a la *ventilació*, mentre que per al 52% està bé, el 25,8% (per al 22,3% està només regular) indiquen que està malament. Cap subratllar importants deficiències, segons l'opinió dels reclusos treballadors, a confecció, impremta, muntatge i manipulats. D'això es queixen sobretot els espanyols i els d'origen de la UE-15. També aquells que estan a Quatre Camins, Dones i Brians. Així mateix aquells que més anys fa que treballen. Encara que el factor condicionant primordial sembla ser el taller, possiblement algunes condicions

subjectives també hi influeixen, com el fet d'estar més sensibilitzat sobre això (ho estan més els espanyols i els d'UE-15 que la resta, com mostren les dades) o bé haver sofert durant més temps aquesta deficiència.

La calor i el fred són situacions que susciten queixes en el 42% o més dels entrevistats, per tant són aquestes qüestions a les quals s'hauria de dedicar més atenció a fi de resoldre-les. La *calor* s'assenyala com a excessiva principalment a fusteria, serralleria, impremta, serveis generals i confecció. Per centres, està realment malament a Quatre Camins, Girona, Raïmat i Brians si s'ha de jutjar per les respostes dels interns. Ho subratllen més els encarregats i coordinadors de grup que els treballadors, perquè ho suporten més hores; ho assenyalen més els espanyols i ciutadans UE-15, també aquells que més hores treballen i qui més temps porta treballant. Per tant hi ha una causa objectiva en les condicions de certs tallers i unes causes més subjectives que tenen a veure amb el temps que s'està al taller o amb una major sensibilització social davant aquest factor.

El *fred* es registra de manera més notable gairebé als mateixos tallers: serralleria, fusteria, impremta i confecció. Els centres en els quals les queixes són més freqüents són Quatre Camins, Raïmat, Girona i La Model. Tot això posa de manifest que els locals no reuneixen les condicions adequades per fer cara a la calor ni al fred. També sobre aquest punt són els espanyols i els de la UE-15, juntament amb els asiàtics en aquest cas i els africans, els qui més ho assenyalen, malgrat que aquests últims grups a força distància. Potser els dos primers grups per raons socioculturals i els dos últims per estar acostumats a climes més càlids. Anàlogament els que treballen més hores senten més aquesta incomoditat. Per tant, són vàlides consideracions similars a les anteriors com a valoració general.

La *postura física* és objecte de queixa per a un 24% dels entrevistats. Aquests es situen principalment a les presons de Dones, Girona, Brians i Quatre Camins; l'assenyalen més les dones que els homes, així com aquells que més temps fa que treballen (encara que també aquí es registra en forma notable entre treballadors de recent incorporació). Els tallers en els quals més proliferen les queixes, és a dir, per sobre de la mitjana assenyalada, són confecció, serralleria i manipulats.

Taula 3.4.5. Factors mediambientals que reben pitjors valoracions

	Tallers	Centres
Soroll	Impremta-muntatge- fusteria-serralleria	Raïmat-Quatre Camins-Tarragona-Figueres-Girona
Ventilació	Homogèniament en tots	Dones-Quatre Camins
Il·luminació	Serralleria-serveis generals	Dones-Quatre Camins-Brians
Calor	Impremta-muntatge-fusteria-confec-serralleria-serveis generals	Quatre Camins-Raïmat-Brians

En resum, els aspectes que cal millorar en termes de condicions ambientals es concentren en certs tallers i centres que apareixen en aquest quadre, d'acord amb l'opinió dels presos que hi treballen. Al marge del taller, les condicions són sentides com més penoses per aquells que més hores treballen i pels qui, potser per origen o cultura, estan socialment més sensibilitzats. Respecte a això, val la pena dir que els qui menys es queixen de tots són els llatinoamericans, probablement perquè provenen de condicions molt pitjors i perquè troben més compensacions en el treball que cap altre col·lectiu.

Amb tot, les condicions ambientals i els ritmes de treball no susciten queixes més que en un terç dels treballadors de mitjana, percentatge baix si tenim en compte que es tracta de qüestions que la majoria de la gent desitja millorar en els seus respectius treballs i que una enquesta sol ser un camp lliure per expressar tot tipus de queixa.

5. Salaries baixos, encara que no per a tots

Els salaris dels reclusos que treballen són baixos. Ho diuen ells i així ho confirmen les dades de l'empresa pública que gestiona les ocupacions dels reclusos. Però per tractar-se d'una qüestió clau per als mateixos reclusos i, en conseqüència, per a la institució mateixa, convé que provem d'expressar tots els matisos que comprèn aquest problema.

Vegem, en primer lloc, els salaris que declaren els mateixos reclusos haver guanyat l'últim mes (gener 2006). Cal recordar, però, que alguns tipus de tallers poden tenir més i altres menys comandes en el període d'hivern que és quan s'ha dut a terme l'enquesta, la qual cosa tindrà la seva traducció en què les hores treballades siguin menys o més de les habituals.

Taula 3.5.1. Ingressos mensuals nets percebuts l'últim mes

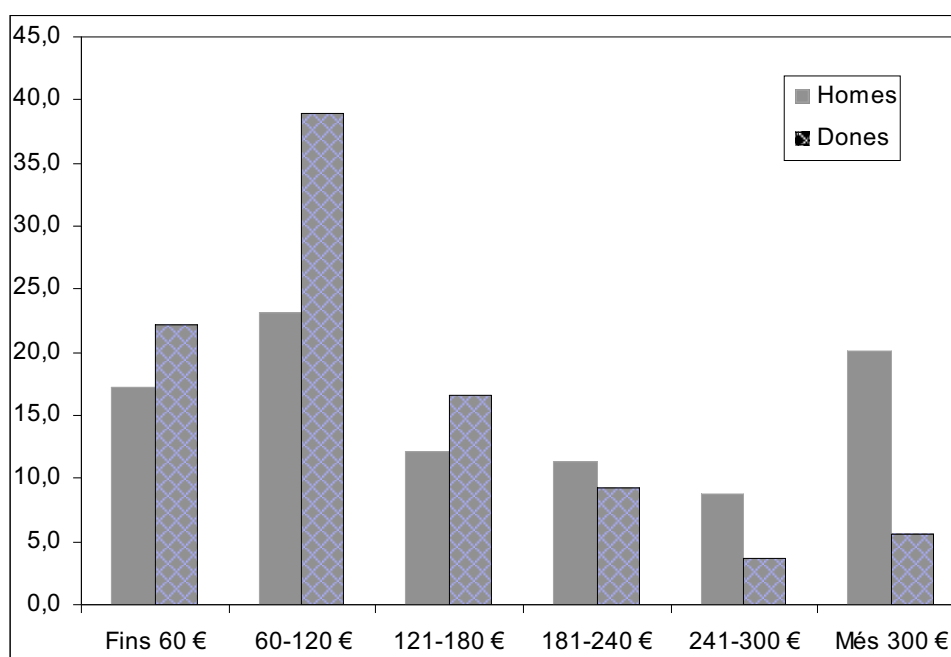
Menys de 60 €	17,6%
De 61 a 120 €	24,4%
De 121 a 180 €	12,5%
De 181 a 240 €	11,1%
De 241 a 300 €	8,5%
Més de 300 €	18,9%
NC	7,0%

Si volem resumir aquesta taula, podem assenyalar que el 42% dels enquestats se situen al nivell baix (fins a 120 €), mentre que 27,5% estan a la part "alta"

(més de 240 €) (recordem que majoritàriament els reclusos haurien de treballar a mitja jornada, cosa que no és certa). Efectivament, són salaris baixos.

Quatre són principalment els factors que condicionen el volum d'ingressos: *les hores treballades*, que anteriorment hem vist que poden variar considerablement entre presos (fins i tot pot haver passat que alguns entrevistats, atesa l'alta mobilitat existent, ni tan sols portin un mes treballant); *el taller* on es treballa, ja que els productes fabricats als tallers es paguen de manera força diferenciada en funció del preu que s'obté en els encàrrecs que fan les empreses; *el temps* que fa que es treballa, ja que això pot equivaler a major productivitat o a canvis a un taller millor pagat, i *el ritme de treball* en què treballa el pres. També el sexe, encara que molt probablement està molt relacionat amb els anteriors (en general les dones no disposen als seus centres de determinats tallers que estan més ben pagats i que en canvi sí que existeixen als centres d'homes). Tal com mostren les taules, les dones estan en els nivells baixos d'ingressos (per sota de 180 €) en proporcions molt superiors als homes, mentre que s'esdevé el contrari i de manera encara més pronunciada en els nivells alts d'ingressos (per sobre de 240 €).

Gràfic 3.5.2. Quant han guanyat el darrer mes segons gènere

Els tallers on més es guanya són fleca, fusteria, serralleria i impremta i on es guanya menys, confecció i manipulats. Però evidentment aquest factor ha de relacionar-se amb el nombre d'hores, ja que estem parlant d'ingressos totals dels interns i les diferències de jornada entre aquests són molt altes, com hem vist amb anterioritat. Efectivament, a menys hores menys es guanya i viceversa.

Taula 3.5.3. Ingressos per hores treballades

% de Quantes hores ha treballat a tallers

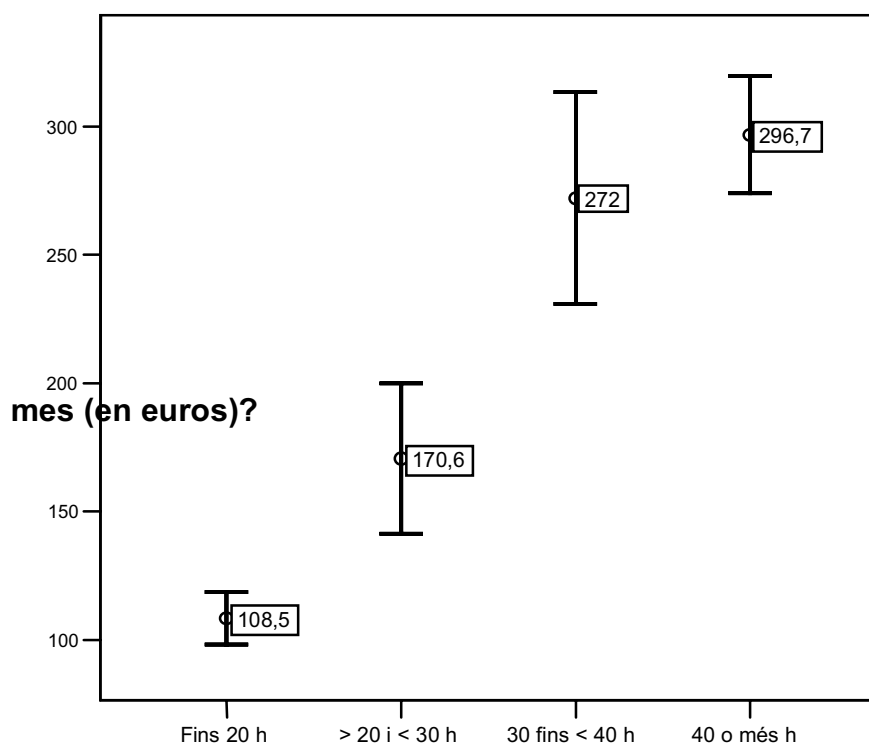
		Quant ha guanyat el darrer mes						Total
		Fins a 60 €	De 60 a 120 €	De 121 a 180 €	De 181 a 240 €	De 241 a 300 €	Més de 300 €	
Quantes hores ha treballat a tallers	Fins 20 hores	28,4%	34,3%	13,0%	8,3%	3,4%	3,1%	100,0%
	> 20 i < 30 hores	16,7%	27,8%	13,9%	15,3%	11,1%	11,1%	100,0%
	30 fins < 40 hores	7,6%	19,0%	10,1%	12,7%	10,1%	35,4%	100,0%
	40 o més	5,2%	10,0%	12,4%	13,3%	14,8%	40,0%	100,0%
Total		17,7%	24,4%	12,6%	11,1%	8,5%	19,0%	100,0%

Taula i Gràfic 3.5.4. Salari del mes anterior. Total i mitjana/hora segons tallers (amb dispersió salarial)

% de Taller en el qual treballa

		Quant ha guanyat el darrer mes						Total
		Fins a 60 €	De 60 a 120 €	De 121 a 180 €	De 181 a 240 €	De 241 a 300 €	Més de 300 €	
Taller on treballa	Impremta	9,1%	13,6%	9,1%	18,2%	13,6%	31,8%	100,0%
	Manipulats	25,2%	31,5%	15,8%	6,6%	4,4%	10,4%	100,0%
	Muntatge	13,6%	21,2%	10,1%	12,6%	11,6%	23,2%	100,0%
	Fleca				14,3%	14,3%	66,7%	100,0%
	Confecció	14,1%	25,0%	10,9%	20,3%	6,3%	17,2%	100,0%
	Fusteria	7,7%	17,9%	17,9%	12,8%	12,8%	17,9%	100,0%
	Serralleria			7,7%	23,1%	15,4%	46,2%	100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	5,9%			17,6%	23,5%	41,2%	100,0%
Total		17,7%	24,3%	12,6%	11,1%	8,4%	19,0%	100,0%

95% IC Em pot indicar quant ha guanyat aquest darrer

Quantes hores ha treballat en tallers la setmana precedent

Nota: 95% IC indica l'interval de confiança

Fins aquí probablement estem dient només una cosa: que en certs tallers es guanya més que en d'altres, ja que és obvi que els que més hores treballen guanyin més i que les dones guanyin menys deriva del fet que no accedeixen a aquests tallers. Amb tot, hi ha una altra variable significativa, que ho és perquè condiciona en certa mesura –encara que no totalment com veurem després– que les persones vagin als uns o als altres tallers. És el nivell educatiu, que ens diu que la major proporció dels qui gaudeixen d'un nivell alt d'ingressos són els que tenen FP, seguits dels d'ensenyament secundari, independentment que ho mesurem per ingressos totals o per ingressos/hora, com veurem posteriorment.

Així doncs, aquest és l'itinerari de “promoció salarial” que semblen dibuixar les dades: els qui estan en certs tallers són els qui més guanyen si treballen moltes hores, però per accedir-hi es requereixen coneixements concrets i habilitats o bé dur molt de temps treballant, amb la qual cosa es pot “promocionar” a tallers més ben pagats. D'aquesta manera hi ha un itinerari de promoció que és el següent: s'entra en un taller mal pagat, amb el temps i els mèrits es pot promocionar a un lloc més ben pagat o a un taller en el qual els llocs estan més ben pagats. Per a la majoria dels reclusos (el 84%), aquest cicle es pot donar entre manipulats, confecció i muntatge, seguint aquest ordre. Òbviament és factible només en el cas dels centres penitenciaris que disposin de tots els tallers –cosa que seria un objectiu interessant, similar a una espècie de “polígon” intern– i que de fet avui només succeeix a La Model i en part a Ponent i Quatre Camins.

A fi de poder portar a terme una anàlisi més acurada dels ingressos, que deixi de banda el factor hores treballades i permeti comparacions entre tipus de reclusos treballadors, hem reduït les respostes dels entrevistats a salaris nets/hora, agrupant els diversos intervals en un punt mitjà per poder analitzar-lo de manera més comprensible.

El resultat és el següent, si distribuïm les respostes per taller, atès que el taller és el factor més aclaridor com acabem d'assenyalar perquè ací conflueix treball més qualificat i més hores de treball:

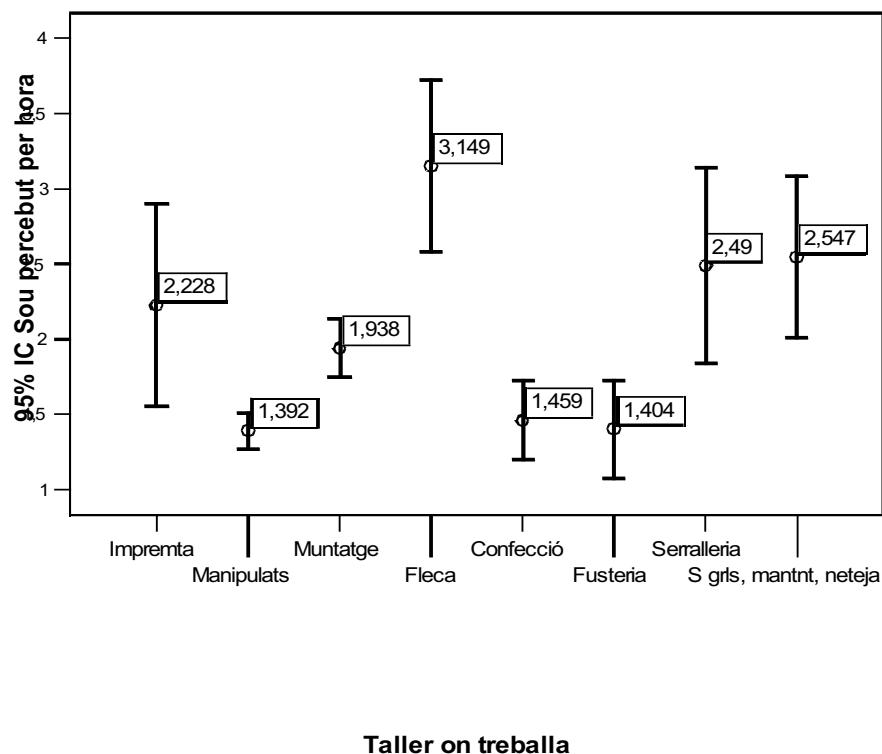
Taula 3.5.5. Salari mitjà/hora per taller

Taller on treballen	Salari mitjà/hora (en €)
Impremta	2,23
Manipulats	1,39
Muntatge	1,94
Fleca	3,15
Confecció	1,46
Fusteria	1,40
Serralleria	2,49
Serveis generals	2,55
Total	1,69

Fleca, seguida per serveis generals, impremta i serralleria són els tallers on més es guanya, possiblement perquè aquí hi ha un salari/hora no vinculat al nombre de peces. Però, evidentment, el tema clau de les diferències està entre muntatge, d'una banda, i manipulats i confecció, de l'altra, atès que la resta dels tallers són per a minories de treballadors més qualificats. La diferència entre muntatge i els altres dos és rellevant per a qui guanya un salari baix. Si prenem la mitjana, podríem assenyalar que bona part dels tallers en romanen per sota o molt per sota. Les dones tenen principalment accés a manipulats, amb excepció de les que estan a Brians, que també poden accedir a muntatge i per tant estan condemnades a guanyar bastant menys que molts homes. Però, com que la majoria d'homes també estan en aquests tallers, la distància en la mitjana entre dones i homes no és tan gran com es podria esperar: 1,50 enfront de 1,70. El que succeeix és que tots els que guanyen més, que en nombre són pocs (és a dir més de 300 €), són homes.

De tota manera, estem parlant de salaris mitjans per hora. Si tenim en compte també la dispersió salarial tal com es veu al gràfic, podem percebre que grans diferències internes es donen només en tallers ben pagats, mentre que als pitjor pagats predomina un salari bastant homogeni, sempre sense tenir en compte les hores que es facin, raó per la qual les desigualtats poden estar precisament en les hores.

Gràfic 3.5.6. Salari mitjà/hora (i dispersió salarial) per taller

En canvi, sí que hi ha una gran diferència entre els qui tenen alguna responsabilitat, d'una banda, i els treballadors comuns, de l'altra: els primers guanyen 2,57 €/hora i els segons, 1,53 €/hora. Però val la pena recordar que en els guanys dels primers poden intervenir que tinguin un fix mensual o bé un complement o un millor treball. No es donen, per contra, grans diferències per hora entre els qui treballen poques hores i els qui treballen moltes hores, amb excepció dels qui en treballen més de 40, que estan gairebé tots en els tallers "privilegiats" i entre els encarregats-coordinadors. Per tant, una vegada més, podem confirmar que el taller és la clau. És a dir, per guanyar més, a més de treballar més hores, cal estar als millors tallers.

Tenint en compte aquest factor clau, podem assenyalar altres factors concomitants que condicionen el salari i, per tant, les condicions de l'intern i el seu subjectivisme enfront del treball. Els joves menors de 25 anys guanyen per hora força menys que els altres. Per regions, són els llatinoamericans, seguits dels de l'Europa del Est i els espanyols els que guanyen més, mentre que a la cua trobem els magribins seguits dels d'UE-15. Una vegada més, aquesta és una segona lectura del taller. També acostumen a guanyar més els qui tenen condemnes més llargues, la qual cosa correspon a tenir millors llocs de treball. Pel que fa als centres penitenciaris, encara que aquest aspecte és menys rellevant, els qui menys guanyen estan a Tarragona i a Joves (Trinitat) i els qui guanyen més són els de Figueres i Quatre Camins. Crida l'atenció la situació d'un grup de dones situades entre les que més guanyen per hora, i l'única explicació és la seva major productivitat per hora.

Si aquest salari mitjà/hora el traduïm a una jornada estàndard de 40 hores, ens trobaríem amb què l'intern "treballador mitjà" guanyaria 282,2 € nets/mes (141,1 € si treballa mitja jornada), tenint en compte que els dies que treballa i per tant guanya són de mitjana 21 al mes. Si aquest "treballador mitjà" està en manipulats guanyarà 236,8 € (i 118,4 € respectivament) i si està en muntatge el seu sou serà de 309,1 € (i 154,5 € respectivament la mitja jornada). Si és encarregat o coordinador guanyarà 431 €/mes o més.

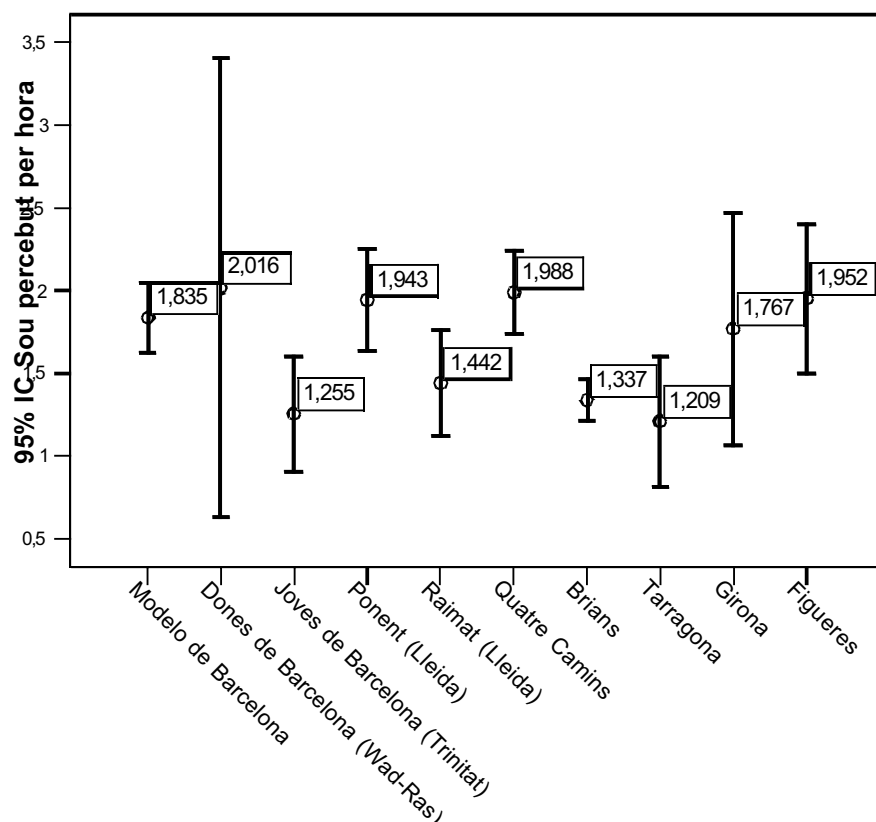
Amb tot, i atès que els entrevistats treballen les hores que treballen, més en uns tallers que en d'altres, si tenim en compte els salaris que ens han indicat, les mitjanes de guany mensual que podem mostrar a les presons catalanes a principis del 2006 són les següents, segons tallers:

Taula 3.5.7. Salaris nets mensuals per taller (gener 2006)

Impremta	280,6 €
Manipulats	114,1 €
Muntatge	222,0 €
Fleca	298,0 €
Confecció	188,5 €
Fusteria	213,6 €
Serralleria metàl·lica	333,4 €
Serveis generals	336,7 €
TOTAL	194,4 €

Així doncs, la mitjana de salari net, comptant jornades normals (de 4 hores) més "hores extres" (o "dobles jornades"), resulta inferior a 200 €. Tal com hem dit en diverses ocasions, i podem veure ara amb major precisió, les diferències per tallers són molt importants. Però si tenim en compte que la immensa majoria dels reclusos treballen en dos tallers, manipulats i muntatge, és aquí on hem de buscar les diferències reals i la valoració última dels salaris. Els treballadors de muntatge guanyen de mitjana un 94% més que els de manipulats (gairebé el doble), una diferència molt gran en qualsevol situació laboral, per tant també en la penitenciària. Una cosa que es fa ben visible a la majoria dels centres, ja que en gairebé tots hi ha ambdós tipus de taller, de vegades fins i tot són els únics tallers. Els salaris en manipulats són realment molt baixos sota qualsevol tipus de comparació, encara que en muntatge no es puguin qualificar d'alts.

Gràfic 3.5.8. Salari mig/hora (i dispersió interna) per centre

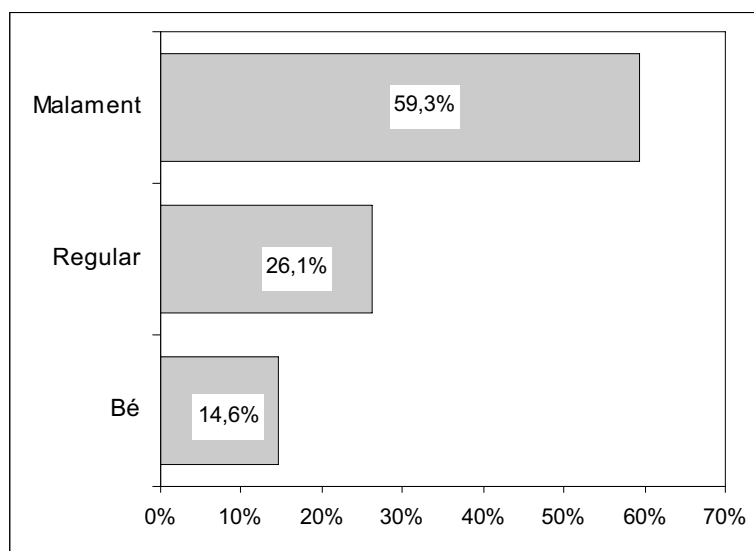
En conclusió estem parlant de baixos salaris. Però la situació salarial en general hauria de ser contextualitzada amb els següents factors. Havent-se decidit no introduir a les presons l'organització del treball i la disciplina de rendiment estàndard a les empreses (per raons que no concerneixen aquest estudi), l'única manera de remunerar és "per peça" en la majoria dels llocs de treball. Els serveis tècnics calculen les peces que raonablement es poden fer per hora, però després cada reclus, o grups de reclusos en alguns tallers, imprimeix el seu propi ritme, excepte en els tallers en què això no és possible com ara fusteria, serralleria i impremta, amb la qual cosa s'aconsegueix una major o menor producció, i això es tradueix en el seu salari/hora. Que aquest ritme és "tranquil" ho manifesten els mateixos interns.

Els encàrrecs de les empreses poden estar remunerats a la baixa quan es tracta de treballs gens qualificats. La Direcció pot pressionar per obtenir millor preu, però no rebutja en general aquests encàrrecs –atès que preval el criteri d'augmentar les ocupacions encara que estiguin mal pagades, com a decisió política–, sinó que intenta que amb el temps els interns puguin anar passant de treballs més mal pagats a treballs més ben pagats. Encara que la institució no hauria d'acceptar preus inacceptables de les empreses, per fixar el punt de rebuig també s'ha de tenir en compte que al sistema penitenciari i als presos els convé més tenir treballs mal pagats que cap treball. Finalment no cal oblidar que en la comparació dels salaris dels presos amb els registrats a la societat, els primers tenen les necessitats personals bàsiques cobertes amb independència del salari que guanyin, tenint aquestes altres finalitats, com també podem constatar.

Atès que es paga als presos segons mercat (és a dir, segons el preu dels encàrrecs de les empreses o institucions), es planteja la qüestió de com es decideix qui va a quin taller. En general la decisió sol obeir a un doble criteri: els que tenen competències específiques van als tallers que les requereixin; els altres comencen pels tallers que no demanen habilitats específiques, on es guanya menys i pugen després a tallers on es guanya més, si existeixen a la presó. Però també pot influir-hi el que es vulgui “premiar” algun intern per la seva bona conducta o el seu bon treball. Òbviament en aquest doble procés – assignar els presos a un taller i promocionar-los– tenen un paper important els encarregats (també presos) amb els quals el “sistema productiu CIRE”, a escala de centre, té establert un cert acord tàcit de “repartiment de poder”, a canvi d’obtenir pau i un bon clima de treball als tallers. Aquest poder compartit dels encarregats pot afavorir un grau de subjectivisme (favoritisme, petites xarxes per origen geogràfic o altre factor, etc.) que potser no són fàcils d’evitar, però que indubtablement condicionen que una persona treballi en un lloc o un altre, tantes hores o més.

Un últim aspecte és l’origen geogràfic en relació amb els guanys. Encara que no es registren gaires diferències per país d’origen, podríem assenyalar que els que més guanyen acostumen a ser sud-americans, seguits d’espanyols i de l’Europa de l’Est, i els que menys magribins, asiàtics i UE-15. Probablement un cúmul de factors condueixen que sigui així: hores treballades, responsabilitat, productivitat, taller. Com després veurem, aquest ordre no prejutja la valoració que es faci del treball.

Gràfic 3.5.9. Valoració del salari

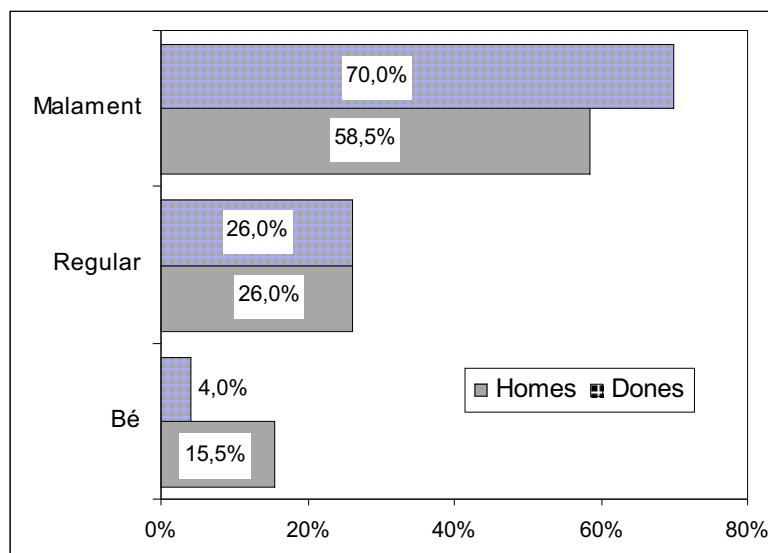

De tota manera, els mateixos interns valoren negativament, per reduït, el salari que reben. Són el 59,4% els que asseguren això, mentre que només el 14,4% es consideren ben pagats i el 26% es consideren pagats regular. És la valoració subjectiva que tenen els mateixos interessats el que convé analitzar, al marge que es pugui considerar que el salari que reben és poc o és suficient, ja que aquesta valoració podria influir en la seva vivència subjectiva general del

treball. Però no cal oblidar que aquesta valoració és molt semblant a la que fan els treballadors a la societat.

Les dones es consideren més mal pagades que els homes, confirmant això tots els indicadors objectius que hem manegat fins a ara. És en la relació amb el taller on treballen on tornem a trobar una gran potència explicativa, però també excepcions significatives: a serveis generals, fleca, serralleria metàl·lica és on vam trobar la millor valoració del salari i la pitjor a manipulats i fusteria. Probablement això ens ve a dir que no és el mateix guanyar més que d'altres que estar content amb el salari. Però sobretot són expressius els resultats per país d'origen: els espanyols (que estan entre els més ben pagats), els d'UE-15 i els asiàtics són els que més mal pagats es consideren, mentre que entre europeus de l'Est, magribins i sud-americans són més nombrosos els que es consideren ben pagats.

Gràfic 3.5.10. Valoració del salari segons gènere

Taula 3.5.11. Valoració del salari segons origen geogràfic

% de On va néixer

		Com valora el salari que rep?				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
País on ha nascut	Espanya	9,8%	18,3%	69,8%	2,1%	100,0%
	UE-15 + EEUU	10,0%	16,7%	63,3%	10,0%	100,0%
	Resta Europa	25,8%	29,0%	35,5%	9,7%	100,0%
	Magrib	17,7%	23,4%	57,3%	1,6%	100,0%
	Àfrica (no Magrib)	2,3%	46,5%	51,2%		100,0%
	Sud-amèrica	23,0%	43,4%	33,6%		100,0%
	Àsia	26,3%	21,1%	52,6%		100,0%
Total		14,1%	25,6%	58,1%	2,2%	100,0%

Evidentment, en la valoració subjectiva del salari no intervé només el que es guanya, sinó també la projecció d'aquest salari sobre el que seria el salari estàndard del país d'origen o bé les fites a les quals es pot fer front amb aquests ingressos. Finalment, a un lloc on no hi ha gaires coses a fer com és la presó, els interns tendeixen a valorar el seu salari amb independència de les hores que els suposi aconseguir-lo. Això es pot percebre amb claredat si creuem aquesta valoració salarial amb les hores treballades: els que valoren el salari que perceben més positivament, o si més no, no gaire negativament són els que treballen moltes hores, i viceversa. Amb tot, els que treballen 40 i més comencen a ser menys optimistes, com si pensessin que son massa hores per aquest salari. Així doncs és coherent expressar una valoració negativa del salari i, al mateix temps, demanar més hores de treball.

Finalment els presos valoren més bé el salari com més guanyen i viceversa, la valoració és pèssima si guanyen poc. És una reacció, en aquest tema, igual que en molts altres, de total normalitat.

Taula 3.5.12. Valoració del salari segons hores treballades

% de Quantes hores ha treballat a tallers

		Com valora el salari que rep?				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Quantes hores setmana ha treballat a tallers	Fins a 20 hores	8,1%	22,7%	66,8%	2,5%	100,0%
	> 20 i < 30 hores	15,7%	24,3%	58,6%	1,4%	100,0%
	30 fins < 40 hores	25,0%	25,0%	48,8%	1,3%	100,0%
	40 hores o més	19,5%	30,5%	49,0%	1,0%	100,0%
Total		14,4%	25,5%	58,4%	1,8%	100,0%

Taula 3.5.13. Valoració del salari segons ingressos

% de Quant ha guanyat el darrer mes

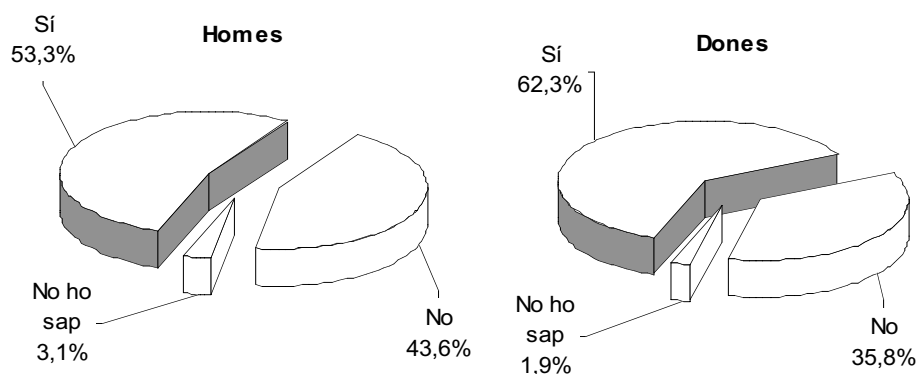
		Com valora el salari que				Total
		Bé	regu	Malame	NC	
Quant ha guanyat el darrer mes?	Fins a 60 €	7,4%	14,8%	76,2%	1,6%	100,0%
	De 60 a 120 €	5,4%	18,5%	76,2%		100,0%
	De 121 a 180 €	6,9%	27,6%	64,4%	1,1%	100,0%
	De 181 a 240 €	18,2%	31,2%	50,6%		100,0%
	De 241 a 300 €	22,0%	33,9%	42,4%	1,7%	100,0%
	Més de 300 €	32,8%	36,6%	29,8%	,8%	100,0%
	NC	10,4%	25,0%	43,8%	20,8%	100,0%
Total		14,3%	25,6%	57,9%	2,2%	100,0%

Fixar un nivell de salaris adient a la presó no és una tasca fàcil, com hem assenyalat anteriorment. En tot cas, s'ha de partir de la premissa que l'activitat és voluntària i que el ritme de treball es determina individualment i autònomament a la major part dels treballs. Amb tot, una certa disciplina de l'entorn i del treball podrien tenir un paper a l'hora d'obtenir un ritme raonable, si es vol que l'intern adquireixi hàbits de treball, la qual cosa revertiria en salaris més alts per a alguns treballadors. Finalment, podria ser adient equilibrar una mica unes tasques més ben pagades amb d'altres de més mal pagades amb la finalitat de no incrementar excessivament les desigualtats salarials, i amb això les tensions a la presó.

No és estrany que una majoria (gairebé el 56%) vulguin realitzar més hores de treball. La majoria dels que realitzen menys de 40 hores desitjarien treballar més temps. Es tracta d'una cosa que té a veure principalment amb els salaris, més que no pas amb les funcions que hem vist que els presos atribueixen al treball, i si tenim en compte que les condicions de treball no són excessivament dures. Així, no sorprèn que els que expressen aquest desig siguin les dones més que els homes, els que treballen en tallers que, com hem vist, es guanya menys i els que fa menys temps que treballen, perquè guanyen menys que els que fa més temps que hi són. Amb tot, els baixos guanys no són l'única raó. Per exemple, els qui més desitgen incrementar hores, segons origen, són els llatinoamericans i asiàtics, que no són els que menys gasten (però sí que són, com veurem, els que envien més a la família o estalvien, per tant volen salaris més alts) i els que menys, els espanyols. També volen augmentar el nombre d'hores el 75% dels que treballen a fleca, que ja són els que més guanyen. Així mateix els que tenen fills desitgen treballar més hores que els que no en tenen. Tanmateix, probablement el que més influeix en aquest desig és voler guanyar més diners, ja sigui perquè es guanya poc, perquè es vol enviar més a la família o perquè es vol estalviar per a la sortida. Dit d'una altra manera, el desig

de jornades més llargues és clarament instrumental, tal com succeeix fora de la presó.

Gràfic 3.5.14. Vol fer més hores, segons gènere

Taula 3.5.15. Vol fer més hores, segons taller

% de Taller on treballa		Voldria fer més hores de treball?				Total
		Sí	No	No ho sap	NC	
Taller on treballa	Impremta	47,6%	42,9%	4,8%	4,8%	100,0%
	Manipulats	59,0%	39,1%	1,3%	,6%	100,0%
	Muntatge	53,5%	43,4%	2,0%	1,0%	100,0%
	Forn	71,4%	23,8%	4,8%		100,0%
	Confecció	46,0%	52,4%	1,6%		100,0%
	Fusteria	43,6%	46,2%	10,3%		100,0%
	Serralleria	23,1%	69,2%	7,7%		100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	35,3%	64,7%			100,0%
Total		54,1%	42,8%	2,3%	,7%	100,0%

6. Els usos donats als ingressos salarials

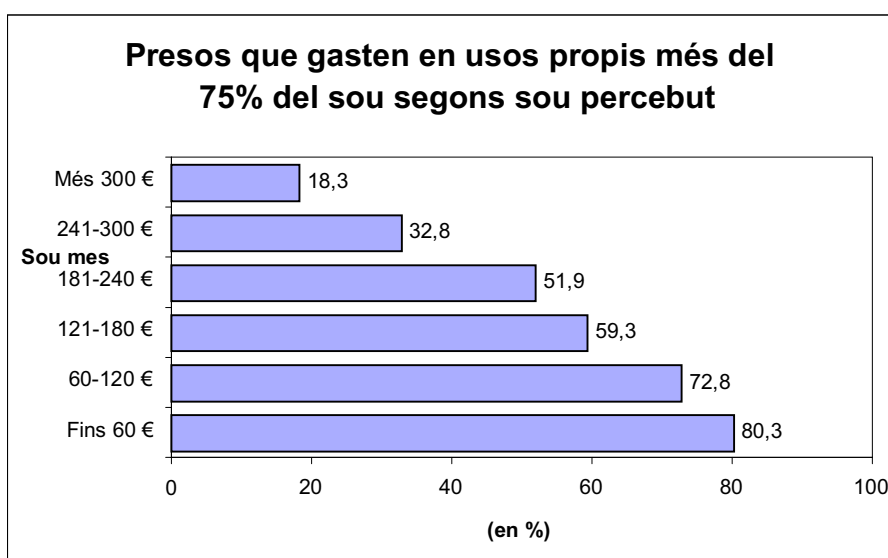
Que els salaris siguin percebuts com a alts o baixos depèn també de les necessitats que es desitgin cobrir. Per això era convenient saber els usos que els presos donen a aquests ingressos. Amb la finalitat de reduir el perill de subjectivisme, hem previst tres possibilitats, *gastar a la presó*, *enviar a la família i estalviar*, i hem demanat als entrevistats que matisessin el grau en cadascuna en termes aproximats de “fins al 50%, entre el 51% i el 75%, més del 75%”.

La part del salari que es gasta a la presó

Més de la meitat dels presos dediquen a despesa més del 75% del que guanyen. La resta es divideix entre les altres dues categories a parts iguals.

Els que major proporció del seu salari gasten a la presó són els que tenen menor salari i coincideix amb ser magribins i de la UE-15, dels tallers de tasques més desqualificades, que treballen menys hores i que porten menys temps treballant. També gasten menys els preventius que els condemnats. El mateix pel que fa als que tenen major nivell d'estudis. Els que menys gasten són els llatinoamericans. No hi ha diferències substancials sobre aquest particular entre homes i dones.

Gràfic 3.6.1. Els que gasten molt segons ingressos mensuals

La interpretació més coherent és que probablement no gasten més que els altres, però en guanyar menys, repercuteix percentualment més en el seu salari. Però, en segon terme, altres aspectes com no enviar diners a la família, no estalviar o sentir una certa “estabilitat” en el treball també poden influir en la propensió a la despesa. Sobretot crida l’atenció que els condemnats siguin més propensos a la despesa que els preventius, cosa que significa –a més de la diferència d’ingressos– que els primers fan de la presó la seva “vida quotidiana” en major mesura que els segons.

La part que s’envia a la família

El 18% envien a la família més del 75%, i el 40% en total envia alguna cosa. En canvi, el 60% no envia res.

Aquests reclusos treballadors que envien diners a les seves famílies estan entre els que més guanyen; són llatinoamericans, africans i europeus UE-15, de nivell educatiu més alt, entre els que treballen per sobre de la mitja jornada, molts d’ells jornada sencera.

Tenir responsabilitats familiars i tenir més possibilitats per fer-hi front sembla ser el que millor explica el comportament d'aquest gairebé 40% dels reclusos que envien diners a les seves famílies.

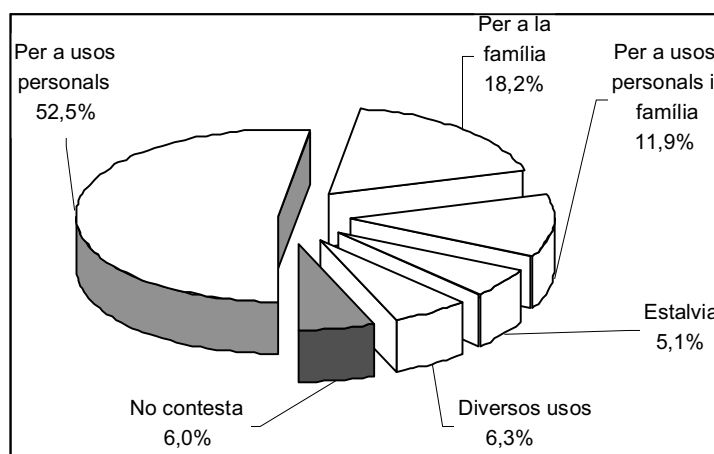
La part que estalvien

El més significatiu és que el 80% no estalvia gens

Caldria posar de relleu que estalvien una mica més aquells que més hores treballen i més guanyen, la qual cosa resulta normal. Una excepció la constitueixen els asiàtics, els més estalviadors, encara que certament no són els que més guanyen.

Encara que amb les diferències que hem assenyalat segons tipus de persones i segons ingressos percebuts, els trets fonamentals pel que respecta als usos que es fan dels diners són tres. El primer és que el salari es dedica a les despeses a la presó, probablement perquè els ingressos de molts són força baixos. El segon és que són molt pocs els que pensen a estalviar amb vista al futur. *El tercer és que més d'un 30% pensen en el treball com una forma d'ajudar la família, és a dir, pensen en el treball amb els mateixos paràmetres que la gent que està fora, cosa que pot resultar un element important de preparació a la reinserció social.* Això és un factor cabdal i caldria que així ho consideressin els qui creuen que el sistema no hauria de dedicar al treball més atenció que a d'altres activitats a la presó.

Gràfic 3.6.2. A què dedica preferentment (més del 75%) els diners que guanya

7. Les principals millores que haurien d'introduir-se en el treball

Fer més atractiu el treball és millorar la motivació cap a aquest, i això significa incrementar el nombre de presos disposats a treballar. Per realitzar tal canvi les raons dels presos són un element important, a més de les opinions dels experts. Les dades anteriors ens permeten assenyalar en quines instal·lacions s'hauria d'avaluar la possibilitat de millora física. Però, les possibles millores tenen aspectes subjectius molt importants i, per això, convenia oferir una ocasió perquè cadascun expressés com entén les possibilitats de millora, a través d'una pregunta oberta en la qual pogués sintetitzar el canvi que per

damunt de la resta li sembla indispensable. Per a una gran majoria dels presos entrevistats, la millora fonamental es refereix al salari, però hi ha algunes altres. Podem resumir-ho de la manera següent.

Taula 3.7.1. La principal millora a introduir en el treball

La principal millora que caldria introduir-hi	
Els salaris	58,0%
Qüestions relatives a l'organització del treball	10,1%
Ambient, seguretat i higiene	8,3%
Tractament	1,8%
Reinserció	1,4%
NC	15,8%

És tan aclaparadorament majoritària la posició dels que demanen millores salarials que gairebé sobren els comentaris. Amb tot, convé saber qui són aquests i qui són els qui posen l'accent sobre altres possibles millores.

Els que més insisteixen en el *tema salarial* són els que estan als tallers pitjor pagats (manipulats, muntatge). Per centres, els de Tarragona, Dones i Figueres. Els que fa poc temps que treballen, perquè solen estar als tallers més mal pagats. També els que treballen a temps parcial, 20 hores o menys. Tot això respon al que caldria esperar i es resumeix amb què els que pensen en aquest tipus de millora són els que menys guanyen. Amb tot, també alguns suposadament millor pagats es queixen d'això: els que treballen a fusteria i alguns grups per origen, especialment els espanyols. Cal tenir en compte aquesta queixa, però sense oblidar que molts de nosaltres la indicàriem si ens preguntessin sobre el nostre treball. Per això convé posar l'accent sobre les altres millores demanades.

Els que posen l'accent en l'*organització del treball* com a millora a introduir són els dels tallers més professionalitzats, els que tenen formació FP i les dones. Probablement aquells que busquen amb el treball millorar la seva preparació de cara al futur.

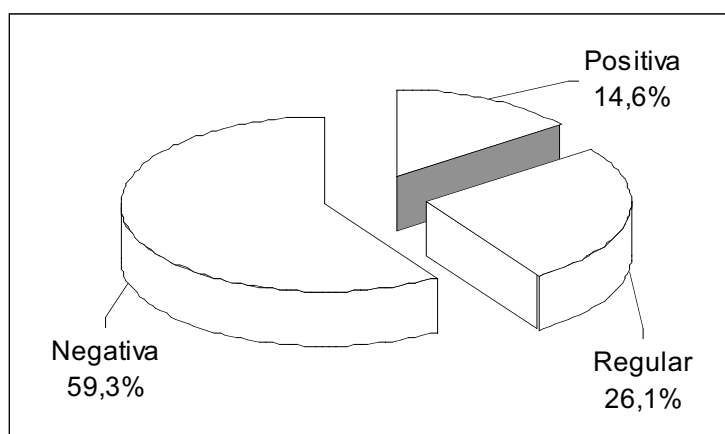
Finalment posen l'accent en el tema de la *seguretat i la salut* els dels de tallers com ara fleca o serralleria, que justament tenen més ben resolts altres problemes com l'econòmic.

Aquesta insistència entorn als baixos salaris quan els preguntem per les possibles millores mostra el contrast subjectiu del baix nivell salarial declarat pels enquestats en resposta a una altra pregunta i converteix en acceptables gairebé totes les altres condicions ambientals respecte a les quals els interns s'havien queixat anteriorment. Amb tot, val la pena tenir en compte algunes de les altres respostes, encara que minoritàries, perquè poden ser aspectes que el CIRE hauria de millorar. D'altra banda, també podem suposar que els baixos salaris impedeixen a molts presos donar un enfocament més professionalitzador al treball i veure'l com a possible via d'inserció, atès que aquest inconvenient no permet veure altres avantatges.

Algú podria escandalitzar-se de la focalització que els presos fan sobre els seus baixos salaris, potser perquè pensa que se'ls fa un favor donant-los un treball pagat o perquè cregui que el més important és canviar-los la mentalitat a través de processos educatius perquè no tornin a delinquir. Sobre aquest últim punt, caldria assenyalar, a criteri de molts experts, que la millor manera de no reincidir és trobar un treball satisfactori en finalitzar la condemna. Sobre el primer potser cal recordar que el treball per als presos és el seu treball i que és totalment legítim que protestin si creuen que estan mal pagats, com qualsevol altre ciutadà ho faria. Això no és impediment perquè la institució tingui tot el dret a fixar, per motius que poden ser raonables, uns barems salarials.

Com a contrapunt a aquesta pregunta oberta, que en tot cas i al nostre entendre, és molt reveladora d'un malestar real, hem volgut plantejar el tema salarial obertament amb la següent pregunta en un espai diferent del qüestionari:

Gràfic 3.7.2. Quina valoració fa del salari que rep?

La coincidència amb els resultats anteriors és tan alta que no hi ha lloc al dubte sobre l'opinió dels presos referent a això. Per tallers, el major desgrat es dona en fusteria, manipulats i muntatge, per aquest ordre. Observeu que en el primer dels tallers els salaris són relativament alts. La major satisfacció, en fleca i serralleria. Les dones estan més descontentes que els homes, cosa que, sumada a altres indicadors, ens mostra que a la presó es manté la mateixa discriminació per sexes que al carrer. Els més queixosos amb el salari són els espanyols, seguits dels ciutadans de la UE-15 i dels magribins. Els més contents, els asiàtics, els europeus de l'Est i els llatinoamericans. Per centres el major descontentament està a la presó de Dones (el 80%), Raïmat (71), Quatre Camins, Brians i Tarragona. La desplaença és major com menys hores es treballa i, per descomptat, està estretament relacionada amb el total salarial rebut. Per tant les raons són molt simples: la queixa és bastant alta, però ho és més encara en la mesura que els salaris són més baixos. A més d'això, poden incidir-hi altres qüestions com les expectatives que es puguin tenir.

Taula. 3.7.3. Valoració del salari segons taller

% de Nom de la presó

		Com valora el salari que				Total
		Bé	reg? Regular	Malament	NC	
Nom de la presó	Model de Barcelona	22,0%	33,9%	42,5%	1,6%	100,0%
	Dones de Barcelona (Wad-Ras)		10,0%	80,0%	10,0%	100,0%
	Joves de Barcelona (Trinitat)	33,3%	20,8%	45,8%		100,0%
	Ponent (Lleida)	9,2%	36,7%	50,5%	3,7%	100,0%
	Raïmat (Lleida)	4,4%	17,8%	71,1%	6,7%	100,0%
	Quatre Camins	12,9%	18,7%	66,9%	1,4%	100,0%
	Brians	9,8%	22,8%	66,3%	1,1%	100,0%
	Tarragona	22,7%	13,6%	63,6%		100,0%
	Girona	45,5%	9,1%	36,4%	9,1%	100,0%
	Figuères	17,6%	35,3%	47,1%		100,0%
Total		14,1%	25,4%	58,3%	2,2%	100,0%

Resumint, tant la millora suggerida com la queixa sobre el salari coincideixen en un percentatge bastant superior a la meitat per mostrar que els reclusos creuen que estan mal pagats. Això no obstant, com hem vist anteriorment i com tornarem a veure més endavant, la valoració que realitzen del seu treball és força o molt positiva, cosa que ens indica que en el salari els presos no sols cerquen una font d'ingressos, sinó també altres coses.

8. Les relacions socials a la feina

Com hem vist, els interns donen menys importància als aspectes de relació social que porta aparellat el treball, si ho comparen amb altres aspectes i se'ls demana que triïn quin és el més rellevant. Però evidentment el treball és un espai relacional en sí mateix i val la pena captar com és viscut pels seus protagonistes com a tal espai de relació. Hem plantejat aquest problema des d'un doble punt de vista: el de les relacions socials-laborals en el taller i el de les relacions socials a la presó en general. Val a dir que en tots dos casos el treball sembla tenir un paper clau en la positivització d'aquestes relacions.

Taula 3.8.1. Les relacions socials-laborals al taller

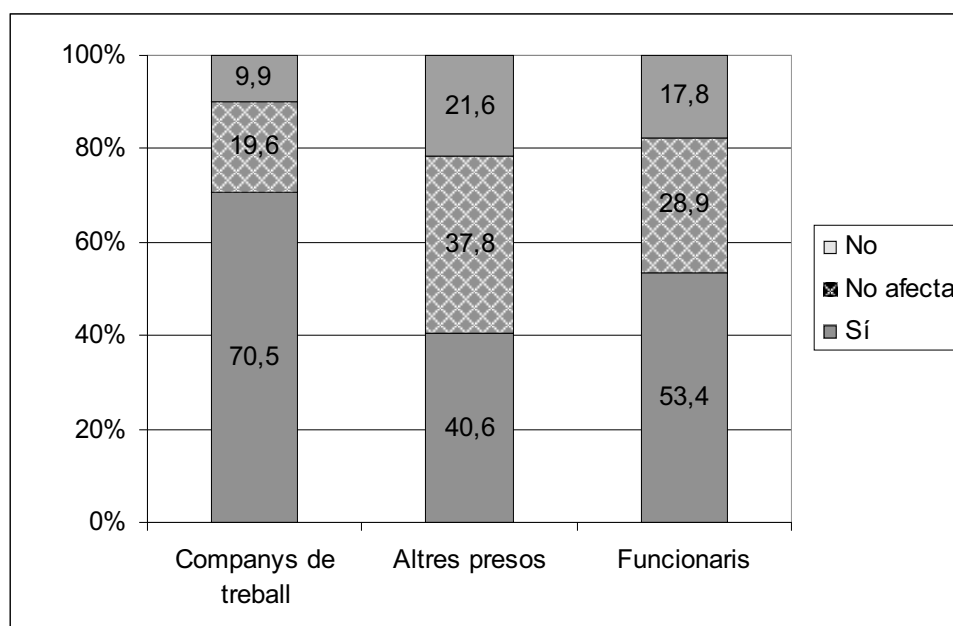
Com valora les relacions entre companys al taller?	
Bé	76,0%
Regular	18,4%
Malament	4,8%

Com valora el tracte amb encarregats i supervisors?	
Bé	84,2%
Regular	12,2%
Malament	2,3%

Si aquestes dades es corresponguessin plenament a la realitat, caldria dir que *el treball no sols és guardià de la presó, sinó també la millor medicina*. Les respostes pel que fa a la primera pregunta poden ser força verídiques, senzillament perquè els que treballen tendeixen a veure's entre ells més com a companys de feina que de presó. Crida l'atenció que la major diferència es dona per sexe, ja que són més companyes elles que ells. Però convé ser previnguts pel que fa a les respostes a la segona pregunta, si tenim en compte que els encarregats són també presos i poden tenir un cert "rang social" en el pati i els supervisors són els seus superiors. El fet que a totes les presons, en tots els tallers (els de serveis generals contesten que "bé" el 100%) i en diverses circumstàncies la valoració sigui molt similar fa dubtar de la veracitat de les respostes. Caldria només subratllar aquells centres en els quals la valoració és menys "políticament correcta", que són Tarragona, Ràimat i Brians, ja que aquestes són les dues úniques variants. Pel que fa a la primera pregunta, sí que cal pensar que el treball consolida les bones relacions entre les persones que treballen. Són menys optimistes els que treballen en manipulats i fusteria i els que tenen estudis universitaris, encara que no en forma gaire significativa.

Hem insistit en una altra pregunta més general sobre la influència del treball en les relacions socials en general a la presó, és a dir, en el taller i al recinte penitenciari. Aquesta és l'opinió que ells tenen sobre els efectes del treball en les relacions:

Gràfic 3.8.2. Creu que el treball millora les relacions amb:

Els efectes positius del treball sobre les relacions socials són molt rellevants pel que fa als companys de treball, de manera que aquesta resposta ens confirma l'anterior, encara que rebaixant un xic l'optimisme.

Però si anem al recinte de la presó, succeeix això mateix, si bé en molta menor mesura *amb els altres presos*, molts dels quals no treballen. Per això cal subratllar que és molt rellevant que un 40% assenyalin que el treball millora les seves relacions amb uns altres que no treballen (o que no treballen amb ells), cosa que significa una nova dimensió de la "normalització" que el treball concedeix. Encara que hi ha diferències per tallers, és de major interès investigar els factors personals que poden decantar la valoració positiva, negativa o indiferent del treball en aquestes relacions. Les dones són menys optimistes que els homes i es decanten majoritàriament perquè el treball no serveix per millorar aquestes relacions. Per contra els preventius són més optimistes que els condemnats. També ho són més els asiàtics i els africans i molt poc els europeus-15 i els espanyols. Una interpretació coherent de tot això la trobem en què els que són més "febles" a la presó, per un motiu o un altre, veuen en el treball un enfortiment de la seva posició enfront dels altres. En canvi, els que són més "forts" no necessiten tant aquest suport, la qual cosa pot ser útil de saber en l'àmbit del sistema penitenciari.

Però on es registra un efecte menys previsible és en la millora de les *relacions amb els funcionaris*, encara que no cal descartar en les respostes un cert pes de la "correcció política del llenguatge" que els interns volen manifestar davant els entrevistadors. En aquest cas els que més subratllen l'esmentat efecte positiu són els preventius, que volen, així, quedar bé; els que treballen en fleca i serveis generals, que són els més privilegiats en el treball, alguns grups no espanyols. La valoració pot ser similar a l'anterior, encara que amb un matis: que poden tendir a subratllar els efectes del treball en la millora de relacions amb els funcionaris aquells que creuen tenir bons treballs o bons sous.

Si observem la mateixa qüestió des de la hipòtesi que fos indiferent treballar o no per a la caracterització de les relacions socials a la presó, veiem que això es confirma per a una part significativa dels entrevistats només pel que fa a altres presos, però no en els altres dos supòsits, amb excepció de la presó de Dones, on s'assenyala la indiferència, en manera notable respecte que el treball millori les relacions amb els funcionaris. Les dones es mostren més crítiques i autònomes en aquestes qüestions més que cap altre col·lectiu.

Si anem un pas endavant i passem de les relacions socials a les *relacions d'amistat* percebem que en això el treball també té un paper rellevant. El 25% dels entrevistats assenyalen que tots els seus amics de la presó treballen, mentre que el 50,6% indiquen que treballen alguns dels seus amics. Es tracta del 75% dels que treballen. Podem plantejar dues hipòtesis: que els amics decideixen junts optar per un treball o que el contacte en el treball acaba fent amics. Probablement funcionen ambdós mecanismes alhora. En tot cas es tracta d'una manifestació més de la millora que el treball introdueix a la vida quotidiana de l'intern i per tant en el bon ambient de la presó. Aquest efecte

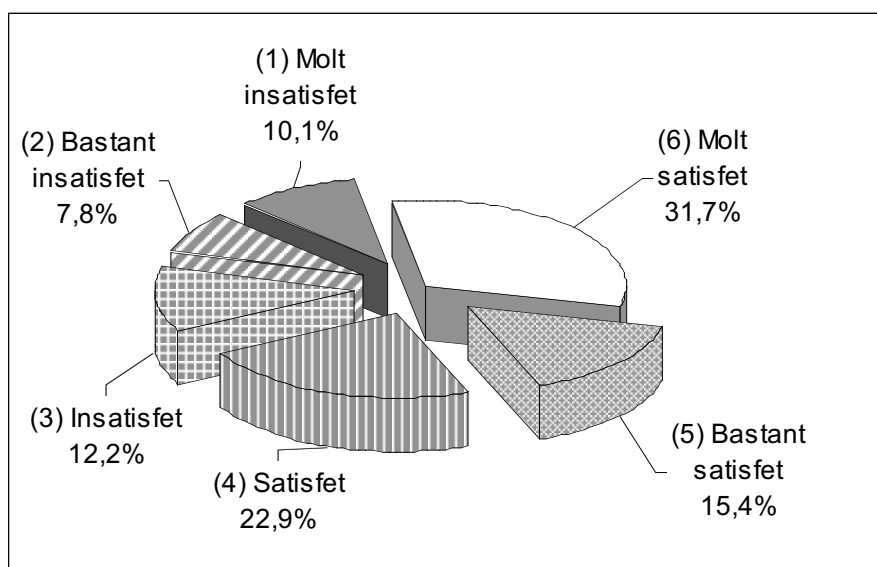
benèfic es dóna més entre dones que entre homes, com era d'esperar. També més entre els preventius que entre els condemnats, cosa que no és tan esperable. Afecta principalment els llatinoamericans i els asiàtics i té lloc principalment en els tallers “bons” –impremta, fleca, serralleria–, cosa que segurament significa que els que entren “criden” els amics. Les possibles “contradiccions” s'expliquen tenint en compte l'una o l'altra de les dues hipòtesis que hem assenyalat. D'altra banda, és convenient ressaltar on són i qui són els que contesten “que no tenen amics a la presó”. Es tracta principalment dels espanyols, magribins i europeus de l'Est. També més homes que dones, molt més condemnats que preventius. Principalment als centres de Tarragona, Quatre Camins, Brians. Aquestes dades podrien donar pistes per a nous estudis, però nosaltres no podem avançar gaire més.

En conclusió el treball millora de manera notable el “clima social” de la presó, malgrat que en algunes de les respostes els presos puguin haver exagerat els efectes positius. De manera que podríem aventurar que les relacions serien més tibants i conflictives si no existís la distensió del treball. Un argument molt contundent per incrementar les oportunitats de treballar, si es té en compte el “sistema social” que constitueix la presó.

9. Una valoració global positiva del treball que realitzen

La valoració global que fan del treball que realitzen els interns que estan en tallers és extraordinàriament positiva segons que es dedueix de les dades que mostrem a continuació.

Gràfic 3.9.1. Com valora el treball

La referència d'aquesta valoració és, sens dubte, al conjunt dels factors que envolten el treball: condicions de treball, salaris, paper que el treball té en la seva vida a la presó, futur en el qual el treball pot contribuir. En una escala de

molt insatisfactori a molt satisfactori (1 a 6), un de cada tres entrevistats es declara molt satisfet, un 45% dels entrevistats se situa a la zona de bastant o molt satisfets o bé un 67% no estaria insatisfet si sumem els tres nivells més alts d'aquesta escala de 6 possibilitats. Només un 17,5% es declara bastant o molt insatisfets.

Això pot variar en funció de les característiques del mateix treball, més que no pas per part de qui ho realitza. Així, per **tallers**, la valoració més alta se situa a fleca, impremta, fusteria. La més baixa està en manipulats, muntatge i confecció. Per **presons** la màxima valoració la tenim a Tarragona i la més baixa, a Brians, Raïmat i Dones.

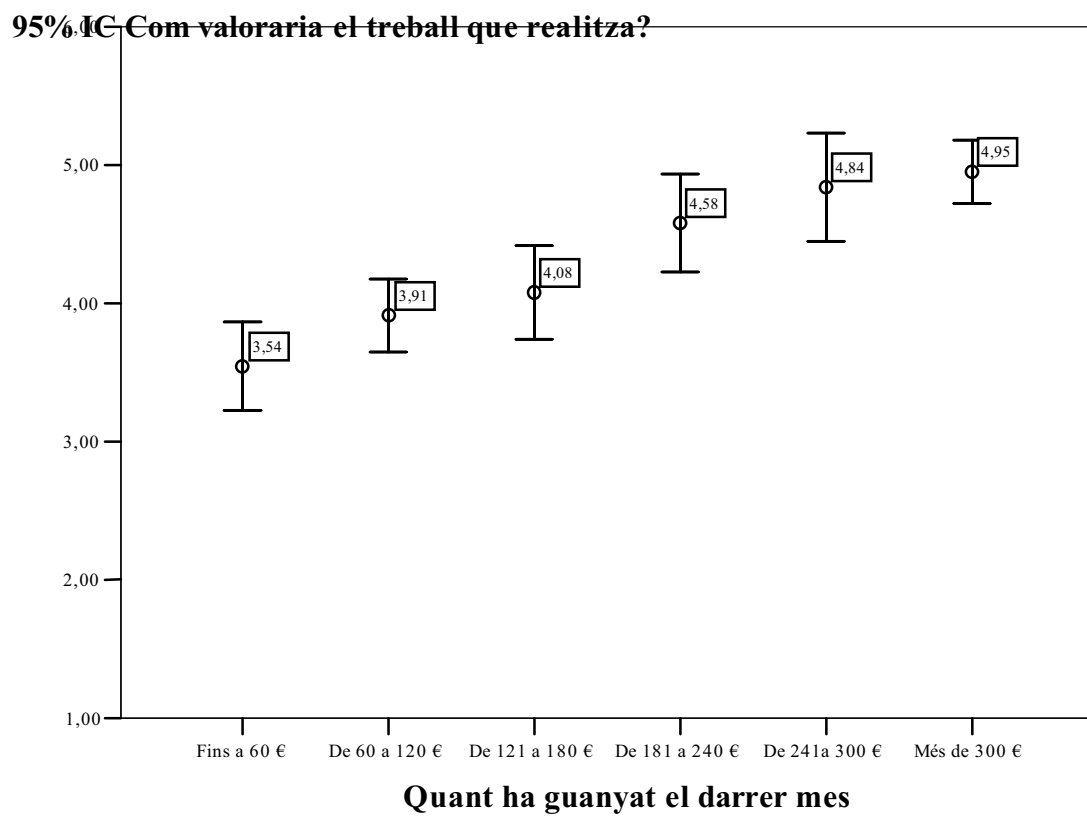
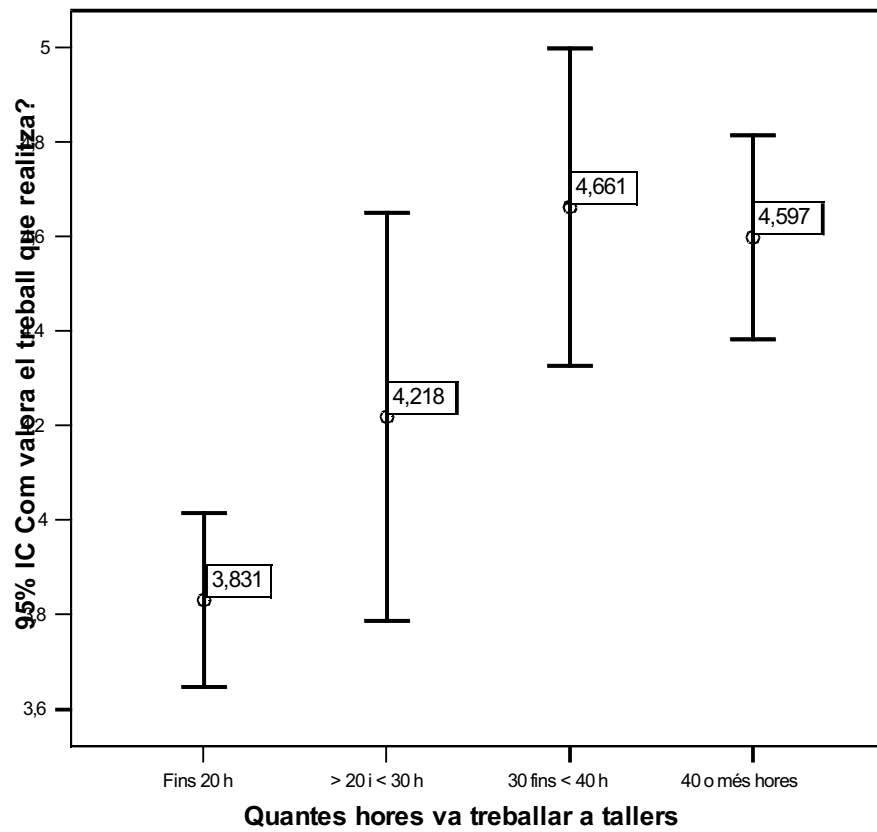
Taula 3.9.2. Punt mitjà de valoració del treball per tallers

Valoració per tallers	
Impremta	4,96
Manipulats	3,98
Muntatge	4,37
Fleca	5,57
Confecció	4,20
Fusteria	3,58
Serralleria	4,08
Serveis generals	5,49
Total	4,21

Una cop més, ens convé fixar-nos en els dos tallers més importants, un d'ells lleugerament per sobre de la mitjana i l'altre, una mica per sota, com la indicació més ajustada.

Potser els salaris i les hores treballades inclinen la balança: a millors salaris i més hores treballades millor valoració (excepte quan les hores són excessives, que la valoració baixa), encara que aquests factors no acaparen tota la influència, si tenim en compte altres relacions referides a la idea que els reclusos tenen del treball en el present i per al futur.

Gràfics 3.9.3. Valoració del treball (1 molt insatisfet- 6 molt satisfet) segons hores que treballa i segons guanys a l'últim mes.

Però no convé treure una impressió equivocada: la valoració positiva no prové dels bons salaris, ja que hi ha una majoria que diu que els salaris són dolents. La valoració positiva prové d'una sèrie de funcions que els presos atribueixen al treball, una de les quals, probablement la més rellevant, és el salari. Però totes les altres influeixen, totes aquelles a les quals hem fet referència en aquest estudi.

Així doncs, podem concloure que per a una part important dels reclusos el treball se situa a la part positiva de les seves vides, un nou punt de vista de gran interès per a la consideració del treball a la presó.

Podem confirmar indirectament aquesta impressió amb les respostes que els reclusos treballadors donen a la pregunta “*Si pogués, deixaria de treballar?*” El 80% respon que no i només el 19% diu que sí, quan, òbviament, ells entenen, com entén qualsevol, que això significa “si vostè tingués aquests diners deixaria de treballar?” Els que en major percentatge deixarien de treballar són els d'edats intermèdies, els qui tenen condemnes llargues, per origen els espanyols encara que mai en percentatges gaire alts. Per a molts d'ells el treball té una altra perspectiva que és la d'estar en aquest treball anys i anys.

Per tant, el treball no és per als presos només salari, ni de bon tros. Probablement hi ha interns a la presó que treballen principalment pel salari i altres que no treballen precisament perquè el salari és baix. Però també n'hi ha que valoren bé el treball encara que el salari sigui baix, perquè el treball per a ells és més que la gratificació material. El treball és moltes coses, que tenen a veure amb la seva vida quotidiana i amb el seu futur, per més que sigui manifest que els agradaria guanyar més. Potser el treball és el que més “normalització” aconsegueix a la presó.

Hi ha una concepció molt optimista del seu treball per part d'un nombre considerable de presos. Estan convençuts que el fet de treballar a la presó els facilitarà trobar una feina a la sortida. *Estant clarament mitificant el seu treball*, si tenim en compte la dura realitat exterior i ho fan perquè molts d'ells, els estrangers, han vingut buscant una feina. O bé perquè mai no han treballat estabament. O perquè el treball actual els fa veure que poden ser “normals”. Tot i que això soni a mitificació dels efectes bons del treball, és obvi que aquest clima és molt aprofitable per intentar la reinserció, és a dir, per ensenyar hàbits i per donar formació.

10. “L'obtenció” del treball a la presó i “la seva estabilitat”

La Junta de Tractament Penitenciari de cada centre elabora una llista de candidats a treballar sobre la base de les demandes dels interns i les condicions de règim interior que s'estimen oportunes (particularment que determinats presos realitzin abans els cursos de tractament que s'hagi decidit o bé que no es tracti de persones conflictives, o que es vulgui recompensar un intern per altres motius, etc.). D'aquesta llista el CIRE va triant les persones més adequades d'acord amb les necessitats de treballadors en cada moment i en funció del tipus de treballs que s'han de realitzar. Podrien donar-se dos

moments de “subjectivisme” en aquestes actuacions. El primer en confeccionar la llista (algun dels psicòlegs i educadors entrevistats es queixa que les opinions d'aquests professionals comptin poc), el segon per part del CIRE en determinar qui ha d'ocupar els llocs disponibles. El CIRE se serveix, també, de l'opinió dels encarregats, que són presos, ja que aquests són les persones que millor coneixen els candidats al treball. Aquesta opinió compta més o menys segons que es tracti de presons més petites o més grans. Evidentment aquest paper decisor de l'encarregat, que també ha estat escollit com a tal per ser una persona respectada entre els presos, reflecteix l'existència d'un subtil poder informal a la presó que la institució accepta perquè les coses funcionin amb menys conflictes, tal com hem assenyalat abans.

L'opinió dels encarregats compta també en “la promoció” laboral dels presos que fonamentalment consisteix en el pas a tallers en els quals el treball és més professional i es guanya més. Encara que en aquesta “promoció” un criteri bàsic és l'antiguitat en el treball, una cosa comprovable si creuem taller amb antiguitat en el treball, no és descartable que s'utilitzin també altres criteris més subjectius.

Però la qüestió que primordialment influeix en el fet que algú que vol treballar no pugui fer-lo o bé hagi d'esperar un temps abans d'entrar radica en el nombre de llocs de treball disponibles. Un indicador indirecte d'aquesta última qüestió el tenim en el temps que els interns han trigat a obtenir l'actual treball, tal com es dedueix del qüestionari.

Taula 3.10.1. Temps d'espera per a l'obtenció del treball

Temps per obtenir el treball	
Menys d'1 mes	26,7%
D'1 mes a 5 mesos	35,6%
Més de 5 mesos	19,6%
NC	17,7%

Realment no sembla que les llistes “d'espera” siguin ara una barrera per començar a treballar, ja que prop del 60% ha obtingut la seva ocupació abans de 6 mesos, cosa que probablement té a veure amb l'elevat increment d'ocupacions als últims 15 mesos, tal com assenyalàvem a l'inici d'aquest informe. A la mateixa conclusió arribem en constatar que els de llarga espera, més d'1 any d'espera, es concentren en els que porten ja anys treballant.

Qui són els que més triguen a obtenir una ocupació? Semblen ser els condemnats més que els preventius. La demora es dona en certs tallers, concretament en aquells que són considerats millors (podria ser que alguns enquestats hagin interpretat el canvi de treball com a obtenció del treball). També en alguns centres com ara Quatre Camins, Brians i Dones. En ambdós casos el més probable és que la raó sigui que no hi ha comandes suficients que es puguin realitzar en aquests tallers o centres.

Respecte a l'estabilitat de l'ocupació al centre, les següents dades són força eloqüents, si considerem el temps que porten treballant de manera continuada:

Taula 3.10.2. Temps que porten treballant

Menys de 3 mesos	18,1
De 3 mesos a 1 any	37,5
De més d'1 any a 2 anys	15,1
Més de 2 anys	24,8

Tot i tenir en compte l'important creixement de l'ocupació als últims mesos, no sembla que "l'estabilitat" sigui alta –només el 40% porten treballant més d'un any–, la qual cosa no es necessàriament negativa, atès que moltes de les "baixes" tenen lloc perquè l'intern ha passat a tercer grau o bé ha deixat la presó o ha anat a una altra presó i no té el treball garantit (aquesta sí que és una dada negativa). D'altra banda, també es donen casos d'interns que deixen de treballar durant una temporada, o bé se'ls aparta del treball per algun problema disciplinari a la presó, i després tornen a ser "contractats".

Amb tot, els que més temps porten treballant són els condemnats, particularment aquells de condemnes llargues, una cosa ben òbvia; també els encarregats i coordinadors de diversos tipus, que per descomptat són condemnats no preventius; els d'horaris a temps complet (que en part són els anteriors i en part alguns dels que estan en els tallers més professionalitzats).

11. El treball com a eina de reinserció

Com ja hem assenyalat a la segona part d'aquest informe, els experts, funcionaris i responsables entrevistats coincideixen, basant-se en la seva experiència, que el treball aconsegueix en menor mesura del que es desitjaria la seva funció reinsertadora i que aquí resideix un dels principals reptes que el sistema penitenciari té plantejats avui dia.

Hem volgut saber quina perspectiva tenen els mateixos penats que treballen per captar l'altra cara de la moneda, és a dir, els que han de ser reinserits, a través de les tres preguntes que ens donen les respostes que tot seguit presentem.

Taules 3.11.1. Confiança en la potencialitat reinsertora del treball

Creu vostè que el treball que actualment realitza l'ajudarà a trobar feina quan surti de la presó?	
Sí	39,6%
No	47,3%
No ho sap	11,9%
NC	1,2%

Creu que les tasques que realitza l'ajuden molt, poc o gens per a una feina quan surti?	
Molt	35,3%
Poc	18,8%
Gens	42,3%
NC	3,6%

Creu que el treball l'ajuda en alguna d'aquestes qüestions?	
A aprendre quelcom útil per al futur	40%

Ens trobem davant de preguntes força cabdals que, si bé només expressen una vivència subjectiva, un desig i una esperança, ens posen de manifest que entre el 35% i el 40% dels presos que treballen tenen una predisposició oberta a la inserció que caldria tenir en compte (i que amb freqüència topa amb un problema “legal”, és a dir, que alguns són irregulars i no podran ser regularitzats a la sortida perquè tenen antecedents penals).

Provarem d'entendre millor qui formen aquest 40% que mantenen un pensament positiu respecte a l'opció més consistent de cara al futur, que l'actual treball a la presó l'ajudarà a trobar treball una vegada torni a la societat. Els més optimistes són els que no tenen estudis (el 54% estan convençuts d'aquesta oportunitat). També són més optimistes els preventius que els condemnats. Ho són, sobretot, aquells que estan en els tallers més professionalitzats, perquè probablement perceben que el treball que estan realitzant té sortida. I ho són menys la resta (en manipulats tenim els menys optimistes), amb una visió força realista del mercat de treball. Per regions els llatinoamericans, africans i d'Europa de l'Est són els que més esperances tenen. Els que més temps porten treballant veuen aquest futur amb més optimisme probablement perquè creuen més en ells mateixos com a “treballadors normalitzats”. Cal subratllar, com a aspecte positiu, l'existència d'aquest 40% de presos que creuen que el seu treball els ha d'ajudar, però en general es tracta de persones que veuen les coses amb realisme: saben que el que aprenen els ha de servir bé a Espanya o bé als seus països d'origen. Mentre que els més pessimistes, que no deixen de ser realistes, són els espanyols i els de la UE-15.

Taula 3.11.2. Confiança en el treball segons taller

% de Taller on treballa

	Creu que el treball que actualment realitza l'ajudarà a trobar feina quan surti de la presó				Total
	Sí	No	No ho sap	NC	
Taller on treballa					
Impremta	63,6%	22,7%	9,1%	4,5%	100,0%
Manipulats	30,6%	55,8%	12,3%	1,3%	100,0%
Muntatge	44,2%	43,1%	11,7%	1,0%	100,0%
Forn	80,0%	15,0%	5,0%		100,0%
Confecció	42,9%	39,7%	17,5%		100,0%
Fusteria	60,0%	27,5%	10,0%	2,5%	100,0%
Serralleria	38,5%	61,5%			100,0%
Serv grls, mantnt, neteja	61,1%	33,3%	5,6%		100,0%
Total	40,7%	46,4%	11,7%	1,2%	100,0%

En una pregunta oberta preguntem sobre *les raons per les quals creuen o no que l'actual treball els ajudarà en el futur*.

Taula 3.11.3. Raons de la confiança o desconfiança

Els que s'inclinen pel SÍ assenyalen:

Perquè fomenta l'experiència laboral	12,5%
Perquè fomenta la qualificació laboral	14,4%
Perquè fomenta hàbits laborals	9,1%

Els que s'inclinen pel NO:

No fomenta l'experiència laboral	20,0%
Estigmatització dels presos i/o no tenir permís laboral	2,8%

Els que no saben o dubten:

Depèn de la capacitat de cadascú	39,0%
----------------------------------	-------

Un cop més, els més optimistes són els que estan en llocs més qualificats, els que tenen condemes menys llargues i els que porten menys temps treballant. Raons òbvies i, si més no, les raons d'aquells que estan en les millors situacions a la presó. Però, raons, al cap i a la fi.

Pot semblar paradoxal, però un important col·lectiu de presos són més optimistes respecte a la seva inserció a través del treball que els mateixos funcionaris i professionals del sistema penitenciari. Evidentment els últims tenen més raons objectives per al “seu realisme”, però l’esperança dels primers posa de manifest que existeix una predisposició subjectiva que és molt important tenir en compte. Estem parlant del subjectivisme del penat, una cosa no menyspreable perquè es traduirà en confiança en sí mateix en sortir al carrer. Però això no pot conduir-nos a oblidar la realitat, ja que la reinserció té un segon vessant, la col·laboració de la societat perquè sigui efectiva.

12. Altres activitats dels que treballen

Les següents dades posen de manifest que l’activitat laboral no és incompatible amb altres activitats a la presó, complementàries, també formatives i útils. En el fons fan cert l’aforisme que “a la presó el temps transcorre molt lentament”.

Taula 3.12.1. Altres activitats

Altres activitats dels que treballen	
Realitzen activitats escolars	40,7%
Estudien idiomes	28,2%
Fan cursos de tractament	12,8%
Realitzen activitats culturals i esportives	43,5%
Realitzen formació laboral	11,3%

Els que treballen poden realitzar altres activitats. Com veiem, tres d’elles revesteixen gran importància i algunes probablement ocupen força hores, les que tenen a veure amb diverses formacions. Per tant el treball no sembla resultar incompatible amb altres activitats que s’estimin oportunes. Un treball de 4 hores, i encara de 6 hores, és compatible amb qualsevol altra activitat, cosa que podria suposar un complement equilibrador social i emocional de gran importància. Aprofundirem en les característiques dels que realitzen les principals d’aquestes activitats.

Les activitats escolars (bàsicament estudis primaris) les realitzen per sobre de la mitjana els més joves i un significatiu grup de gent més gran (entre 35 i 40 anys), principalment els que no tenen estudis o sols la primària (possiblement no acabada). Són en major proporció dones que homes. Principalment els magribins i els d’Europa de l’Est. Es concentren en particular en centres penitenciaris com Joves, Tarragona, Figueres, Dones. I, el més important, ho fan aquells que tenen menys hores de treball, mentre que bastant menys els qui tenen moltes hores de treball. També realitzen activitats escolars en forma més significativa aquells que tenen condemnes curtes i molt menys els que tenen condemnes llargues, encara que en cap període de condemna per sota del 27%, la qual cosa ens assenyala que molts veuen la formació escolar amb un valor en ella mateixa.

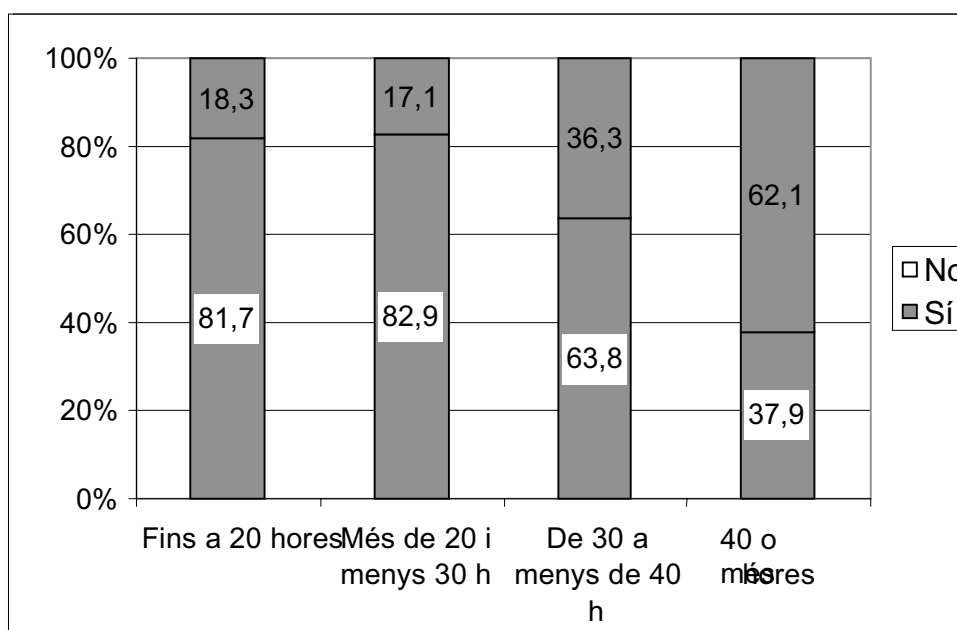
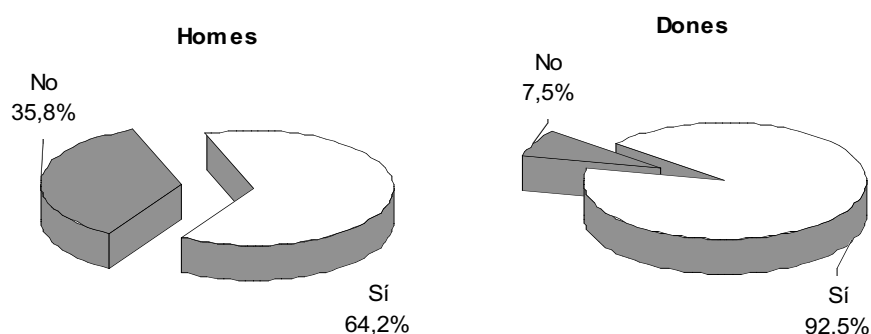
L'estudi d'idiomes, òbviament castellà i català en primer lloc, és realitzat per menys persones, però val la pena que vegem qui són aquests. Com era d'esperar, estudien idiomes en primer lloc els que no es manegen o es manegen poc amb els idiomes de la presó: sobresurten, per aquest ordre, els asiàtics, els de l'Est, els magribins i els africans. Per edat, són els joves els que més s'interessen pels idiomes; curiosament no sols els que tenen estudis alts, sinó també els que no tenen estudis (entre aquests, un 42% diuen estudiar idiomes, probablement el castellà o català, principalment). D'acord amb algunes d'aquestes característiques, els centres penitenciaris on més s'estudia idiomes són: Joves, Figueres, Girona, Dones. Aquí també influeix, encara que menys que en la qüestió anterior, el nombre d'hores treballades. Per descomptat, a menor condemna més tendència tenen els presos entrevistats a estudiar idiomes, com en qualsevol altra activitat complementària al treball i preparadora per a un futur fora de la presó.

Les activitats esportives i culturals són d'interès com a indicador del desig d'omplir el temps i deixar el pati. Per aquest motiu interessa subratllar que els que més realitzen aquestes activitats són els que probablement menys "pinten" en el pati: els d'UE-15, els llatinoamericans i els magribins. Per contra estan menys interessats en aquestes activitats, com en moltes altres, alguns dels que més profit treuen del pati, els espanyols. També val a dir que a mesura que la condemna s'allarga el pres sembla estar menys interessat per aquest tipus d'activitats culturals i esportives.

A més, hi ha les activitats de *formació laboral*, a les quals no es dediquen gaires entrevistats però que hauria de ser un terreny a incentivar vinculant-lo estretament amb el treball mateix. Per començar cal assenyalar que les dones hi estan més interessades que els homes i aquells que tenen estudis mitjos una mica més que els de baix nivell educatiu. Respecte a les altres variables, no trobem gaires variacions, sinó un percentatge força similar en tots els grups.

Com a últim punt hem volgut acabar amb una visió global de l'activitat de l'intern treballador tot diferenciant entre els que realitzen altres activitats a més del treball (63%) i els que simplement es limiten a treballar (37%). Les hores de treball són una raó important, però ni de bon tros són l'única raó, excepte per als que treballen 40 hores o més (la qual cosa hauria de ser l'excepció). La diferència fonamental la trobem en el gènere: gairebé totes les dones realitzen altres activitats. Són més conscients que les hores perdudes en el pati no són hores bones. Els joves tendeixen a ser més actius que la resta, probablement perquè les activitats esportives els ocupen més temps. Els preventius més que els condemnats, i com més anys de condemna menys activitat complementària, segurament perquè aquests s'han emmotllat a una vida quotidiana més "còmoda". Una vegada més, aquí l'origen geogràfic compta (vegeu la taula de l'annex): criden l'atenció, sobretot, aquells que menys activitats extralaborals tenen, els espanyols i els africans.

Gràfic 3.12.2. Participen en activitats complementàries. Segons gènere. Segons hores treballades

13. Les raons dels que no treballen

Com que no és usual que places ofertes quedin sense cobrir, podem suposar que hi ha encara una important "taxa d'ocupació potencial". Però certament hi ha interns que no volen treballar, com es dedueix de les entrevistes realitzades a les presons, o bé tenen altres ocupacions que els impedeixen o dificulten dedicar-se al treball o no són aptes per treballar (malalts, cobren pensió, són d'edat avançada). No podíem obtenir aquesta dada directament dels interessats, en aquest cas els desocupats, per la qual cosa hem intentat aconseguir-la a través dels entrevistats. Per això hem volgut saber les raons d'aquest no treball, expressades no per ells mateixos, sinó pels seus companys de pati que estan treballant, sabent que aquest és un important motiu de conversa entre els interns i que ens en podrien comunicar les veritables raons.

Hem formulat primer una pregunta oberta: "Per què creu vostè que altres presos no volen treballar?" Hi han respost un 82% dels enquestats i les

respostes són força sorprenents a primer cop d'ull, encara que no tant una vegada hem pogut realitzar l'anàlisi que apareix a les pàgines anteriors.

Taula 3.13.1. Per què no treballen els altres

Raons per no treballar	
Perquè els salaris son baixos	22,7%
Perquè disposen de diners de fora	29,8%
Per aversió al treball	12,1%
Per inexperiència laboral	6,2%
No opció/selecció	6,8%
Altres(s'obté diners al pati, malaltia, etc.)	4,0%
No contesten	18,3%

Les raons econòmiques són fonamentals a primer cop d'ull. Si disposen de diners, alguns no treballen. També passa això si creuen que els diners que els han de pagar son insuficients, cosa que en el fons significa que poden obtenir aquests diners d'una altra manera. Semblaria que és una manera de dir, per part dels nostres entrevistats: “nosaltres treballem perquè no tenim més remei”. No obstant això, una gran majoria acaben d'assenyalar en una altra resposta al qüestionari –ho hem vist– que no deixarien de treballar encara que poguessin.

La interpretació d'aquestes respostes no és fàcil. En primer lloc el fet monetari o bé que la gent necessita treballar si vol tenir diners per a les seves despeses o per enviar a la família, això últim presumiblement no els succeeix a molts dels que estan a la presó. Però aquestes raons també poden ser una excusa per no anar a treballar, perquè òbviament la disciplina i l'esforç que requereix el treball són difícils també a la presó, particularment quan un pot disposar d'alguns euros sense anar a treballar (si es tenen amics o parents fora que te'ls subministren o altres vies). Però una vegada que un està treballant s'adona que el treball és més que el salari. Amb altres paraules, un va a treballar perquè li paguen, però després s'adona que aquesta activitat constitueix una part important de la seva vida... sobretot si està a la presó.

De qualsevol manera el baix “salari” no sembla una raó real, excepte quan algú pot obtenir els diners d'altra manera. Per això hem volgut investigar una mica més en altres dues raons: “necessitats econòmiques cobertes” i “aversió al treball”, amb l'objectiu de perfilar-les millor sabent els qui se'n fan “portaveus”, ja que amb aquesta resposta ens estan donant la seva interpretació del que s'escolta en el pati. Assenyalen la primera més aviat les dones, els preventius, els que guanyen poc, és a dir, aquells que segurament més necessiten el treball econòmicament. La interpretació de l'aversió està repartida més homogeniament.

Posteriorment, en el qüestionari hem plantejat la mateixa pregunta, però aquesta vegada estructurada amb diverses possibles opcions, entre les quals no hi havia les econòmiques, de les quals l'enquestat havia d'escollir dues. Era una forma positiva de veure les coses, perquè òbviament hi ha altres maneres d'utilitzar el temps en la presó i, per tant, altres raons per no anar a treballar,

sobretot si un té diners per a les seves despeses. Eren respostes que exclouïen les raons econòmiques per aprofundir en altres possibilitats. Els resultats matisen el que s'ha assenyalat a la pregunta anterior.

Taula 3.13.2. Altres raons per no treballar

Dels següents, assenyali els dos motius principals pels quals alguns dels seus col·legues no treballen	
Fan cursets de tractament	24,6%
Van a l'escola	26,1%
Activitats culturals i esportives	28,0%
Realitzen formació ocupacional	5,9%
Perquè no dona beneficis de condemna	43,0%
Altres	23,0%

Hi ha una raó que sobresurt per damunt de totes, que el treball no redimeix condemna, la qual cosa per a molts ho fa poc desitjable, atès que suposa sotmetre's a una certa disciplina. Tenim, a més, motius que es relacionen amb el fet d'estar realitzant activitats formatives de caire divers, una cosa que no necessàriament ha d'estar contraposada amb el treball, ja que, com hem vist, molts dels entrevistats que treballen també realitzen aquest tipus d'activitats.

També és rellevant que un cert percentatge dels entrevistats contesten en l'apartat d'*altres* i aquí, en forma de resposta lliure, hi tornen a aparèixer els motius assenyalats a la pregunta anterior: perquè els salaris són baixos (10%), perquè tenen les necessitats econòmiques cobertes (4%), perquè tenen aversió al treball (6%).

Aquestes dades expressen la posició d'aquells que rebutgen treballar. Però poden no rebutjar altres activitats, les quals poden interessar-los en si mateixes o per estar més ben considerades pels professionals i funcionaris de la presó o per obtenir a canvi punts de cara a una avaluació favorable per passar de grau. No obstant això, tenint en compte el conjunt de beneficis que el treball pot reportar, convèncer els qui són poc propensos a treballar seria una tasca útil per al mateix sistema i de cara al futur dels presos.

14. Una classificació segons les actituds envers el treball

Els presos entrevistats mostren unes actituds envers el treball que permeten establir una classificació, això és, distingir entre els uns i els altres grups de presos en funció de les motivacions que els porten a treballar, les expectatives i necessitats en relació amb el treball, així com per la importància que concedeixen al treball en la seva estada a la presó. Un intent de classificació suposa sempre deixar al marge diferències, les particularitats de cada pres. No obstant això, i sense oblidar aquestes diferències personals, per a les polítiques penitenciàries pot ser convenient una classificació que permeti ressaltar aquells aspectes significatius que permeten agrupar els presos en grups més o menys

homogenis. Convé tenir present, també, que una classificació d'aquestes característiques com més redueix el nombre de grups que es reconeixen, més elimina les particularitats dels individus, i, contràriament, una consideració que duu a reconèixer un elevat nombre de grups té l'inconvenient que perd interès pràctic.

Per a l'anàlisi següent ens hem servit de la metodologia anomenada anàlisi factorial de correspondències múltiples. Per a aquesta anàlisi hem partit de tretze variables que recullen aspectes diversos sobre les actituds dels presos davant del treball. Aquestes variables són les següents:

- Frases que més convencen sobre del treball: '*Te saca del patio*'; '*No comerme el coco con el tiempo*'; '*Obtener un salario*'.
- El treball li ajuda a...: '*Tener un horario y organizarme la vida*'; '*Aprender hábitos laborales*'.
- Percentatge de sou que gasta i percentatge que envia a la família.
- Voldria fer més hores de treball.
- Com valora el treball que fa.
- Creu que las tasques que fa li ajudaran fora de la presó.
- Com valora el salari que rep.
- Realitza altres activitats complementàries a la presó.
- Deixaria de treballar si pogués.

L'anàlisi factorial redueix les tretze variables precedents a tres noves dimensions, que expliquen el 93,3% de la variància, això és, de la identificació dels grups. Aquestes tres dimensions es caracteritzen pels aspectes següents:

Primera dimensió (de bon tros la més important, ja que explica el 70,9% de la variància):

Distingeix entre aquells que gasten poc en usos personals per tal com destinen els diners a la família, estan satisfets amb el treball que fan, que el consideren útil per al futur, i valoren be també el salari; i aquells que opinen en sentit oposat.

Segona dimensió (explica un 16,1% de la variància):

Distingeix entre els que distribueixen el salari entre despeses personals i família, treballen per sortir del pati, no participen en altres activitats complementàries a la presó (escolars, idiomes, culturals i esportives) i no desitgen treballar més hores; i aquells que opinen en sentit oposat.

Tercera dimensió (explica un 6,3% de la variància):

Distingeix entre els que treballen per '*no comerse el coco*' més que per al salari, estan mitjanament satisfets amb el treball, i participen en activitats complementàries a la presó; i aquells que opinen en sentit oposat.

A partir de les precedents tres dimensiones, l'anàlisi permet agrupar els presos en quatre grups, en funció de com se situen en cada una de les dimensions indicades. Els gràfics 1 i 2 recullen els principals resultats, que es comenten a continuació. Aquests resultats permeten caracteritzar cada un dels quatre grups en els termes següents:

Grup 1: els més insatisfets amb el treball

Constitueixen el 34% dels presos que treballen a tallers. Els presos que pertanyen a aquest grup consideren el treball poc o gens interessant; així ho manifesta un 77% del grup, i creuen que no els suposarà un ajut per, en el futur, trobar una feina (un 75%). Treballen sobretot per passar el temps (un 54%) i sortir del pati (un 76%). Gasten els diners bàsicament en usos personals (així ho afirma el 86%), i gairebé no en destinen a la família. En general, valoren malament el salari que reben (un 88%) i es manifesten insatisfets amb el treball que realitzen (un 54%), que no els aporta experiència. De fet, apareix com el grup més individualista, almenys el que de llarg més importància dóna a la capacitat individual com el factor clau per, en el futur fora de la presó, trobar una feina. El 60% no desitja treballar més hores, i fins i tot un 35% afirma que, si pogués, deixaria de treballar. Aquest grup de presos tendeix a no participar en activitats complementàries a la presó (cursos, activitats culturals, esportives, etc.): un 44% no participa en cap d'elles.

Aquests presos solen estar en tallers de manipulats (un 54%), en tasques que requereixen pocs coneixements i habilitats: un 63% respon que ha après la feina que fa en el seu primer dia de treball. És el grup que pitjor valora les condicions de treball: ventilació, fred, postura física i ritme de treball. Tot i que un de cada tres presos d'aquest grup porta més d'un any treballant a tallers, un 52% no arriba als sis mesos, i un 29% als dos mesos. Pocs d'ells assumeixen responsabilitats d'encarregat, solen treballar jornades de no més de 4 hores (un 57% no excedeix de les 20 hores la setmana precedent a la realització de l'enquesta) i acumulen els salaris més baixos: un 69% de menys d'1,75 euros l'hora. D'aquí que la seva principal queixa en relació amb el treball sigui el salari: un 71% el valora malament. És interessant observar, també, que per a una part important d'aquest grup de presos el treball a tallers no comporta millores en les relacions amb altres presos, funcionaris i companys. Possiblement això motiví que tendixin a valorar malament o amb indiferència el tracte amb els encarregats i coordinadors de taller.

El 61% d'aquests presos són espanyols. Un 87% són condemnats, bona part d'ells amb condemnes llargues (el 29% de més de deu anys) i amb estades ja llargues a la presó (un 22% hi porta més de set anys), un 35% concentrats a Brians. Curiosament entre aquest grup se situa poc més de la meitat dels de tercer grau que treballen a tallers. Possiblement aquest col·lectiu mostri una major insatisfacció envers el treball a la presó a causa que podrien tenir present l'expectativa no satisfeta de treballar fora de l'àmbit penitenciari. Si bé, com a la resta de grups, per edats i sexe no s'aprecien diferències significatives, s'ha de ressaltar que un de cada quatre és separat o divorciat.

Grup 2: els que compatibilitzen treball amb altres activitats i gasten bona part del seu sou

Són el 25% dels presos que treballen a tallers. Es tracta de presos que destinen a usos personals els diners que guanyen (un 84%), participen en altres activitats a la presó (un 89%), especialment en activitats escolars, culturals i esportives, també en estudis d'idiomes. Treballen per '*no comerse el coco*' (així ho responen un 73%) més que pel salari. Es manifesten, en general,

bastant satisfets amb el treball que realitzen (un 55%), i un 59% opina que és molt interessant. Per això, tendeixen a considerar que el treball els ajudarà molt quant surtin en llibertat (un 49%); només un 25% respon que el treball no els ajudarà. És el grup que més valora el fet que el treball els aporta hàbits laborals. És significatiu que el 91% del grup respongui que no deixaria el treball si pogués, la qual cosa concorda amb què un 68% dels mateixos presos desitgen treballar més hores a tallers.

Per als presos d'aquest grup el treball tendeix a millorar les relacions amb funcionaris (un 58% així ho exposa) i amb altres presos (un 48%). Cal destacar també que en la seva majoria treballen en manipulats (un 55%), el 48% porta fins a sis mesos treballant a tallers, pocs d'ells com a encarregats (només un 4%), obtenint els salaris més baixos dins dels tallers carceraris: per al 31% el salari hora no supera els 0,75 euros. No obstant aquests aspectes, aquest grup no destaca per una queixa especial en relació amb el salari. En general, valoren bé aspectes de les condicions de treball, en particular descansos, ventilació i soroll.

Una part significativa (un 33%) d'aquests presos són d'origen magribí, un 50% menors de 30 anys, i sense fills (un 57%). El 66% del grup no supera els estudis primaris.

Grup 3: els que més valoren el treball

Aquest grup està format pel 20% dels presos que treballen a tallers. Són presos que reparteixen els diners entre la família i usos personals. En general aquests presos treballen per '*salir del patio*', com manifesta un 73%, i també per obtenir un salari, segons un 80%. Consideren que amb el treball aprenen hàbits laborals (un 43%). És el grup que en el seu conjunt es manifesta més satisfet amb el treball: un 45% respon que molt i un 20% bastant. Així mateix, opinen que el treball els suposa un ajut, molt o poc important, per a quan surtin en llibertat (un 72%), fins i tot per trobar feina (un 49%). Un 57% opina que el treball que realitza és interessant, i per a un 61% aquest exigeix molta atenció. Aquest grup, davant la pregunta sobre per què creu que el treball els ajudarà quan surtin fora, es decanta més per ressaltar que el treball els proporciona experiència i qualificació laboral. Val a dir que una part important de presos d'aquest grup manifesta que ha après la tasca que realitza en més d'una setmana, per la qual cosa es pot deduir que entre els diferents treballs en tallers a les presons catalanes, solen assumir les tasques més complexes. De fet, un 27% d'aquests presos assumeixen la responsabilitat d'encarregats de taller, un 35% treballa en tallers de muntatge. Així mateix, solen ser els presos amb jornades laborals més llargues: un 45% manifesta haver treballat 40 hores o més la setmana precedent a l'entrevista, i reben uns salaris superiors a la mitjana: un 41% el rep per sobre de 2,25 euros l'hora. D'aquí que un 24% valorí bé el salari i un 35% regular; i que un 90% manifesti que no està disposat a deixar de treballar. Es tracta del grup de presos amb estades més llargues a tallers: un 60% hi porta més d'un any i un 40% més de dos.

Aquests presos valoren bé les relacions amb els companys (un 83%) i sobretot amb encarregats i coordinadors de taller (un 92%). Així mateix, opinen que el treball millora les relacions amb companys i amb funcionaris. Pel que fa a

condicions de treball, el seu principal motiu de queixa té a veure amb la calor; d'aquí que un significatiu 15% apunti que han de millorar-se les condicions higièniques i de salut laboral en els tallers.

Pràcticament la meitat (un 48%) dels presos d'aquest grup no participa en cap activitat carcerària complementària, la qual cosa pot ser deguda que realitzen les jornades laborals més extenses. Es tracta en un 61% de presos espanyols, un 36% amb condemnes de més de deu anys, portant, un 38%, cinc o més anys a la presó; tot i això, un significatiu 27% del presos d'aquest grup són preventius. Finalment, val a dir que un 29% d'aquest grup es troba a la presó de la Roca.

Grup 4: els que treballen per a la família

Constitueixen el 21% dels presos que treballen a tallers. Es tracta de presos que destinen preferentment els diners a la família (un 74%), si bé un 11% del grup majoritàriament estalvia. Treballen per guanyar-se un salari (un 83%), tot i que també alguns destaquen que ho fan de cara a evitar males companyies (un 27%). Consideren que amb el treball aprenen coses útils per al seu futur (un 56%), com també aprenen a tenir un horari i a organitzar-se la vida (un 45%). Així mateix, per a una part important d'aquest grup el treball els suposa un ajut molt important per a quan surtin en llibertat (un 53%); fins i tot consideren que els servirà per trobar una feina (un 58%). En general, tendeixen a estar bastant o molt satisfets amb el treball que fan (un 56%), desitjarien treballar més hores (un 76%), tot i que un 58% ja en va treballar 30 o més hores la setmana precedent a l'entrevista. Per aquest motiu, un 86% manifesta que no deixaria el treball.

Però al treball se li reconeixen altres aspectes positius: millora les relacions amb companys (un 77%), amb funcionaris (un 59%) i amb altres presos (un 49%). Cal destacar que per a un 36% dels presos del grup, tots els seus amics treballen en el taller.

El 35% d'aquests presos es concentra en tallers de muntatge; i fins a un 21% treballen com a encarregats de taller. Són els presos amb salaris més elevats: un 24% guanya més de 3 euros per hora. D'aquí que un 26% valori bé el salari, però que un 34% el valori malament.

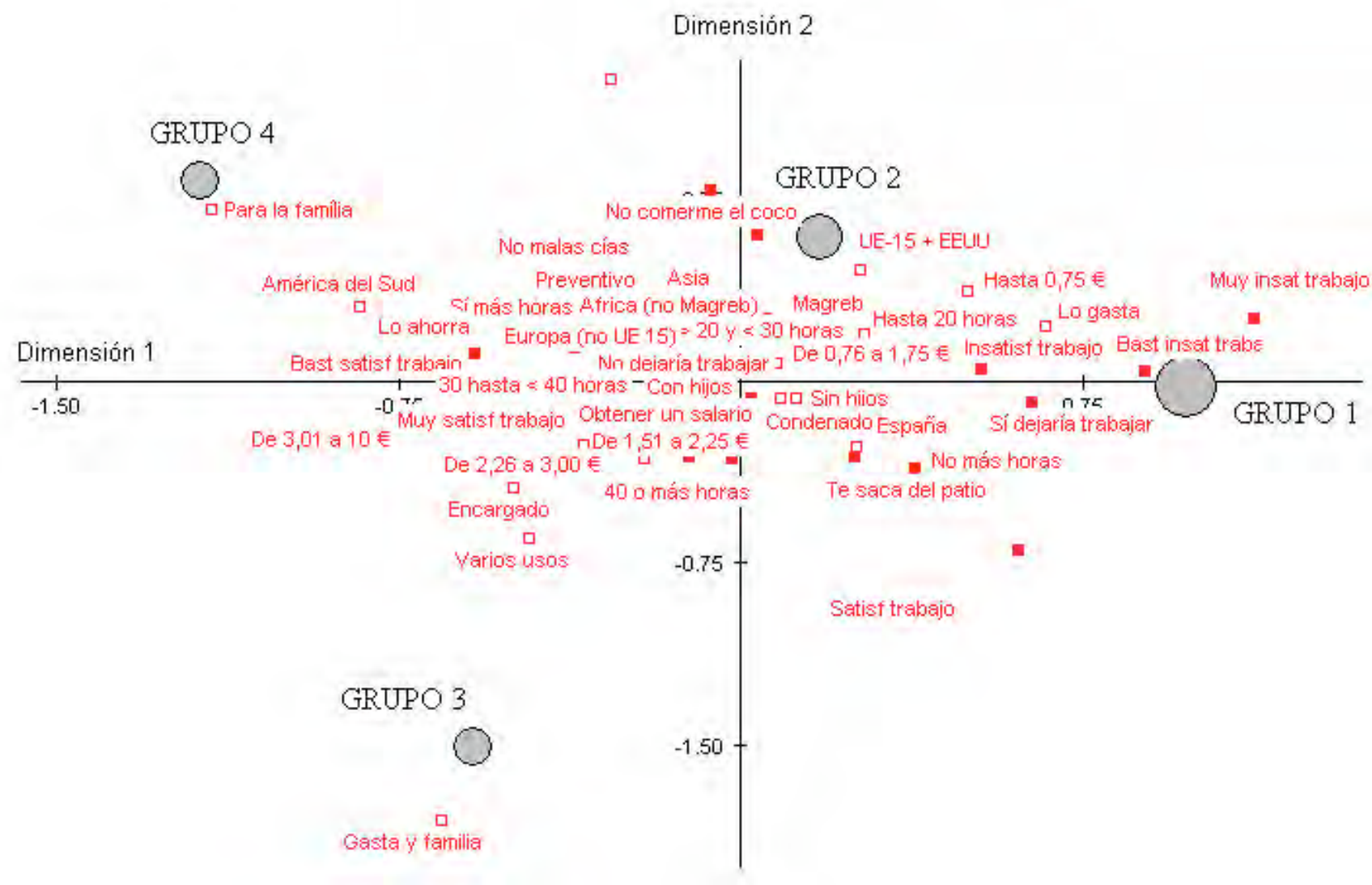
Per a aquest grup de presos el treball sol ser molt interessant (un 73%), exigint molta atenció (un 65%), a més de molt esforç (un 31%). Tendeixen a valorar bé els diversos aspectes de les condicions de treball, com són la il·luminació, el ritme de treball, la ventilació, la postura física, el fred o la calor.

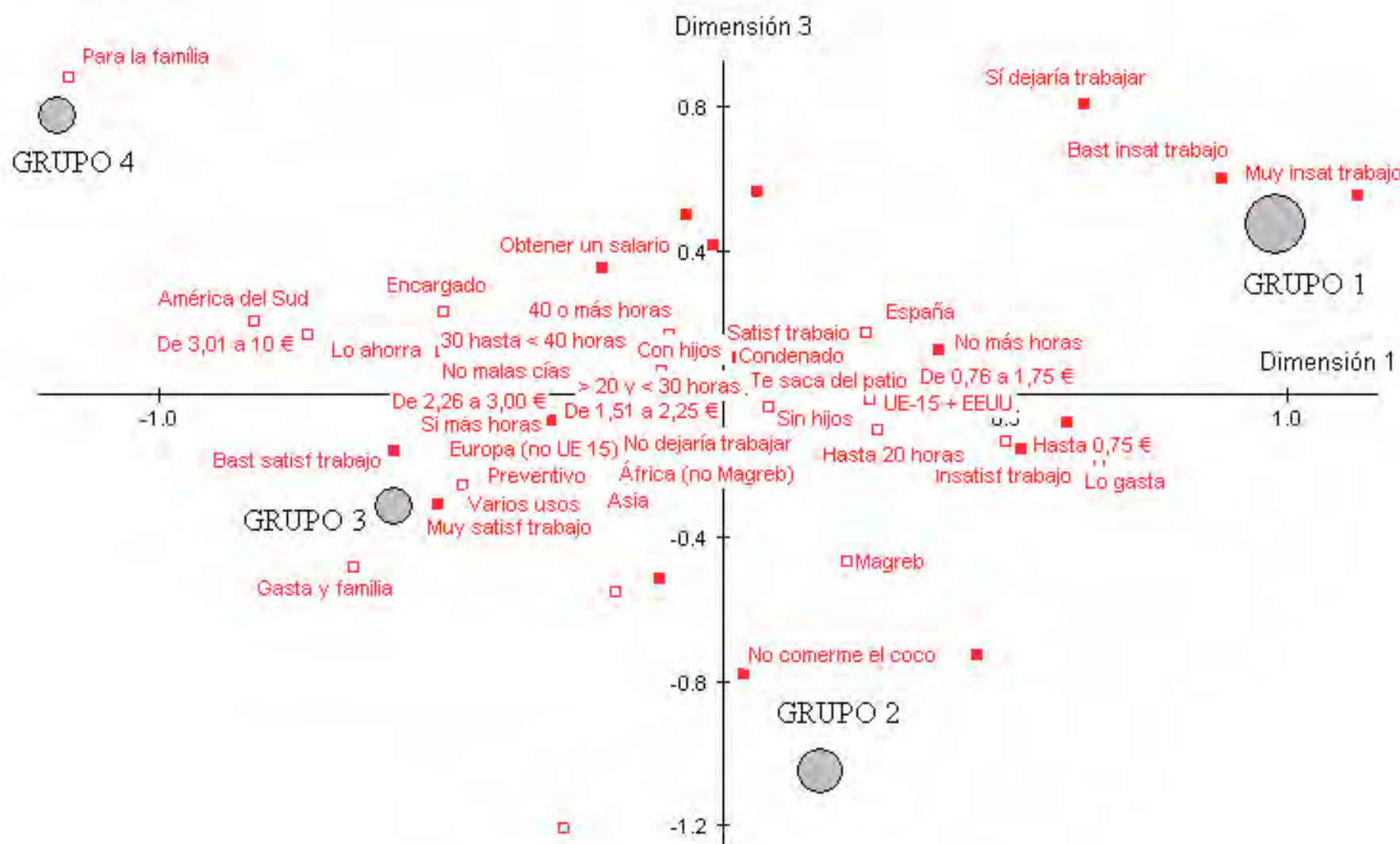
Finalment, val a dir que un 42% d'aquest grup són presos d'origen sud-americà, un 68% amb fills, un 44% casats o amb parella, i un significatiu 11% amb estudis universitaris. Un 37% està a la presó Model de Barcelona.

Els grups tres i quatre s'apropen molt entre ells, tal com es pot veure al gràfic final.

Taula 14.1. Caracterització dels grups (en % de presos de cada grup que responen a la característica)

	GRUP 1	GRUP 2	GRUP 3	GRUP 4
Treballa bàsicament pel salari	67%	45%	80%	83%
Gasta més del 75% del sou	86%	84%	10%	3%
Destina a la família més del 75% del sou	2%	1%	9%	74%
Molt satisfet amb el treball	13%	38%	45%	36%
Molt insatisfet amb el treball	23%	4%	3%	4%
Índex de satisfacció amb el treball (d'1 molt insatisfet a 6 molt satisfet)	3,14	4,65	4,88	4,74
Les feines que fa l'ajuden molt per a un treball fora, quan surti	10%	49%	44%	53%
Valora malament el salari	88%	54%	39%	34%
Considera que les feines que fa són molt interessants	22%	59%	57%	73%
Considera que les feines que fa no són gens interessants	43%	14%	9%	10%
Participa en activitats complementàries a la presó	57%	89%	52%	69%
Deixaria de treballar	35%	8%	10%	12%
Creu que el treball millora les relacions amb els companys de treball	59%	74%	76%	77%
Creu que el treball millora les relacions amb els funcionaris	38%	58%	59%	59%
Porta no més de 6 mesos a tallers	52%	48%	29%	35%
Porta més d'un any a tallers	35%	60%	44%	41%

IV. CONCLUSIONS

Possiblement les respostes al qüestionari, així com les entrevistes realitzades als presos, estiguin condicionades en algun grau pel *llenguatge políticament correcte*. Això ens obliga a fer unes conclusions plenes de matisos. Aquestes segueixen el fil conductor exposat en les hipòtesis a partir de les quals hem emprès aquest estudi. Els resultats obtinguts en el treball empíric ens confirmen l'argument sostingut en les conjectures inicials, però també ens descobreixen uns altres aspectes no considerats inicialment en les hipòtesis.

En relació amb la hipòtesi general, podem confirmar la important funció que té el treball com a activitat estructuradora de la vida quotidiana dels presos, així com l'aprenentatge mitjançant el treball de pautes i hàbits de conducta: autodisciplina, puntualitat, responsabilitat, valoració de l'esforç, etc. En altres paraules, el treball té una funció educativa important, especialment per a aquells que provenen dels fracàs escolar i de trajectòries vitals desestructurades, problemes especialment evidents en els joves. Aquesta funció educativa i terapèutica del treball pot resultar a primera vista invisible, però l'adquisició d'hàbits pautes és fonamental per a l'adquisició de valors lligats al procés de resocialització i, així, per a la posterior reinserció social.

La majoria dels reclusos que treballen valoren positivament la funció del treball "per organitzar-se la vida" a la presó, per això és especialment important oferir treball al col·lectiu de reclusos que tenen els nivells educatius més baixos, ja que per a bastants d'ells constitueix la primera experiència laboral consistent.

El treball té diferents finalitats, distintes maneres de valoració i motivació. Però sobretot té dues grans funcions. La primera és facilitar el control de l'ordre social en la vida quotidiana de les presons. La segona és facilitar la socialització del reclus mitjançant l'aprenentatge de pautes que li permetin interioritzar valors i formes de comportament. Aquestes idees les reprenem en aquestes conclusions seguint el fil conductor de les hipòtesis mencionades.

Funcions del treball

1. El treball és ben valorat pels reclusos com a una forma d'ocupar el temps i estructurar la vida quotidiana a la presó. Tanmateix, la predisposició vers al treball la tenen en major mesura aquells presos amb hàbits laborals previs i amb càrregues familiars, així com alguns reclusos estrangers.
2. Els reclusos que tenen un nivell educatiu mitjà i superior són els que valoren més la funció educativa del treball, cosa que ens confirma el paper que també té el procés de socialització escolar en l'adquisició d'hàbits i pautes d'autodisciplina. Per tant, associada amb aquesta observació, podem suggerir la necessitat de potenciar la formació

professional i ocupacional amb la finalitat de desenvolupar processos de socialització a través de l'educació.

3. El treball també té una important funció per a l'estabilitat emocional dels reclusos, ja que els permet sortir del pati, evitar situacions potencials de conflicte i determinar un tipus d'oci perniciosos. Per això podem concloure que el treball té també com a funció contribuir a la seguretat i al sosteniment de l'ordre a la presó. Dit d'una altra manera: *el treball és un important guardià de l'ordre a les presons*.
4. El treball com a funció d'estabilització emocional hauria de desenvolupar-se especialment per als joves, els quals són els més temptats pels "mals pensaments", com es diu en l'argot carcerari. Els joves que veuen passar els millors anys de la seva vida entre reixes són els que més tendeixen a la conflictivitat en el pati o a "menjar-se el cap" durant les llargues hores d'oci. Per consegüent, el treball és important per "espantar mals pensaments". El treball millora l'autoestima del reclus i el seu desig de reinserció a una vida normal. El treball ajuda els presos a autovalorar-se com a "normals".
5. El treball és valorat pels reclusos com una forma d'obtenir "dineros". L'obtenció d'un salari és important especialment per a aquells reclusos estrangers, que necessiten enviar recursos econòmics a les seves famílies o bé necessiten disposar de recursos econòmics dins de la presó. El salari no és l'únic determinant en la motivació vers el treball. La majoria dels entrevistats ens han assenyalat el fet que els salaris són baixos. Però són una minoria els que ens indiquen que els baixos salaris no estimulen a la predisposició cap al treball. Això no obstant, el sorprenent és que el treball té unes altres funcions importants, com són les funcions estructuradores del temps, l'evitació de conflictes i l'estabilitat emocional. De tot això es pot col·legir l'alta valoració que mostren els reclusos envers el treball.
6. A més, el treball és percebut pels reclusos com a important per aprendre alguna cosa útil per al futur i la posterior reinserció professional. Per això, hem subratllat especialment que el treball qualificat genera expectatives i confiança professional amb vista a la futura reinserció social. Els treballs qualificats existents actualment a les presons són escassos (forn, fusteria, confecció, impremta i alguns altres més). Seria necessari desenvolupar més l'oferta d'oportunitats de formació professional a través de treballs més qualificats, atesa la importància que té l'aprenentatge de professions més qualificades perquè aquestes generen expectatives de reinserció.
7. En altres paraules, el treball té dues grans funcions. L'una com a guardià de la presó per evitar conflictes i canalitzar les energies dels reclusos, i l'altra com a instrument de socialització, d'interiorització subjectiva de pautes i normes de comportament.

Selecció i accés al treball

8. En la selecció i accés al treball dels reclusos topen a vegades dues lògiques en els criteris utilitzats per part del personal expert. D'una banda, els criteris de la Junta de Tractament que consideren el treball com un instrument terapèutic més i, de l'altra, els caps de taller del CIRE que tendeixen a considerar el treball més des de la lògica de la productivitat perquè aquests es veuen sotmesos i pressionats per les empreses i institucions externes que encarreguen el treball. Aquestes dues lògiques haurien de ser compatibles i per això és importat una estreta coordinació entre les Juntes de Tractament i el CIRE.

Qualificació del treball

9. Una bona part del treball a les presons és poc qualificat però això facilita un ràpid aprenentatge i la immediata incorporació del reclus al treball. En cas contrari, seria molt difícil oferir treball a reclusos que tenen un baix nivell d'estudis i procedeixen, en bona part, de trajectòries vitals desestructurades.
10. La majoria dels reclusos realitzen treballs poc qualificats que s'aprenen en un breu període de temps, una cosa similar al que succeeix també a la societat. No per això hem de menystenir la realització de treballs de baix contingut de formació professional. Aquests treballs poc qualificats tenen funcions terapèutiques i funcions d'aprenentatge d'altres habilitats socials, com treballar en grups, establir relacions socials i aprenentatge de pautes i hàbits. De fet, fins i tot els entrevistats que realitzen tasques poc qualificades ens han indicat que el treball és font d'interès i motivació.
11. La majoria dels reclusos que treballen a mitja jornada desitgen treballar més hores, especialment estan motivats a treballar més hores els reclusos llatinoamericans, africans i els asiàtics, pressionats ambdós grups per la necessitat d'enviar diners a les seves famílies.

Condicions de treball

12. Respecte a les condicions físiques i ambientals del treball, la situació en cada una de les presons depèn del tipus d'instal·lacions. Alguns indicadors posen de relleu que les condicions de treball són relativament acceptables. L'exigència d'esforç és l'indicador més criticat per part dels reclusos. Tanmateix, no sembla que aquest esforç sigui realment molt exigent segons les nostres observacions "in situ". Aquesta percepció subjectiva de l'esforç pot estar relacionada amb aquesta falta d'hàbits de treball. De fet, aquells que accepten de millor manera aquesta exigència d'esforç són els reclusos llatinoamericans, possiblement acostumats a treballar en pitjors condicions. Uns altres indicadors com la il·luminació, la ventilació, el soroll, la calor, el fred i la postura física són manifestament millorables segons els reclusos, particularment en algunes presons.

13. La primera demanda dels reclusos és la millora dels salaris: la majoria, el 58%, consideren que els salaris són baixos. La segona millora reclamada pels reclusos es refereix a l'organització del treball, però com a problema està a molta distància (10%) en les preocupacions dels reclusos. El major malestar està localitzat als tallers de fusteria, manipulats i serralleria. Per distinció de gènere, són en major proporció les dones les que consideren que estan en pitjors condicions salarials que els homes. Per origen, el major malestar es localitza en el col·lectiu d'espanyols, ciutadans de la UE-15 i magribins. En canvi, consideren millor la retribució salarial els reclusos llatinoamericans i asiàtics. Amb tot, aquest malestar es troba particularment en aquells que treballen menys hores. Per consegüent, potser el problema no sigui únicament la retribució salarial, sinó més aviat el baix nombre d'hores que treballen aquells que aspiren a obtenir més recursos econòmics.
14. Les diferències salarials són grans també si considerem el salari mitjà per hora treballada. La diferència entre muntatge i manipulats és quasi el doble. El col·lectiu de les dones té fortes diferències salarials amb els homes.
15. Els reclusos assenyalen dos motius per explicar per què alguns dels seus col·legues rebutgen les ofertes de treball: un és els baixos salaris, i l'altre és la percepció d'alguna ajuda familiar des de l'exterior. D'aquí que la motivació per a la millora salarial és un aspecte important, però no determinant, en les valoracions dels reclusos. Tot i això també consideren que altres activitats (formatives) i el fet que el treball no redueixi condemna són factors desmotivadors del treball.

El treball com a relació social

16. El treball com a relació social és important, en la mesura que permet millorar la relació amb els companys i amb els caps de tallers. Sembla que els reclusos tinguin una millor relació amb els caps de tallers que amb els funcionaris de la presó. En poques paraules, el treball millora el clima social de la presó, cosa que potser permet estalviar altres recursos econòmics i materials destinats al control.

Satisfacció en el treball

17. El treball és valorat com a satisfactori i molt satisfactori per quasi 2/3 dels presos. Aquesta alta valoració del treball ens suggereix que els baixos salaris no són causa suficient per desmotivar el reclus. La satisfacció en el treball es deriva de les seves funcions socials i de la generació d'expectatives de cara al futur.
18. Un altre indicador que genera el treball remet a l'afirmació que fan més del 80% dels reclusos: tot i que poguessin, *"no deixarien de treballar"*. Per tant, una vegada més, hem d'assenyalar que el treball

per als reclusos no és només el salari. El treball té uns altres significats i valors relacionats amb la vida quotidiana i el futur. La reinserció social passa per la valoració del treball, per bé que aquesta no té un paper exclusiu. En la reinserció intervé també l'edat del reclus, el fet de tenir parella i afecte, el suport social i familiar extern.

El treball com factor de reinserció social

19. Al voltant d'un 40% dels presos assumeixen el treball amb una actitud procliu a la reinserció: aquests creuen que els serà útil per al futur, pensen que el treball que fan ara els ajudarà per trobar un altre treball en sortir de la presó, envien a les seves famílies una part dels diners que guanyen, creuen que el treball els permet tenir un tipus de vida a la presó distinta i alternativa a estar en el pati. Aquests reclusos també fan una valoració molt o bastant satisfactòria del seu treball i participen en activitats escolars, culturals i esportives.

SUGGERIMENTS SOBRE POSSIBLES LÍNIES D'ACCIÓ

1. Impulsar l'ocupació a les presons

- El sistema penitenciari hauria d'estimular l'increment de la població ocupada a les presons. Per això, és necessari ampliar l'oferta de treball per als reclusos, complementant dita oferta tant amb treball poc qualificat com amb altres treballs més qualificats, que permetin al reclus una gradual promoció en el treball durant la seva estada a la presó i adquirir una professió.
- Ampliar l'oferta de treball de caràcter comunitari; per exemple, neteja de boscos, arreglar edificis públics, etc.
- Sol·licitar i assumir encàrrecs d'altres administracions públiques, com treballs d'impremta, neteja de roba, manteniment, etc.
- Assumir els treballs de manteniment de les mateixes presons: serveis de cuina, menjadors, serveis de manteniment, com reparacions elèctriques, fusteria, pintura, etc.
- Augmentar les hores de treball per millorar a tothom el salari, ja que la percepció subjectiva segons la qual els salaris són baixos obeeix particularment al baix nombre d'hores de treball realitzades.

2. Coordinació del CIRE i Junta de Tractament

- Millorar la coordinació entre els professionals de la Junta de Tractament i els caps de taller del CIRE per aconseguir una millora en la selecció de reclusos que accedeixen al treball. El tractament terapèutic és compatible amb el treball si es distribueix bé el temps al llarg del dia. No sols això, el treball també pot ser part de la mateixa teràpia.

3. Potenciar el treball per reduir la conflictivitat

- Potenciar el treball per als joves amb la finalitat de reduir la possible conflictivitat d'aquest col·lectiu.

4. Millorar la infraestructura de les presons i les relacions amb el seu entorn per facilitar el desenvolupament del treball

- Reformar alguns tallers i mòduls de determinades presons per fer-los més versàtils i útils per a la producció i el treball. Hi ha mòduls i tallers que presenten dificultats per a la circulació interna de mercaderies i de la mateixa producció. Així mateix, l'estructura d'algunes presons dificulta l'accés dels camions amb mercaderies i les tasques de càrrega i descàrrega. El suggeriment que fem és adequar la infraestructura de les presons a les necessitats de producció, circulació de mercaderies, càrrega i descàrrega d'aquestes, així com l'entrada i sortida dels camions.
- Aprofitar els recursos econòmics que ofereixen els polígons industrials situats a l'entorn de la presó (Can Brians, Mollerussa). La proximitat entre les presons i les empreses facilitaria el transport dels reclusos i les comunicacions entre presons i empreses, cosa que també al seu torn podria afavorir l'oferta de treball cap a les presons. Aquesta fórmula d'agrupació d'empreses al voltant de la presó potser podria contribuir al desenvolupament local de determinades àrees rurals o semirurals.

5. Millorar la formació professional

- Vincular la formació ocupacional a la presó amb la possibilitat de practicar aquest coneixement d'ofici durant l'estada del reclus a la presó.
- Organitzar el treball de manera que possibiliti una gradual promoció del reclus passant per diferents tallers i millorant gradualment la seva retribució salarial. Això es podria aconseguir amb polítiques laborals intenses.
- Potenciar la formació ocupacional i professional perquè genera expectatives de reinserció social. Especialment s'ha de potenciar la formació durant els últims anys de condemna del reclus perquè aquest coneixement professional no quedi obsolet.

6. Reinserció social

- Desenvolupar i millorar el suport (assessorament legal, assessorament laboral, etc.) als exreclusos durant un període de temps per facilitar-ne la reinserció.
- Desenvolupar més les experiències pilot de treball a l'exterior, en fàbriques i empreses per a reclusos en situació de segon i tercer grau i en l'última fase de la seva condemna, seguint l'experiència de Raïmat. En aquest sentit, per millorar les sortides i entrades dels reclusos, s'hauria de millorar el transport des de la presó (cas Can Brians) fins a l'empresa i al revés.

- Potenciar el treball en empreses fora de la presó per a aquells condemnats en segon i tercer grau podria facilitar una reinserció gradual amb la finalitat de millorar l'autoestima i les relacions socials dels presos amb l'entorn social exterior de les presons. Aquesta transició gradual entre la presó i l'excarceració pot ajudar en el procés de reinserció laboral i social.

Bibliografia

- Almeda, E. (2003): *Mujeres encarceladas*, Barcelona, Ariel.
- Balladriga, M. (2004): *Notes sobre la situació penitenciària a Catalunya*, Barcelona, Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autonòmics i Locals.
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2003a): *Activitats desenvolupades en els tallers dels centres penitenciaris de la província de Barcelona des de l'any 1999 fins a l'actualitat*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2003b): *Empreses distribuïdes per centres*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2004a): *Dades estadístiques i altres*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2004b): *Ràtio nòmina/SMI per CP*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2004c): *Treball productiu. Indicadors d'activitat: persones ocupades. Comparativa 2003-2004*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2004d): *Treball productiu. Indicadors d'activitat: jornades laborals. Comparativa 2003-2004*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2005a): *Objectiu del CIRE*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2005b): *Treball productiu. Comparativa 2000-2005*, Barcelona, CIRE. (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2005c): *Objectius generals*, Barcelona, CIRE. (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2005d): *Treball productiu: persones ocupades per centres*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2005e): *Treball productiu: persones ocupades per centres*, Barcelona, CIRE. (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2005f): *CIRE. Centre d'Iniciatives per a la Reinserció*, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2005g): *Podem fer-ho*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2005h): *Mostra per a l'enquesta de la recerca "El treball productiu a les presons catalanes (QUIT-UAB)"*, CIRE. (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2006a): *Indicadors de seguiment d'activitat. Producció. Dades totals de persones ocupades per centre 2005*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2006b): *Indicadors de seguiment. Jornades de treball. Dades totals per centre 2005*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2006c): *Desembre de 2005. Centres penitenciaris per diferents poblacions penitenciaris i laborals*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2006d): *Volum de cursos/alumnes matriculats. Dept. de formació. Any 2005*, Barcelona, CIRE (mimeo).

- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2006e): *Característiques població reclusa i població reclusa a tallers productius*. Febrer de 2006, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2006f): *Grau d'instrucció*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2006g): *Població reclusa per centres penitenciaris*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2006h): *Treballadors per tipus de demanda de producte*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2006i): *Ingressos per producte*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2006j): *Dades sobre Plans d'Ocupació 2005*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) (2006k): *Memòria 2005*, Barcelona, CIRE (mimeo).
- Colectivo IOÉ (2003): "Inserción laboral de la población reclusa en la Comunidad de Madrid", a *Panóptico*, núm. 5 (nueva época), Barcelona, Virus.
- Comissió de Presons de Justícia i Pau (2002): *La presó a Catalunya. Una diagnosi de la situació actual*, Barcelona, Justícia i Pau.
- Christie, N. (1993): *La industria del control del delito, ¿la nueva forma del holocausto?*, Buenos Aires, Editores del Puerto.
- Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (2006a): *Pla director d'equipaments penitenciaris (2004-2010). Línies bàsiques d'actuació*, Barcelona, Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.
- Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (2006b): *Estadística bàsica 99/00/01/02/03/04/05 i comparativa Juny/Desembre 05. Serveis penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Publicació Semestral (Gener de 2006)*, Barcelona, Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.
- El País (2006): "Reincidencia o reinserción. 1 y 2", 13 i 14 de febrer de 2006, Madrid, *El País*.
- Jenkins, et. alt. (1974): *The post-prison analysis of criminal behavior and longitudinal follow-up evaluation of institutional treatment*, Elmore, Rehabilitation Research Foundation.
- Ladipo, D. (2001): "El crecimiento del complejo industrial-carcelero en EEUU", a *New Left Review*, núm. 7 (març/abril), Madrid, Akal.
- López Blanco, S. i Álvarez Arias, R. (2003): "El trabajo productivo en las cárceles catalanas", a *Panóptico*, núm. 5 (nueva época), Barcelona, Virus.
- Martín Pallín, A. (2006): "De los delitos y de las penas", 2 de març de 2006, Barcelona, *El Periódico*.
- Martínez-Fresneda, G. (2006): "Condena y reinserción", 9 de febrer de 2006, Barcelona, *Actualidad. 20 minutos*.
- Matthews, R. (2003): *Pagando tiempo. Una introducción a la sociología del encarcelamiento*, Barcelona, Edicions Bellaterra.
- Navarro Villanueva, M. (2002): *Ejecución de la pena privativa de libertad: garantías procesales*, Barcelona, J.M. Bosch.
- Observatori del Sistema Penal i dels Drets Humans (OSPDH) (2004): *L'empresonament a Catalunya*, Barcelona, Edicions de 1984.
- Observatori del Sistema Penal i dels Drets Humans (OSPDH) (2005): *El populisme punitiu*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona. Regidoria de la Dona i Drets Civils.

- Redondo, S. i altres (1997): *El cost de la justícia penal*, Barcelona, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.
- Ribas, N. i altres (2005): *Rastreando lo invisible. Mujeres extranjeras en las cárceles*, Barcelona, Anthropos.
- Wacquant, L. (1995): *Las cárceles de la miseria*, Barcelona, Paidós.
- Young, C. (1996): *The criminology of intolerance: zero-tolerance policing and the American prison experiment*, Londres, Middlesex University.

ANNEX

I.	Annex informatiu del capítol I	2
II.	El cas RAÏMAT	6
III.	Taules que s'han fet servir a la redacció de l'informe i que no apareixen al text	12

I. Annex informatiu del capítol I

Taula 1. Disposicions jurídiques més importants de la Relació Laboral Especial Penitenciària del Reial Decret 782/2001

Àmbit i subjecte regulat	- Treball directament productiu i treball en benefici de la comunitat; se n'exclouen les ocupacions no productives que es desenvolupin a les presons: formació professional ocupacional, l'estudi i la formació acadèmica, tractament vinculat amb l'ocupació, prestacions personals en serveis auxiliars comuns, les activitats realitzades en el marc de cooperatives o similars, etc. - Treballadors dels tallers productius i treballadors sotmesos a condempnes de treball en benefici de la comunitat; se n'exclouen els interns en règim obert amb una ocupació a l'exterior, alliberats condicionals i exreclusos. - Organisme Autònom de Treball Penitenciari i Formació per a l'Ocupació o organisme autònom equivalent. Gestiona el treball, la formació i l'assistència social penitenciària. Les seves accions empreses han de ser validades pel director del centre penitenciari. Té competències en tot el territori de l'Estat espanyol a excepció de Catalunya. A Catalunya el paper d'aquest organisme el realitza el <i>Centre d'Iniciatives per a la Inserció</i> (CIRE). En aquest cas el director del centre no valida les seves accions.
Finalitat	- Facilitar inserció laboral conjugant formació i exercici d'activitat laboral. - L'activitat als tallers productius és productiva i remunerada. El treball en benefici de la comunitat és no retribuïda i per tasques d'utilitat pública.
Accés als llocs de treball	- Elaboració per part de l'Organisme Autònom de Treball penitenciari i Formació per a l'Ocupació, en el cas de la resta de comunitats autònomes d'Espanya, i per part del CIRE, en l'àmbit territorial de Catalunya, de la llista de llocs de treball (de perfil similars als del mercat laboral) i vacants disponibles, i selecció de candidats per part de la Junta de Tractament. La selecció dóna prioritat, per ordre, a les situacions següents: 1. Els interns amb un programa individualitzat de tractament que consideri el desenvolupament d'una activitat laboral. 2. Els interns penats sobre els preventius. 3. L'aptitud laboral de l'intern en relació amb les característiques del lloc de treball. 4. El comportament penitenciari. 5. El temps de permanència en l'establiment penitenciari. 6. Les càrregues familiars. 7. Els interns provinents d'un altre centre penitenciari, que hagin treballat més d'un any, amb valoració favorable del treball realitzat.
Salari, temps de treball i condicions de treball	- Mecanismes de retribució i incentivació monetària a elecció de l'Organisme Autònom de Treball Penitenciari i Formació per a l'Ocupació (CIRE). - Salari referenciat al Salari Mínim Interprofessional. - Salari inclourà part proporcional de la retribució per als dies de descans i vacances i, si escau, gratificacions extraordinàries. - Adequació a la legislació vigent en matèria de prevenció de riscos laborals. - Dret a descans setmanals (1 dia i mig) i vacances anuals (30 dies

	anuals o part proporcional). - Formació i promoció en el lloc de treball. - Categories laborals. 2 grans grups: operari base (realització de prestacions encomanades) i operari superior (realització de prestacions i col·laboració en la seva organització i desenvolupament). Aquesta distinció afectarà la retribució. - Presos traslladats a un altre centre penitenciari per raons d'arrelament familiar o altres raons per a la millora del tractament penitenciari i que duguin treballant durant més d'un any, tindran prioritat en la selecció de personal el centre de destinació.
Durada, suspensió i extinció de la relació laboral	- Coincidirà el temps de prestació amb la d'obra o servei encomanat al treballador. S'ha d'entendre com la dels contractes d'obra i serveis determinats. - Raons de suspensió: mutu acord, incapacitat temporal dels treballadors, maternitat i risc d'embaràs, raó major temporal, suspensió d'ocupació i sou per compliment de sancions disciplinàries penitenciàries d'aïllament, raons de tractament advertides per la Junta de Tractament, trasllats dels interns amb absències no superiors a dos mesos i durant permisos i sortides, i raons de disciplina i seguretat penitenciària. - Raons d'extinció: mutu acord, finalització obra o servei, ineptitud treballador, mort o gran invalidesa, jubilació, força major impossibilitadora de prestació, renúncia de l'intern, no-adaptació a canvis prestació, excarceració, contractació empreses de l'exterior per a presos en tercer grau, raons de tractament advertides per la Junta de Tractament, trasllat de l'intern a un altre centre penitenciari superior als dos mesos, disciplina i seguretat penitenciària i incompliment dels drets laborals bàsics. - Inexistència de la figura de l'acomiadament improcedent i la de remissió a la legislació laboral comuna que permeti aplicar-la.
Seguretat Social	- Els treballadors queden inclosos en el Règim General de la Seguretat Social. - Són atorgats els subsidis per desocupació una vegada són alliberats de la presó.
Acció i negociació col·lectiva	- Les persones preses no tenen dret a la creació de sindicats i a les reivindicacions col·lectives laborals habituals, com ara la vaga i la negociació col·lectiva.
Tractament penitenciari	- Dret que es valori el treball productiu realitzat en relació amb el règim i el tractament penitenciari, així com per a la concessió de beneficis penitenciaris quan es compleixin els requeriments establerts per la legislació.
Legislació bàsica de major rang o precedent bàsica al RD 782/2001	- Constitució Espanyola del 1978 - Codi Penal del 1973 (Regulació penal anterior amb menció al treball productiu. Regulació clarament distinta a l'actual que conferia un dia de descompte de pena per cada dos dies de treball, a excepció que s'hagués intentat o consumat trencar la condemna o es presentés una recurrent conducta dolenta. De fet, fou durant el règim franquista que es consolida aquesta norma, la qual està recollida en el <i>Reglament del treball penitenciari realitzat a l'interior de les presons</i> del 1946 i en el <i>Reglament de Servei de Presons</i> del 1956. S'hi establia que un dia de treball equivalia a un dia de reducció de condemna en cas de nivells de conducta i producció normals del pres, a dos dies si eren elevats i cinc de redempció en cas de ser extraordinaris). - Codi Penal del 1995 (Regulació penal anterior amb menció al treball. Des d'aleshores, el treball no es considera redemptor de

	pena). - Codi penal del 2003 (No menció directa al treball. Té clars efectes indirectes, però, en suposar un allargament efectiu del compliment de les penes i endurir l'obtenció de beneficis penitenciaris. Aquests últims tendeixen a dependre cada vegada més de la capacitat per part del pres en fer front a la responsabilitat civil del delictes per al qual se l'ha condemnat. En aquest últim sentit, la voluntat i el concurs en el treball remunerat a la presó és també una prova de la disposició del pres a fer front a dita responsabilitat). - Reglament Penitenciari del 1981 (Menció i regulació anterior). - Articles 134 a 152 del Reglament Penitenciari del 1996 (regulació anterior derogada per RD 782/2001). - Reglament Penitenciari del 1996 (Regula aspectes importants considerats al RD 782/2001). - Decret 573/1967 d'assimilació de reclusos treballadors a treballadors per compte aliè per a la inclusió dels primers al Règim General de la Seguretat Social (Regulació anterior derogada per RD 782/2001). - Llei de Relacions Laborals del 1976 (Menció). - Estatut dels Treballadors del 1981 (Menció). - Estatut dels Treballadors del 1995 (S'aplica la legislació laboral comuna quan ho mencionin explícitament la legislació penitenciària o el mateix RD 782/2001). - Reial decret 2/1995 de la Llei de procediment laboral (Regulació per a l'establiment de demandes laborals). - Reforma laboral del 2001 (Adscripció des d'aleshores de les persones amb relació laboral penitenciària a accions dels Programes de Foment de l'Ocupació). - Reial decret 3482/1983 sobre traspàs de serveis de l'Estat a la Generalitat de Catalunya en matèria d'Administració Penitenciària (Competències de gestió i execució penitenciària de Catalunya). - Llei 5/1989 per a la creació del Centre d'Iniciatives per la Inserció (CIRE) (Regulació de l'entitat organitzadora del treball productiu als centres penitenciaris de Catalunya). - Decret 209/1989 pel qual s'aproven els Estatuts del Centre d'Iniciatives per a la Reinserció. Modificats pel Decret 284/2002 i pel Decret 68/2004. - Sentència de la Sala del Social del Tribunal Suprem, de data 5 de maig de 2006, dictada per unificació de doctrina (728/05).
--	--

Font: Elaboració pròpia a partir de la citada normativa jurídica, CIRE (2005c), Colectivo IOÉ (2003), OSPDH (2004), OSPDH (2005), López Blanco i Álvarez Arias (2003) i Redondo i altres (1997).

Taula 2. Tipus de producció i producte als tallers dels centres penitenciaris de Catalunya. 2005

Producció	Producte
Impremta	Carpeteria, catàlegs, formularis autocopiatius, impresos, opuscles i revistes, papereria en general (paper de cartes, sobres, targetes, etc.), serigrafia i talonaris
Manipulats	Bosses paper, brides, ensobrar encens, caixes de cartró, embossar gorres bany, subjecció mosquiteres, manipular molles, manyoples i esponges, embossar cargols i taps, empaquetar baralles cartes, ambientadors i fregalls, pastilles antiarna, netejar i encaixar gots, cordills de sabates, posar cordonets a llibres, pintar figures, carpetes de cartró, penja-robes, clipar guies, posar etiqueta a envasos, pipetes de laboratori, hams, bobines i embossar tacs
Muntatge	Muntar carpetes, clipar guies, triangle cotxe, plantes artificials, peces automoció, cablejat elèctric, muntar caixa llum, muntatge vàlvula, cablejat retrovisors, muntatge elèctric, estors material elèctric, fanals i altres aparells de llum, cablejat retrovisors, suports per a televisió, estanyar connectors, para-sols i coixineria, muntatge mecànic i elèctric, polir paelles, peces elèctriques, cablejat pastilles de fre, panys, reciclatge ordinadors i làmpades de cotxes
Confecció	Bates, bosses, cobrellits, coixins i coixineres, cortines, davantals, draps de quiròfan, gorres, jocs de taula, llençols, marroquineria, necessers, roba de treball, roba d'un sol ús, sacs de runa, tovalles i tovalloles
Fleca	Pa i pastes
Fusteria	Caixes de vi i cava, expositors i palets
Embalatge	Caixes fruita
Serralleria	Contenidors diversos, expositors, llits, reixes per a finestres, tubs d'escapament i xemeneies

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CIRE (CIRE, 2006a i b)

II. EL CAS RAÏMAT

1. Introducció

Aquest cas mereix un tractament especial en ser una experiència única i interessant. Des de fa uns quinze anys, un grup de reclusos surt cada dia a treballar fora de la presó. Aquesta experiència va començar amb un grup petit de reclusos i gradualment s'ha anat ampliant fins a l'actualitat: al voltant de noranta interns surten actualment a treballar a unes instal·lacions industrials situades al mig de les finques de Raïmat, on es cultiva la vinya. Cada dia un autobús els trasllada des de la presó de Ponent fins a un bell i tranquil paratge del camp del Segre i sense quasi vigilància. Al capvespre tornen en el mateix autobús a la presó, on passen el recompte i descansen.

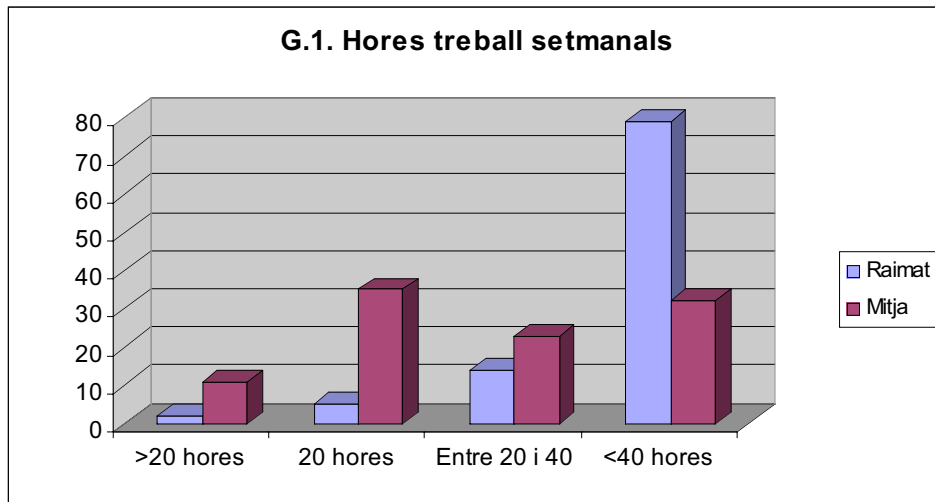
El que ha sorprès d'aquesta experiència és que en tots aquests quinze anys només han fugit set reclusos. Probablement els reclusos calculen la relació cost/benefici d'una possible fuga: els costos potser són majors que els beneficis i la por a perdre aquesta oportunitat de treball a l'exterior, en situació de semillibertat, els dissuadeix i per això no s'escapen. El fet de sortir a treballar fora i relacionar-se amb persones de l'exterior contribueix a millorar la seva pròpia autoestima i a considerar-se "normals".

En aquestes instal·lacions de Raïmat treballen reclusos en situació penal de segon i tercer grau. Les activitats que realitzen són de tipus industrial, fonamentalment fabriquen "palets" de fusta i caixes de cartró per al transport de fruita; també hi ha treballs de fusteria i reparació de mobles d'algunes institucions públiques, així com treballs de serralleria metàl·lica, manteniment i servei de neteja. L'organització del treball és de tipus industrial: es tracta d'una organització del treball en sèrie, de tipus taylorista, amb un ritme pautat i sorollosa. Semblant a qualsevol fàbrica industrial. Tanmateix, el fet de sortir cada dia de la presó per treballar fora i en un espai obert sembla generar efectes beneficiosos en les emocions dels reclusos: contribueix al seu benestar emocional. Per aquesta raó hem cregut oportú incloure aquest cas, la informació del qual s'ha basat en una visita, entrevistes a presos i a experts qualificats, així com en les dades que ens ofereix l'enquesta.

2. Condicions de treball

2.1. Temps de treball

La majoria dels reclusos (79%) de Raïmat treballen més de 40 hores setmanals, és a dir, treballen moltes més hores que la mitjana de les presons catalanes, on només el 28% assenyalen treballar més de 40 hores durant la setmana en què es va realitzar l'enquesta.

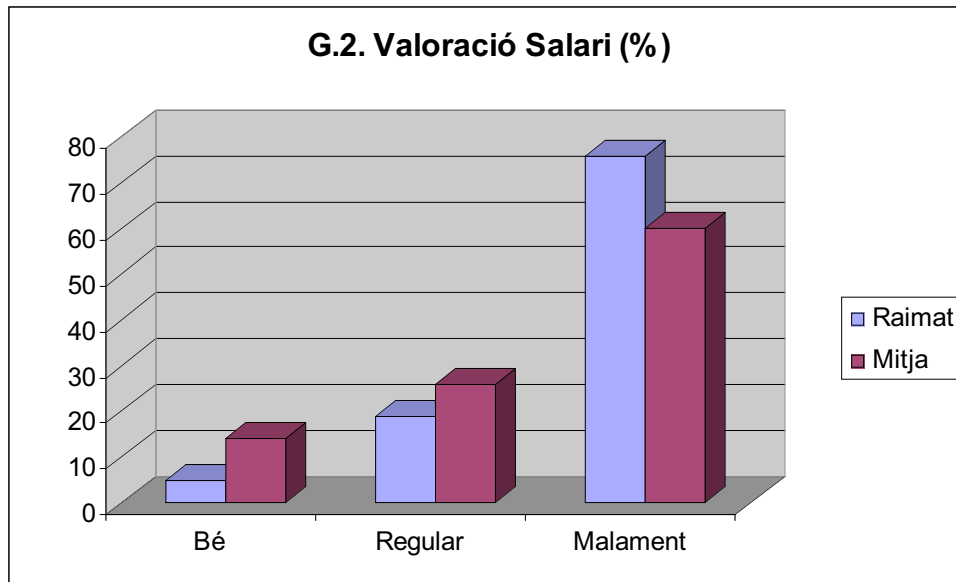
2.2. Salaries

Els salaris dels reclusos que treballen a Raïmat són baixos. El 22% d'ells cobren menys de 0,75 euros per hora de treball. El 39% cobren entre 0,76 i 1,75 euros per hora i el 22% cobren entre 1,51 i 2,25 euros per hora. Comparat amb altres presons, hi ha una major proporció de reclusos a Raïmat que cobren baixos salaris. Tanmateix, el fet de treballar més hores situen les retribucions mensuals dels reclusos per sobre de les mitjanes. Indicatiu d'això és que el 37% dels reclusos cobren més de 300 euros al mes davant dels 30% del conjunt de les presons catalanes. Un altre indicador és que el 71% dels reclusos cobren més de 121 euros al mes, mentre que el total de les presons catalanes és el 54% dels reclusos els que tenen la mencionada retribució. En altres paraules, els interns de Raïmat tenen retribucions superiors a les d'altres presons pel simple fet de treballar més hores.

Però també s'ha de dir que el salari per hora és baix, com així es constata en l'opinió dels reclusos davant del treball. Preguntats aquests pels motius segons els quals els reclusos de Raïmat consideren que *"no treballen altres presons"*: la resposta obeeix als baixos salaris. Així ho assenyalen el 41% dels reclusos. Aquesta consideració sobre els baixos salaris és superior a la mitjana, que és el 27%.

En canvi, la proporció de reclusos que tenen una retribució mensual de menys de 60 euros és només del 10% a Raïmat, mentre que la mitjana de les presons catalanes és del 19%. Hi ha presons en què la proporció de reclusos que cobren menys de 60 euros mensuals és notablement major. El motiu principal d'aquestes baixes retribucions és el menor nombre d'hores de treball.

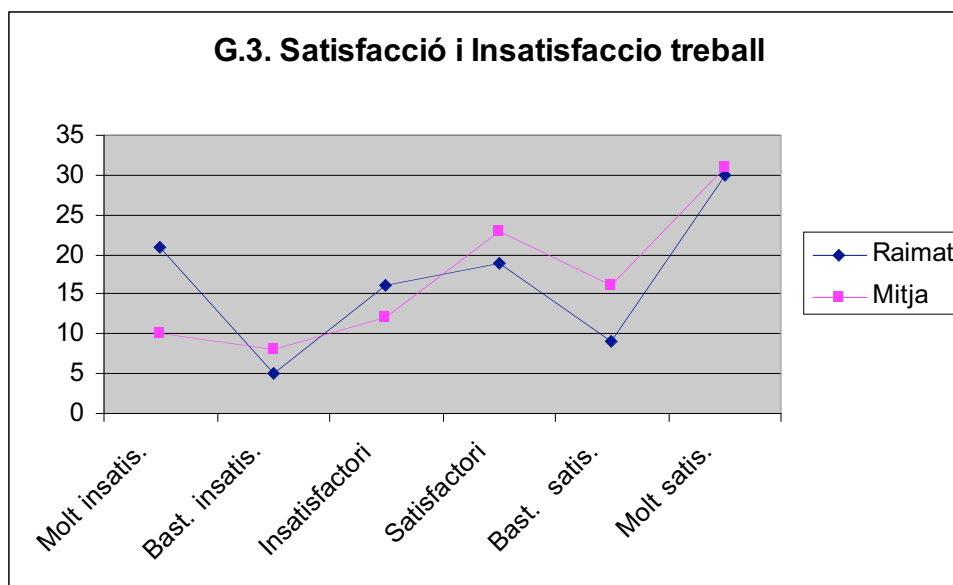
Una pregunta més directa sobre la valoració del salari que reben els reclusos ens posa de manifest amb major contundència la seva insatisfacció en el treball, com veurem en el següent epígraf. El 76% dels reclusos valoren malament el salari que reben, quan la mitjana general és del 60%. En part, aquests baixos salaris s'expliquen per les tasques poc qualificades que aquests realitzen.

Tres quartes parts dels presos (75%) envien fins al 50% de la seva retribució mensual a la família, cosa que és indicativa que molts dels reclusos són estrangers, provinents de països pobres, com ja hem vist en capítols anteriors. La quantitat de reclusos que destina diners a l'estalvi sembla ser poc significativa.

3. Satisfacció en el treball

En certa manera, sorprèn el grau de satisfacció en el treball a les finques Raimat. Però, si ho comparem amb altres presons, constatem que són els més insatisfets. En el conjunt de les presons catalanes, el 71% dels reclusos manifesten estar satisfets amb el treball, mentre que aquesta xifra a Raïmat és només del 57%. La proporció d'insatisfets és major (43%) que la mitjana general, que és del 29%. Vegeu en el següent gràfic la distància comparada en el grau de satisfacció i insatisfacció entre Raïmat i la totalitat de les presons catalanes. L'alt grau d'insatisfacció sembla que està relacionat amb la baixa retribució per hora. Considereu fins i tot que la principal reivindicació dels reclusos, quan se'ls pregunta "*quina millora introduiria al treball*", és clarament una millora dels salaris.

En resum, el grau de satisfacció està relacionat amb el baix salari per hora i les llargues jornades laborals. D'aquí que fins i tot els reclusos de Raïmat són els que en major proporció deixarien de treballar si poguessin (33 davant del 19%). Vegeu el quadre sintètic.

Quadre sintètic del grau d'insatisfacció en el treball

Salari per hora: menys d'1,75 euros.

Raïmat: 61%

Mitjana: 56%

Principal millora que introduiria: salari.

Raïmat: 67%

Mitjana: 58%

Millora salut laboral:

Raïmat: 5%

Mitjana: 11%

Jornada laboral: més de 40 hores a la setmana

Raïmat: 79%

Mitjana: 32%

Deixaria de treballar si pogués:

Raïmat: 33%

Mitjana: 19%

Molt satisfet:

Raïmat: 30%

Mitjana: 32%

Valoració positiva del treball:

Raïmat: 57%

Mitjana: 71 %

Un altre motiu d'insatisfacció sembla estar en les exigències d'atenció que requereix el treball, probablement per les exigències de determinats ritmes del treball en sèrie. Indicatiu d'això és que el 62% dels enquestats a Raïmat

assenyalen que el treball requereix molta atenció, mentre que al total de les presons catalanes, aquesta observació només la fa el 53% dels reclusos.

4. Expectatives de reinserció laboral i social

Malgrat la relativa insatisfacció respecte al treball que tenen els reclusos de Raïmat, aquests creuen (en major mesura que altres reclusos) que el treball els ajudarà quan surtin de la presó. Així ho assenyala un 72%: xifra alta si la comparem amb la mitjana, que és del 47%. De fet, els reclusos de Raïmat són els més optimistes de tots en aquest sentit. Així sembla corroborar-se quan preguntem *“per què creu que el treball els ajudarà quan surti de la presó”*. El 39% dels reclusos indiquen per *“l'experiència laboral”*, com a factor important per trobar feina després de l'excarceració; xifra que contrasta amb la mitjana, gairebé un 15%. En certa manera, són més optimistes perquè l'organització taylorista del treball a Raïmat s'assembla molt a qualsevol empresa industrial, a la realitat del món exterior, en la qual abunda el treball poc qualificat i que requereix ritme i esforç físic. Així, malgrat tenir baixos salaris i estar insatisfets en el treball, els reclusos de Raïmat estan al mateix temps esperançats amb la idea que l'actual treball els ajudarà en la reinserció.

D'altra banda, un problema que es deriva de les llargues jornades de treball és que els reclusos que treballen a Raïmat són els que menys hores dediquen a les activitats escolars: un destacable 93% no dediquen temps a la formació, i això contrasta amb la mitjana general de les presons catalanes: el 40% dels reclusos que treballen per al CIRE dediquen temps a la formació. La raó fonamental és el nombre d'hores treballades.

Això realment pot ser un problema per als reclusos estrangers que treballen a Raïmat, ja que poden tenir dificultats per conèixer l'idioma. Aquest fet pot ser problemàtic per a la reinserció, ja que el 70% dels que treballen a Raïmat són estrangers i el 58% d'ells són del Magrib i de l'Àfrica subsahariana.

A més, cal afegir-hi que els reclusos de Raïmat tampoc no participen en els cursets de tractament, gairebé ho fan només el 2% davant de la mitjana general del 13%. Ni a cursets de formació laboral. I tampoc no són gaire actius en les activitats culturals i esportives: estan per sota de la mitjana, un 24% hi participa, mentre que la mitjana general és que el 44% dels reclusos participen en activitats culturals.

5. Conclusions

1. Aquest cas resulta interessant perquè els presos en situació de tercer grau i pròxims a l'excarceració tenen l'oportunitat de sortir cada dia al carrer i treballar en una fàbrica industrial molt similar a la majoria de les existents. La semblança d'aquesta fàbrica amb qualsevol altra infon optimisme per a la reinserció laboral.
2. Tanmateix, la baixa retribució per hora de treball constitueix un seriós problema que afecta el grau de satisfacció en el treball. La baixa retribució salarial per hora obliga a la realització de moltes hores de treball per tenir una remuneració mensual una mica dignificant. En el seu conjunt, és motiu d'insatisfacció laboral entre els reclusos. Però, com ja

hem dit, malgrat la insatisfacció que generen els baixos salaris, els reclusos tenen expectatives de reinserció laboral a partir de l'experiència laboral que els proporciona el treball a la presó.

3. Finalment, el cas de Raïmat ens posa de manifest la polarització entre les dues lògiques discutides en l'anterior capítol 2 sobre la política de treball i reinserció. D'una banda, la lògica del treball com a "productivista" i, de l'altra, la lògica de la concepció del treball com a part d'una teràpia necessària per al reclus.

III. TAULES ANNEX

- 1- Els tallers a les presons**
- 2- Professi3 abans d'entrar a la pres3**
- 3- Nivell d'estudis**
- 4- Responsabilitat en el treball**
- 5- Temps d'espera per a la concessi3 del treball**
- 6- Hores treballades**
- 7- Sou guanyat el darrer mes**
- 8- Sou guanyat per hora**
- 9- Diners guanyats que gasten per a usos personals**
- 10- Motius pels quals treballa**
- 11- Com valora el treball que realitza**
- 12- Com valora el salari**
- 13- Les relacions amb encarregats i coordinadors de taller**
- 14- Quants amics t3 que treballen al taller**
- 15- Creu que el treball millora les relacions amb altres presos**
- 16- Creu que el treball millora les relacions amb funcionaris**
- 17- Nivell d'atenci3 que comporta el treball que fa**
- 18- Nivell d'inter3 del treball que fa**
- 19- Creu que les feines que fa l'ajudaran per a un treball fora**
- 20- Creu que el treball l'ajudar3 a trobar feina quan surti de la pres3**
- 21- En qu3 creu l'ajuda el treball**
- 22- Voldria treballar m3s hores**
- 23- Les condicions de treball: l'esforç**
- 24- Les condicions de treball: el soroll**
- 25- Les condicions de treball: la ventilaci3**
- 26- Les condicions de treball: la il·luminaci3**
- 27- Les condicions de treball: la calor**
- 28- Les condicions de treball: el fred**
- 29- Les condicions de treball: la posici3 f3sica**
- 30- Les condicions de treball: el ritme**
- 31- Millores que s'haurien d'introduir en el treball**
- 32- Participa en activitats complement3ries a la pres3**
- 33- Participa en activitats escolars**

1- Els tallers a les presons (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

TALLERS EN ELS QUALS ES TREBALLA								
Impremta	Manipulats	Muntatge	Fleca	Confecció	Fusteria	Serralleria metàl·lica	Serveis generals, manteniment.	TOTAL
20 2,9%	317 46,2%	197 28,7%	20 2,9%	63 9,2%	39 5,7%	13 1,9%	17 2,5%	686 100,0%

2- Professió abans d'entrar a la presó (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons presó)

		La seva última professió abans d'entrar a la presó									Total
		Construcció	Hostaleria	Serveis Persones/ Col·lectius/ Transport	Venda i comerç	Peonatge industrial, logística i agrícola	Oficis industrials i llar i capatassos	Professionals i gestió	Altres	NC/ cap professió	
Nom de la presó	Model de Barcelona	31 23,8%	14 10,8%	19 14,6%	10 7,7%	14 10,8%	26 20,0%	10 7,7%	2 1,5%	4 3,1%	130 100,0%
	Dones de Barcelona (Wad-Ras)	0 0,0%	2 20,0%	2 20,0%	4 40,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	2 20,0%	10 100,0%
	Joves de Barcelona (Trinitat)	6 25,0%	1 4,2%	3 12,5%	1 4,2%	2 8,3%	7 29,2%	0 0,0%	1 4,2%	3 12,5%	24 100,0%
	Ponent (Lleida)	22 20,2%	14 12,8%	8 7,3%	17 15,6%	16 14,7%	19 17,4%	4 3,7%	1 0,9%	8 7,3%	109 100,0%
	Raïmat (Lleida)	14 31,8%	7 15,9%	4 9,1%	2 4,5%	10 22,7%	3 6,8%	3 6,8%	0 0,0%	1 2,3%	44 100,0%
	Quatre Camins	27 19,4%	19 13,7%	14 10,1%	9 6,5%	24 17,3%	26 18,7%	5 3,6%	3 2,2%	12 8,6%	139 100,0%
	Brians	23 12,4%	26 14,1%	35 18,9%	10 5,4%	30 16,2%	39 21,1%	8 4,3%	4 2,2%	10 5,4%	185 100,0%
	Tarragona	8 36,4%	2 9,1%	0 0,0%	1 4,5%	3 13,6%	4 18,2%	2 9,1%	0 0,0%	2 9,1%	22 100,0%
	Girona	2 16,7%	0 0,0%	1 8,3%	1 8,3%	2 16,7%	2 16,7%	3 25,0%	0 0,0%	1 8,3%	12 100,0%
	Figueres	2 11,8%	3 17,6%	1 5,9%	1 5,9%	4 23,5%	1 5,9%	3 17,6%	2 11,8%	0 0,0%	17 100,0%
	Total	135 19,5%	88 12,7%	87 12,6%	56 8,1%	105 15,2%	127 18,4%	38 5,5%	13 1,9%	43 6,2%	692 100,0%

Professió abans d'entrar a la presó (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		La seva última professió abans d'entrar a la presó									Tot
		Construcció	Hostaleria	Serveis Persones/ Col·lectius/ Transport	Venda i comer	Peonatge industrial, logística i agrícola	Oficis industrials i llar i capatassos	Professio nals i gestió	Altres	NC/ cap professió	
Taller en el qual treballa	Impremta	5 25,0%	2 10,0%	2 10,0%	2 10,0%	2 10,0%	5 25,0%	2 10,0%	0 0,0%	0 0,0%	10
	Manipulats	55 17,4%	39 12,3%	44 13,9%	32 10,1%	45 14,2%	57 18,0%	14 4,4%	5 1,6%	26 8,2%	10
	Muntatge	42 21,3%	24 12,2%	26 13,2%	14 7,1%	31 15,7%	34 17,3%	12 6,1%	4 2,0%	10 5,1%	10
	Fleca	5 25,0%	4 20,0%	3 15,0%	0 0,0%	3 15,0%	1 5,0%	3 15,0%	1 5,0%	0 0,0%	10
	Confecció	9 14,3%	10 15,9%	6 9,5%	5 7,9%	8 12,7%	15 23,8%	4 6,3%	2 3,2%	4 6,3%	10
	Fusteria	11 28,2%	7 17,9%	3 7,7%	2 5,1%	9 23,1%	3 7,7%	3 7,7%	0 0,0%	1 2,6%	10
	Serralleria metàl·lica	3 23,1%	1 7,7%	2 15,4%	0 0,0%	2 15,4%	4 30,8%	0 0,0%	0 0,0%	1 7,7%	10
	Serv grls, mantnt, neteja	4 23,5%	2 11,8%	3 17,6%	0 0,0%	3 17,6%	5 29,4%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	10
	Total	134 19,5%	89 13,0%	89 13,0%	55 8,0%	103 15,0%	124 18,1%	38 5,5%	12 1,7%	42 6,1%	10

3- Nivell d'estudis (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons sexe)

		Si us plau, indiqui quin és el seu nivell d'estudis acabats					Total
		Sense estud	Estudis primaris	Formació professional	Estudis secundaris o batxillerat	Estudis universitaris	
Sexe de l'entrevistat	Home	80 12,6%	282 44,3%	53 8,3%	193 30,3%	29 4,6%	637 100,0%
	Dona	3 5,8%	17 32,7%	8 15,4%	19 36,5%	5 9,6%	52 100,0%
Total		83 12,0%	299 43,4%	61 8,9%	212 30,8%	34 4,9%	689 100,0%

Nivell d'estudis (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons país de naixement)

		Si us plau, indiqueu quin és el seu nivell d'estudis acabats					Total
		Sense estudis	Estudis primaris	Formació professional	Estudis secundaris o batxillerat	Estudis universitaris	
On va néixer	Espanya	28 8,6%	183 56,0%	37 11,3%	72 22,0%	7 2,1%	327 100,0%
	UE-15 + EUA	3 10,0%	5 16,7%	6 20,0%	12 40,0%	4 13,3%	30 100,0%
	Resta Europa	4 12,5%	8 25,0%	4 12,5%	14 43,8%	2 6,3%	32 100,0%
	Magrib	30 24,0%	53 42,4%	4 3,2%	34 27,2%	4 3,2%	125 100,0%
	Àfrica (no Magrib)	9 20,9%	15 34,9%	0 0,0%	15 34,9%	4 9,3%	43 100,0%
	Amèrica del Sud	5 4,4%	30 26,5%	10 8,8%	59 52,2%	9 8,0%	113 100,0%
	Àsia	3 15,0%	5 25,0%	1 5,0%	7 35,0%	4 20,0%	20 100,0%
	Total	82 11,9%	299 43,3%	62 9,0%	213 30,9%	34 4,9%	690 100,0%

4- Responsabilitat en el treball (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons darrera professió abans d'entrar a la presó)

		Si us plau, em podria dir quin és el seu nivell de responsabilitat en el treball?		Total
		Encarregat, coordinador	Treballador	
La seva última professió abans d'entrar a la presó	Construcció	9 6,7%	126 93,3%	135 100,0%
	Hostaleria	16 18,0%	73 82,0%	89 100,0%
	Serveis	12 13,6%	76 86,4%	88 100,0%
	Persones/Col·lectius/Transport	10 17,5%	47 82,5%	57 100,0%
	Peonatge industrial, logística i agrícola	8 7,7%	96 92,3%	104 100,0%
	Oficis industrial i llar i capatassos	21 16,7%	105 83,3%	126 100,0%
	Professionals i gestió	15 39,5%	23 60,5%	38 100,0%
	Altres	2 16,7%	10 83,3%	12 100,0%
	NC/cap professió	3 7,1%	39 92,9%	42 100,0%
	Total	96 13,9%	595 86,1%	691 100,0%

5- Temps d'espera per a la concessió del treball (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		Temps concessió btreball							Total
		Menys d'1 mes	1 a 3 mesos	4 a 5 mesos	6 a 8 mesos	9 a 12 mesos	Més d'1 any	'Ns/nc'	
Taller en el qual treballa	Impremta	2 9,1%	10 45,5%	3 13,6%	2 9,1%	0 0,0%	2 9,1%	3 13,6%	22 100,0%
	Manipulats	87 27,5%	136 43,0%	27 8,5%	33 10,4%	11 3,5%	15 4,7%	7 2,2%	316 100,0%
	Muntatge	47 23,7%	67 33,8%	23 11,6%	23 11,6%	10 5,1%	19 9,6%	9 4,5%	198 100,0%
	Fleca	4 20,0%	6 30,0%	3 15,0%	3 15,0%	0 0,0%	4 20,0%	0 0,0%	20 100,0%
	Confecció	22 34,4%	20 31,3%	7 10,9%	8 12,5%	0 0,0%	7 10,9%	0 0,0%	64 100,0%
	Fusteria	13 33,3%	14 35,9%	2 5,1%	0 0,0%	0 0,0%	3 7,7%	7 17,9%	39 100,0%
	Serralleria metàl·lica	3 23,1%	5 38,5%	2 15,4%	1 7,7%	1 7,7%	1 7,7%	0 0,0%	13 100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	4 23,5%	5 29,4%	2 11,8%	2 11,8%	0 0,0%	2 11,8%	2 11,8%	17 100,0%
	Total	182 26,4%	263 38,2%	69 10,0%	72 10,4%	22 3,2%	53 7,7%	28 4,1%	689 100,0%

Temps d'espera per a la concessió del treball (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons anys de condemna)

		Temps que fa que treballa de manera continuada							Total
		Menys d'1 mes	1 a 2 mesos	3 a 6 mesos	7 a 12 mesos	13 a 24 mesos	25 a 36 mesos	Més de 3 anys	
De quants anys és la condemna?	Menys 2 anys	3 16,7%	5 27,8%	7 38,9%	2 11,1%	0 0,0%	1 5,6%	0 0,0%	18 100,0%
	Entre 2 i 6	19 9,7%	31 15,9%	49 25,1%	39 20,0%	33 16,9%	16 8,2%	8 4,1%	195 100,0%
	Entre 6 i 10	11 6,0%	20 11,0%	28 15,4%	27 14,8%	40 22,0%	24 13,2%	32 17,6%	182 100,0%
	Més de 10	6 3,7%	16 9,8%	19 11,7%	22 13,5%	18 11,0%	24 14,7%	58 35,6%	163 100,0%
	Preventiu	4 3,1%	27 20,6%	50 38,2%	25 19,1%	14 10,7%	6 4,6%	5 3,8%	131 100,0%
	Total	43 6,2%	99 14,4%	153 22,2%	115 16,7%	105 15,2%	71 10,3%	103 14,9%	689 100,0%

Temps d'espera per a la concessió del treball (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons temps que fa que treballa de manera continuada a tallers)

		Temps concessió treball							Total
		Menys d' 1 mes	1 a 3 mesos	4 a 5 mesos	6 a 8 mesos	9 a 12 mesos	Més d'1 any	'Ns/nc'	
Temps que fa que treballa de manera continuada	Menys 1 mes	10 22,7%	21 47,7%	2 4,5%	2 4,5%	1 2,3%	3 6,8%	5 11,4%	44 100,0%
	1 a 2 mesos	26 26,0%	50 50,0%	9 9,0%	4 4,0%	1 1,0%	6 6,0%	4 4,0%	100 100,0%
	3 a 6 mesos	42 27,5%	64 41,8%	21 13,7%	13 8,5%	4 2,6%	6 3,9%	3 2,0%	153 100,0%
	7 a 12 mesos	32 27,6%	46 39,7%	8 6,9%	17 14,7%	4 3,4%	8 6,9%	1 ,9%	116 100,0%
	13 a 24 mesos	22 20,8%	30 28,3%	20 18,9%	16 15,1%	4 3,8%	9 8,5%	5 4,7%	106 100,0%
	25 a 36 mesos	18 25,0%	24 33,3%	4 5,6%	10 13,9%	4 5,6%	9 12,5%	3 4,2%	72 100,0%
	Més de 3 anys	34 32,7%	29 27,9%	6 5,8%	11 10,6%	4 3,8%	13 12,5%	7 6,7%	104 100,0%
	Total	184 26,5%	264 38,0%	70 10,1%	73 10,5%	22 3,2%	54 7,8%	28 4,0%	695 100,0%

6- Hores treballades (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons presó)

		Quants hores ha treballat en taller				Total
		Fins a 20 hores	> 20 i < 30 hores	30 fins a < 40 hores	40 o més hores	
Nom de la presó	Model de Barcelona	51 40,2%	15 11,8%	26 20,5%	35 27,6%	127 100,0%
	Dones de Barcelona (Wad-Ras)	8 100,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	8 100,0%
	Joves de Barcelona (Trinitat)	15 68,2%	1 4,5%	4 18,2%	2 9,1%	22 100,0%
	Ponent (Lleida)	37 33,3%	17 15,3%	22 19,8%	35 31,5%	111 100,0%
	Ràimat (Lleida)	4 9,3%	0 ,0%	6 14,0%	33 76,7%	43 100,0%
	Quatre Camins	76 54,7%	5 3,6%	9 6,5%	49 35,3%	139 100,0%
	Brians	110 59,8%	22 12,0%	10 5,4%	42 22,8%	184 100,0%
	Tarragona	13 59,1%	6 27,3%	0 ,0%	3 13,6%	22 100,0%
	Girona	0 ,0%	2 18,2%	1 9,1%	8 72,7%	11 100,0%
	Figueres	9 52,9%	3 17,6%	1 5,9%	4 23,5%	17 100,0%
	Total	323 47,2%	71 10,4%	79 11,5%	211 30,8%	684 100,0%

Hores treballades (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		Quantes hores ha treballat en taller					Total
		Fins a 20 hores	> 20 i < 30 hores	30 fins a < 40 hores	40 o més hores	NC	
Taller en el qual treballa	Impremta	4 19,0%	5 23,8%	0 ,0%	11 52,4%	1 4,8%	21 100,0%
	Manipulats	201 63,4%	29 9,1%	22 6,9%	62 19,6%	3 ,9%	317 100,0%
	Muntatge	89 44,9%	25 12,6%	24 12,1%	58 29,3%	2 1,0%	198 100,0%
	Fleca	1 4,8%	6 28,6%	8 38,1%	6 28,6%	0 ,0%	21 100,0%
	Confecció	16 25,0%	4 6,3%	19 29,7%	25 39,1%	0 ,0%	64 100,0%
	Fusteria	4 10,0%	0 ,0%	5 12,5%	29 72,5%	2 5,0%	40 100,0%
	Serralleria metàl·lica	4 30,8%	0 ,0%	0 ,0%	9 69,2%	0 ,0%	13 100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	4 23,5%	1 5,9%	2 11,8%	10 58,8%	0 ,0%	17 100,0%
	Total	323 46,7%	70 10,1%	80 11,6%	210 30,4%	8 1,2%	691 100,0%

Hores treballades (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons responsabilitat en el treball)

		Quantes hores ha treballat en taller					Total
		Fins a 20 hores	> 20 i < 30 hores	30 fins a < 40 hores	40 o més hores	NC	
Si us plau, em podria dir quin és el seu nivell de responsabilitat en el treball?	Encarregat, coordinador	10 10,4%	5 5,2%	13 13,5%	67 69,8%	1 1,0%	96 100,0%
	Treballador	313 52,4%	65 10,9%	68 11,4%	144 24,1%	7 1,2%	597 100,0%
Total		323 46,6%	70 10,1%	81 11,7%	211 30,4%	8 1,2%	693 100,0%

Hores treballades (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons sexe)

		Quantes hores ha treballat en taller				Total
		Fins a 20 hores	> 20 i < 30 hores	30 fins a < 40 hores	40 o més hores	
Sexe de l'entrevistat	Home	284 44,9%	69 10,9%	78 12,3%	201 31,8%	632 100,0%
	Dona	38 74,5%	2 3,9%	2 3,9%	9 17,6%	51 100,0%
Total		322 47,1%	71 10,4%	80 11,7%	210 30,7%	683 100,0%

Hores treballades (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons nivell d'estudis)

		Quantes hores ha treballat en taller					Total
		Fins a 20 hores	> 20 i < 30 hores	30 fins a < 40 hores	40 o més hores	NC	
Si us plau, indiqueu quin és el seu nivell d'estudis acabats	Sense estudis	49 58,3%	9 10,7%	7 8,3%	19 22,6%	0 ,0%	84 100,0%
	Estudis primaris	143 47,7%	22 7,3%	32 10,7%	100 33,3%	3 1,0%	300 100,0%
	Formació professional	29 47,5%	8 13,1%	5 8,2%	18 29,5%	1 1,6%	61 100,0%
	Estudis secundaris o batxillerat	86 40,4%	29 13,6%	32 15,0%	63 29,6%	3 1,4%	213 100,0%
	Estudis universitaris	15 44,1%	4 11,8%	4 11,8%	10 29,4%	1 2,9%	34 100,0%
Total		322 46,5%	72 10,4%	80 11,6%	210 30,3%	8 1,2%	692 100,0%

Hores treballades (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons país de naixement)

		Quantes hores ha treballat en taller				Total
		Fins a 20 hores	> 20 i < 30 hores	30 fins a < 40 hores	40 o més hores	
On va néixer	Espanya	147 45,1%	26 8,0%	30 9,2%	123 37,7%	326 100,0%
	UE-15 + EUA	14 50,0%	4 14,3%	2 7,1%	8 28,6%	28 100,0%
	Resta Europa	14 43,8%	5 15,6%	4 12,5%	9 28,1%	32 100,0%
	Magrib	68 55,3%	14 11,4%	14 11,4%	27 22,0%	123 100,0%
	Àfrica (no Magrib)	23 54,8%	3 7,1%	5 11,9%	11 26,2%	42 100,0%
	Amèrica del Sud	43 38,1%	18 15,9%	24 21,2%	28 24,8%	113 100,0%
	Àsia	13 68,4%	0 ,0%	1 5,3%	5 26,3%	19 100,0%
Total		322 47,1%	70 10,2%	80 11,7%	211 30,9%	683 100,0%

7- Sou guanyat el darrer mes (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons presó)

		Quant ha guanyat el darrer mes							Total
		Fins a 60 €	De 60 a 120 €	De 121 a 180 €	De 181 a 240 €	De 241 a 300 €	Més de 300 €	NC	
Nom de la presó	Model de Barcelona	20 15,6%	25 19,5%	17 13,3%	16 12,5%	11 8,6%	34 26,6%	5 3,9%	128 100,0%
	Dones de Barcelona (Wad-Ras)	3 30,0%	3 30,0%	3 30,0%	1 10,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	10 100,0%
	Joves de Barcelona (Trinitat)	6 25,0%	9 37,5%	4 16,7%	2 8,3%	2 8,3%	0 0,0%	1 4,2%	24 100,0%
	Ponent (Lleida)	16 14,7%	29 26,6%	10 9,2%	10 9,2%	11 10,1%	25 22,9%	8 7,3%	109 100,0%
	Raimat (Lleida)	4 9,1%	7 15,9%	7 15,9%	6 13,6%	6 13,6%	8 18,2%	6 13,6%	44 100,0%
	Quatre Camins	22 15,8%	24 17,3%	13 9,4%	17 12,2%	14 10,1%	35 25,2%	14 10,1%	139 100,0%
	Brians	41 22,3%	61 33,2%	29 15,8%	12 6,5%	7 3,8%	23 12,5%	11 6,0%	184 100,0%
	Tarragona	9 42,9%	4 19,0%	2 9,5%	4 19,0%	1 4,8%	1 4,8%	0 0,0%	21 100,0%
	Girona	0 0,0%	1 8,3%	1 8,3%	0 0,0%	6 50,0%	3 25,0%	1 8,3%	12 100,0%
	Figuères	0 0,0%	5 29,4%	0 0,0%	8 47,1%	1 5,9%	2 11,8%	1 5,9%	17 100,0%
	Total	121 17,6%	168 24,4%	86 12,5%	76 11,0%	59 8,6%	131 19,0%	47 6,8%	688 100,0%

Sou guanyat el darrer mes (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		Quant ha guanyat el darrer mes							Total
		Fins a 60 €	De 60 a 120 €	De 121 a 180 €	De 181 a 240 €	De 241a 300 €	Més de 300 €	NC	
Taller en el qual treballa	Impremta	2 9,1%	3 13,6%	2 9,1%	4 18,2%	3 13,6%	7 31,8%	1 4,5%	22 100,0%
	Manipulats	80 25,2%	100 31,5%	50 15,8%	21 6,6%	14 4,4%	33 10,4%	19 6,0%	317 100,0%
	Muntatge	27 13,6%	42 21,2%	20 10,1%	25 12,6%	23 11,6%	46 23,2%	15 7,6%	198 100,0%
	Fleca	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	3 14,3%	3 14,3%	14 66,7%	1 4,8%	21 100,0%
	Confecció	9 14,1%	16 25,0%	7 10,9%	13 20,3%	4 6,3%	11 17,2%	4 6,3%	64 100,0%
	Fusteria	3 7,7%	7 17,9%	7 17,9%	5 12,8%	5 12,8%	7 17,9%	5 12,8%	39 100,0%
	Serralleria metàl·lica	0 ,0%	0 ,0%	1 7,7%	3 23,1%	2 15,4%	6 46,2%	1 7,7%	13 100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	1 5,9%	0 ,0%	0 ,0%	3 17,6%	4 23,5%	7 41,2%	2 11,8%	17 100,0%
	Total	122 17,7%	168 24,3%	87 12,6%	77 11,1%	58 8,4%	131 19,0%	48 6,9%	691 100,0%

Sou guanyat el darrer mes (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons nivell d'estudis)

		Quant ha guanyat el darrer mes							Total
		Fins a 60 €	De 60 a 120 €	De 121 a 180 €	De 181 a 240 €	De 241a 300 €	Més de 300 €	NC	
Si us plau, indiqui quin és el seu nivell d'estudis acabats	Sense estudis	20	26	7	11	7	9	4	84
		23,8%	31,0%	8,3%	13,1%	8,3%	10,7%	4,8%	100,0%
	Estudis primaris	51	79	42	30	25	49	24	300
		17,0%	26,3%	14,0%	10,0%	8,3%	16,3%	8,0%	100,0%
	Formació professional	11	8	13	5	4	19	2	62
		17,7%	12,9%	21,0%	8,1%	6,5%	30,6%	3,2%	100,0%
	Estudis secundaris o batxillerat	37	43	24	28	18	47	16	213
		17,4%	20,2%	11,3%	13,1%	8,5%	22,1%	7,5%	100,0%
	Estudis universitaris	3	11	2	3	5	7	2	33
		9,1%	33,3%	6,1%	9,1%	15,2%	21,2%	6,1%	100,0%
Total		122	167	88	77	59	131	48	692
		17,6%	24,1%	12,7%	11,1%	8,5%	18,9%	6,9%	100,0%

Sou guanyat el darrer mes (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons país d'origen)

		Quant ha guanyat el darrer mes							Total
		Fins a 60 €	De 60 a 120 €	De 121 a 180 €	De 181 a 240 €	De 241a 300 €	Més de 300 €	NC	
On va néixer	Espanya	65 19,8%	70 21,3%	41 12,5%	31 9,4%	23 7,0%	73 22,2%	26 7,9%	329 100,0%
	UE-15 + EUA	6 20,0%	10 33,3%	5 16,7%	1 3,3%	5 16,7%	2 6,7%	1 3,3%	30 100,0%
	Resta Europa	4 13,3%	6 20,0%	4 13,3%	2 6,7%	2 6,7%	9 30,0%	3 10,0%	30 100,0%
	Magrib	29 23,4%	39 31,5%	11 8,9%	18 14,5%	6 4,8%	13 10,5%	8 6,5%	124 100,0%
	Àfrica (no Magrib)	7 16,3%	10 23,3%	8 18,6%	4 9,3%	7 16,3%	4 9,3%	3 7,0%	43 100,0%
	Amèrica del Sud	9 7,8%	24 20,9%	15 13,0%	20 17,4%	14 12,2%	28 24,3%	5 4,3%	115 100,0%
	Àsia	2 10,5%	8 42,1%	2 10,5%	1 5,3%	2 10,5%	2 10,5%	2 10,5%	19 100,0%
	Total	122 17,7%	167 24,2%	86 12,5%	77 11,2%	59 8,6%	131 19,0%	48 7,0%	690 100,0%

8- Sou guanyat per hora (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons presó)

		Sou percebut per hora						Total
		Fins a 0,75 €	De 0,76 a 1,75 €	De 1,51 a 2,25 €	De 2,26 a 3,00 €	De 3,01 a 10 €	NC	
Nom de la presó	Model de Barcelona	20 15,7%	40 31,5%	23 18,1%	17 13,4%	20 15,7%	7 5,5%	127 100,0%
	Dones de Barcelona (Wad-Ras)	2 20,0%	2 20,0%	1 10,0%	1 10,0%	2 20,0%	2 20,0%	10 100,0%
	Joves de Barcelona (Trinitat)	8 34,8%	7 30,4%	5 21,7%	1 4,3%	1 4,3%	1 4,3%	23 100,0%
	Ponent (Lleida)	24 21,6%	29 26,1%	12 10,8%	15 13,5%	21 18,9%	10 9,0%	111 100,0%
	Raïmat (Lleida)	8 18,2%	14 31,8%	8 18,2%	3 6,8%	3 6,8%	8 18,2%	44 100,0%
	Quatre Camins	24 17,3%	29 20,9%	21 15,1%	21 15,1%	27 19,4%	17 12,2%	139 100,0%
	Brians	40 21,6%	72 38,9%	28 15,1%	19 10,3%	7 3,8%	19 10,3%	185 100,0%
	Tarragona	9 42,9%	7 33,3%	5 23,8%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	21 100,0%
	Girona	0 ,0%	6 50,0%	3 25,0%	0 ,0%	2 16,7%	1 8,3%	12 100,0%
	Figueres	0 ,0%	8 47,1%	1 5,9%	6 35,3%	1 5,9%	1 5,9%	17 100,0%
	Total	135 19,6%	214 31,1%	107 15,5%	83 12,0%	84 12,2%	66 9,6%	689 100,0%

Sou guanyat per hora (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		Sou percebut per hora						Total
		Fins a 0,75 €	De 0,76 a 1,75 €	De 1,51 a 2,25 €	De 2,26 a 3,00 €	De 3,01 a 10 €	NC	
Taller en el qual treballa	Impremta	2 9,5%	5 23,8%	3 14,3%	5 23,8%	4 19,0%	2 9,5%	21 100,0%
	Manipulats	78 24,5%	111 34,9%	46 14,5%	31 9,7%	19 6,0%	33 10,4%	318 100,0%
	Muntatge	30 15,2%	54 27,4%	34 17,3%	28 14,2%	34 17,3%	17 8,6%	197 100,0%
	Fleca	0 ,0%	2 10,0%	3 15,0%	4 20,0%	10 50,0%	1 5,0%	20 100,0%
	Confecció	16 25,4%	24 38,1%	9 14,3%	5 7,9%	5 7,9%	4 6,3%	63 100,0%
	Fusteria	7 17,9%	13 33,3%	7 17,9%	3 7,7%	2 5,1%	7 17,9%	39 100,0%
	Serralleria metàl·lica	0 ,0%	3 23,1%	2 15,4%	3 23,1%	4 30,8%	1 7,7%	13 100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	1 5,9%	1 5,9%	3 17,6%	4 23,5%	6 35,3%	2 11,8%	17 100,0%
	Total	134 19,5%	213 31,0%	107 15,6%	83 12,1%	84 12,2%	67 9,7%	688 100,0%

Sou guanyat per hora (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons nivell d'estudis)

		Sou percebut per hora						Total
		Fins a 0,75 €	De 0,76 a 1,75 €	De 1,51 a 2,25 €	De 2,26 a 3,00 €	De 3,01 a 10 €	NC	
Si us plau, indiqueu quin és el seu nivell d'estudis acabats	Sense estudis	23 27,4%	25 29,8%	10 11,9%	9 10,7%	11 13,1%	6 7,1%	84 100,0%
	Estudis primaris	56 18,8%	100 33,6%	44 14,8%	37 12,4%	28 9,4%	33 11,1%	298 100,0%
	Formació professional	8 13,1%	15 24,6%	14 23,0%	6 9,8%	13 21,3%	5 8,2%	61 100,0%
	Estudis secundaris o batxillerat	45 21,2%	55 25,9%	33 15,6%	30 14,2%	30 14,2%	19 9,0%	212 100,0%
	Estudis universitaris	2 6,1%	16 48,5%	7 21,2%	2 6,1%	3 9,1%	3 9,1%	33 100,0%
	Total	134 19,5%	211 30,7%	108 15,7%	84 12,2%	85 12,4%	66 9,6%	688 100,0%

Sou guanyat per hora (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons país d'origen)

		Sou percebut per hora						Total
		Fins a 0,75 €	De 0,76 a 1,75 €	De 1,51 a 2,25 €	De 2,26 a 3,00 €	De 3,01 a 10 €	NC	
On va néixer	Espanya	64 19,5%	98 29,9%	44 13,4%	43 13,1%	44 13,4%	35 10,7%	328 100,0%
	UE-15 + EUA	6 20,7%	11 37,9%	5 17,2%	3 10,3%	1 3,4%	3 10,3%	29 100,0%
	Resta Europa	5 16,1%	6 19,4%	6 19,4%	6 19,4%	5 16,1%	3 9,7%	31 100,0%
	Magrib	37 29,8%	40 32,3%	13 10,5%	12 9,7%	11 8,9%	11 8,9%	124 100,0%
	Àfrica (no Magrib)	7 16,7%	14 33,3%	7 16,7%	6 14,3%	3 7,1%	5 11,9%	42 100,0%
	Amèrica del Sud	13 11,4%	31 27,2%	30 26,3%	14 12,3%	19 16,7%	7 6,1%	114 100,0%
	Àsia	1 5,3%	11 57,9%	2 10,5%	1 5,3%	2 10,5%	2 10,5%	19 100,0%
	Total	133 19,4%	211 30,7%	107 15,6%	85 12,4%	85 12,4%	66 9,6%	687 100,0%

9- Diner guanyat que gasta per a usos personals (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons situació penal)

	% de sou que gasta				Total
	Fins a 50%	De 51 a 75%	Més de 75%	Ns/nc	
Quina és la seva situació Penitenciària?	38	34	61	3	136
	27,9%	25,0%	44,9%	2,2%	100,0%
Condemnat	104	111	301	38	554
	18,8%	20,0%	54,3%	6,9%	100,0%
Total	142	145	362	41	690
	20,6%	21,0%	52,5%	5,9%	100,0%

Diner guanyat que gasta per a usos personals (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons país d'origen)

	% de sou que gasta				Total
	Fins a 50%	De 51 a 75%	Més de 75%	Ns/nc	
On va néixer	50	76	181	22	329
	15,2%	23,1%	55,0%	6,7%	100,0%
Espanya	6	3	20	1	30
	20,0%	10,0%	66,7%	3,3%	100,0%
UE-15 + EUA	5	9	15	3	32
	15,6%	28,1%	46,9%	9,4%	100,0%
Resta Europa	10	21	88	5	124
	8,1%	16,9%	71,0%	4,0%	100,0%
Magrib	10	9	22	2	43
	23,3%	20,9%	51,2%	4,7%	100,0%
Àfrica (no Magrib)	54	27	26	6	113
	47,8%	23,9%	23,0%	5,3%	100,0%
Amèrica del Sud	6	2	8	3	19
	31,6%	10,5%	42,1%	15,8%	100,0%
Àsia	141	147	360	42	690
	20,4%	21,3%	52,2%	6,1%	100,0%
Total					

Diner guanyat que gasta per a usos personals (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons sou percebut el darrer mes)

	% de sou que gasta				Total
	Fins a 50%	De 51 a 75%	Més de 75%	Ns/nc	
Quant ha guanyat el darrer mes	7	7	98	10	122
	5,7%	5,7%	80,3%	8,2%	100,0%
Fins a 60 €	26	16	123	4	169
	15,4%	9,5%	72,8%	2,4%	100,0%
De 60 a 120 €	13	22	51	0	86
	15,1%	25,6%	59,3%	,0%	100,0%
De 121 a 180 €	16	21	40	0	77
	20,8%	27,3%	51,9%	,0%	100,0%
De 181 a 240 €	20	19	19	0	58
	34,5%	32,8%	32,8%	,0%	100,0%
De 241 a 300 €	51	55	24	1	131
	38,9%	42,0%	18,3%	,8%	100,0%
Més de 300 €	133	140	355	15	643
	20,7%	21,8%	55,2%	2,3%	100,0%
Total					

Diner guanyat que gasta per a usos personals (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons nivell d'estudis)

		% de sou que gasta				Total
		Fins a 50%	De 51 a 75%	Més de 75%	Ns/nc	
Si us plau, indiqui quin és el seu nivell d'estudis acabats	Sense estudis	13 15,3%	17 20,0%	50 58,8%	5 5,9%	85 100,0%
	Estudis primaris	57 19,1%	55 18,5%	170 57,0%	16 5,4%	298 100,0%
	Formació professional	9 14,8%	18 29,5%	32 52,5%	2 3,3%	61 100,0%
	Estudis secundaris o batxillerat	47 22,1%	52 24,4%	97 45,5%	17 8,0%	213 100,0%
	Estudis universitaris	16 50,0%	3 9,4%	11 34,4%	2 6,3%	32 100,0%
	Total	142 20,6%	145 21,0%	360 52,2%	42 6,1%	689 100,0%

10- Motius pels quals treballa (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons presó)

		Quines frases el convencen més					Total
		Et treu del pati	No menjar-me el cap amb el temps	Evitar males companyies	Obtenir uns "dinerons", salari	Puc veure'm amb companys d'altres galeries	
Nom de la presó	Model de Barcelona	55 43,2%	57 44,2%	36 27,8%	86 66,8%	13 9,7%	128
	Dones de Barcelona (Wad-Ras)	1 10,7%	6 67,8%	0 0,0%	9 100,0%	0 0,0%	9
	Joves de Barcelona (Trinitat)	14 61,9%	10 44,4%	9 36,9%	8 33,1%	3 11,3%	23
	Ponent (Lleida)	65 59,9%	36 33,3%	23 21,2%	78 71,5%	2 1,9%	108
	Raïmat (Lleida)	19 46,3%	16 39,0%	8 19,5%	29 68,3%	4 9,8%	42
	Quatre Camins	108 79,4%	32 23,5%	15 11,0%	92 67,6%	7 5,1%	135
	Brians	120 64,6%	60 32,7%	30 16,0%	133 72,1%	3 1,5%	185
	Tarragona	13 59,8%	10 46,4%	3 15,1%	17 76,5%	0 0,0%	22
	Girona	3 30,8%	6 54,3%	3 23,4%	8 74,1%	1 8,6%	11
	Figueres	9 50,4%	6 35,8%	4 21,2%	10 56,9%	2 10,6%	17
	Total	408	240	130	468	34	682

Els percentatges i els totals es basen en els enquestats.

Motius pels quals treballa (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons país d'origen)

		Quines frases el convencen més					Total
		Et treu del pati	No menjar-me el cap amb el temps	Evitar males companyies	Obtenir uns "dinerons", salari	Em puc veure amb companys d'altres galeries	
On va néixer	Espanya	246	98	37	227	9	325
		75,6%	30,2%	11,3%	69,8%	2,8%	
	UE-15 + EUA	13	13	5	21	0	29
		45,8%	45,4%	17,3%	73,1%	,0%	
	Resta Europa	9	12	7	27	0	30
		28,0%	37,9%	21,7%	87,3%	,0%	
	Magrib	65	55	27	66	12	121
		53,2%	45,7%	22,2%	54,0%	10,1%	
	Àfrica (no Magrib)	18	15	13	27	5	42
		42,9%	35,0%	30,2%	64,4%	12,7%	
	Amèrica del Sud	52	36	35	87	4	113
		46,0%	31,8%	31,1%	76,6%	3,9%	
	Àsia	6	9	7	13	3	19
		29,9%	49,3%	34,9%	66,4%	14,5%	
Total		408	238	130	467	34	680

Els percentatges i els totals es basen en els enquestats.

Motius pels quals treballa (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons nivell d'estudis)

		Quines frases el convencen més					Total
		Et treu del pati	No menjar-me el cap amb el temps	Evitar males companyies	Obtenir un "dinerons", salari	Em puc veure amb companys d'altres galeries	
Si us plau, indiqui quin és el seu nivell d'estudis acabats	Sense estudis	49	30	14	56	3	81
		60,8%	37,4%	16,9%	69,3%	3,8%	
	Estudis primaris	194	108	43	202	15	295
		65,7%	36,5%	14,7%	68,6%	5,0%	
	Formació professional	33	21	13	42	3	61
		54,6%	34,5%	21,3%	68,7%	4,5%	
	Estudis secundaris o batxillerat	121	66	54	142	12	211
		57,4%	31,1%	25,7%	67,4%	5,6%	
	Estudis universitaris	10	15	6	24	1	32
		29,9%	45,2%	17,2%	75,1%	4,3%	
Total		407	239	130	466	34	680

Els percentatges i els totals es basen en els enquestats.

Motius pels quals treballa (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons situació penal)

		Quines frases el convencen més					Total
		Et treu del pati	No menjar-me el cap amb el temps	Evitar males companyies	Obtenir uns "dinerons", salari	Em puc veure amb companys d'altres galeries	
Quina és la seva situació penal?	Preventiu	60 44,3%	65 48,0%	29 21,2%	91 67,2%	12 8,6%	136
	Condemnat	347 63,7%	175 32,1%	101 18,5%	377 69,1%	22 4,1%	546
Total		408	240	130	468	34	682

Els percentatges i els totals es basen en els enquestats

Motius pels quals treballa (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons anys de condemna)

		Quines frases el convencen més					Total
		Et treu del pati	No menjar-me el cap amb el temps	Evitar males companyies	Obtenir uns "dinerons", salari	Em puc veure amb companys d'altres galeries	
De quants anys és la seva condemna?	Menys 2 anys	11 67,1%	5 32,9%	4 26,6%	9 56,7%	3 16,7%	16
	Entre 2 i 6	112 58,2%	72 37,7%	36 18,5%	132 68,8%	9 4,6%	192
	Entre 6 i 10	115 64,5%	52 28,9%	40 22,4%	126 70,9%	5 2,6%	178
	Més de 10	113 69,5%	45 27,4%	22 13,6%	111 67,8%	6 3,7%	163
	Total	351	174	102	378	22	550

Els percentatges i els totals es basen en els enquestats.

Motius pels quals treballa (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons temps que porta a tallers de forma continuada)

		Quines frases el convencen més					Total
		Et treu del pati	No menjar-me el cap amb el temps	Evitar males companyies	Obtenir uns "dinerons", salari	Em puc veure amb companys d'altres galeries	
Temps que fa que treballa de manera continuada	Menys 1 mes	28 66,9%	17 39,2%	10 24,5%	25 58,8%	0 ,3%	42
	1 a 2 mesos	53 55,3%	32 33,0%	18 18,9%	65 67,3%	11 11,0%	97
	3 a 6 mesos	88 57,6%	66 43,2%	20 13,4%	107 69,7%	8 5,3%	153
	7 a 12 mesos	68 59,2%	47 41,5%	17 15,1%	76 66,2%	7 5,9%	114
	13 a 24 mesos	56 54,2%	27 25,8%	32 30,9%	71 68,2%	4 4,3%	103
	25 a 36 mesos	37 52,8%	21 30,0%	16 22,6%	55 78,9%	3 4,0%	70
	Més de 3 anys	77 75,6%	31 29,9%	16 15,1%	70 68,8%	1 1,0%	102
	Total	408	240	130	468	34	682

Els percentatges i els totals es basen en els enquestats.

11- Com valora el treball que realitza (valor mitjà, essent -1 molt insatisfet, 6 molt satisfet-, segons sou per hora)

Sou percebut per hora	Mitjana	N	Desv. típ.
Fins a 0,75 €	3,84	132	1,761
De 0,76 a 1,75 €	3,91	204	1,716
De 1,51 a 2,25 €	4,47	105	1,602
De 2,26 a 3,00 €	4,75	84	1,430
De 3,01 a 10 €	4,99	82	1,242
NC	3,76	65	1,443
Total	4,21	672	1,651

Com valora el treball que realitza (valor mitjà, essent -1 molt insatisfet, 6 molt satisfet-, segons respostes a frases sobre el treball que li convencen més)

	Mitjana	N	Desv. típ.
"Et treu del pati"	4,16	402	1,674
"No menjar-me el cap amb el temps"	4,27	231	1,591
"Evitar males companyies"	4,27	127	1,721
"Obtenir un salari"	4,29	451	1,574
"Em puc veure amb companys d'altres galeries"	3,94	34	1,764
Total	4,21	672	1,651

Com valora el treball que realitza (valor mitjà, essent -1 molt insatisfet, 6 molt satisfet- segons respostes a aspectes en què més els ajuda el treball)

	Mitjana	N	Desv. típ.
A fer amics i companys	4,18	40	1,419
A aprendre alguna cosa útil per al futur	4,48	292	1,486
A fer-te respectar a la presó	4,69	44	1,607
A tenir un horari i organitzar-me la vida	4,39	269	1,588
A passar el temps	3,85	271	1,705
A aprendre hàbits laborals	4,41	247	1,555
Total	4,21	672	1,651

12- Com valora el salari (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons responsabilitat al taller)

		Com valora el salari que rep?				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Si us plau, em pot dir quin és el seu nivell de responsabilitat en el treball?	Encarregat, coordinador	29 30,5%	23 24,2%	43 45,3%	0 ,0%	95 100,0%
	Treballador	70 11,7%	153 25,7%	358 60,1%	15 2,5%	596 100,0%
Total		99 14,3%	176 25,5%	401 58,0%	15 2,2%	691 100,0%

Com valora el salari (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons temps que fa que treballa)

		Com valora el salari que rep?				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Temps que fa que treballa de manera continuada	Menys 1 mes	2 4,7%	11 25,6%	25 58,1%	5 11,6%	43 100,0%
	1 a 2 mesos	8 8,1%	19 19,2%	69 69,7%	3 3,0%	99 100,0%
	3 a 6 mesos	19 12,4%	31 20,3%	101 66,0%	2 1,3%	153 100,0%
	7 a 12 mesos	16 13,9%	34 29,6%	64 55,7%	1 ,9%	115 100,0%
	13 a 24 mesos	25 23,6%	34 32,1%	45 42,5%	2 1,9%	106 100,0%
	25 a 36 mesos	12 16,9%	24 33,8%	35 49,3%	0 ,0%	71 100,0%
	Més de 3 anys	16 15,4%	23 22,1%	63 60,6%	2 1,9%	104 100,0%
	Total	98 14,2%	176 25,5%	402 58,2%	15 2,2%	691 100,0%

Com valora el salari (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons situació penal)

		Com valora el salari que rep?				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Quina és la seva situació penal?	Preventu	34 24,8%	38 27,7%	62 45,3%	3 2,2%	137 100,0%
	Condemnat	65 11,7%	138 24,9%	339 61,2%	12 2,2%	554 100,0%
Total		99 14,3%	176 25,5%	401 58,0%	15 2,2%	691 100,0%

13- Les relacions amb encarregats i coordinadors de taller (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons presó)

		Com valora el tracte amb encarregats i coordinadors de taller?				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Nom de la presó	Model de Barcelona	110 85,9%	17 13,3%	1 ,8%	0 ,0%	128 100,0%
	Dones de Barcelona (Wad-Ras)	9 90,0%	1 10,0%	0 ,0%	0 ,0%	10 100,0%
	Joves de Barcelona (Trinitat)	22 91,7%	1 4,2%	1 4,2%	0 ,0%	24 100,0%
	Ponent (Lleida)	102 92,7%	5 4,5%	1 ,9%	2 1,8%	110 100,0%
	Raimat (Lleida)	33 73,3%	8 17,8%	0 ,0%	4 8,9%	45 100,0%
	Quatre Camins	112 80,6%	22 15,8%	5 3,6%	0 ,0%	139 100,0%
	Brians	143 77,3%	31 16,8%	7 3,8%	4 2,2%	185 100,0%
	Tarragona	16 72,7%	4 18,2%	0 ,0%	2 9,1%	22 100,0%
	Girona	11 100,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	11 100,0%
	Figueres	15 88,2%	1 5,9%	1 5,9%	0 ,0%	17 100,0%
	Total	573 82,9%	90 13,0%	16 2,3%	12 1,7%	691 100,0%

14- Quants amics té que treballen al taller (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		Podria dir-me quants dels seus amics que són a la presó treballen?					Total
		Tots	Alguns	Cap	No té amistats a la presó	NC	
Taller en el qual treballa	Impremta	9 40,9%	9 40,9%	1 4,5%	2 9,1%	1 4,5%	22 100,0%
	Manipulats	67 21,1%	179 56,5%	8 2,5%	57 18,0%	6 1,9%	317 100,0%
	Muntatge	54 27,3%	98 49,5%	3 1,5%	40 20,2%	3 1,5%	198 100,0%
	Fleca	8 40,0%	2 10,0%	0 0,0%	10 50,0%	0 0,0%	20 100,0%
	Confecció	19 30,2%	30 47,6%	1 1,6%	13 20,6%	0 0,0%	63 100,0%
	Fusteria	6 15,4%	19 48,7%	6 15,4%	8 20,5%	0 0,0%	39 100,0%
	Serralleria metàl·lica	2 15,4%	6 46,2%	0 0,0%	4 30,8%	1 7,7%	13 100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	11 61,1%	5 27,8%	0 0,0%	2 11,1%	0 0,0%	18 100,0%
	Total	176 25,5%	348 50,4%	19 2,8%	136 19,7%	11 1,6%	690 100,0%

Quants amics té que treballen al taller (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons sexe)

		Podria dir-me quants dels seus amics que són a la presó treballen?					Total
		Tots	Alguns	Cap	No té amistats a la presó	NC	
Sexe de l'entrevistat	Home	151 23,7%	329 51,6%	19 3,0%	127 19,9%	11 1,7%	637 100,0%
	Dona	25 46,3%	19 35,2%	1 1,9%	9 16,7%	0 0,0%	54 100,0%
Total		176 25,5%	348 50,4%	20 2,9%	136 19,7%	11 1,6%	691 100,0%

15- Creu que el treball millora les relacions amb altres presos (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons sexe)

		Creu que el treball millora relacions amb els altres presos				Total
		Si	Indiferent	No	NC	
Sexe de l'entrevistat	Home	263 41,2%	230 36,1%	135 21,2%	10 1,6%	638 100,0%
	Dona	14 25,9%	28 51,9%	12 22,2%	0 0,0%	54 100,0%
Total		277 40,0%	258 37,3%	147 21,2%	10 1,4%	692 100,0%

Creu que el treball millora les relacions amb altres presos (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons país d'origen)

		Creu que el treball millora relacions amb els altres presos				Total
		Sí	Indiferent	No	NC	
On va néixer	Espanya	116	131	80	2	329
		35,3%	39,8%	24,3%	,6%	100,0%
	UE-15 + EUA	5	13	12	0	30
		16,7%	43,3%	40,0%	,0%	100,0%
	Reste Europa	12	14	5	1	32
		37,5%	43,8%	15,6%	3,1%	100,0%
	Magrib	56	39	28	2	125
		44,8%	31,2%	22,4%	1,6%	100,0%
	Àfrica (no Magrib)	22	13	6	2	43
		51,2%	30,2%	14,0%	4,7%	100,0%
	Amèrica del Sud	53	41	17	2	113
		46,9%	36,3%	15,0%	1,8%	100,0%
	Àsia	13	6	0	0	19
		68,4%	31,6%	,0%	,0%	100,0%
Total		277	257	148	9	691
		40,1%	37,2%	21,4%	1,3%	100,0%

Creu que el treball millora les relacions amb altres presos (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons situació penal)

		Creu que el treball millora relacions amb els altres presos				Total
		Sí	Indiferent	No	NC	
Quina és la seva situació penal?	Preventiu	68	50	17	1	136
		50,0%	36,8%	12,5%	,7%	100,0%
	Comndemnat	209	207	129	9	554
		37,7%	37,4%	23,3%	1,6%	100,0%
Total		277	257	146	10	690
		40,1%	37,2%	21,2%	1,4%	100,0%

16- Creu que el treball millora les relacions amb a funcionaris (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons país d'origen)

		Creu que el treball millora relacions amb els funcionaris				Total
		Sí	Indiferent	No	NC	
On va néixer	Espanya	151	98	74	5	328
		46,0%	29,9%	22,6%	1,5%	100,0%
	UE-15 + EUA	9	13	5	3	30
		30,0%	43,3%	16,7%	10,0%	100,0%
	Resta Europa	17	7	5	3	32
		53,1%	21,9%	15,6%	9,4%	100,0%
	Magrib	73	32	17	3	125
		58,4%	25,6%	13,6%	2,4%	100,0%
	Àfrica (no Magrib)	25	11	4	3	43
		58,1%	25,6%	9,3%	7,0%	100,0%
	Amèrica del Sud	67	30	13	4	114
		58,8%	26,3%	11,4%	3,5%	100,0%
	Àsia	16	2	1	0	19
		84,2%	10,5%	5,3%	,0%	100,0%
Total		358	193	119	21	691
		51,8%	27,9%	17,2%	3,0%	100,0%

Creu que el treball millora les relacions amb a funcionaris (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons situació penal)

		Creu que el treball millora relacions amb els funcionaris				Total
		Si	Indiferent	No	NC	
Quina és la seva situació penal?	Preventiu	92	27	14	4	137
		67,2%	19,7%	10,2%	2,9%	100,0%
	Condemnat	266	166	105	17	554
		48,0%	30,0%	19,0%	3,1%	100,0%
Total		358	193	119	21	691
		51,8%	27,9%	17,2%	3,0%	100,0%

17- Nivell d'atenció que comporta el treball que fa (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons any de naixement)

		Considera que el treball que fa exigeix molta, bastant o poca atenció				Total
		Molt	Bastant	Poc	NC	
Any que va néixer	Abans de 1960	49 63,6%	20 26,0%	8 10,4%	0 ,0%	77 100,0%
	De 1960 a 1964	39 58,2%	14 20,9%	13 19,4%	1 1,5%	67 100,0%
	De 1965 a 1969	57 50,9%	38 33,9%	16 14,3%	1 ,9%	112 100,0%
	De 1970 a 1974	91 52,0%	54 30,9%	27 15,4%	3 1,7%	175 100,0%
	De 1975 a 1980	89 52,0%	57 33,3%	25 14,6%	0 ,0%	171 100,0%
	1981 o després	42 48,3%	23 26,4%	22 25,3%	0 ,0%	87 100,0%
	Total	367 53,3%	206 29,9%	111 16,1%	5 ,7%	689 100,0%

Nivell d'atenció que comporta el treball que fa (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons hores treballades)

		Considera que el treball que fa exigeix molta, bastant o poca atenció				Total
		Molt	Bastant	Poc	NC	
Quantes hores ha treballat en taller	Fins a 20 hores	139 43,0%	103 31,9%	78 24,1%	3 ,9%	323 100,0%
	> 20 i < 30 hores	37 52,1%	21 29,6%	13 18,3%	0 ,0%	71 100,0%
	30 fins a < 40 hores	57 71,3%	21 26,3%	2 2,5%	0 ,0%	80 100,0%
	40 hores o més	131 62,4%	59 28,1%	18 8,6%	2 1,0%	210 100,0%
	Total	364 53,2%	204 29,8%	111 16,2%	5 ,7%	684 100,0%

Nivell d'atenció que comporta el treball que fa (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons any de naixement)

		Considera que el treball que fa exigeix molta, bastant o poca atenció				Total
		Molt	Bastant	Poc	NC	
Temps que fa que treballa de manera continuada	Menys 1 mes	20 46,5%	18 41,9%	5 11,6%	0 ,0%	43 100,0%
	1 a 2 mesos	38 38,4%	40 40,4%	19 19,2%	2 2,0%	99 100,0%
	3 a 6 mesos	72 47,1%	45 29,4%	35 22,9%	1 ,7%	153 100,0%
	7 a 12 mesos	65 56,5%	32 27,8%	17 14,8%	1 ,9%	115 100,0%
	13 a 24 mesos	58 55,2%	29 27,6%	18 17,1%	0 ,0%	105 100,0%
	25 a 36 mesos	44 62,0%	17 23,9%	9 12,7%	1 1,4%	71 100,0%
	Més de 3 anys	70 68,0%	24 23,3%	9 8,7%	0 ,0%	103 100,0%
	Total	367 53,3%	205 29,8%	112 16,3%	5 ,7%	689 100,0%

o

18- Nivell d'interès del treball que fa (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons sexe)

		Considera de molt, poc o cap interès les tasques que fa				Total
		Molt	Poc	Gens	NC	
Sexe de l'entrevistat	Home	309 48,4%	181 28,4%	141 22,1%	7 1,1%	638 100,0%
	Dona	31 57,4%	13 24,1%	10 18,5%	0 ,0%	54 100,0%
Total		340 49,1%	194 28,0%	151 21,8%	7 1,0%	692 100,0%

Nivell d'interès del treball que fa (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons país de naixement)

		Considera de molt, poc o cap interès les tasques que fa				Total
		Molt	Poc	Gens	NC	
On va néixer	Espanya	135 41,2%	103 31,4%	86 26,2%	4 1,2%	328 100,0%
	UE-15 + EUA	14 46,7%	6 20,0%	10 33,3%	0 ,0%	30 100,0%
	Restq Europa	17 53,1%	11 34,4%	3 9,4%	1 3,1%	32 100,0%
	Magrib	60 48,0%	40 32,0%	24 19,2%	1 ,8%	125 100,0%
	Àfrica (no Magrib)	22 51,2%	11 25,6%	9 20,9%	1 2,3%	43 100,0%
	Amèrica del Sud	85 75,2%	15 13,3%	13 11,5%	0 ,0%	113 100,0%
	Àsia	7 38,9%	5 27,8%	6 33,3%	0 ,0%	18 100,0%
	Total	340 49,3%	191 27,7%	151 21,9%	7 1,0%	689 100,0%

Nivell d'interès del treball que fa (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons hores treballades)

		Considera de molt, poc o cap interès les tasques que fa				Total
		Molt	Poc	Gens	NC	
Quantes hores ha treballat en taller	Fins a 20 hores	129 40,1%	93 28,9%	99 30,7%	1 ,3%	322 100,0%
	> 20 i < 30 hores	37 52,9%	22 31,4%	10 14,3%	1 1,4%	70 100,0%
	30 fins a < 40 hores	50 62,5%	20 25,0%	9 11,3%	1 1,3%	80 100,0%
	40 hores o més	120 57,1%	56 26,7%	30 14,3%	4 1,9%	210 100,0%
	Total	336 49,3%	191 28,0%	148 21,7%	7 1,0%	682 100,0%

19- Creu que les feines que fa l'ajudaran per a un treball fora (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		Creu que les tasques que fa l'ajuden molt, poc o gens per a un treball a fora quan surti...				Total
		Molt	Poc	Gens	NC	
Taller en el qual treballa	Impremta	10 47,6%	4 19,0%	6 28,6%	1 4,8%	21 100,0%
	Manipulats	96 30,2%	60 18,9%	150 47,2%	12 3,8%	318 100,0%
	Muntatge	73 36,9%	36 18,2%	79 39,9%	10 5,1%	198 100,0%
	Fleca	15 71,4%	4 19,0%	2 9,5%	0 ,0%	21 100,0%
	Confecció	24 38,1%	12 19,0%	26 41,3%	1 1,6%	63 100,0%
	Fusteria	19 48,7%	6 15,4%	14 35,9%	0 ,0%	39 100,0%
	Serralleria metàl·lica	4 30,8%	3 23,1%	6 46,2%	0 ,0%	13 100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	8 44,4%	4 22,2%	6 33,3%	0 ,0%	18 100,0%
	Total	249 36,0%	129 18,7%	289 41,8%	24 3,5%	691 100,0%

Creu que les feines que fa l'ajudaran per a un treball fora (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons estudis)

		Creu que les tasques que fa l'ajuden molt, poc o gens per a un treball un a fora, quan surti...				Total
		Molt	Poc	Gens	NC	
Si us plau, indiqui quin és el seu nivell d'estudis acabats	Sense estudis	31 37,3%	15 18,1%	32 38,6%	5 6,0%	83 100,0%
	Estudis primaris	118 39,5%	57 19,1%	116 38,8%	8 2,7%	299 100,0%
	Formació professional	11 18,3%	15 25,0%	33 55,0%	1 1,7%	60 100,0%
	Estudis secundaris o batxillerat	77 36,3%	39 18,4%	87 41,0%	9 4,2%	212 100,0%
	Estudis universitaris	11 32,4%	3 8,8%	20 58,8%	0 ,0%	34 100,0%
	Total	248 36,0%	129 18,8%	288 41,9%	23 3,3%	688 100,0%

Creu que les feines que fa l'ajudaran per a un treball fora (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons situació penal)

		Creu que les tasques que fa l'ajuden molt, poc o gens per a un treball fora, quan surti...				Total
		Mucho	Poco	Nada	NC	
Quina és la seva situació penal?	Preventiu	59 43,1%	24 17,5%	45 32,8%	9 6,6%	137 100,0%
	Condemnat	190 34,3%	105 19,0%	244 44,0%	15 2,7%	554 100,0%
Total		249 36,0%	129 18,7%	289 41,8%	24 3,5%	691 100,0%

20- Creu que el treball l'ajudarà a trobar feina quan surti de la presó?
(nombre de presos entrevistats i distribució en % segons temps que fa que treballa de manera continuada)

		Creu que el treball que actualment fa l'ajudarà a trobar feina quan surti de la presó?				Total
		Sí	No	No ho sap	NC	
Temps que fa que treballa de manera continuada	Menys 1 mes	14 32,6%	22 51,2%	5 11,6%	2 4,7%	43 100,0%
	1 a 2 mesos	31 31,3%	56 56,6%	11 11,1%	1 1,0%	99 100,0%
	3 a 6 mesos	60 39,5%	65 42,8%	24 15,8%	3 2,0%	152 100,0%
	7 a 12 mesos	50 43,5%	48 41,7%	17 14,8%	0 0,0%	115 100,0%
	13 a 24 mesos	52 49,5%	46 43,8%	7 6,7%	0 0,0%	105 100,0%
	25 a 36 mesos	37 52,1%	27 38,0%	7 9,9%	0 0,0%	71 100,0%
	Més de 3 anys	35 34,0%	55 53,4%	11 10,7%	2 1,9%	103 100,0%
Total		279 40,6%	319 46,4%	82 11,9%	8 1,2%	688 100,0%

Creu que el treball l'ajudarà a trobar feina quan surti de la presó (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons sexe)

		Creu que el treball que actualment fa l'ajudarà a trobar feina quan surti de la presó?				Total
		Sí	No	No ho sap	NC	
Sexe de l'entrevistat	Home	263 41,3%	290 45,5%	77 12,1%	7 1,1%	637 100,0%
	Dona	18 33,3%	30 55,6%	5 9,3%	1 1,9%	54 100,0%
Total		281 40,7%	320 46,3%	82 11,9%	8 1,2%	691 100,0%

Creu que el treball l'ajudarà a trobar feina quan surti de la presó? (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons país d'origen)

		Creu que el treball que actualment fa l'ajudarà a trobar feina quan surti de la presó?				Total
		Sí	No	No ho sap	NC	
On va néixer	Espanya	102 31,1%	190 57,9%	31 9,5%	5 1,5%	328 100,0%
	UE-15 + EUA	5 17,2%	21 72,4%	3 10,3%	0 ,0%	29 100,0%
	Resta Europa	18 56,3%	10 31,3%	4 12,5%	0 ,0%	32 100,0%
	Magrib	59 47,6%	41 33,1%	22 17,7%	2 1,6%	124 100,0%
	Àfrica (no Magrib)	26 60,5%	11 25,6%	5 11,6%	1 2,3%	43 100,0%
	Amèrica del Sud	61 54,0%	37 32,7%	15 13,3%	0 ,0%	113 100,0%
	Àsia	7 36,8%	10 52,6%	2 10,5%	0 ,0%	19 100,0%
	Total	278 40,4%	320 46,5%	82 11,9%	8 1,2%	688 100,0%

Creu que el treball l'ajudarà a trobar feina quan surti de la presó (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons situació penal)

		Creu que el treball que actualment fa l'ajudarà a trobar feina quan surti de la presó?				Total
		Sí	No	No ho sap	NC	
Quina és la seva situació penal?	Preventiu	64 46,7%	44 32,1%	28 20,4%	1 ,7%	137 100,0%
	Condemnat	217 39,2%	276 49,8%	54 9,7%	7 1,3%	554 100,0%
Total		281 40,7%	320 46,3%	82 11,9%	8 1,2%	691 100,0%

Creu que el treball l'ajudarà a trobar feina quan surti de la presó (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons anys de condemna)

		Creu que el treball que actualment fa l'ajudarà a trobar feina quan surti de la presó?				Total
		Si	No	No ho sap	NC	
De quants anys és la seva condemna?	Menys 2 anys	6 33,3%	7 38,9%	5 27,8%	0 ,0%	18 100,0%
	Entre 2 i 6	92 47,2%	84 43,1%	15 7,7%	4 2,1%	195 100,0%
	Entre 6 i 10	71 39,2%	92 50,8%	17 9,4%	1 ,6%	181 100,0%
	Més de 10	50 30,5%	94 57,3%	18 11,0%	2 1,2%	164 100,0%
	Preventiu	61 46,2%	42 31,8%	28 21,2%	1 ,8%	132 100,0%
Total		280 40,6%	319 46,2%	83 12,0%	8 1,2%	690 100,0%

21- En què creu que l'ajuda el treball (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		En què l'ajuda el treball						Total
		A fer amics i companys	A aprendre una cosa útil per al futur	A fer-te respectar a la presó	A tenir un horari i organitzar-me la vida	A "passar" l'estona	Aprendre hàbits laborals	
Taller en el qual treballa	Impremta	3 12,8%	17 80,9%	0 ,0%	7 32,8%	9 40,0%	5 22,4%	21
	Manipulats	16 5,1%	129 42,9%	20 6,5%	122 40,5%	140 46,4%	118 39,1%	302
	Muntatge	15 8,0%	79 41,6%	17 9,0%	82 43,1%	70 36,8%	77 40,6%	191
	Fleca	1 5,0%	13 62,8%	4 17,4%	10 47,3%	5 23,0%	7 32,3%	20
	Confecció	1 2,3%	32 53,0%	2 2,9%	27 44,7%	26 43,7%	20 33,2%	60
	Fusteria	3 7,9%	19 50,0%	2 5,3%	16 42,1%	12 31,6%	16 42,1%	39
	Serralleria metàl·lica	0 ,0%	6 50,0%	1 8,3%	5 41,7%	6 50,0%	5 41,7%	12
	Serv grls, mantnt, neteja	1 5,8%	4 24,5%	1 5,8%	9 52,8%	8 50,2%	7 43,5%	16
Total		40	300	46	278	276	255	661

En què creu que l'ajuda el treball (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons sexe)

		En què l'ajuda el treball						Total
		A fer amics i companys	A aprendre una cosa ú per al futur	A fer-te respectar a la presó	A tenir un horari i organitzar-me la vida	A "passar" l'estona	Aprendre hàbits laborals	
Sexe de l'entrevistat	Home	39 6,4%	275 45,2%	42 6,8%	253 41,6%	255 41,9%	238 39,0%	609
	Dona	1 1,7%	25 47,5%	5 8,9%	25 47,0%	21 39,7%	17 33,5%	52
Total		40	300	46	278	276	255	661

En què creu que l'ajuda el treball (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons any de naixement)

		En què l'ajuda el treball						Total
		A fer amics i companys	A aprendre una cosa ú per al futur	A fer-te respectar a la presó	A tenir un horari i organitzar-me la vida	A "passar" l'estona	Aprendre hàbits laborals	
Any que va néixer	Abans de 1960	4 5,2%	29 40,7%	1 1,3%	27 38,7%	29 41,8%	31 43,6%	70
	De 1960 a 1964	4 6,3%	23 36,4%	3 4,5%	30 47,6%	24 37,7%	27 42,4%	64
	De 1965 a 1969	12 10,6%	39 36,3%	9 8,3%	46 42,2%	46 42,5%	44 40,9%	109
	De 1970 a 1974	11 6,2%	81 47,9%	16 9,6%	75 44,1%	72 42,6%	54 31,9%	169
	De 1975 a 1980	9 5,6%	85 51,5%	10 6,3%	70 42,5%	65 39,5%	60 36,3%	165
	1981 o després	1 1,1%	42 50,2%	7 8,2%	30 35,7%	39 47,2%	38 45,8%	84
	Total	40	299	46	278	276	254	660

En què creu que l'ajuda el treball (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons país d'origen)

		En què l'ajuda el treball						
		A fer amics i companys	A aprendre una cosa útil per al futur	A fer-te respectar a la presó	A tenir un horari i organitzar-me la vida	A "paxsar" l'estona	Aprendre hàbits laborals	
On va néixer	Espanya	20 6,4%	109 35,2%	8 2,6%	129 41,5%	151 48,7%	132 42,7%	
	UE-15 + EUA	2 6,3%	12 39,5%	1 3,4%	9 29,1%	17 56,8%	6 21,3%	
	Resta Europa	2 6,0%	10 34,7%	2 8,1%	17 56,4%	12 39,4%	11 37,1%	
	Magrib	5 4,3%	65 53,5%	21 17,1%	48 39,7%	53 43,8%	37 30,1%	
	Àfrica (no Magrib)	4 9,7%	24 59,6%	2 4,2%	20 49,5%	6 15,8%	18 44,4%	
	Amèrica del Sud	5 4,6%	68 62,7%	8 6,9%	47 42,7%	32 29,0%	46 41,8%	
	Àsia	1 7,6%	10 56,4%	5 25,6%	8 43,5%	5 28,2%	4 22,8%	
	Total	39	299	46	277	276	254	

Los porcentajes y los totales se basan en los encuestados.

En què creu que l'ajuda el treball (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons nivell d'estudis)

		En què l'ajuda el treball						
		A fer amics i companys	A aprendre una cosa útil per al futur	A fer-te respectar a la presó	A tenir un horari i organitzar-me la vida	A "passar" l'estona	Aprendre hàbits laborals	Total
Si us plau, indiqueu quin és el seu nivell d'estudis acabats	Sense estudis	5 6,5%	40 50,6%	8 10,5%	24 30,7%	32 40,5%	33 41,7%	78
	Estudis primaris	17 6,0%	136 47,6%	21 7,5%	115 40,3%	119 41,5%	120 42,0%	287
	Formació professional	6 9,4%	23 39,0%	3 4,4%	18 30,3%	37 61,2%	18 30,1%	60
	Estudis secundaris o batxillerat	10 4,9%	89 43,7%	11 5,5%	104 51,1%	74 36,4%	77 37,9%	204
	Estudis universitaris	2 6,5%	10 33,9%	3 9,1%	16 52,5%	13 43,9%	6 19,0%	30
	Total	40	299	46	278	275	254	659

En què creu que l'ajuda el treball (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons anys de condemna)

		En què l'ajuda el treball						Total
		A fer amics i companys	A aprendre una cosa útil per al futur	A fer-te respectar a la presó	A tenir un horari i organitzar-me la vida	A "passar" l'estona	Aprendre hàbits laborals	
De quants anys és la seva condemna?	Menys 2 anys	3 14,7%	9 53,2%	2 9,1%	7 40,9%	6 33,2%	8 43,9%	17
	Entre 2 i 6	12 6,7%	92 49,4%	15 8,0%	77 41,0%	73 39,2%	70 37,5%	187
	Entre 6 i 10	8 4,5%	77 43,2%	7 3,7%	78 43,5%	76 42,3%	70 39,3%	179
	Més de 10	11 7,0%	54 35,7%	3 2,3%	64 42,8%	72 47,6%	64 42,6%	150
	Total	34	233	27	226	226	212	534

22- Voldria treballar més hores (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons hores treballades)

		Voldria fer més hores de feina?				Total
		Si	No	No ho sap	NC	
Quantes hores ha treballat en taller	Fins a 20 hores	195 60,4%	120 37,2%	4 1,2%	4 1,2%	323 100,0%
	> 20 i < 30 hores	49 70,0%	21 30,0%	0 ,0%	0 ,0%	70 100,0%
	30 fins a < 40 hores	41 51,3%	35 43,8%	4 5,0%	0 ,0%	80 100,0%
	40 hores o més	85 40,5%	117 55,7%	7 3,3%	1 ,5%	210 100,0%
	Total	370 54,2%	293 42,9%	15 2,2%	5 ,7%	683 100,0%

Voldria treballar més hores (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons temps que fa que treballa de manera continuada)

		Voldria fer més hores de feina?				Total
		Sí	No	No ho sap	NC	
Temps que fa que treballa de manera continuada	Menys 1 mes	25 58,1%	16 37,2%	1 2,3%	1 2,3%	43 100,0%
	Entre 1 i 2 mesos	59 59,0%	38 38,0%	2 2,0%	1 1,0%	100 100,0%
	3 a 7 mesos	103 59,9%	65 37,8%	4 2,3%	0 ,0%	172 100,0%
	8 a 12 mesos	59 60,8%	35 36,1%	2 2,1%	1 1,0%	97 100,0%
	13 a 24 mesos	55 51,9%	45 42,5%	4 3,8%	2 1,9%	106 100,0%
	25 a 36 mesos	28 41,8%	37 55,2%	2 3,0%	0 ,0%	67 100,0%
	Més de 3 anys	40 38,8%	62 60,2%	1 1,0%	0 ,0%	103 100,0%
	Total	369 53,6%	298 43,3%	16 2,3%	5 ,7%	688 100,0%

Voldria treballar més hores (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons país de naixement)

		Voldria fer més hores de feina?				Total
		Sí	No	No ho sap	NC	
On va néixer	Espanya	141 43,0%	177 54,0%	5 1,5%	5 1,5%	328 100,0%
	UE-15 + EUA	14 46,7%	15 50,0%	1 3,3%	0 ,0%	30 100,0%
	Resta Europa	16 51,6%	13 41,9%	2 6,5%	0 ,0%	31 100,0%
	Magrib	72 57,6%	50 40,0%	3 2,4%	0 ,0%	125 100,0%
	Àfrica (no Magrib)	28 65,1%	13 30,2%	2 4,7%	0 ,0%	43 100,0%
	Amèrica del Sud	87 77,0%	24 21,2%	2 1,8%	0 ,0%	113 100,0%
	Àsia	13 68,4%	4 21,1%	2 10,5%	0 ,0%	19 100,0%
	Total	371 53,8%	296 43,0%	17 2,5%	5 ,7%	689 100,0%

23- Les condicions de treball: l'esforç (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		Considera que el treball que fa exigeix molt, bastant o poc esforç				Total
		Molt	Bastant	Poc	NC	
Taller en el qual treballa	Impremta	6 27,3%	11 50,0%	5 22,7%	0 ,0%	22 100,0%
	Manipulats	58 18,3%	107 33,8%	150 47,3%	2 ,6%	317 100,0%
	Muntatge	63 31,8%	57 28,8%	74 37,4%	4 2,0%	198 100,0%
	Fleca	2 10,0%	11 55,0%	7 35,0%	0 ,0%	20 100,0%
	Confecció	16 25,0%	28 43,8%	20 31,3%	0 ,0%	64 100,0%
	Fusteria	11 28,2%	16 41,0%	12 30,8%	0 ,0%	39 100,0%
	Serralleria metàl·lica	3 23,1%	4 30,8%	6 46,2%	0 ,0%	13 100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	6 35,3%	4 23,5%	7 41,2%	0 ,0%	17 100,0%
	Total	165 23,9%	238 34,5%	281 40,7%	6 ,9%	690 100,0%

Les condicions de treball: l'esforç (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons hores treballades)

		Considera que el treball que fa exigeix molt, bastant o poc esforç				Total
		Molt	Bastant	Poc	NC	
Quantes hores ha treballat en taller	Fins a 20 hores	63 19,6%	97 30,1%	161 50,0%	1 ,3%	322 100,0%
	> 20 i < 30 hores	14 19,7%	30 42,3%	27 38,0%	0 ,0%	71 100,0%
	30 fins a < 40 hores	20 25,0%	35 43,8%	23 28,8%	2 2,5%	80 100,0%
	40 hores o més	67 31,8%	75 35,5%	66 31,3%	3 1,4%	211 100,0%
	Total	164 24,0%	237 34,6%	277 40,5%	6 ,9%	684 100,0%

Les condicions de treball: l'esforç (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons sexe)

		Considera que la feina que fa exigeix molt, bastant o poc esforç				Total
		Molt	Bastant	Poc	NC	
Sexe de l'entrevistat	Home	147 23,0%	219 34,3%	266 41,7%	6 ,9%	638 100,0%
	Dona	18 34,0%	20 37,7%	15 28,3%	0 ,0%	53 100,0%
Total		165 23,9%	239 34,6%	281 40,7%	6 ,9%	691 100,0%

24- Les condicions de treball: el soroll (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		Com valora el nivell de soroll a la seva feina				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Taller en el qual treballa	Impremta	3 14,3%	10 47,6%	8 38,1%	0 0,0%	21 100,0%
	Manipulats	158 49,8%	111 35,0%	46 14,5%	2 ,6%	317 100,0%
	Muntatge	75 37,9%	74 37,4%	46 23,2%	3 1,5%	198 100,0%
	Fleca	16 80,0%	3 15,0%	1 5,0%	0 0,0%	20 100,0%
	Confecció	31 48,4%	22 34,4%	11 17,2%	0 0,0%	64 100,0%
	Fusteria	11 28,2%	10 25,6%	18 46,2%	0 0,0%	39 100,0%
	Serralleria metàl·lica	3 23,1%	5 38,5%	5 38,5%	0 0,0%	13 100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	9 52,9%	5 29,4%	3 17,6%	0 0,0%	17 100,0%
	Total	306 44,4%	240 34,8%	138 20,0%	5 ,7%	689 100,0%

Les condicions de treball: el soroll (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons sexe)

		Com valora el nivell de soroll a la seva feina				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Sexe de l'entrevistat	Home	273 42,7%	226 35,4%	135 21,1%	5 ,8%	639 100,0%
	Dona	34 63,0%	16 29,6%	4 7,4%	0 0,0%	54 100,0%
Total		307 44,3%	242 34,9%	139 20,1%	5 ,7%	693 100,0%

25- Les condicions de treball: la ventilació (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons presó)

		Com valora la ventilació a la seva feina				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Nom de la presó	Model de Barcelona	77 59,7%	30 23,3%	21 16,3%	1 ,8%	129 100,0%
	Dones de Barcelona (Wad-Ras)	5 50,0%	2 20,0%	3 30,0%	0 ,0%	10 100,0%
	Joves de Barcelona (Trinitat)	15 65,2%	7 30,4%	1 4,3%	0 ,0%	23 100,0%
	Ponent (Lleida)	66 60,0%	27 24,5%	17 15,5%	0 ,0%	110 100,0%
	Raïmat (Lleida)	25 55,6%	10 22,2%	10 22,2%	0 ,0%	45 100,0%
	Quatre Camins	41 29,5%	26 18,7%	71 51,1%	1 ,7%	139 100,0%
	Brians	98 53,0%	38 20,5%	48 25,9%	1 ,5%	185 100,0%
	Tarragona	13 56,5%	5 21,7%	5 21,7%	0 ,0%	23 100,0%
	Girona	8 72,7%	3 27,3%	0 ,0%	0 ,0%	11 100,0%
	Figueres	11 61,1%	5 27,8%	2 11,1%	0 ,0%	18 100,0%
	Total	359 51,8%	153 22,1%	178 25,7%	3 ,4%	693 100,0%

Les condicions de treball: la ventilació (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		Com valora la ventilació a la seva feina				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Taller en el qual treballa	Impremta	11 50,0%	6 27,3%	5 22,7%	0 ,0%	22 100,0%
	Manipulats	169 53,3%	62 19,6%	84 26,5%	2 ,6%	317 100,0%
	Muntatge	90 45,5%	53 26,8%	55 27,8%	0 ,0%	198 100,0%
	Fleca	18 90,0%	2 10,0%	0 ,0%	0 ,0%	20 100,0%
	Confecció	32 50,0%	14 21,9%	18 28,1%	0 ,0%	64 100,0%
	Fusteria	20 51,3%	10 25,6%	9 23,1%	0 ,0%	39 100,0%
	Serralleria metàl·lica	6 46,2%	4 30,8%	2 15,4%	1 7,7%	13 100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	10 58,8%	3 17,6%	4 23,5%	0 ,0%	17 100,0%
	Total	356 51,6%	154 22,3%	177 25,7%	3 ,4%	690 100,0%

Les condicions de treball: la ventilació (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons hores treballades)

		Com valora la ventilació a la seva feina				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Quantes hores ha treballat en taller	Fins a 20 hores	162 50,5%	78 24,3%	79 24,6%	2 ,6%	321 100,0%
	> 20 i < 30 hores	42 60,0%	16 22,9%	12 17,1%	0 ,0%	70 100,0%
	30 fins a < 40 hores	49 61,3%	14 17,5%	17 21,3%	0 ,0%	80 100,0%
	40 hores o més	98 46,4%	43 20,4%	69 32,7%	1 ,5%	211 100,0%
	Total	351 51,5%	151 22,1%	177 26,0%	3 ,4%	682 100,0%

Les condicions de treball: la ventilació (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons temps que fa que treballa de manera continuada)

		Com valora la ventilació a la seva feina				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Temps que fa que treballa de manera continuada	Menys 1 mes	23 53,5%	11 25,6%	8 18,6%	1 2,3%	43 100,0%
	1 a 2 mesos	54 54,5%	23 23,2%	21 21,2%	1 1,0%	99 100,0%
	3 a 6 mesos	85 55,9%	33 21,7%	34 22,4%	0 ,0%	152 100,0%
	7 a 12 mesos	68 59,1%	27 23,5%	20 17,4%	0 ,0%	115 100,0%
	13 a 24 mesos	55 52,4%	20 19,0%	29 27,6%	1 1,0%	105 100,0%
	25 a 36 mesos	36 50,7%	15 21,1%	20 28,2%	0 ,0%	71 100,0%
	Més de 3 anys	36 34,6%	24 23,1%	44 42,3%	0 ,0%	104 100,0%
	Total	357 51,8%	153 22,2%	176 25,5%	3 ,4%	689 100,0%

Les condicions de treball: la ventilació (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons país de naixement)

		Com valora la ventilació a la seva feina				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
On va néixer	Espanya	142 43,3%	74 22,6%	111 33,8%	1 ,3%	328 100,0%
	UE-15 + EUA	16 53,3%	6 20,0%	8 26,7%	0 ,0%	30 100,0%
	Resta Europa	20 62,5%	5 15,6%	6 18,8%	1 3,1%	32 100,0%
	Magrib	74 59,7%	27 21,8%	23 18,5%	0 ,0%	124 100,0%
	Àfrica (no Magrib)	24 55,8%	10 23,3%	9 20,9%	0 ,0%	43 100,0%
	Amèrica del Sud	71 62,8%	24 21,2%	18 15,9%	0 ,0%	113 100,0%
	Àsia	9 47,4%	7 36,8%	2 10,5%	1 5,3%	19 100,0%
	Total	356 51,7%	153 22,2%	177 25,7%	3 ,4%	689 100,0%

26- Les condicions de treball: la il·luminació (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		Com valora la il·luminació a la seva feina				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Taller en el qual treballa	Impremta	13 61,9%	5 23,8%	3 14,3%	0 ,0%	21 100,0%
	Manipulats	216 67,9%	66 20,8%	34 10,7%	2 ,6%	318 100,0%
	Muntatge	149 75,6%	39 19,8%	9 4,6%	0 ,0%	197 100,0%
	Fleca	20 95,2%	1 4,8%	0 ,0%	0 ,0%	21 100,0%
	Confecció	47 74,6%	11 17,5%	5 7,9%	0 ,0%	63 100,0%
	Fusteria	29 72,5%	9 22,5%	2 5,0%	0 ,0%	40 100,0%
	Serralleria metàl·lica	6 46,2%	3 23,1%	4 30,8%	0 ,0%	13 100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	11 64,7%	1 5,9%	5 29,4%	0 ,0%	17 100,0%
	Total	491 71,2%	135 19,6%	62 9,0%	2 ,3%	690 100,0%

27- Les condicions de treball: la calor (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons presó)

		Com valora la calor a la seva feina				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Nom de la presó	Model de Barcelona	33 25,6%	29 22,5%	49 38,0%	18 14,0%	129 100,0%
	Dones de Barcelona (Wad-Ras)	3 30,0%	2 20,0%	3 30,0%	2 20,0%	10 100,0%
	Joves de Barcelona (Trinitat)	16 69,6%	6 26,1%	1 4,3%	0 0,0%	23 100,0%
	Ponent (Lleida)	33 30,0%	32 29,1%	40 36,4%	5 4,5%	110 100,0%
	Raiàmat (Lleida)	4 9,1%	11 25,0%	18 40,9%	11 25,0%	44 100,0%
	Quatre Camins	16 11,5%	20 14,4%	90 64,7%	13 9,4%	139 100,0%
	Brians	49 26,5%	30 16,2%	77 41,6%	29 15,7%	185 100,0%
	Tarragona	5 22,7%	5 22,7%	8 36,4%	4 18,2%	22 100,0%
	Girona	3 27,3%	3 27,3%	5 45,5%	0 0,0%	11 100,0%
	Figueres	4 25,0%	6 37,5%	5 31,3%	1 6,3%	16 100,0%
	Total	166 24,1%	144 20,9%	296 43,0%	83 12,0%	689 100,0%

Les condicions de treball: la calor (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		Com valora la calor a la seva feina				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Taller en el qual treballa	Impremta	4 18,2%	4 18,2%	12 54,5%	2 9,1%	22 100,0%
	Manipulats	85 26,7%	63 19,8%	121 38,1%	49 15,4%	318 100,0%
	Muntatge	45 22,7%	50 25,3%	90 45,5%	13 6,6%	198 100,0%
	Fleca	12 57,1%	2 9,5%	6 28,6%	1 4,8%	21 100,0%
	Confecció	14 21,9%	12 18,8%	32 50,0%	6 9,4%	64 100,0%
	Fusteria	4 10,3%	10 25,6%	15 38,5%	10 25,6%	39 100,0%
	Serralleria metàl·lica	0 0,0%	1 7,7%	10 76,9%	2 15,4%	13 100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	2 11,1%	4 22,2%	11 61,1%	1 5,6%	18 100,0%
	Total	166 24,0%	146 21,1%	297 42,9%	84 12,1%	693 100,0%

Les condicions de treball: la calor (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons hores treballades)

		Com valora la calor a la seva feina				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Quantes hores ha treballat en taller	Fins a 20 hores	78 24,1%	80 24,8%	114 35,3%	51 15,8%	323 100,0%
	> 20 i < 30 hores	20 28,6%	16 22,9%	24 34,3%	10 14,3%	70 100,0%
	30 fins a < 40 hores	20 25,0%	19 23,8%	38 47,5%	3 3,8%	80 100,0%
	40 hores o més	48 22,7%	29 13,7%	118 55,9%	16 7,6%	211 100,0%
	Total	166 24,3%	144 21,1%	294 43,0%	80 11,7%	684 100,0%

28- Les condicions de treball: el fred (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons presó)

		Com valora el fred a la seva feina				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Nom de la presó	Model de Barcelona	30 23,4%	36 28,1%	58 45,3%	4 3,1%	128 100,0%
	Dones de Barcelona (Wad-Ras)	5 50,0%	4 40,0%	1 10,0%	0 ,0%	10 100,0%
	Joves de Barcelona (Trinitat)	19 82,6%	4 17,4%	0 ,0%	0 ,0%	23 100,0%
	Ponent (Lleida)	38 34,5%	33 30,0%	38 34,5%	1 ,9%	110 100,0%
	Ràimat (Lleida)	9 20,5%	14 31,8%	21 47,7%	0 ,0%	44 100,0%
	Quatre Camins	24 17,3%	18 12,9%	96 69,1%	1 ,7%	139 100,0%
	Brians	63 34,2%	44 23,9%	74 40,2%	3 1,6%	184 100,0%
	Tarragona	13 56,5%	6 26,1%	4 17,4%	0 ,0%	23 100,0%
	Girona	4 36,4%	2 18,2%	5 45,5%	0 ,0%	11 100,0%
	Figueres	6 33,3%	8 44,4%	4 22,2%	0 ,0%	18 100,0%
	Total	211 30,6%	169 24,5%	301 43,6%	9 1,3%	690 100,0%

Les condicions de treball: el fred (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		Com valora el fred a la seva feina				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Taller en el qual treballa	Impremta	3 15,0%	4 20,0%	12 60,0%	1 5,0%	20 100,0%
	Manipulats	103 32,5%	79 24,9%	130 41,0%	5 1,6%	317 100,0%
	Muntatge	61 31,0%	48 24,4%	86 43,7%	2 1,0%	197 100,0%
	Fleca	15 71,4%	4 19,0%	2 9,5%	0 0,0%	21 100,0%
	Confecció	17 26,6%	14 21,9%	33 51,6%	0 0,0%	64 100,0%
	Fusteria	8 20,5%	13 33,3%	18 46,2%	0 0,0%	39 100,0%
	Serralleria metàl·lica	1 7,7%	1 7,7%	11 84,6%	0 0,0%	13 100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	3 16,7%	5 27,8%	10 55,6%	0 0,0%	18 100,0%
	Total	211 30,6%	168 24,4%	302 43,8%	8 1,2%	689 100,0%

Les condicions de treball: el fred (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons hores treballades)

		Com valora el fred a la seva feina				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Quantes hores ha treballat en taller	Fins a 20 hores	108 33,5%	80 24,8%	129 40,1%	5 1,6%	322 100,0%
	> 20 i < 30 hores	29 41,4%	18 25,7%	21 30,0%	2 2,9%	70 100,0%
	30 fins a < 40 hores	24 29,6%	25 30,9%	32 39,5%	0 0,0%	81 100,0%
	40 hores o més	48 23,0%	43 20,6%	117 56,0%	1 0,5%	209 100,0%
	Total	209 30,6%	166 24,3%	299 43,8%	8 1,2%	682 100,0%

29- Les condicions de treball: la posició física (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		Com valora la postura física a la seva feina				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Taller en el qual treballa	Impremta	11 50,0%	7 31,8%	4 18,2%	0 0,0%	22 100,0%
	Manipulats	118 37,1%	106 33,3%	88 27,7%	6 1,9%	318 100,0%
	Muntatge	96 48,7%	58 29,4%	40 20,3%	3 1,5%	197 100,0%
	Fleca	16 76,2%	5 23,8%	0 0,0%	0 0,0%	21 100,0%
	Confecció	33 51,6%	16 25,0%	15 23,4%	0 0,0%	64 100,0%
	Fusteria	11 28,2%	15 38,5%	13 33,3%	0 0,0%	39 100,0%
	Serralleria metàl·lica	7 53,8%	4 30,8%	2 15,4%	0 0,0%	13 100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	10 55,6%	7 38,9%	1 5,6%	0 0,0%	18 100,0%
	Total	302 43,6%	218 31,5%	163 23,6%	9 1,3%	692 100,0%

30- Les condicions de treball: el ritme (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		Com valora el ritme a la seva feina				Total
		Bé	Regular	Malament	NC	
Taller en el qual treballa	Impremta	12 57,1%	7 33,3%	2 9,5%	0 0,0%	21 100,0%
	Manipulats	148 46,5%	118 37,1%	45 14,2%	7 2,2%	318 100,0%
	Muntatge	128 64,6%	58 29,3%	11 5,6%	1 0,5%	198 100,0%
	Fleca	17 85,0%	3 15,0%	0 0,0%	0 0,0%	20 100,0%
	Confecció	30 46,9%	23 35,9%	11 17,2%	0 0,0%	64 100,0%
	Fusteria	17 43,6%	15 38,5%	6 15,4%	1 2,6%	39 100,0%
	Serralleria metàl·lica	7 53,8%	3 23,1%	3 23,1%	0 0,0%	13 100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	11 64,7%	4 23,5%	2 11,8%	0 0,0%	17 100,0%
	Total	370 53,6%	231 33,5%	80 11,6%	9 1,3%	690 100,0%

31- Millores que s'haurien d'introduir en el treball (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons taller)

		Principal millora que cal introduir en el treball a les presons						Total
		Salariis	Organització del treball	Salut laboral	Altres	Cap	Ns/nc	
Taller en el qual treballa	Impremta	10 45,5%	7 31,8%	1 4,5%	2 9,1%	1 4,5%	1 4,5%	22 100,0%
	Manipulats	196 61,8%	35 11,0%	23 7,3%	22 6,9%	12 3,8%	29 9,1%	317 100,0%
	Muntatge	120 60,9%	19 9,6%	21 10,7%	21 10,7%	7 3,6%	9 4,6%	197 100,0%
	Fleca	6 28,6%	2 9,5%	3 14,3%	3 14,3%	2 9,5%	5 23,8%	21 100,0%
	Confecció	35 54,7%	9 14,1%	7 10,9%	1 1,6%	2 3,1%	10 15,6%	64 100,0%
	Fusteria	24 60,0%	2 5,0%	2 5,0%	4 10,0%	2 5,0%	6 15,0%	40 100,0%
	Serralleria metàl·lica	2 15,4%	3 23,1%	2 15,4%	4 30,8%	0 0,0%	2 15,4%	13 100,0%
	Serv grls, mantnt, neteja	11 61,1%	1 5,6%	4 22,2%	1 5,6%	0 0,0%	1 5,6%	18 100,0%
	Total	404 58,4%	78 11,3%	63 9,1%	58 8,4%	26 3,8%	63 9,1%	692 100,0%

Millores que s'haurien d'introduir en el treball (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons hores treballades)

		Principal millora que cal introduir en el treball a les presons						Total
		Salariis	Organització de la feina	Salut laboral	Altres	Cap	Ns/nc	
Quantes hores ha treballat en taller	Fins a 20 hores	207 64,1%	38 11,8%	19 5,9%	23 7,1%	12 3,7%	24 7,4%	323 100,0%
	> 20 i < 30 hores	40 57,1%	10 14,3%	2 2,9%	8 11,4%	2 2,9%	8 11,4%	70 100,0%
	30 fins a < 40 hores	44 55,0%	4 5,0%	9 11,3%	8 10,0%	5 6,3%	10 12,5%	80 100,0%
	40 hores o més	110 52,4%	23 11,0%	33 15,7%	19 9,0%	7 3,3%	18 8,6%	210 100,0%
Total		401 58,7%	75 11,0%	63 9,2%	58 8,5%	26 3,8%	60 8,8%	683 100,0%

Millores que s'haurien d'introduir en el treball (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons sexe)

		Principal millora que cal introduir en el treball a les presons						Total
		Salariis	Organització de la feina	Salut laboral	Altres	Cap	Ns/nc	
Sexe de l'entrevistat	Home	377 59,1%	68 10,7%	57 8,9%	54 8,5%	25 3,9%	57 8,9%	638 100,0%
	Dona	25 46,3%	9 16,7%	8 14,8%	5 9,3%	1 1,9%	6 11,1%	54 100,0%
Total		402 58,1%	77 11,1%	65 9,4%	59 8,5%	26 3,8%	63 9,1%	692 100,0%

Millores que s'haurien d'introduir en el treball (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons nivell d'estudis)

		Principal millora que cal introduir en el treball a les presons						Total
		Salariis	Organització de la feina	Salut laboral	Altres	Cap	Ns/nc	
Si us plau, indiqui quin el seu nivell d'estudis acabats	Sense estudis	48 57,1%	4 4,8%	5 6,0%	4 4,8%	6 7,1%	17 20,2%	84 100,0%
	Estudis primaris	186 62,0%	28 9,3%	24 8,0%	29 9,7%	10 3,3%	23 7,7%	300 100,0%
	Formació professional	34 54,8%	15 24,2%	5 8,1%	5 8,1%	1 1,6%	2 3,2%	62 100,0%
	Estudis secundaris o batxillerat	115 53,7%	27 12,6%	27 12,6%	18 8,4%	6 2,8%	21 9,8%	214 100,0%
	Estudis universitaris	18 54,5%	4 12,1%	4 12,1%	4 12,1%	2 6,1%	1 3,0%	33 100,0%
	Total	401 57,9%	78 11,3%	65 9,4%	60 8,7%	25 3,6%	64 9,2%	693 100,0%

32- Participa en activitats complementàries a la presó (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons any de naixement)

		Participa en activitats complementàries		Total
		Si altres activ	No altres activ	
Any en què va néixer	Abans de 1960	34 44,2%	43 55,8%	77 100,0%
	De 1960 a 1964	41 61,2%	26 38,8%	67 100,0%
	De 1965 a 1969	75 67,6%	36 32,4%	111 100,0%
	De 1970 a 1974	107 61,1%	68 38,9%	175 100,0%
	De 1975 a 1980	120 69,8%	52 30,2%	172 100,0%
	1981 o després	80 92,0%	7 8,0%	87 100,0%
	Total	457 66,3%	232 33,7%	689 100,0%

Participa en activitats complementàries a la presó (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons país d'origen)

		Participa en activitats complementàries		Total
		Sí altres activs	No altres activs	
On va néixer	Espanya	173 52,7%	155 47,3%	328 100,0%
	UE-15 + EUA	23 76,7%	7 23,3%	30 100,0%
	Resta Europa	27 87,1%	4 12,9%	31 100,0%
	Magrib	100 80,6%	24 19,4%	124 100,0%
	Àfrica (no Magrib)	26 61,9%	16 38,1%	42 100,0%
	Amèrica del Sud	89 78,8%	24 21,2%	113 100,0%
	Àsia	19 100,0%	0 ,0%	19 100,0%
	Total	457 66,5%	230 33,5%	687 100,0%

Participa en activitats complementàries a la presó (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons situació penal)

		Participa en activitats complementàries		Total
		Sí altres activs	No altres activs	
Quina és la seva situació penal?	Preventiu	108 78,8%	29 21,2%	137 100,0%
	Condemnat	351 63,4%	203 36,6%	554 100,0%
Total		459 66,4%	232 33,6%	691 100,0%

33- Participa en activitats escolars (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons presó)

		Actualment realitza activitats escolars			Total
		Sí	No	NC	
Nom de la presó	Model de Barcelona	35 27,3%	90 70,3%	3 2,3%	128 100,0%
	Dones de Barcelona (Wad-Ras)	7 70,0%	2 20,0%	1 10,0%	10 100,0%
	Joves de Barcelona (Trinitat)	21 91,3%	2 8,7%	0 ,0%	23 100,0%
	Ponent (Lleida)	42 37,8%	69 62,2%	0 ,0%	111 100,0%
	Ràimat (Lleida)	3 6,7%	42 93,3%	0 ,0%	45 100,0%
	Quatre Camins	41 29,5%	98 70,5%	0 ,0%	139 100,0%
	Brians	87 47,0%	85 45,9%	13 7,0%	185 100,0%
	Tarragona	18 81,8%	4 18,2%	0 ,0%	22 100,0%
	Girona	6 50,0%	6 50,0%	0 ,0%	12 100,0%
	Figueres	14 77,8%	4 22,2%	0 ,0%	18 100,0%
	Total	274 39,5%	402 58,0%	17 2,5%	693 100,0%

Participa en activitats escolars (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons hores treballades)

		Actualment realitza activitats escolars			Total
		Sí	No	NC	
Quantes hores ha treballat en taller	Fins a 20 hores	176 54,5%	136 42,1%	11 3,4%	323 100,0%
	> 20 i < 30 hores	39 55,7%	30 42,9%	1 1,4%	70 100,0%
	30 fins a < 40 hores	26 32,5%	54 67,5%	0 ,0%	80 100,0%
	40 hores o més	29 13,8%	177 84,3%	4 1,9%	210 100,0%
	Total	270 39,5%	397 58,1%	16 2,3%	683 100,0%

Participa en activitats escolars (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons anys de condemna)

		Actualment realitza activitats escolars			Total
		Sí	No	NC	
De quants anys és la condemna?	Menys 2 anys	8 47,1%	9 52,9%	0 0%	17 100,0%
	Entre 2 i 6	93 47,4%	100 51,0%	3 1,5%	196 100,0%
	Entre 6 i 10	63 34,8%	115 63,5%	3 1,7%	181 100,0%
	Més de 10	43 26,1%	115 69,7%	7 4,2%	165 100,0%
	Preventius	66 49,6%	62 46,6%	5 3,8%	133 100,0%
	Total	273 39,5%	401 57,9%	18 2,6%	692 100,0%

Participa en activitats escolars (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons sexe)

		Actualment realitza activitats escolars			Total
		Sí	No	NC	
Sexe de l'entrevistat	Home	235 36,9%	386 60,6%	16 2,5%	637 100,0%
	Dona	38 70,4%	15 27,8%	1 1,9%	54 100,0%
Total		273 39,5%	401 58,0%	17 2,5%	691 100,0%

Participa en activitats escolars (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons any de naixement)

		Actualment realitza activitats escolars			Total
		Sí	No	NC	
Any que va néixer	Abans de 1960	20 26,0%	56 72,7%	1 1,3%	77 100,0%
	De 1960 a 1964	22 32,8%	40 59,7%	5 7,5%	67 100,0%
	De 1965 a 1969	49 43,8%	61 54,5%	2 1,8%	112 100,0%
	De 1970 a 1974	66 37,5%	103 58,5%	7 4,0%	176 100,0%
	De 1975 a 1980	58 33,7%	111 64,5%	3 1,7%	172 100,0%
	1981 o després	58 66,7%	29 33,3%	0 0%	87 100,0%
	Total	273 39,5%	400 57,9%	18 2,6%	691 100,0%

Participa en activitats escolars (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons nivell d'estudis)

		Actualment realitza activitats escolars			Total
		Sí	No	NC	
Si us plau, indiqui quin és el seu nivell d'estudis acabats	Sense estudis	45 54,2%	38 45,8%	0 ,0%	83 100,0%
	Estudis primaris	116 38,9%	175 58,7%	7 2,3%	298 100,0%
	Formació professional	20 33,3%	39 65,0%	1 1,7%	60 100,0%
	Estudis secundaris o batxillerat	76 35,8%	129 60,8%	7 3,3%	212 100,0%
	Estudis universitaris	13 39,4%	19 57,6%	1 3,0%	33 100,0%
	Total	270 39,4%	400 58,3%	16 2,3%	686 100,0%

Participa en activitats escolars (nombre de presos entrevistats i distribució en % segons país d'origen)

		Actualment realitza activitats escolars			Total
		Sí	No	NC	
On va néixer	Espanya	93 28,3%	226 68,7%	10 3,0%	329 100,0%
	UE-15 + EUA	11 36,7%	18 60,0%	1 3,3%	30 100,0%
	Resta Europa	16 51,6%	13 41,9%	2 6,5%	31 100,0%
	Magrib	74 59,2%	51 40,8%	0 ,0%	125 100,0%
	Àfrica (no Magrib)	18 41,9%	23 53,5%	2 4,7%	43 100,0%
	Amèrica del Sud	52 45,6%	62 54,4%	0 ,0%	114 100,0%
	Àsia	8 42,1%	9 47,4%	2 10,5%	19 100,0%
	Total	272 39,4%	402 58,2%	17 2,5%	691 100,0%